

ODSEVANJA

Koroška,
jesen -
zima
2003

51
52

revija za leposlovje in kulturo

ODSEVANJA

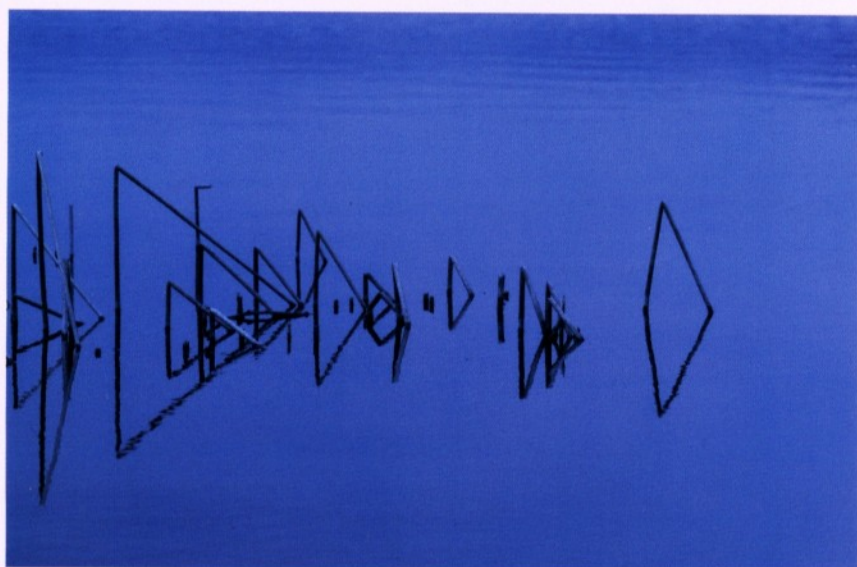
1300 SIT

33

NA PLATNICAH

*Tomo Jeseničnik,
fotografija*

Kazalo

Tone Turičnik	SPOMENIK JOŽETU TISNIKARJU	4
Karel Pečko	(nagovor)	5
Drago Plešivčnik	(nagovor)	6
Milček Komelj	(nagovor)	7
Andreja Rihter	(nagovor)	8
Milena Zlatar	IKONOGRAFIJA SPOMENIKA SLIKARJU JOŽETU TISNIKARJU	9
Ines Bur	NISI REKLA	10
Katja Podjavoršek	FUZZBALERSKA ŽOGA	10
Marijana Vončina	POBEGLA PRAVLJICA	11
Rok Komel	PALEOLITSKI SLIKAR	12
Lin Yutang	JESEN	14
Marjan Kolar	PRILIKA O IZGUBLJENEM OČETU	14
Andrej Makuc	AKRÓSTIH	16
Zlatko Verzelak	GRAPA	21
Zlatko Verzelak	HANS IN HELENA	22
Jani Rifel	ČAJ	24
Jani Rifel	USLIŠANJE	25
Daniela Hliš	ATI	26
Daniela Hliš	OSAMLJENA POTNICA	28
Janez Žmavc	KAKO JE TA PRIŠEL SKOZ	29
Tone Turičnik	ČRNA OČALA	32
Blaž Prapótnik	PISAN DAN POSVETNEGA ŽIVLJENJA	36
Barbara Rotovnik	BRUSELJSKI DNEVNIK	38
Reinhard Brečko	IZ POMORSKEGA DNEVNIKA II.	40
Blaž Prapótnik	MARJAN KOLAR: 23, 50, 70 – pogovor o letih molka, pisanja in življenja	48
Helena Merkač	DENIS PONIŽ – VINKO OŠLAK: Med robom in središčem	52
Helena Merkač	9. KNJIGA FRANČKA LASBAHERJA	53
Helena Merkač	NOVA TURIČNIKOVA KNJIGA	54
Helena Merkač	JASNE DŽAMBIČ Peti letni čas	55
Blaž Prapótnik	ZRNA	56
Boris Gorupič	TOMO JESENIČNIK – FOTOGRAF	58
Marjan Kolar	IZ ALBUMA PREVAJALCA JOŽETA PLEŠEJA	60
Tone Turičnik	MUZEJ – SRČIKA ZGODOVINSKEGA SPOMINA IN VEČ	66
Simona Javornik	GUSTAV GNAMUŠ - KAMEN, VETER IN VODA	70
Tone Turičnik	BRDA 2003	71
Zala Koležnik	VODA	72
Alenka Walzl Prodnik	ANALIZA AKTUALNE UPORABE KNJIŽNIČNEGA GRADIVA	74
Franček Lasbaher	ŠOLSKE PRENOVE SO STARE TOLIKO KAKOR ŠOLSTVO	77
Jože Potočnik	K ZGODOVINI KULTURNEGA DOMA V SLOVENJ GRADCU	81
Janez Žmavc	OD 1 DO 5 V GLEDALIŠČU SEZONA 2002/2003	82
Janez Žmavc	O PREDSTAVI SOBE	83
Draga Ropič	MASKA FEST 2003	84
Blaž Prapótnik	URŠKA 2003 – festival mlade literature	86
Vesna Roger Lužnic	ČETRTRA PESNIŠKA OLIMPIADA	88
Stanka Blatnik	CENA UMETNIŠKE SVOBODE ali podopustniška kriza identitete	89
T.T.	ODLIČJA MESTNE OBČINE SLOVENJ GRADEC 2003	92
Andreja Golgranc	KRONIKA KULTURNIH DOGODKOV od aprila do oktobra 2003	94
Jože Potočnik	ZAVAROVALNICA TRIGLAV, D.D., območna enota Slovenj Gradec	104

UVODNIK

POEZIJA

PROZA

ESEJISTIKA
RECENZIJE

LIKOVNI PORTRET
FILM
KULTURA

OBLIKOVANJE

POKROVITELJ

Spomenik Jožetu Tisnikarju

UVODNIK

Jože Tisnikar
(1928 - 1998)

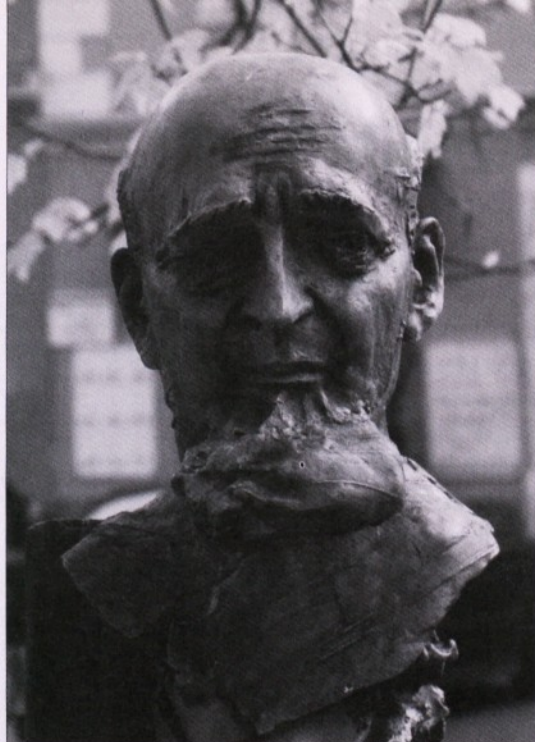
Spomenik je spomin, izraz hvaležnosti, čast, opomin na koga ali kaj, dogodek ali osebnost, človeka, ki se je globoko ukoreninil v svoj čas in prostor in sega kot zgled v zgodovino in svet tistih, ki šele prihajajo in ga spoznavajo. In bolj ko se odmika čas, odločneje trkajo take osebnosti na zavest z dejanji, ki so bila namenjena premikom, napredku in poglobljanju omike, poslanstvom, ki so ga opravili, in podobami minevanja, ki je vseh nas usoda. Slikar Jože Tisnikar je veliko ime med njimi. In spomenik v njegovo čast in spomin je zaveza njegovemu umetniškemu in človeškemu nehanju.

Spomenik Jožetu Tisnikarju so odkrili ob 5. obletnici njegove smrti. Postaviti ga je dala Mestna občina ob pomoči sponzorjev, in to po sklepu mestnega občinskega sveta, izdelal pa akademski kipar Mirsad Begić iz Ljubljane. Bronasti spomenik je postavljen pred Koroško galerijo likovnih umetnosti na Glavnem trgu v Slovenj Gradcu.

Slovesnost ob odkritju je bila 29. oktobra: zbralo se je veliko Slovenjgradčanov in Tisnikarjevih prijateljev, kolegov in umetnikov in ljudi, ki so ga imeli radi in spoštovali.

Slovesnost je začel harmonikar Simon Plazl iz Graške Gore; na diatoničnem inštrumentu je zaigral nekaj ljudskih pesmi, kakor jih je nekoč ljubiteljsko igral tudi Tisnikar, predvsem tedaj, kadar je bil v veseli prijateljski družbi.

Matjaž Zanoškar, župan mestne občine, je v uvodnem nagovoru pozdravil Marijo Tisnikar, vdovo po Jožetu Tisnikarju in sina Robija, Andrejo Rihter, ministrico za kulturo Republike Slovenije, kiparja in ustvarjalca spomenika Mirsada Begića iz Ljubljane in Tisnikarjeve prijatelje, ki so se zbrali k slovesnosti. Opomnil je, da mineva pet let od umetnikove smrti, smrti človeka, ki je zaznamoval utrip Slovenj Gradca s svojo osebnostjo, ustvarjalnostjo in človeškimi lastnostmi, kot sta ljudskost in skromnost, mož, ki je ponesel ime našega mesta v svet in mu pomagal ustvarjati podobo kulturnega žarišča. Idejo o postavitvi spomenika je sprožil občinski svetnik Niko R. Kolar, je povedal, in občinski svet jo je sprejel in potrdil: tako je lahko mestna občina skupaj s sponzorji našla možnosti za postavitvev, slovenjgraška galerija pa je se strokovno dogovarjala z umetnikom o izvedbi zamisli. In dogovarjanje in medsebojno razumevanje je obrodilo sad, da lahko odkrivamo spomenik Jožetu Tisnikarju, velikemu umetniku, ki tako postaja vse bolj naš in občečloveški. »Zaradi njegovega neprecenljivega prispevka slo-

Detajl spomenika slikarju Jožetu Tisnikarju, delo kiparja Mirsada Begića

venski in svetovni likovni umetnosti in oblikovanju prepoznavnosti mesta Slovenj Gradec v svetu se poklanjamo njegovemu spominu z odkritjem spomenika, ki nas bo, tako kot njegova dela, vedno spominjal nanj,« je ponovil misel, ki jo je zapisal že v vabilu na slovesnost.

Župan Matjaž Zanoškar se je ob tej priložnosti javno zahvalil vsem, ki so kakorkoli pomagali, da je prišlo do uresničitve zamisli in postavitve spomenika umetniku, velikemu človeku in častnemu občanu MO - Jožetu Tisnikarju.

Občinstvo so nagovorili še: Karel Pečko, slikar in nekdanji ravnatelj slovenjgraške galerije in Tisnikarjev mentor, prim. Drago Plešivčnik, nekdanji ravnatelj Splošne bolnišnice Slovenj Gradec, kjer je Jože Tisnikar delal in dočakal upokojitev, dr. Milčec Komelj, umetnostni zgodovinar in odličen poznavalec Tisnikarjevega likovnega dela, in Andreja Rihter, ministrica za kulturo Republike Slovenije. (Opomba: Vse štiri govore objavljamo v celoti in po vrstnem redu, kakor so govorniki nastopili). Spomenik sta odkrila Andreja Rihter in Matjaž Zanoškar.

Po slovesnem trenutku so organizatorji povabili občinstvo v galerijske prostore na ogled razstave Tisnikarjevih likovnih stvaritev; razstavo vsebinsko dopolnjuje še izbor del kiparja Mirsada Begića in slikarja Zdenka Huzjana. Kot poudarjajo v Koroški galeriji likovnih umetnosti, razstava predstavlja zasnovano stalne galerijske zbirke v Tisnikarjev spomin.

Tako je mesto z globokim spoštovanjem zastavilo in zastavlja dolžno hvaležnost svojemu velikemu someščanu.

Tone Turičnik

Spoštovani!

Včeraj je ostrejšja našega Glavnega trga motreče preletaval vran in čez cesto pod njim je pritajeno šla mačka. Med pročelji tega mestnega nedrja se je raztezal meh diatonične harmonike. Na okvire medlo odsevajočih oken so se obešale poskočnice. Ob uri, ko je ugašal dan. Videl in slišal jih je tisti, ki je tipal v jutri, in vsi tisti, ki so se na podvečer znašli v neskončnosti zeleno črnega upanja. V tisti neskončnosti, kakršno je doumel Joža, mislinjski Joža, slovenjgraški Joža, vsezemeljski Joža, Tisnikarjev Joža. Bilo je, kakor da sva se domenila za snidenje, tu, sredi trga. Hodil je od tam, s pameške strani in s harmoničnim korakom, zibajoč se med polko in valčkom. S sklenjenimi rokami na križu, a prav nič zamišljen. Z razpetim plaščem in z igrivimi smehljaji nad sivo štrlečo brado. Oblivala ga je nekakšna neonsko modrikasta svetloba, ki se še ni odluščila od tistihmal, ko je poslednjič stopil iz prosekture, iz svojega prvega ateljeja. Segel je po baretki in jo zavoljo domačnosti ali pozdrava zmečkal v dlan. Zastal je in vdihnil. Pa ni rekel nobene, kot da bi mu besede zbežale. A je le okleval. Najbrž zato, ker v njegovih zadnjih dneh nisva dorekla najinih pogledov na dokončnost in večnost v umetnosti, posebej še v slikarstvu. Nisem drezal vanj, čeprav sem to počel desetletja, v katerih sva sobivala, si dopolnjevala vedenja o marsičem in soumetnikovala. Zdaj mu povem, česar nisva dorekla. Tako, Joža: umetnost in z njo slikarstvo sta osmišljena tedaj, ko sta dokončna. In tudi večna le tako, da sta enkratna.

Prav zato si danes drznem govoriti o Tisnikarjevem slikarstvu, ker je dokončno. V vseh likovno-filozofskih odtenkih skrajno popolno. Ni umetniške sile, ki bi to slikarstvo zmogla preroditi ali ga nadaljevati. Se je slikar Joža tega ovedal? Morda, saj so njegova zadnja platna že izkazovala tisto presežnost, od katere vodi umetnika ustvarjalni navdih ponovno na njegov začetek. Zato se zdi, da je Tisnikarjev čopič omahnil na vrhuncu, v veličastni potezi dokončnosti za večnost.

To bi mu porekel že včeraj, na ta skrivnostni podvečer zeleno črnega upanja, a je prekmalu spet poveznil baretko na glavo in z enakimi koraki, kot je prišel, krenil v smeri sončnega zatona. Tedaj me je prešinilo in kdove komu sem govoril: življenje je kot sonce - vselej in nepreklicno zatoneta. A sonce se povrne, ker nekdo mora kljub temu živeti. Tudi zato, da najzlahtnejšega in najdragocenejšega ne prezremo in ne pozabimo.

To izrečem in meh diatonične harmonike znenada obnemí, mačka se povrne čez cesto, vran iznad ostrejšij pa zakrili za Tisnikarjem tja proti Staremu trgu in proti večnosti.

Karel Pečko

*

Zbrali smo se okrog monumentalnega, impresivnega spomenika, postavljenega danes, spomenika, ki naj zrcali hvaležnost tukajšnjih ljudi in države Slovenije do ustvarjalnosti, dobrotljivosti in skromnosti velikega slikarja, domačina Jožeta Tisnikarja. Vendar: slikarstvo ni bilo nikoli njegov poklic. Jože je slikarstvo sprejemal in izžareval kot danost, kot danost v genih? Morda! Ali pa so mu ga sojenice namenile kot vlogo v življenju. Jožeta je preprosto gnalo k slikanju, slikati je moral.

Jožetov poklic je bil - zdravstveni delavec.

Prvo izobrazbo v tej smeri je dobil pri vojakih. Živa priča, njegov sošolec Kuplenc iz Mislinje, ni znal poiskati superlativov, s katerimi bi lahko opisal izjemno prizadevnost in skrb vojaškega bolničarja v plavi halji (daljnega leta 1950), ko se je zdravil v vojaški bolnišnici v Valjevu.

1. oktobra 1951. leta pa je Jože Tisnikar prišel v Splošno bolnišnico Slovenj Gradec in v njej ostal. Bolnišnica je postala zibelka njegovega slikarstva in neizčrpna zakladnica bogatih in globokih vtisov, pa tudi zelo zahtevna gospodarica in nadzornica njegovega poklicnega dela.

Njegova prva pot bolniškega strežnika je bila med tuberkulozne bolnike. Nič kaj zavidljivo mesto, saj še ni bila dodobra znana zmagoslavna pot streptomicina. Poleg drugega dela je slabotnim z veliko ljubeznijo pomagal pri uživanju hrane, jih dobro zmasiral in rad ustregel njihovim različnim željam in potrebam. Bolniki so ga imeli radi. Predstojniki so ga cenili. Po devetih letih dela na oddelku je bil premeščen med pipete, epruvete, petrijevke in steklenice z rea-

UVODNIK

Karel Pečko

Spomenik sta odkrila ministrica za kulturo in župan

Drago Plešivčnik

genski v biokemični in hematološki laboratorij. Tu se je ob delu izpopolnil za poklic bolničarja tudi v civilnem svetu. Toda Jože je moral vedno tja, kjer se je zahtevalo nekaj več. Že prej je moral večkrat in v času zunaj rednega dela pomagati patologu, ki je prihajal od drugod. 1962. leta je prevzel delovno mesto bolničarja v prosekturi, 1968. pa mesto laboranta v citološkem in histološkem laboratoriju ter po izpopolnjevanju na Inštitutu za patologijo v Mariboru leta 1969 še mesto prosektorskega pomočnika in je kot tak sodeloval pri pomembnem odkrivanju ali potrjevanju vzrokov bolezni oziroma smrti.

Veliki napor med rednim delom vrsto let, dodatna obremenjujoča dela zunaj rednega delovnega časa, pogosta slikanja pozno v noč in leta življenja so priklicala nadenj bolezen, da je moral zaprositi za upokojitev. Jože je postal po dvaintridesetih letih dela invalid I. kategorije zaradi bolezni, ker težkega poklicnega dela ni zmožel več. Velika sreča za vse, da je lahko še naprej držal za čopič. Jože Tisnikar je dobil odpravnino kot prosektorski asistent.

Na hitro in bežno sem preletel njegovo poklicno pot, ki je bila vse drugo prej, kakor z rožami pokrita. Vendar Jože ni nikoli omahoval ali klonil. Znal je poiskati ravnotežje in izhod tudi, kadar je bilo najhuje.

Jožeta pa moram oviti še z avreolo molčečnosti zdravstvenega delavca, kar želim še posebej glasno poudariti. Iz njegovih ust ni prišlo ničesar, kar bi lahko škodilo dostojanstvu bolnika ali preminulega, pa je veliko vedel. S človeško toplino je znal tolažiti svojce. Bila bi velika razstava in izšla še ena zajetna monografija, če bi vanjo strnili vsa dobra in humana dela, ki jih je, v tej zvezi bom rekel, Jože Špitalski tudi v svojem poklicu opravil za ljudi.

Jože je polno živel trojno življenje. Vse je dal družini, vse je dal bolnišnici, vse je dal slikarstvu. In kaj sebi? Le nekaj trenutkov omame pod neustavljivim pritiskom notranjega bistva si je moral vzeti kot dipsomanski pivec epsilonskega kova.

Zato naj ta neminljivi spomenik iz trdnega bron, postavljen na spoštljivem mestu na Glavnem trgu v Slovenji Gradcu, ne spominja le na izjemnega slikarja svetovnega slovesa, marveč naj velja tudi kot zahvala za njegovo človekoljubno delo zdravstvenega delavca in posredno po njem vsem, ki se v tem poklicu vsakodnevno razdajajo, naj velja tudi kot skulptura dobrotljivosti in skromnosti. Kadarkoli bom Jožeta na spomeniku pocukal za brado ali pogladil po glavi, bom vedno rekel: hvala za vse to!

Obletnica Jožetove smrti ne more postati dan žalosti navzlic tragičnemu trenutku, saj je ostal med nami v lepem spominu in s svojimi deli in upodobljen v tem kipu. Legel je le k večnemu počitku. Oblenica naj postane svetel spomin nanj in dan razmišljanja o bujni rasti iz malega v veličastje, minljivosti, ki je ni, in o prijaznosti med ljudmi, da bi se radi imeli in lepo živeli, kar je tudi on želel.

Da, Jože je bil velik človek! In lepo je, da postaja vse bolj legendarna osebnost.

Drago Plešivčnik

*

Danes med nami ponovno pozdravljamo najbolj znamenitega slovenjgraškega prebivalca in ljubeznivo prisrčnega, nepozabnega prijatelja vseh ljudi - Jožeta Tisnikarja, ki je že za življenja postal emblem tega mesta in trga, po smrti pa je ostal med nami s svojimi vse bolj živimi slikami, na katerih je v samoto ali med svoje Slovenjgradčane neštetokrat posajen kot avtoportret. Zdaj pa ga s spomenikom vrača med njegove meščane Mirsad Begič, kipar, ki je znal vselej prisluhniti Tisnikarjevemu sporočilu, ker tudi njega obseda nenehno spraševanje o usodi in namenu človekovega prebivanja na zemlji; zato je v pomnik Tisnikarju zajeto ustvarjalno izročilo obeh, spomenik pa postaja tudi spomenik človeškemu tragičnemu vztrajanju in hrepenenju, ki se svetlika v skrivnosti človeške smrtne usode.

Slikar Jože Tisnikar je s samoniklim delom vse življenje postavljaj spomenik življenju in v njem do skrajnosti prepričljivo razkrival njegovo dragocenost in bedo skozi zavest o nenehni prisotnosti smrti, ki živi v vsem živem. Njegovi ljudje in živali so še za življenja tudi prebivalci neznanega sveta za smrtnim obzorjem, že mrtvi pa postajajo, uzrti skozi Tisnikarjev pogled, živi spomeniki boleče človeškosti. Tako presežnost smrti in življenja je Tisnikar sprejel vase kot nekaj najbolj naravnega v soočenju z minljivostjo na zanj vsakdanji secirni mizi. V odkritju umetnosti, ko je skalpel zamenjal z životvornim čopičem, pa je dojel edini način, da je lahko v takem življenju tudi vzdržal. S slikanjem se je od lastne terapevtskosti dvignil do univerzalnega pričevalca o usodi življenja in je iz bolečine smrtnega spoznanja v svoji ljubezni do ljudi, med katerimi je najbolj razumel tiste z mehkim in nežnim srcem, z izjemnim talentom ustvaril edinstveno avtentičen, svetovno mogočen slikarski opus.

S svojim življenjskim vztrajanjem na prizoriščih smrti je Tisnikar vračal v življenje vso njegovo izgubljenost. Z vso ustvarjalno močjo se je trudil, da bi zarotil smrt in omilil v njej ukoreninjeno tesnobo bivanja, bolečino vztrajanja in težo slovesa, kar je dojemal kot človeško in slovensko žalost. Tega pa ni počel pridrigarsko moralistično, marveč kot občutljiv slehernik, ki je iz svoje samote zaprepaščeno strmel v skrivnosti življenja in smrti in se pri tem otroško preprosto sam čudil moči, ki mu je bila dana, da se ji je lahko med vztrajnim delom v zatemnjenem ateljeju s ponižno odgovornostjo, a prvinsko ponosno, samoumevno prepuščal. V ustvarjalni moči je dojel svojo odrešitev in je z njo, medtem ko nam je kazal temeljno bolečino življenja, zmožal to bolečino osmisliti s svojo ljubeznijo, ki je bila s spoštljivo sočutnim razmerjem do vsega živega že kar čezčloveška. Pogosti strah pred njegovo umetnostjo tudi s strani tistih, ki so ga kot umetnika doumeli in občudovali, pa je bil le beg pred strašno zavestjo o smrti, ki nam jo njegova umetnost oznanja enako neizprosno kot Prešernov Memento mori.

Tisnikarjeva umetnost je pretresljivost zgodb o srečanjih s smrtjo, harmonikarsko veselostjo gostil-

niških omizij ter simboliko naslikanih bitij, posebej slikarju ljubega vrana, s svojim monumentalnim likovnim komponiranjem pa se je dvignila iz vsakdanje trpkosti čez meje doumljivega v skrivnostne dimenzije, ki jih oznanjajo Tisnikarjeva temna zarja na njegovih obzorjih, romanja procesij s svetilkami iz neznanega v neznano, gruče nebogljenih ljudi pod križem ali čričkasta poezija negibnega murna, varujočega ljubezen, ki sega do groba in leti še čez, kot v starodavnih legendah. Prav podobna eshatološka obsedenost pa navdihuje tudi umetnost Mirsada Begića. Tudi kiparjeva temeljna ustvarjalna misel je zazrta v uganko večnega minevanja, zato njegova htonična bitja kot arheološki spomini na zgodovino človeštva zajemajo v svojo podobo vse čase. Dojeta so kot pričevalci in stražarji življenja na nezani poti, zaznamovani s čolni ali arhaičnimi vozički, s kolesi, ki so Tisnikarja tudi dobesedno pregazila med zadnjo blodnjo njegovega življenja pred petimi leti, ko je imel – pred iztekom svoje veličastne retrospektivne razstave prav v tukajšnji koroški galeriji – v očeh vso svojo umetnost. Begićev portret Tisnikarja, zajet v njegovi brezčasni bistvenosti, pa spreminja tudi kiparjeva aluzija na tisnikarsko mračno in v njeni

Skulptura na Glavnem trgu v Slovenj Gradcu

sočutno ustvarjalni vdanosti vendar svetlo človeško zgodbo, ki je hkrati tudi kiparjeva meditativno naravnana življenjska izpoved.

Tisnikarjev obraz na slovenjgraškem Glavnem trgu bo poslej postal znamenje hvaležnosti in ljubezni. S svojo strmečo živostjo nas bo spominjal, da slikarjeva ljubezen do življenja, ki mu jo je do skrajnosti stopnjevala čuječno prebujena zavest o smrtnosti, odmeva v današnjih živih in vsaja v našo zavest navzočnost mrtvih. Umetnost, ki nam jo je zapustil Tisnikar, se je s turobno srhljivo in hkrati toplo človečno sugestijo sporočila že dolgo tega zarezala v srce najbolj trajnega kulturnega spomina, a ostaja še vedno neizrekljivo na novo privlačna in skrivnostna. Njen ustvarjalec nam v nebogljenem svetu negotovosti in začasnosti v zelenomodri noči nerazrešljive življenjske teme s svojo duhovno prisotnostjo še vedno prižiga sveče tolažbe in s svojo spokojnostjo blaži grozo, o kateri nam zaradi neizprosne resnicoljubnosti hkrati neprestano sam nemo govori, za vedno naseljen v izrazitosti svojih podob. Njegovo veliko oko je zazrto v resnico, ki je neznan, a neizpodbitno zagrnjena z oddaljeno bližino smrti, njegov avtoportretni demon pa je v resnici tudi sam nebogljen bolničarski človek ali trpeči Kristus. Vendar je ta človek z močjo svojega izjemnega ustvarjanja vsakršno fizično utesnjenost že presegel in nam zato kot vsevedno duhovno bitje pomirjajoče kaže na smrtno človeško rano in ji s stoično vero v odrešujočo moč podob daje in išče negotov smisel ter ob tem lajša gorje in spodbuja k človečnosti. Z ustvarjalno voljo, ki trpljenje minevanja preraja v umetnost, pa sleherno razkranje malone obredno povzdiguje v trajnost, ki ostaja neposredneje in čutneje prezentna kot v ista temeljna vprašanja zazrta svetovna eksistencialna filozofija.

Zato ostaja Tisnikarjeva ustvarjalna zapuščina, ki jo zaslužno proslavlja novi Begićev spomenik, tudi posmrtni spomin na trajno ustvarjalno prizadevanje po trajnosti in spomin na človečno veličino, rojeno iz velikega sočutja spričo smrti sredi vsakdanjega veselja in vsakdanje žalosti, in s tem oznanilo o skrivnosti umetnosti, ki se v resnični polnosti rojeva le iz pristne človeške občutljivosti in nam presunljivo govori o svetu, ki ga zmore edina videti skozi sleherni motiv tudi v bistvenem in scela. Tako, kot ga izgovarja jezik pesnikov, ki so bili Tisnikarju blizu in so ga, ob številnih drugih umetnikih, vedno znova počaščeni sprejemali za svojega sobrata. Z njim se bomo poslej ponovno srečevali vsaj v simbolni kiparjevi podobi, prav tu, pred vhomom v njegovo domačo umetnostno galerijo, ki jo je s svojo ustvarjalnostjo najvišje povzdignil Jože Tisnikar in s tem vtisnil slovenski Koroški in starodavnemu Slovenj Gradcu svojo lastno duhovno razpoznavnost, vidno na daleč in po vsem svetu; za slovenjgraško mesto in njegove ljudi pa postaja umetnik zaradi sočutne ljubezni, s katero, zazrt v smrt, odganja grozo pred smrtjo, tudi pravi, svetniško usmiljeni in ustvarjalno mogočni zavetnik.

UVODNIK

Milček Komelj

Milček Komelj

*

Spoštovani gospod župan, cenjeni gospod Begič, spoštovane gospe, spoštovani gospodje, dovolite, da se vam iskreno zahvalim za povabilo na današnjo slovesnost!

UVODNIK

Andreja Rihter

»V življenju igra vsak svojo vlogo. Vse je vnaprej določeno. Zdi se mi, da sem videl veliko stvari, ki jih v resnici nisem videl. Življenje je globoko kot morje. Človek izplava iz njega, odigra svojo vlogo, nekaj malega se povese in odide - prihajajo drugi.« je pred leti razmišljal Jože Tisnikar, samosvoj umetnik z neverjetno ustvarjalno močjo in še večjim talentom.

Slikar Jože Tisnikar je s svojim bivanjem stopil čez prag minljivosti. Njegovo likovno ustvarjanje, rojeno iz notranje nujnosti, je združilo življenje in smrt v poetično celoto. Zanj je smrt del življenja in življenje pot do smrti. S svojimi slikami je ustvaril izvorni svet med bitjo in nebitjo.

Tisnikarjeva umetniška izpoved vre iz travmatične osebne izkušnje sveta v okolju bolnišnične prosekture. Še posebej pa je njegovo ustvarjalnost določala s krščansko tradicijo prežeta »gotskost« rodnega kulturnega prostora. Jože Tisnikar se ni šolal na likovni akademiji, izoblikovala sta ga specifično življenjsko okolje in izjemna likovna senzibilnost. Ni imel vzornikov in nima posnemovalcev, saj je polje njegove ustvarjalnosti smrt kot ikonografska tema; za mnoge je bila in ostane tabu.

Pet let po prehodu iz bivanja v nebivanje je slikar Jože Tisnikar še vedno v nas. S svojo prisotnostjo nas spremlja po labirintih temnega, kjer se

končno srečuje z neskončnim. Zavija nas v hladne barve slik, v katere je prelival vročičnost ustvarjalne nuje. Nem je, a vendar neznosno glasen, v vsakem srečanju obujen, ponovno oživiljen in nikdar pozabljen.

Od nekdanje umetnosti oblika upora proti pozbabi. Njena sorazmerna nesmrtnost pomeni nepretrganost spomina, trajnost minljivega, gotovost ponovnega srečevanja in oživljanja. Umetnost je polje, ki dopušča brezčasen dialog. Skozi umetnost se brez besede pogovarjata slikar Jože Tisnikar in kipar Mirsad Begič, avtor, ki ohranja sanje, ki razmišlja o usodi vsega živega, ki odpira pogled v deželo onstran in blaži grozo minljivosti. Srečanje Tisnikarja in Begiča je pojmovanje večnega življenja, četudi nemega in le skozi umetnosti. Srečanje dveh umetnikov, ki nas spominjata in nas bosta večno spominjala na minljivost in večnost.

Ni nenavadno, da Tisnikar in Begič vzpostavljata zanimiv dialog. Skozi njuno avtopoetiko povezujeta tradicijo in modernizem, v njunih delih iščemo odseve ekspresionizma znotraj modernizma. Tisnikar je zavezan iskreni elementarnosti, Begič z intelektualno percepcijo beleži stanja človekovega bivanja. Skupna jima je izrazna moč in čustvena intenzivnost, ki povezuje njuno osebno mitologijo. Skupna jima je nujna ustvarjanja, ki v svoji večkrat boleči neizprososti ne pozna in ne priznava nobenih omejitev.

Danes, pet let po smrti Jožeta Tisnikarja, tu v Slovenj Gradcu, pred Koroško galerijo likovnih umetnosti Slovenj Gradec, zopet srečujemo Tisnikarja. Iz prostora smrti ga med nas kliče kipar Mirsad Begič. S Tisnikarjevim kipom, ki je danes postal obči del slovenskega kulturnega prostora, se Slovenjgradčanke in Slovenjgradčani ter drugi spremljevalci in ustvarjalci umetnosti poklanjamo slikarjevi ustvarjalnosti.

Hvala in nasvidenje!

Andreja Rihter

Harmonikar Simon Plazl iz Graške Gore je zaigral nekaj ljudskih pesmi, kakor jih je nekoč igral tudi Tisnikar ...

(Vse fotografije k članku Jože Repas)

Opomba k članku *Ikonografija spomenika slikarju Jožetu tisnikarju*

Literatura: Jean Chevalier in Alan Gheerbrant, Slovar simbolov, Mladinska knjiga, Ljubljana 1993

O kiparju:

MIRSAD BEGIČ se je rodil leta 1953 v Glamoču v Bosni. Po končani Srednji umetniški šoli v Sarajevu je študiral na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani, diplomiral leta 1979 in končal tudi kiparsko specialko. Izpopolnjeval se je na znameniti St. Martin s School of Art v Londonu. Ob karizmatičnih profesorjih je uspel ohraniti in ustvarjanju povsem svojo noto. Združevanje različnih kultur, odkrivanja sveta Keltoev, Egipčanov, Slovanov in drugih civilizacij mu je odstiralo spoznanja od islamskih do krščanskih pogledov na življenje in duhovnost. Živi in ustvarja v Ljubljani. Nacionalno nagrado iz Prešernovega sklada za opus Ohraniti sanje je prejel leta 2000. Skupaj z deli slikarja Jožeta Tisnikarja je svoja dela predstavil leta 2001 tudi v Berlinu. Je avtor številnih javnih spomenikov. Na Koroškem so njegova dela, in sicer: Spomenik rudarjem v Črni na Koroškem (1980), doprnski kip dr. Franca Sušnika v študijski knjižnici na Ravnah na Koroškem (1983) in v Spominskem parku na Prevaljah (1998); doprnski kip Leopolda Suhodolčana v Pionirski knjižnici na Ravnah na Koroškem (1985) in v Spominskem parku na Prevaljah (2000); doprnski kip Huga Wolfa v Slovenj Gradcu (1990) in spomenik slikarju Jožetu Tisnikarju na Glavnem trgu v Slovenj Gradcu (2003). V Koroški galeriji likovnih umetnosti v Slovenj Gradcu so njegova dela v zbirki Hommage slikarju Jožetu Tisnikarju.

Ikonografija spomenika slikarju Jožetu Tisnikarju

Poanta skulpture Hommage slikarju Jožetu Tisnikarju, ki bi jo v okrnjenem pomenu lahko poslovenili z besedami **Slikarju Jožetu Tisnikarju v čast in spomin**, je mnogo globlja kot poimenovanje spomenik = pomnik, spominjanje. Premišljeno izbran je bil tudi avtor skulpture, kipar Mirsad Begić, kajti soočene Tisnikarjeve in Begičeve poetike (poetika v likovni umetnosti pomeni umetnikov pogled na lastno umetnost, potrebo izraziti se z določenim načinom, izbrano stilno opredelitev, njegov duhovni in idejni svet ter celo svetovni nazor ...) nas je nagovorilo s tako močnim nabojem, da je po skupni predstavitvi na razstavi bila logična združitev njune »mitologije« v novo umetnino. Srečna okoliščina je postala dejstvo, da o tem ni razmišljala le stroka, ko je snovala prepoznavno zbirko Hommage slikarju Jožetu Tisnikarju, kjer imajo ob Tisnikarjevih delih mesto še dela drugih umetnikov podobne poetike (do sedaj kipar Misad Begić in slikar Zdenko Huzjan), temveč tudi naklonjena javnost in mestna oblast, ki je na čelu z županom uresničila prehojeno pot od prvotne ideje do končne realizacije. Ta je postala sinteza skulpture *Slikarju Jožetu Tisnikarju v čast in spomin* oz. spomenika velikemu slikarju in častnemu meščanu mesta.

Skulptura je delo kiparja Mirsada Begića, toda z njo nam spregovori Tisnikar enako intenzivno kot ga »beremo« na njegovih slikah. Tisnikarjeva dela govorijo o eksistencialnih stiskah, njegov temni modernizem nas spominja na minljivost in končnost, zavedanje, ki je potrebno, da nas uravnoteži ob hedonističnem uživanju življenja in nas ob spoznanju o minljivosti vrača v duhovno bogatejše življenje.

Skulptura je dvodelna: voz in steber s portretno bisto stojita na vrisanem pakrogu (elipsi).

Voz je prosekturni voziček, ki se je potopil na dno oceana, da bi okruške tega sveta (simbolizirajo jih strte posode, amfore) prekril pesek, ki je nezavedno povezan z »*regressus ad uterum*« - v iskanju počitka, varnosti in prenove. Vendar je voz tudi simbol sveta, kolesi sta Nebo in Zemlja. Kolesi kot dva kroga, kajti v kolesu je nekaj popolnosti kroga, hkrati pa simbolizirata ciklese, ponovne začetke, obnavljanje. Kolo kot kolo življenja, eksistence, je simbol premikanja in duhovnega stanja, je Sončev simbol. Begić ga je naredil brez pesta le kot obroč, ki ima še čistejšo formo kroga. **Krog** je tudi simbol časa, kajti kolo se obrača, se vrti. Označuje popolnost, v krščanski ikonografiji simbolizira večnost. V islamskem izročilu prav tako velja krožna oblika za najpopolnejšo med vsemi. Krog nima ne začetka, ne konca, zato je znamenje absolutnega: ima tudi magično funkcijo, kajti pomeni čarobno nepreahodno mejo. Tudi prstan je krog, je amulet, ki se pri vseh kulturah uporablja od najstarejših časov do danes. Prav prstan je tudi pri Tisnikarju pogost simbol kot zaveza, prostovoljni dar, zadnje slovo in končno večnost. Stalni spremljevalec Tisnikarjevega sveta pa je **krokar**, zato je Begić prislunil njegovi poetiki. V Genezi je krokar simbol

proncljivosti, kajti po vesoljnem potopu, »ko je minilo štirideset dni, je Noe odprl okno in spustil krokarja, ki je vzletaval in se vračal, dokler niso vode na zemlji usahnile«. (Oljčno vejico na barko prinese golob.) Vloga krokarja je v različnih kulturah skoraj vedno pozitivna, preroška, predstavlja načelo stvarjenja (Skandinavija), je božanski poslanec, ki izraža družinsko ljubezen (Japonska), na Kitajskem pa je simbol otroške hvaležnosti do očeta in matere, kar imajo za znamenje čudežne obnove družbenega reda. Tudi preroka Elijo so hranili krokarji. Vlogo zaščitniškega duha ima krokar tudi v Afriki, ljudi naj bi opozarjal na grozečo nevarnost. Pokazalo se je, da je v Evropi dobil negativno simboliko šele nedavno, napovedoval naj bi slabe stvari in se spreletaval nad bojišči. Povsod pa je krokar simbol samote, prostovoljne osamitve človeka, ki je sklenil živeti na višji ravni. V večini verovanj je božji glasnik, ki razkriva skrivnosti teme. Begić je krokarja upodobil na vrhu palice (glasniške palice boga Hermesa in kaducej zavetnika zdravnikov Asklepaja), ki se voza le dotika in prekrži njegovo diagonalo. **Palica** je os sveta, hkrati pa je njen pomen tudi, da odganja škodljive vplive: palico uporablja šaman, romar, gospodar ... Mojzsova palica je postala bronasta kača in prefiguracija odrešeniškega križa. Mojses je z udarcem s palico odkril izvir vode v skali in ljudstvo se je lahko odžejalo. Tako palica simbolizira tudi skrbnika, je podpora in obramba, simbol suverenosti, oblasti in moči. Urezati palico pomeni pridobiti moč, kajti palice so iz drevesa. **Drevo** simbolizira vir življenja, je živ kozmos v nenehnem obnavljanju. Tudi v Begičevi kompoziciji ima večkratno vlogo. Kipar je posajeno drevo v bližini skulpture s posluhom vključil v kompozicijo; v njegovo os je postavil korenino s portretno bisto. Grčasta korenina, v podnožju so kot kapilare drobne koreninice, se naslanja na leseno desko. Les - *materia prima* - v smislu dveh skrajnih pomenov drevesa: smrt in življenje. Na vrhu rahlo ožeče se korenine pa je slikarjev portret. Forma glave je simbol duha v nasprotju s telesom, ki manifestira materijo. Po Platonu je **glava** mikrokozmos, zaradi okrogle oblike primerljiva z univerzumom. Najintimnejše pa je duhovna komponenta izražena v obrazu, je pokrajina upodobljenčeve duše. Tisnikar je v svojih delih naslikal veliko avtoportretov in tudi druge upodobljenice je naslikal po lastni podobi. Pri tem ni šlo za prepričanje nad edinstvenostjo lastne podobe, temveč za pogojeno izpoved iz psihičnih vzgibov. Na obrazih Tisnikarjevih likov je vedno dominiralo oko; pri Begičevem portretu pa slikarjeve oči niso posebej poudarjene. Simboliko prevzema poudarjena brada, ki ima v vseh kulturah identičen pomen: moškost, pogum in modrost.

Celotna kompozicija je postavljena na vrisan **pakrog**. Jajce povezujemo z genezo sveta: je podoba sveta in popolnosti ...

Milena Zlatar

UVODNIK

Tisnikarjeva dela govorijo o eksistencialnih stiskah, njegov temni modernizem nas spominja na minljivost in končnost, zavedanje, ki je potrebno, da nas uravnoteži v duhovno bogatejše življenje.

Ines Bur

NISI REKLA

LEPOSLOVJE

SKRIT SI

*Ne, ne izmišljam si,
ko rečem, da te imam.
Imam te, pa čeprav te nimam.
Na mestu, tako skritem in gotovem,
da včasih še sama ne morem
do tebe.*

SEM

*Brez tebe sem kot vreme,
ki se spreminja iz trenutka v trenutek.
Sem svet, ki brez sonca je izgubljen,
cvet, ki brez vode umira.
Sem kot grad, ki brez milosti se podira,
sem zvezda, ki sveti, a izgublja sijaj.*

*Upam, da verjameš mi vsaj zdaj,
da edini, ki ga ljubim, si ti -
slika v moji denarnici.*

NISI REKLA

*Ti si me naučila brati, pisati, živeti ...
Naučila si me, kako ljubiti.
Rekla si mi, da bom tudi jaz nekoč ljubila -
res iskreno.
Toda - zakaj nisi rekla, da bo bolelo?*

*Pomagaj mi zdaj, ko boli vsak njegov pogled.
Pomagaj, da bolečina izgine.*

Opomba:

Ines Bur, dijakinja Srednje strokovne zdravstvene šole Slovenj Gradec, je na letošnjem literarnem natečaju *Moj čopič je beseda*, ki ga prirejata Mohorjeva družba in radio Ognjišče, prejela drugo nagrado v kategoriji pesnikov do 19 let; mentorica ji je bila prof. Helena Merkač.

Katja Podjavoršek

FUZZBALERSKA ŽOGA

FUZZBALERSKA ŽOGA

*Po srečanju s tabo se mi zdi,
da sem zrak.
Saj posvečaš več pozornosti
temu prekletemu usnju, ki
te je premamilo kot Evo
začarano jabolko v
(že izgubljenem) raju.*

Želim si biti fuzbalerska žoga.

ZAKAJ

*Zakaj bi morala ves čas
misliti nate,
ki se razdajaš nekje
na obali Jadrana?
Zakaj bi čakala in se žrla
od ljubosumja,
ko pa me obdaja svet,
v katerega še nisem pokukala?*

Marijana Vončina

POBEGLA PRAVLJICA

POBEGLA PRAVLJICA

Zgodnje jutro
zaliva
s svežim napitkom
izsušeno dušo.

Počasi zopet
oživijo prividi,
ki pomagajo
živeti.

Dodaj
čarobni napoj,
da bo zaživela
pobegla pravljica!

METULJASTI SVET

V metuljastem svetu
razkošno barvite
misli potujejo
s cvetnim prahom
v nebo,
padajo na zemljo,
se razkropijo
v mavrični svetlobi
in se naselijo vame,
da čutim
njih mehko
in sem ujeta
v vznemirljivo
tesnobo.

SATOVJE

Satovje življenja
hrani
neštete vtise
doživetij,
ki polnijo
preživela leta.

Iz satovja
svojega življenja
izčrpam v spomin
samo
medene vtise,
grenkobo puščam
v usedlinah.

LEPOSLOVJE

ISTRSKO POLETJE

Veter juga
ziblje
kodraste valove,
da na obali
čebļjajo
poletne uspavanke.

V senci črnike
čutim
blago božanje
sapic
in uživam
v pogledu
na jadrnice,
ki neslišno drsijo
med valovi.

Želim,
da bi istrsko poletje
grelo
telo in dušo
tudi na jesen.

ČEMIM

Čemim otrpla
sredi brezbarvnih misli
in čakam,
da lahna sapa prežene
meglene koprene
in razkrije
modrino neba.

Mogoče se bodo
misli
zopet vrnile
v mavrične polkroge?

BLODEČA ŽELJA

V peščeni uri
mojega vsakdana
se neprestano
pretaka
blodeča želja:
ustvarjati pesmi,
ki se bodo vrasle v srce
in razveseljevale dušo
v puščobnih dneh
in bedecih nočeh.

I

Poginila je steza
Iz njenih razbrzdanih nosnic
curlja kri
Poganova čeljust na razpotju
Kdo bo ukrotil
čredo bizonov

Z oranžno barvo
sem naslikal
medvedove čekane
Njegovo svarečo lobanjo
sem položil na skalo
Osamljen
strahotno osamljen
sem tu v votlini

Moja bakla
Moja edina zavetnica
v tem blodnem svetišču
Vse naokrog podobe
poblaznelih živali
lovci z naperjenimi loki
Boj za preživetje
za neskončno bivoljo slo

Sam sem tu v svetišču
Okoli mene tisočletja prednikov
njihove nerazumljive podobe
Gazele z rogovi
z goltanci do neba

Vztrajni lovci
Boj za preživetje

II

Zabredel sem v votlino
Kamnite stene
nezadržno vabijo moje roke
Njihov vabeči hlad
Brazde nazobčane stene

Te skale bodo postale svetišče
Tema je
Le bakla mi podarja snop svetlobe
Slikam živali
Jelene ki sem jih pobil
Očeta medveda
Antilope
Čemu vse te podobe
te utelešene sanje
ti blodni prividi

Usmerja me Bog
Moja roka postane njegova sužnja
Bog je sprostil ogenj
nerazpoznavno rastlino
ki kljuje v meni
Snel je mojo prvo masko
Žirafe pordečijo
Snel je drugo
Bik pomodri
plane s svojimi rogovi
ki so pokončali trop konjenikov
Zasadi jih v rožmarinovo vino
da ozdravijo blodne košute
ki stopajo po globeli

Moj duh domuje v hrastu
Treskajo strele
Bežijo jeleni ki sem jih pobil
Volkovi se oglašajo
z nasmejanimi goltanci

Bog vodi moj pogovor z živalmi
z lokostrelci
ki pod noč streljajo po ravninah
da bi zadeli mesec
začarani mesec v daljavi

KARTUZIJA

Lase si natreš
s palmovim vinom
Prideš kot rahla iskra
Pomakneš se
do obrvi
do meje

Dvigneš se
Se pokoriš ukazu
in tiplješ
harpune pomladnih skobcev

Tuliš okostenela
Z zasoplim glasom
odnašaj zamolke barve

Vidiš podobo
grozljivo
v temnih tonih
Neučakano
skrito prapodobo
ki je nihče ne izrazi

Dviguje se nad ruševino cerkve
Zagospodari nad kostmi davnih fetusov

Tu
kjer moliš
Tu
kjer so meniške celice
poraščene

Tu
v razpuščenem samostanu
na obronkih barve
na konici pozabe
iznakažene usode

NAPIS NA STEČKU

Jaz sem mrtev
in ti živ
Bolje bi bilo
da sem jaz živ
in ti mrtev

Ti ki strmiš
v viteza z razkošnim šlemom
ki stopaš po razbeljeni planoti
Ki si prisluhnil
zvenu podkev
kovanih pred stoletji
Ki si otipal nagrobnik

Roka sklesana
v kamen
seva zdravilno bolečino
Znamenja
ki so izgubila pomen
Reliefi z okraski
v obliki križa
v obliki rakve

Strmiš v kamen
blodni jezdec

Nekoč bom jaz
živ in ti mrtev
Na planoti bova skupaj pasla
nepregledne črede drobnice
Otipavala bova mrak
sebični
votli jezdec

Lin Yutang

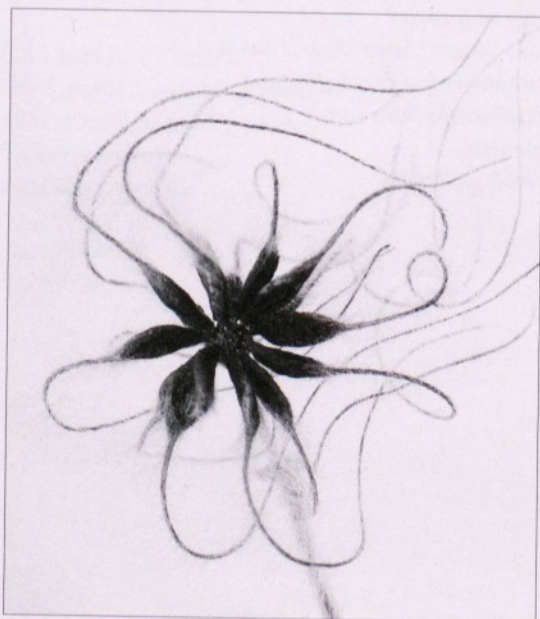
JESEN

LEPOSLOVJE

Pride čas v našem življenju – tako v življenju narodov kot posameznikov –, ko nas prevzame duh zgodnje jeseni; čas, ko je zeleno pomešano z zlatim, žalost pomešana z veseljem, upanje pomešano s spomini. Pride čas v našem življenju, ko je nedolžnost pomladi že spomin, in razkošje poletja pesem, katere odmev še vedno lebdi v zraku; čas, ko pogledamo na življenje, in vprašanje ni več, kako rasti, temveč kako resnično živeti; ne, kako si prizadevati in garati, temveč kako uživati dragocene trenutke, ki jih še imamo; ne, kako razsipati s svojo energijo, temveč kako jo ohraniti v pripravah na prihajajočo zimo. Čas, ko imamo občutek, da smo nekam prispeli, da smo se ustalili in odkrili, kaj želimo. Občutek, da smo nekaj tudi dosegli, dragocena malenkost v primerjavi z obiljem preteklosti, pa vendarle nekaj, kakor jesenski gozd, ki mu je zmanjkalo poletnega sijaja, obdržal pa je tisto, kar bo še trajalo.

Rad imam pomlad, vendar je premlada. Rad imam poletje, vendar je prebujno. Zato imam najraje jesen, ker so njeni listi rumeni, njeni toni mehkejši, njene barve bogatejše, in ker je nekoliko obarvana z žalostjo in slutnjo smrti. Njeno zlato bogastvo ne govori o nedolžnosti pomladi ne o moči poletja, ampak o mehki in prijazni modrosti bližajoče se starosti. Ta pozna meje življenja in njegove vsebine. Iz poznanja teh omejitev in bogatih izkušenj prihaja simfonija barv, bogatejša kot vse drugo; njena zelena barva govori o življenju in moči, oranžna o zadovoljstvu in škrlatna o vdanosti in smrti.

Prevedel Jože Plešej

Tomo Jeseničnik, fotografija

Marjan Kolar

PRILIKA O IZGUBLJENEM OČETU

Sin je gledal očeta pol posmehljivo pol pomilovalno. Pred njim je mencial živčen štiridesetletnik in mu za dobrodošlico v zadregi molil veliko škatlo lego kock. Zraven je momljaj, da bo zanesljivo kmalu našel dobro službo, potem pa za oba sobo, boljše od te oguljene hotelske podstrešnice. Sin je prezirljivo molčal in oče je vedel, zakaj.

Sodišče je določilo, da bo fant izmenoma živel mesec dni pri materi in mesec dni pri očetu, zato je bil sin zdaj tu, a z očetom je šlo po ločitvi samo še navzdol. Najprej je izgubil samozavest, nato je izgubil službo, in zdaj je čutil, da bo kmalu tudi ob sina.

To ni bil več fant, s katerim sta se pred leti v gozdu navdušeno igrala tabornike ter lepila na debela skrivna znamenja, ki so kazala, kje je pitna voda, kje suhljad za taborni ogenj in kje se skriva srnjad. Že prej so se nekam razblinile večerne ure, ko mu je bral pravljice ali polegal z njim na preprogi dnevne sobe, kjer sta skupaj gradila železniško progo in po njej spuščala pisan vlakec.

Zdaj jima je ob srečanjih zmeraj bolj zmanjkovalo besed. Novih igračk se sin ni niti dotaknil, in ker sta jedla po tretjerazrednih restavracijah, žepnina pa je bila več kot skromna, se je »očetov mesec« zmeraj bolj krčil, dokler ni obsegal le še nekaj dolžnostnih dni. Drug pred drugim sta čutila zadrego odtujenosti, in ko se je sin vrnil k materi, sta si oba oddahnila.

Toda oče je kljub porazu takoj spet začel verjeti, da bo naslednje snidenje lepše, ker bo medtem našel imenitno službo, ker se bo s plačo spet lahko spodobno oblekel, in sploh bo postal drug človek. Torej se je z novim upanjem napolnil iz hotelskega v poslovni del stavbe.

Pred njim so se zvrstile načičkane pisarne trgovskih družb in predstavnih podjetij z zlatimi napismi na steklenih vratih, izza katerih so se melodično oglašali telefoni. Vljudno je potrkal, ponižno vstopil, počakal pri tajnici, dokler ni smel pred menedžerja, mu pokazal svoja spričevala ter odgovoril na nekaj vprašanj; potem se je sključil v priklon za dolge, tesnobne sekunde. Naposled je z negibnim obrazom sprejel presojo, da bi mož srednjih let, kakršen je on, togega vedenja in brez nasmeha, težko dosegel uspeh pri delu z ljudmi. Zahvalil se je za zavrnitev in se tiho poslovil. Zlomilo ga ni, zato je poskusil srečo na drugi strani hodnika in potem v naslednjem nadstropju.

Tekli so dnevi in tedni, on pa je trkal zdaj na levi, zdaj prosil na desni. Zavil je v sosednjo ulico in v podobno stavbo. Medtem je menjal hotel in molčeč strojnik mu je vrh stolpnice pokazal mračno luknjo za orodje, v kateri si je za silo postlal. Sin ga je nehal obiskovati, zato ga je oče skrivaj vsaj enkrat na teden hodil gledat od daleč, kako je prihajal v šolo. Kdaj je izza drevesa oprezal za njim blizu športnega igrišča in se tako vsaj od daleč veselil njegove rasti.

Zdaj je na črno opravljal računovodska dela za novepečene podjetnike ter zaslužil za prvo silo. V zahvalo za prijaznost je s strojnikom včasih igral karte, sicer pa v svoji kamri nikdar ni zdržal dolgo.

Njegova stolpnica je predstavljala vrh razsežne stavbe, po kateri se je lahko sprehajal neskončno dolgo, ne da bi stopil na ulico. Hodnik se je vrstil za hodnikom, vsi osvetljeni od steklenih izložb. Z otroškim pohlepom je pasel oči na zlatnini in urah, dragoceni keramiki in oljnatih slikah, kozmetiki in izbranih pijačah. Za razstavnimi prostori so se nizali diskretno osvetljeni modni saloni in trgovine s starim pohištvom ter ga vračali v čas, ko si je še lahko privoščil nakup umetnine in jo ponosno prinesel domov.

Za službo je komaj še kje vprašal, hoditi pa kljub temu ni nehal. V kamri ga je strašila samota, zato je moral na prosto, z gibanjem se je reševal nemira in poti so postale del njegovega vsakdana.

Včasih je zavil za vogal, ki je odrezal razkošje ter mu odprl popolnoma bel hodnik, iz katerega so se odpirala vrata v bolniške sobe. V prvi je videl ležati neme ljudi, skrčene kot zarodke, drugo je polnil hropež pol nezavestnih, v tretji so bili možje razporejeni kot budne lutke na posteljah, ob dolgi mizi in zamreženih oknih. Molče so gledali mimo njega, kakor da zanje sploh ne obstaja, ker je vstopil mednje iz nekega drugega sveta. Na koncu hodnika je v majhni sobi zevala gola postelja, s katere so nemara pravkar odnesli mrliča.

Ko se je nekoč spet vrnil v svojo kamro, je prijatelj strojnik zamrmral: »V tej hiši ni dobro puščati preveč sledov za seboj.«

Oče je molčal, kajti pomnil je čase, ko na nekatera vprašanja preprosto ni bilo odgovorov. V svojem brlogu je skrbno na novo razporedil igrače za sina, če bi se morda kdaj le oglasil pri njem. Potem ga je spet poglano na pot, in ko se je spuščal iz nadstropja v nadstropje, si je priznal, da bi težko povedal, v katerih prostorih je danes že bil in v katerih ne, v množici nakupovalcev pa je morda pri kom res vzbudil pozornost, ker je nenehno blodil sem ter tja.

Zaradi opozorila se mu je zadelo, da nenadoma srečuje več ljudi v hotelskih in drugih uniformah, in ker je davno nekoč izkusil nekaj zoprnih zaslišanj, je lahko kar sam povzel vlogo lastnega izpraševalca ter začel vrtati vase:

Je v kateri od sob, ki jih je obiskal, pustil kakšno sporočilo? Za koga in zakaj? Je opravil kak posel? Kako da samo postopa in s kakšnim namenom vohlja ter se nikjer ne ustali?

V stavbi so medtem neslišno prižgali luči in očetu se je zdelo, da ga zadeva zmeraj več srepih in sumničavih pogledov varnostnikov ob zaklenjenih vratih bank in zlatarn.

Stari seznam podjetij, ki iščejo komercialista ali računovodjo, napisan z njegovo roko, je komaj kaj prida dokaz o njegovi nedolžnosti. Ima vabilo na pogovor? Ne? Zakaj se torej vrača k firmam, ki so ga že zavrnile?

Strojnik vrh stolpnice, ki je ves ljubi dan brkljal po dvigalih, mu je molče potisnil v roke kup ilustriranih revij in katalogov, češ sedi, beri in počivaj, toda

oče je za zmeraj izgubil svoj mir, zato se je znova podal na stare poti. Zraven je sam sebe spovedoval tako vztrajno, da ga suhoparno vabilo na zaslišanje k sodniku sploh ni presenetilo.

Z delilci pravice se je srečal že tolikokrat, da jih je poznal na pamet: sodnik v črnem, zapisničarica z očali, sodni sluga. Prvič so si stali nasproti pred leti, ko je žena zahtevala ločitev. Eden od vzrokov: kako naj živi z možem brez prihodnosti? Drugič ga je tožila za hišo, tretjič za preostalo polovico sina. Kaj hoče zdaj, ko je tudi sin že davno ves njen, on, brezuspešnež, pa nima ničesar več dati?

»Odkar ste invalidsko upokojeni, nimate več kaj iskati službe,« je zarenčal sodnik. »Sploh pa ne smete kar tako vdirati v prostore.«

Saj ni vdiral, prosim lepo, povsod je vljudno trkal in so mu sami odpirali. Česa je sploh obtožen? Zaenkrat ničesar, le opomnjen, naj ne vznemirja več občanov. Prav, torej bo odslej le še zelo počasi in tiho stopal po sredini hodnikov, da ne bo nikomur napoti.

Ko je sin zaključil srednjo šolo, ga je oče izgubil izpred oči. Seveda je mogel biti samo privid, da je nekdo, sicer res precej podoben njegovemu sinu, metal karte s temnopoltimi priseljenci, neki drugi prividni dvojnik pa je v beznici na južnem koncu mesta igral biljard. Njegov resnični sin je prav gotovo že davno končal študij in je zdaj kdove v katerem kraju ugleden gospod, inženir, zdravnik ali menedžer, zato ga na svojih zmeraj enakih krožnih poteh pač ne more več srečati.

Potem je oče lepega dne opazil, da uniformirani stražarji vedno pogosteje brezbrizno gledajo mimo njega ter mu z dolgočaseno obračajo hrbet, in zadelo ga je spoznanje, da se njegova doba neusmiljeno nagiba h koncu. Tako dolgo se že pomika po vsej velikanski stavbi iz nadstropja v nadstropje ter iz prehoda v prehod, da je postal ljudem nezanimiv del opreme. Njegovo okorno štorljanje po hodnikih je najbrž samo še čudaštvo, on sam pa vedno bolj plesniv in odvečen.

Ko si je priznal, da ga vrtanja po vzrokih svoje usode le še utrujajo, čas pa mu odteka kot voda iz pokvarjene pipe, se je zavedel, da so nekateri hodniki, na katerih je prebil toliko let, medtem čudno opusteli. Njegovi koraki so votlo odmevali med stenami, in ko je obstal v znani beli sobani z vrsto zapuščenih postelj, se je zleknil na eno ter se vprašal, ali je to sploh še njegovo obdobje in njegovo življenje ali ne.

Vendar je zmogel moč, da se je dvignil ter počasi odšel mimo modrikastih luči, ki so mrtvo svetile v prazno. Nič ga ni bolelo in želel si je samo še svoje kamre vrh stolpnice. Tam je resnobno segel v škatlo lego kock in z okornimi prsti začel sestavljati nekaj starega, znanega. Lahko, da bo nastala hiša, ali avtomobilček, ali lokomotiva, to ni bilo tako važno. Ko je gradil igračko, so v njem potihnili vsa vprašanja. Postal je zelo utrujen, zato je zaprl oči in ponižno čakal, kdaj se ga bo usmilila tema.

(Zgodba je objavljena v knjigi Sveto sivo življenje, ki je ob sedemdesetletnici Marjana Kolarja izšla pri slovenjgraški Založbi Cerdonis.)

Andrej Makuc

AKRÓSTIH

LEPOSLOVJE

Največje dobičke navržejo naložbe v znanje.

S svetom boste razpolagali le z obvladovanjem informacijskega sistema.

Kultura in prosveta, to naša bo osveta.

Vzeli smo zares. Vse troje zgoraj krepko zapisano. In izobražujemo od jutra do večera. Feni Antona Semjonoviča Makarenka. Pritrkavamo praksi, da je kolektivna vzgoja vrednejša od individualne. In masovno modeliramo dopoldance od sedme do trinajste ure, popoldance pa oblikujemo od 13.05 do eno uro po ave. Vmes in kasneje, od štirih popoldne do dnevnika na osrednji TV, za povrh še izredne večernike. Izobražujemo ob delu. Za delo. Iz dela. Z delom. Izobraževalci vseh dežel, delajmo še!

Zasebna operativizacija.

SJK. Slovenski jezik in književnost. 2. b gimnazije SG. Prva dopoldanska ura. Navsezgodnja. Od 7.00 do 7.45. V resnici so te jutranjice najtežje ure. Pa ne zato, ker so slovenske. Literarne. Samo zategadelj je tako z njimi, ker so postavljene na tisto ozko brv nikogaršnjega časa med skoraj še dremežem in že budnostjo. Enaintrideset dremavcev, po šolskih klopeh in stolih odloženih, je treba prebuditi v zaresnost. Še huje - z meje med sanjami in stvarnostjo jih je treba zvabiti v umetniški akt, v privid, v nekaj, česar nikoli ni bilo in nikoli ne bo. Pa vendar je. Sicer v tej nemarno zgodnji uri ne bi imeli česa početi.

Je južni otok. Je.

Daleč v neznanem morju

je pika na obzorju.

Je lisa iz megle.

Med svitom in temo

iz bele vode vstaja.

...

Nekdo na ves glas zazeha. In si v zibelki iz dlani najde ležišče na klopi. Z očmi mi da vedeti, kako mu branje paše in da naj se ne ženiram in kar nadaljujem.

Zalomil sem z motivacijo. Hotel sem pognati njihovo domišljijo v galop, po prebranem pa v razredu vse dremlje.

Poustvarjanje. Navsezgodaj. In vem: bog ne daje izreči zveze umetniški akt, še posebej ne samo besede akt - takoj bodo odvrgli plašč otrplosti in se pognali v krohot in čvek, toda ne v skladu z zastavljenimi cilji pri učni uri. Ko beseda enkrat odzveni in začne gnezdit v ušesu, ne pomaga več popravljati z razlago, da naj bo v našem, v konkretnem primeru akt razumljen kot dejanje - torej umetniška stvaritev. Prebujali se bodo z vse sorte aluzijami, drugod videnim in nato sebi pripisanim, prilaščenim, namišljenim, čutnim, razvratnim ... da le za minuto, magari samo za sekundo približajo koncu komaj začeto zoprnico - jutranjico, to je prvo, najzgodnejšo uro pouka, uro slovenskega jezika s književnostjo.

Tako je to. V skladu z učnim načrtom že ob 7.05 skušam 2 x 15 in eno dijaško razigranost iz njihove živete stvarnosti pri šestnajstih simultano vpreči v od mene in Prešerna že doživeto, v déja vu, zato kar se da prepričljivo jamram v razred.

*»Zato, mladost, po tvoji temni zarji
srce vzdihvalo bo mi, Bog te obvarji!«*

Tudi meni ni lahko, takole še skoraj ob vznožju jutra, polno, sonorno, prepričljivo in z zdravim glasom razpostavljam usodna pesnikova in posledično tudi moja spoznanja.

*»Zato, mladost, po tvoji temni zarji
srce vzdihvalo bo mi, Bog te obvarji!«*

Silim se, kar se da verno in brez pretiranega patosa izgovoriti pesnikovo eksklamacijo. Zdi se mi, da kljub kolektivni dremavici lahko podoživljam obup in hrepenenje, ki sta se bila v njem, Prešernu, ko se mu je zapisal strašen oksimoron. Pripravljen sem priseči na splošno veljavnost, vseobsežnost, celovitost, nadčasovnost trpkega spoznanja, ujetega v samo dva verza, v dvostišno zgostitev, esenco, v rimo cc ...

Zarji - obvarji. Dober občutek imam, da s sabo še vedno zmorem - toda naloženo mi je, da moram vse to ponuditi prisotnim, še več, edino prav bo, če mi uspe poiskati odziv v enaintridesetih glavah, ki so v resnici šele ravno v razkoraku med otroštvom in mladostjo. In kako daleč je še njihova usodna zaresnost. Zrelost. Zavidam jim. Še najmanj decenij razigranosti je pred njimi in do takrat, ko se jim bo treba prvič z obupom obrniti nazaj. Kako so še lahko neprešerno srečni. Kar tako. Iz sebe. Spontano.

Še v tretje odrecitiram. Zanje. Morebiti je kdo med njimi buden tudi drugače, ne le fizično.

*»Zato, mladost, po tvoji temni zarji
srce vzdihvalo bo mi, Bog te obvarji!«*

In pričnem z operativizacijo funkcionalnih in izobraževalnih ciljev. Tako mi je uradniško naložila stroka. V učnem načrtu. Predpisano je: dijaki berejo in interpretirajo, izražajo svoje doživljanje zvočnih, pomenskih ter oblikovnih in kompozicijskih sestavin, razčlenjujejo, pojasnjujejo, domnevajo, povezujejo, primerjajo, razvrščajo ...

In se lotimo. Slovesa od mladosti. Pri šestnajstih. Ob sedmih zjutraj.

»Elegija. Kaj je že to?«

Tišina.

»Žalostinka,« prevedem odgovor na zastavljeno vprašanje.

»Slogovna sredstva: nagovor, metafora, personifikacija. Personifikacija prevajamo oziroma slovenimo kot ... ?« še kar trmarim z igrano nevednostjo.

Prebujeni gledajo tablo in znabiti mislijo na Lorco. Zeleno, ki ...

»Poosebitev,« sem spet edini, ki znam.

Pa ne popuščam v tempu. Le motivaciji snamem uzde.

»Makuc, če boš znal še tretjič, ti zapišem odlično,« skušam vsaj malo razgibati publiko, ki me po

živahnosti spominjajo na poklicne bedelce pri mrličih.

Rezultat je sijajen.

Nekdo na ves glas zazeha.

»To bo vaša že tretja petka letos, čestitam,« se oglasi tik pred mano.

Malo me jezi, ker sem v razredu že četrta ure, pa sem si moral dotle na vsa zastavljena vprašanja odgovoriti sam. Hvala bogu, da obvladam pedagoško shizofrenijo.

Nisem študiral zaman. Doslej sem znal odgovoriti še na vsa svoja vprašanja.

Navsezgodnja operativizacija.

Ne odjenjam. To pa ne! Pošteno hočem zaslužiti svoj krajec učiteljskega rženega.

»Mladost, ki je temna zarja. Kako razumeti to zvezo?«

Sprašujem v devetnajst lun in dvanajst mesecev v mladem, ki so šele v prvem kraju in sploh še nič ne mislijo na ščip, časa mlaja pa zanje tako ni. Njihovega že ne.

Njim je temna zarja podoba dremeža, ki se že od v noči spočetega jutra obeša na veke. Samo imenujem noč, četudi v prisposodbi, pa že z odprtimi očmi lezejo v blagodejni spanec. Mi pa se prebujamo z Evropo. Za 60 minut dnevne diktatne svetlobe več nam je na razpolago. Uro več kot je po božji volji in pravici. Ampak, da moji dremavci ujamejo stezo in cesto do avtobusa, pa avtobus in šolski zvonec, je treba biti pokonci ob štiri trideset po vesoljnem redu. Samo tako je mogoče po kronološkem sosledju priti iz tople postelje nekje nad Vuzenico do Gosposvetske štiri v SG prvi čas.

In skušam še tudi sam od postelje dremav pripričati kinkavce, da je vendarle vreden navsezgodnji razmislek o »polnjenju sodov brez dna«, a jih oživim ravno za toliko, da v svoji razigranosti navržejo nekaj o tem, koliko sodov jim bo dano izprazniti v tem čudežu, imenovanem življenje. In so hvaležni vsomogočnemu, da jim je dovolil roditi se v osredju, kjer je praznjenje sodov ena izmed stalnic prostorske narobečnosti in bivanja.

Od nekod se priplazi nad naše razredne glave travestija svetopisemske groze.

»Naj ta sod ne gre mimo mene.«

Razred koj oblikuje odgovor v duhu zbornih recitacij: »Na zdravje!«

In ob tem jim Prešeren, frajgajst, nejevernik, prikriti kurbopisnik, izobčenec ... še kako zafunkcionira.

Treba je biti zvit in prepričljiv, kot sta bila Vinetou in Karl May, da jih zjutraj ob sedemnajst čez sedmo, po sonca luči pa ob tri minute manj kot dvajset čez šest, z vlečeš v ris vsaj za drobec zaresnega razmisleka.

Tolažim se, da bo naslednje leto slovo od mladosti morebiti proti poldnevu.

Večerna operativizacija.

In nobene razlike ni med opisano jutranjico ali pa skorajda vigilijo pri popoldancih nekaj pred sedmo zvečer. Ob enajstih so se odpravili z doma. Tisti, ki jim je nürnberški lijak na razpolago šele popoldne. Zdaj čakajo, da jim zvonec dovoli zbežati na avtobus.

Doma jih čaka kosilo. Ob osmih, pol devetih zvečer. In kdaj bo večerja? Dajte no, večerjati ja ni zdravo.

»Odprite Berila I na 45. strani! Skušali bomo razčleniti nagovor poganskega vojskovodje na v Ajdovskem gradu ujete vojščake.

Zaženem se v črke.

Le malo vam jedila, bratje, hranim, branili smo se dolgo brez podpore, kdor hoče se podati, mu ne branim.«

Ker vem, da je ponavljanje mati učenosti, se z ustrežno patetiko še enkrat lotim prvega verz.

»Le malo vam jedila, bratje, hranim...«

Večini se po ponovno prebranem prvem verz u lije slina, zato bi bilo enajstec primerneje izrabiti za poduk o Pavlovu in pogojnem refleksu kot pa zanosno zastaviti o Črtomiru, poganih ter sreči in ognjevitosti razkladati o bitki izčrpanja, lakanju, nasploh o srednjeveških vojaških strategijah, ki je bila pravzaprav ena sama ... In dodajati o junaštvu, lakotni pokončnosti, o tistem z ramo ob rami. Še najlažje jih izvlečem iz pritlehne obžrtosti, če jim navržem zgodbo o dachauskih pretepenih in ponižanih kotlolizcih. To pomaga pri vzpostavljanju človeške pokončnosti, zakaj dokler ne doživiš prave lakote, pa ni treba, da že ono pajčevinasto, si zagotovo vzvišen nad prepoznavno in obetano bedo. In zagotovo, stoodstotno si prepričan, da bi sam zmogel drugače, bolj pokončno od zgodovinsko izpričanih sirotejev, ki so praviloma in vedno Slovenci.

Ne, tako razčlovečen kot Dachauci pa nikoli, si signalizirajo z obrazno mimiko. Oni že ne. Nikoli kotlolizci. Še manj zlakoteni izdajalci.

Nekateri prebrani in v razgovor ter premislek ponujeni verz » ... kdor hoče se podati, mu ne branim« hote in v službi igre razumeje dobesedno, saj začno obešati torbe na rame ... se delajo, kot da bi bilo govorjenje v laških enajstercih moja stalnica. Obetajo si celo, da sem prav ta večer položil izpit iz človečnosti in jim dovoljujem predčasen odhod domov.

Ko si kot profo nekaj let preizkušan, te praksa nagradi z nekaj priročnimi obrabci, ki ti pomagajo v najtrših spopadih. Hočem reči, da nisi več tako sam pred hudournikom, ko odpreš razredna grajska vrata in vojski trčita. Sam proti vsem. Mimo so časi vsi za enega - eden za vse.

Pri polni zavesti si pritisnem pedagoški cvek in vsem, ki so pri vratih, zagrozim s spraševanjem, če se koj ne poberejo nazaj v klopi.

Valjhun sem, ki je izdal učiteljsko vero. Ampak samo zato, ker hočem svojim dobro, se tolažim.

Spolna operativizacija.

»Je bil Prešeren pedofil?«

Naravnost v sredino stvari je iz zadnje vrste treščila pretega, ki nosi ime prve svetopisemske starozavezne ženske.

Najprej se oprimem možnosti, ki jo ponuja in omogoča zaigrana naglušnost, a že isti trenutek jo odmislim. Že predolgo vem: ko zaslutijo brezglavi učiteljev umik in beg, se šele začne prava radost njihovega igranja.

Z vpitjem sem v eni zagatnih situacij kot zakate-dnik poskusil samo enkrat. Ko je razred presenečeno onemel, me je razorožila predsednica razredne skup-

nosti, ki me je poprosila, če lahko odide v stranišče, zakaj zaradi doživetega šoka, ki je bil posledica moje-
ga grmenja, ji je ušlo. V hlačke, je dodelala frazo. Samo mokrota, je dodala.

In smehu ni bilo konca.

Zatorej si izborim čas za razmislek in naročim, naj v slovarju pogledajo, kaj pobarana beseda – pedofil – sploh pomeni.

Zalistajo se v Verbinca in citirajo:

»**Pedofilija** -e /pedo- iz gr. pais deček, + -filija/ 1. spolno nagnjenje do otrok nasprotnega spola, npr. pri starčevski bebavosti.«

»Pa pobrskajte še za – filija!«

»**-fil, -filija** / iz gr. philos drag, ljub.«

»Kako bi torej poslovenili leksem pedofil?«

»Prešeren.«

Razred zagalopira v krohot.

»Hočem reči otrokoljub,« se popravi Eva.

»Na katero Prešernovo zvezo pa mislite? Na katerega otroka?« naivno sprašujem.

»Na odnos z Julijo.«

»Julija jih je imela 17. Skoraj vaša leta. Ali se katera v razredu še razglaša za otroka?« pobaram in snamem očala, da se rešim kratkovidnosti.

»Saj veste, za kaj gre. Nепrestano zagovarjate pesnika, za dejstva vam pa ni mar!« me pokara soseda Adamove kurtizane.

»Nikjer ni izpričano, da bi Prešeren Julijo spolno nadlegoval,« se postavim v bran največjega slovenskega pesnika. Ob tem mislim na one, ki so si sto let za njim z opisovanjem pedo-, vulvo-, spermo- in drugih filij ustvarjali imidž in knjige prodajali.

»Saj ne piše nadlegovati, ampak da gre za spolno nagnjenje,« me podučijo in opozorijo na natančnost branja.

»Ko se je zagledal v Julijo, je imela blizu sedemnajst let. Pa tudi za Prešerna ne bi bilo mogoče trditi, da je šlo pri njegovih triintridesetih za starčevsko bebavost,« se oprimem še zadnje možnosti.

»Na vse kriplje branite pesnika. Toda Ani Jelovškovi je spočel otroka, ko ji je bilo petnajst let, njemu pa osemtrideset. To pa menda je pedofilija,« postaja neizprosna nosilka imena izganke iz raja.

Strela, stvari so se lotili študijsko. Pozitivistično. Izračunali so, kdaj je zanosila. In še dodali, da je to bil pač pesnikov prvi živorojeni. Morebiti je pa že prej ... Kdo bi vedel, kdaj je prišlo do prvega koitusa sploh.

»Biologija ugotavlja, da vrstno najkvalitetnejše osebkje zaplodijo mladi starši. Najinteligentnejše pa po statističnih analizah spočenjajo starši v zrelih, če že ne v poznih letih. S tega stališča bi znala biti kombinacija Ana – Prešeren uspešna. Zdravje in pamet,« sem prisiljen razkazovati še nekaj malega svojega znanja z drugih področij.

Sem že zamočil. Ne bi smel o tem. Izgubil sem jih več kot polovico, zakaj začeli so od let svojih staršev odšteti svoja in še devet nosečniških mesecev. In večina je prvič preračunavala, pri koliko letih so to storili njihovi očetje in v katerem mesecu je padla njihova mama. Skratka – kdaj je bil razkošni čas njihovega spočetja. Po minuti so potegnili v igro še napočasnejše. In se že segregirajo na zgodnje zdrave in pozne pametne. Nekaj se jih začne razglašati za majske, pa oktobrske ... mesečniki pač.

Kljub Sonetnemu vencu sem dolžan poseči v stva-

ri in jih skušam postaviti na svoje mesto.

»Dolžan sem eno najimenitnejših zgodb o starših, otrocih in dednosti, ki jo poznam. Govori pa o tem, kako je človek v svojih špekulacijah, ki jih zdaj zganjate tudi vi, nebogljen.

Zgodba namreč temelji na dogodku s konca 18. stoletja, pravzaprav povzema razgovor dveh zdravnikov.

Torej! Prvi doktor pravi drugemu: *Želel bi slišati vaše mnenje o prekinitvi nosečnosti. Oče je sifilitik, mati ima tuberkulozo. Od štirih otrok je eden slep, drugi je umrl, tretji je gluhonem in četrti tuberkulozen. Kaj bi vi storili?*

Prekinil nosečnost, odgovarja drugi. Tu ni o čem tehtati in tuhtati.

Sledi dolg zamolk.

Potem bi ubili Beethovna, ga nazadnje podučijo past nastavljajoči.

Potem smo tudi mi dolgo molčali.

»Toda prvi otrok je Prešernu in Ani kmalu umrl, ste rekli. Očitno sta se po vaši prvi biološki teoriji pri prvorojencu vlogi Jelovškove in pesnika neustrezno skombinirali.«

»To je špekulacija, ki je ni mogoče dokazati. Je pa zato bila Ernestina kot zadnji otrok zagotovo vsaj razumen, če že ne tudi inteligenčen človek. Na njene zapisane *Spomine na Prešerna* mislim.«

»Saj nočem biti zoprna ali pa privoščljiva, toda to me spominja na rezultat anekdote o Einsteinu in lepotici. Vi ste jo povedali.«

Končno spet ženski glas. Hvala bogu, od njega si kljub vsemu obetam manj ostrine.

»Ta trenutke si štorije res ne morem priklicati v spomin. Štorije.«

»Na tisto o pameti in lepoti mislim.«

»Pomagaj nam tistim, ki nismo v risu, v zgodbi!«

»Saj veste. Mlada dama je bila vsa v ognju in že videla novo zvezo in imenitno potomstvo: podedovalo bo njeno lepoto in izumiteljevo pamet. Znanstvenika pa je najbolj skrbelo, da bi potomec podedoval lepoticino pamet in njegov fizični izgled. Po povedanem se ji je najbrž zagabil. Njen rod.«

Nasmihamo se. Zdi se mi, da razred še najbolj zaradi tega, ker je bil dan tihi znak, da se začenja kontaktna oddaja v maniri Vi sprašujete, mi odgovarjamo.

»Rekli ste, da je Prešeren odpovedal tudi kot oče.«

»Raziskave v svetu kažejo, da očetje navezujejo prve prave, vrednejše naveze s svojimi potomci šele po podmladkovi polnoletnosti. Zakaj bi bilo umno pričakovati, da bi bil Prešeren drugačen?«

Od tu naprej ni šlo. Očitno so se preveč približali domači prepovedani coni.

»Je bil Prešeren strahopetec?«

»Po čem sklepaš?«

»Trikrat je poskušal s samomorom.«

»Bal se je življenja, smrti ne. Ko boste večkrat trdno preizkušani, bo lažje presoditi, kaj je hrabrost. Ne vem, za kaj je v takih razmerah treba več korajže – za vztrajanje ali suicid.«

»Prešeren je kar nekajkrat vložil prošnjo za samostojno advokaturu. Takšno prosjačenje ni odraz najbolj pokončne drže.«

»O tem je mogoče pravično soditi takrat, ko je za človekom doktorat, opravlja pa posle odvetniškega

koncipienta.«

Pošpegam na uro v prvi klopi. Kar dobro dene, ker je tik pred zvonjenjem.

»Predlagam, da to neurejeno kanonado z vprašanji prekinemo. Ne služi več nikakršnemu name-nu. Naše izhodišče naj bi bila vendarle poezija,« skušam zaokrožiti današnjo snov.

Potem se vzamem pod drobnogled.

Slabo, profesor! Nezasodno. Dovolil si, da so dijaki upravljali z uro in s teboj. In najbrž so slišali kamen, ki se ti je odvalil od srca in udaril ob vinas, ko je odzvonilo. Srečko si, zakaj breme bi ti lahko zgrme-lo na prste.

In še dodam. Prof, glasno ponovi naslednjo poved: Hišnik te je rešil. Za pir mu boš moral dati, zdaj ko še ni modno na romarsko zahvalno pot.

Ustvarjalna operativizacija.

»Vstop v enega vrhov Prešernovega pesniškega ustvarjanja gotovo omogoča in ponuja njegov Sonetni venec. Interpretacija te umetnine je v navezi z zahtevno motivno, idejno in oblikovno analizo. Za razumevanje pobude, nastanka in vsebine vsega Venca je nepogrešljiv prvi sonet, za katerega pravimo, da je razlagalne in posvetilne narave. Preberimo ga!«

Ko odšumi prelistavanje Berila I, skušam biti, o čemer sem vse življenje sanjal. Igralec. Prostovoljno prislilno pričnem z branjem.

*Poet tvoj nov Slovincem venec vije,
'z petnajst sonetov ti tako ga spleta,
da »magistrale«, pesem trikrat peta,
vseh drugih skupaj veže harmonije.*

*Iz njega 'zvira, vanjga se spet zlije
po vrsti pesem vsacega soneta;
prihodnja v prednje koncu je začeta;
enak je pevec vencu poezije:*

*Vse misli 'zvirajo 'z ljubezni ene,
in kjer ponoči v spanju so zastale,
zbude se, ko spet zarja noč prežene.*

*Ti si življenja moj'ga magistrale,
glasil se 'z njega, ko ne bo več mene,
ran mojih bo spomin in tvoje hvale.*

»Kakšno drobnarijo o sonetu bi najbrž znali ponoviti. Toda, napnite ušesa. Ali ste od prebranega tudi kaj razumeli? Po tem sprašujem.«

Nekaj vedenja so prinesli iz osnovne šole ... , vendar praviloma vse to trdo spi v njih in lotiti se je treba intenzivnega lomastenja v njihovih pomnilnikih. Navsezgodaj budim spomin, trupla in duha. Če je ta ista tema pri popoldanskem pouku, v njih prebujam nekoč davno slišano.

»Pesnik v kvartinah na zgoščen način natančno predstavi zgradbo sonetnega venca. Sestavlja ga petnajst umetelno povezanih sonetov, s tem da se zadnji imenuje Magistrale in povezuje prejšnjih štirinajst tako, da se vsak njegov verz ponovi kot zadnji stih predhodnega in prvi sledečega mu soneta. Za ilustracijo - zadnji verz našega prebranega soneta je hkrati prvi verz naslednjega, drugega v ciklu. Itd. itn. Pa pre-

verite, če povedano drži!«

Vsak zase in skupaj preizkušamo veljavnost pesnikove in moje trditve, preverjamo Prešernovo doslednost pri upoštevanju oblikovnih venčnih zakonitosti, zalistavamo se v berila in natisnjeni Sonetni venec. Včasih telovadba rok in prstov zbistri in razglblje tudi duha. Ko jih pogledujem iznad katedra, se prestrelim z vprašanjem o tem, kako dolgo je človek sposoben iti se prepričljivo igro lažne, igrane nevednosti in tako ustvarjati osnovne pogoje za čarovnijo vedno enako ognjevito doživete šolske, to je šolniške in dijaške, iste heureke. Samo v tem je skrivnost učiteljevanja. Dobrega. Koliko takšne moči je še ostalo v meni? Zakaj ko tega ni več in si sebi in svoji poklicnosti le še avtomatski pilot, je treba na svoje. Toda kam? Recimo pri petdesetih!?

»Res je, Magistrale je trikrat peta pesem,« me nekdo iz razreda potolaži ter mi prežene skrb, da se nisem slučajno zmotil.

»Ugotavljamo, da kvartetni del uvodnega soneta natančno razlaga zgradbo cikla, ki je pred bralcem. Je torej razlagalne narave. Ali lahko v enako zgoščeno formulacijo ujamate sporočilo tercetnega dela?« gnetem naprej živo maso, ki postaja za to dejavnost navkljub skoraj že nočni uri voljna in gibka.

»Vse misli zvirajo z ljubezni ene ... Tako preprosto je, da je bilo vaše vprašanje težje razumeti, kot odgovoriti nanj,« se jezi in skozi okno odgovarja Jošt.

To potrjuje, da so nekateri še pri zavesti, opravilno sposobni, sicer k odgovoru ne bi bili pripravljeni dodati še ekskurza.

»Res je. Ljubezen je nova tema. Toda ... ali ljubezen na splošno? S katerim verzom uvede zadnjo terci-no? Preberite ga.«

»Ti si življenja moj'ga magistrale ... »

»Ali nagovarja bralca?«

»Dajte no! Nalašč se delate nevednega. Prešeren je sicer bil pijanec, peder pa ne,« se za potvorjen glas skrije natančno vem, kdo.

»Peter, drži, kar praviš. Torej povej, kdo je bila središčna oseba v pesnikovem življenju? Na koga aludira, kaže, misli v citiranem verz?«

»Julijo,« oddolgočasi.

»Ali lahko to trdimo z gotovostjo?« vprašam izzi-valca.

»Skrito oziroma odkrito je v akrostihu. Pa saj to vsak ve!«

»Da to vsak ve, misliš ti. Je pa daleč od resnice. Le poglejmo, kaj piše o tem Verbinc?«

Vedno znova mi padejo na finto. Saj ne vem, če prav vsi iščejo naročeno, toda če se samo zalistavamo po tujebesednem brevirju, je pravi ništrc pomisel, da morda kdo med njimi tudi goljufa. Polnijo se z informacijami in za to gre.

»Akróstih -a m /gr. akrostichos, akro- +stih/ pesniški ukras (posvetilo, voščilo ali rek), sestavljen iz začetnih ali končnih črk kake pesnitve, npr. »Primicovi Julji« v Prešernovem Sonetnem vencu,« zglodno odčita informacijo rediteljica.

»Preverite dejstva v zadnjem sonetu Venca!«

Ko postorijo naročeno in se glasno čudijo ter tudi navdušujejo, pograbilim priložnost z obema rokama. Stopim pesniku v bran.

»To govori o dvojem. Za takšno popolno arhitek-toniko, kot jo razkriva danes obravnavano besedilo, je

zagotovo treba biti trezen in pri sebi.«

To je bil odgovor onemu skrivaču od prej.

»Kljub temu pa se zdi, kot da literatura ni samo tuzemska, ampak ji vladajo tudi skrivne sile. Kje bi se lahko sklicevali nanje v Sonetnem vencu? Stari Grki so verovali v muze. Navdihovalke predvsem mojstrov besede. Božje poslanke. Biti pesnik po božji milosti.«

»Prešeren s tem vendarle ni imel kaj opraviti. S Parnasom in muzami. Če se gremo zaresno razpravljanje,« se oglasi iz razreda čisti razum.

Za ljudi Matjaževe sorte so bila vsa književna besedila napisana zaman. Jim sicer dovoli vstopiti, odpočiti v njegovem domu pa si ne morejo. Toda tudi zanj, za Matjaža, imam mino presenečenja.

»Pa skušajmo razumarsko razdrasati nastali voz. Kako povezati naslednje: da je bil leta 1833 v Ljubljani prav doktor France Prešeren, v izbranih urah tudi pesnik, da je že do ušes zaljubljen v šestnajstletno dekle Julijo, ki ima ravno prav črk v imenu in priimku, štirinajst grafemov v dajalniku ednine krstnega in rodbinskega imena torej, kolikor je tudi verzov v sonetu, da ravno sedejo v akrostih magistral? Vse to pa je odločeno že od Petrarke naprej, torej od štirinajstega stoletja, ko utemlji sonetno in venčno formo ter jo ponudi pesnikom sveta, da postane ena najbolj pogosto rabljenih pesniških oblik? Preveč naključij, se ti ne zdi? Tu je treba na pomoč poklicati sile, ki so nam nedoumljive, ki nam vladajo mimo naše volje. Parnas. Bogovi. Muze.«

Razred molči. Misli. In se čudi. Matjaž tudi. Kolektivna psihoza.

»Za igro naključja gre. Takšen primer je izjema,« se začno otepati dejstev nedoumljivega.

»Ne bo držalo. Ko je slovenski pesnik Boris A. Novak oblikoval poslanico prvorojencu, jo je ujel v akrostih *Srečno pot, otrok*. Da ne zastavim še besede o sonetnem vencu sonetnih vencev.«

Ujeli so se. Zapisujejo Novakove besede ter preštevajo črke, ki jih v čudenju iluminirajo.

Moram jih sčarati do konca, zato kujem razbeljeno ponudbo.

»Koliko pa vas je v razredu, ki bi lahko bili z imenom in priimkom pesnikov odgovarjajoč akrostišni objekt ali dušni oblaček, da bo zvenelo lepše? Fantje naj seveda preštejejo grafemski sestav imen in priimkov svojih srčnih dam.«

Nekaj jih takoj dvigne roke. Predali so se. Ni kaj preštovati. Izgubljeni za akrostihe magistral. Ni ne muz ne pesnikov, ki bi jim lahko pomagali v venčno večnost. Recimo Evi Kac. Pa Miheli Ot. Jeri Zver. Nives Trifunović.

Drugi štejejo, me pogledujejo, se čudijo ... in vem, da so prijeli, da ne bodo pozabili danes naučenega, da so se ujeli v svojo past. Kaj bi dal, ko bi jih lahko tako prental pri vsaki snovi.

»A zdaj vidite? Niti enega ustreznega imena in priimka ne premoremo v razredu. In kje je ob vsem tem še poet!? Pa zaljubiti se. Uskladiti je treba ljubezensko kemijo, poimenovalno črkovje in ustvarjalni naboj. Ne bi jaz s takšno neznosno lahkostjo o pijači, pedrih, pesnikih, poeziji ... » zdaj veselo razglašam s svojega zmagovalnega okopa.

»Prešeren je bil car,« si sposodim njihov žargonizem.

Potem me takoj prestreli moj priučeni pedagoški imperativ: V razredu ne moraliziraj! Vem, vem, vem... si odgovarjam. Delal bom tako, da se ne bom nažrl zarečnega kruha.

Toda ne morem odjenjati. Ujete imam v čudenju in molku. Zakaj ne bi vsaj tu in tam v razredu slavil tudi sam? Tako redke so priložnosti.

»Ni lahko biti vladarica pesnikovega sonetnega srca!« jih podrezam. »Še manj venčnega. In še toliko težje, če je muza vaših let, pesnik pa le za kakšno leto zaostaja za mojimi šestintridesetimi.«

Vedno svetleča se razredna iskrica moškega spola pa se vsem na obeh, stoji, še kar muči in preševa na prste. Najbrž se mi ne obeta kaj dobrega. Delam se, kot da ga ne vidim. Čemú izpostaviti uro čemú nena-dejanemu. Pa ne gre.

»Kaj je, Nac? Si jo našel, izvoljenko svojega srca? Je od tega sveta ali si jo spočel iz nič?«

»Nace podaljšuje osnovo, smo rekli,« začne z odgovorom.

Malo me skrbi. Vedno je vztrajal, da je Nac. Zdaj pa naenkrat tolikšna širina. Dopusča tudi obliko Nace, ki je bila še do včeraj skoraj bogokletna.

»Tako je. Nace, Naceta, Nacetu ... »

»Žuber lahko v dajalniku ednine ohrani -e. To je pesniška svoboda - kot pri Prešernu. Namesto Juliji ima zapisano Julji. On je črko izpustil, jaz jo bom ohranil.«

»Poslušam te. Razumem pa še vedno ne. Kaj hočeš povedati?«

»Da se izide. Žuberčku Nacetu. Štirinajst črk je. Rojen sem pesniku za navdih. In še boljše razporeditev je kot pri Primčevi Juliji. Priimek za kvarteti - **Žuberčku**, ime za tercetni del - **Nacetu**.«

»Nac, ti se šališ. Vladarice pesnikovih src so vendarle ženske.«

»Nič se ne šalim. Vsi različni, vsi enakopravni.«

Razred se krohoče, tudi sam se rezgečem z njimi. Hoče zvoniti, pa ne more. Smeh je pregnil svet.

Včasih je čas ravno pravi čas.

Pravzaprav me v urah grenkobe čisto zastonj pekli zaradi usode tega sveta. V prav dobrih rokah bo. Kot je že od nekdaj. Konec koncev se mu tudi v naših ne godi posebej slabo.

Svet boli samo takrat, ko misliš, da so o njem povedane poslednje stvari. Ko se to izkaže za zmotno, je vse na razpoloženju in vse poti so enako drage in enako tuje. Tako kot ta moja zdajšnja, povenčna, iz razreda po hodniku proti zbornici stopana, doslej že tisoč in tisočkrat prehojena. In vedno znova časa vredna. Na njej me zamoti Matjaž. Hladen, nikoli pregreti razum:

»Profesor, a zdaj vidite, da je to z bogovi, muzami, skrivnostnostjo, naključji ... v umetnosti - izmišljaja. Ali pa najdete kakšno drugo razlago za to z Nacem?«

Grapa

Če si proti prejšnjemu režimu, če ne odobravaš sedanjega in se ne strinjaš z bodočim, kaj naj storijo s tabo? Simona v zahvalo niti na TV niso povabili! Še v nagradni igri ni bil! Nobenih šans ni imel, da bi postal ambasador.

Ko se je izlužil iz civilizacije, ga je pot prinesla v grapo. Seveda ni računal Simon, da bo tu srečal NEPOSREDNE potomce naših davnih prednikov izpred ... skratka davnih ...

Da bo srečal in - še huje: spoznal - Pongraca. Pa Karla. Pa Julo. Pa družino Walter. In Otona in Rezo ... Ne! Če bi to samo slutil, bi vedno bil zadovoljen z režimom. Prvi bi bil za. Če bi kdo namignil, da nosi policijski uslužbenec rožnate gate, bi ga krcnil po komolcu. Ne smeš se tako izražati, bi rekel. Ampak, kot pravijo: če bi bil vedež, ne bi bil revež.

Dokler ni prispel v grapo, mu ni bila čisto jasna misel: živiš na istem planetu, ampak v drugem svetu. Zdaj mu je vse jasno.

Karl recimo ni vedel, ne ve in nikoli ne bo vedel, kdo so otroci cvetja! Pongrac noče nič slišati o genskem raziskovanju. Ker če bi kaj slišal, bi mu bilo grozno zoprno, da ne bi nič razumel. Juli, njegovi ženi, je povsem tuja mafija v italijanski nogometni sferi. Oton ne razume simbolizma in Rimbaud Arthur mu je takšna neznanka, da ga boli grlo. Reza je mnenja, da knjige ne more napisati frik, ki mu dol visi vse, kar mu ne stoji. Res, da v grapi ne moreš pričakovati cveta inteligence. Ampak!

Pongrac je sedel pri peči in rdeč je bil. Karl je bil enako rdeč, čeprav ni imel pred sabo piva. Simon ju je zmotil v njuni tišini, ki se ji je v grapi reklo pogovor. Ko je videl, da sta dva, mu je postalo žal, da je prišel. En rdeči bi mu bil povsem dovolj. Pongrac Jazbec je bil res rdeč, a ostrižen tako unikatno, da bi kar zaploskal, če ne bi on tega napačno razumel. Ostrižen, kot da bi šel na poroko. Ampak ni šel na poroko. Je bil že oženjen. Ali prvi dan v službo. Ni šel v službo. Bil je že v penziji. Ali k birmi! Davno je tega, kar je bil Pongrac pri birmi.

Ko je Simon vstopil, se je obema razvezal jezik. Nista se bala, da ga bosta izgubila, saj sta poznala vsako ped grape.

Pri višje razvitih vretenčarjih je že dolgo navada, da si popestrijo dan tako, da ga nekomu drugemu zamorijo. Ta navada je bila v grapi vsakdanjost, kot sta vsakdanja noč in dan, in ne samo vsakdanjost, temveč potreba! Ne kakršnakoli potreba, pač pa prvinska potreba! Pongrac je zaslutil priložnost in jo nameraval izkoristiti. Karl jo je samo zaslutil. Potem sta, seve, oba uživala. Najprej Pongrac (potem, ko si je povrtal, kot je treba, s kazalcem po nosu): »Mater, boš plačal ti! Ti se kar špilaj!«

Simon si ni utegnil niti sleči plašča, ko je že zvedel, da bo plačal. Karl ni nič rekel. Njemu je bilo dovolj, da je bil rdeč in da je Pongrac povedal, kar se je povedati moralo. Obisk je moral izgledati, kot da ne ve, o čem teče beseda (in tudi res ni vedel), ker mu je

Jazbec takoj razložil problem: »Pesa voziš v avtu!«

Pesnik, zdaj končno brez plašča, se je sklonil naprej, vzel z mize dva keksa, se naredil, da ni zavonjal sape po pivu, se naslonil na steno, potem pa se tako nazarensko zakrohotal, da je Pongrac skoraj mrknil od užaljenosti, Karlu pa ni bilo nič jasno.

»Peesa! Ha ha ha ha ha! Ho ho ho ho ho! Ha ha ha ha ha! Kaj bom? Ha ha ha!«

»Ti se kar smeji,« je žalostno rekel Karl, da je nakažal, da je še vedno tam. Rdeč, sočen in namazan z vsemi žavbami, kot mora bit vsak, ki je v grapi doma.

»Ja, ti se kar smeji,« je dodal Pongrac, »dolgo se ne boš!«

»Dolgo se ne bom? Ha ha ha ha ha!« Simona je smeh kar zvijal. Kmalu je začel še prhati od zadovoljstva, in še zahrzal bi bil, če bi malo prej doma vadil. Pokal je od smeha. Vedel je, da na ta način zadeva najbolj občutljive točke sosedove intimne.

Pongraca je ta ponigliavost razpizdila, in če Jazbec ne bi bil zajec, bi jih pesnik zdaj dobil s pepelnikom po glavi. Tako pa sta se rdeča spogledala in čakala, da bo konec tega špasa. Takoj je pobrskal Pongrac po kotičkih svoje ostrižene glave (da ne rečem lobanje) in našel nov podatek. Ta bo menda iz pesnika naredil človeka!

»Če boš hotel zdaj kupiti avto, boš moral plačati petdeset jurjev zraven, za ...«

Simon ni več poslušal. Ujel je še nekaj o tem, da bo nekaj plačano, kaj bo točno plačano, ni vedel, slišal je še o odpadu in akumulatorju, motornem olju, a nič določenega. Razmišljal je namreč o tem, kaj neki ON počne TU! V tej kuhinji, s tema dvema tipoma! Mu je to potrebno? Je nujno za preživetje? Oblačil je plašč, ko je Pongrac vnovič udaril: »Zakon je že sprejet, samo sprejeti še ga morajo.«

Kaj je mislil s tem, da je nekaj sprejeto, ampak se mora samo še sprejeti, je vedel menda samo Pongrac Jazbec. In mogoče še Karl ...

»V zaporu dobiš pol štruce za tri dni!«

Ker Simon ni pokazal zadostnega začudenja nad to novico in ker ni skočil v zrak od ogorčenja, je Pongrac neprepričljivo popravil: »Za štiri. Ja, za štiri dni!« Karl je samo prikimal zraven kot indijski guru v počasnem posnetku. Simona še to ni vrglo s tira. Da bi dokončno dotokel oba sosed: Jazbeca in guruja, je, preden je izginil skozi vrata, glasno rekel: »Če nočem delati, ne bom delal, in se mi lahko vsedejo tu gor!« Pri tem je dvignil desnico, skrčil prste in iztegnil sredinskega. Pongraca je skoraj razneslo.

Karl se je kar držal. Bil je malce manj subtilen, kot svak, zraven tega pa si je v mislih že prižigal cigareto. Zato tudi ni sledil dogajanju, kot bi moral!

Pongrac je bil že poln razpok in je komaj iskal primernih besed, ko je v kuhinjo prineslo prikazen. Bil je to krepak fant s polizano frizuro in z izlizanim karakterjem, ki je kar bolščal predse in tako dostojno reprezentiral sebe in svojega fotra.

»Foter ni hotel priti!« je pozdravil.

Simon je izkoristil priliko in kar skozi novodošleca stopil iz hiše.

»Miranov sin,« se je slišalo iz gurujevih ust.

Pesnik je poklical svojo psico in sta šla. Med potjo se mu je bridko storilo, ko se je spomnil dni, ko so si v družbi zrolali joint in rekli kakšno pametno.

Ne pa žvečili. Neslanosti.

Zlatko Verzelak

Hans in Helena

LEPOSLOVJE

»Nujno ti je treba povedati: menjaj srajco!«
»Da, draga. In katero naj oblečem?«
»Nič me ne sprašuj! Da ne bojo rekli drugi, da si še srajce ne znaš sam izbrati!«
»Bo ta v redu?«
»Nujno ti je treba povedati, da je ta res grozna! V vseh teh letih te nisem še nič naučila o okusu!? Kakšna trapa. Kdo drug ...«
»Pa tale?«
»... kdo drug ... vrzi dol to nesnago! Zdaj se boš pa še norčeval iz mene! Reva jaz. Lastni mož se norčuje iz mene!«
»Nič se jaz ne norčujem. Jaz samo ...«
»Boš tiho, pezde! Vem jaz, kdaj se ti norčuješ iz mene in kdaj se ne!«
»Helena ...«
»Nič Helena! Obleci že enkrat srajco! Zamujava.«
»Oba?«
»Ja. Ni to v redu? Ne zamujam jaz, ne zamujaš ti, kaj je lahko lepšega? Oba zamujava.«
»Torej sva zamujena?«
»To si TI rekel! In da ne slišim več nobene take! Trapasto! Stojiš tu gol kot božji volec! Misliš tak na zabavo?«
»Ne vem ...«
»Ne ve niti, katero srajco naj obleče! Kako bi lahko od njega pričakovala, da mi bo izračunal cosinus 45 stopinj! Ne bom ti jaz izbirala! Da ne bojo REKLI ...«
»Pa tale? Ta je zadnja.«
»Ta?! O beda! O mizerija! Kje si pa staknil to?! Zadnja, si rekel?«
»Zadnja v seriji.«
»Kakšni seriji?«
»Mojih srajc.«
»Skratka, beda. Mizerija. Kaj govorim! Subatomska senca prebavljivosti! Kdo ti je izbiral srajce? Malo okusa bi pa moral imeti!«
»Ti, Helena.«
»Jaz!? JAZ NE. Jaz ne izbiram takšnih izzivov kreiranja. To je podn. Daj gor rjavo!«
»Etotakonijelako! Voici!«
»Tebi je to lahko. Oblačiš in slačiš srajce, da bi iz tega lahko izpeljali nov glagol. Ačiti.«
»V erotiki bi se hitro osamosvojil in aklimatiziral.«
»Ne smeš misliti na takšne traparije, Alfonz.«
»Helena, reci mi že enkrat Hanza. Ali pa Hans.«
»Kakšna ušesa pa imaš! To sploh ni, da bi izgovorjal! Ne jaz, ne kdo drug! Da veš! Veš, možek

moj? Saj si moj mož, ne?«

»Ravno sem ti ...«

»No, Alfonz, si izbral srajco? Rjavo? Mmm, da te pogledam! Uf! Kako šik! Imeniten okus! Daj, da te objamem! Kako si mogel med vsemi temi silnimi stili srajc v svoji živopisni garderobi najti ravno najlepšo!? To je svetovno! Mož moj, ti si svetoven!«

»Helena ...«

»In čevlji? Že imaš čevlje? Zamujava.«

»Kam?«

»Na zabavo.«

»Na zabavo greva?«

»Čuden si mi ti! Po toliko letih zakona bi se lahko malo sprostil! Vsi se pri tvojih letih sproščajo. Kaj si pa ti za en tepec!? Was für einer! Kronan tepec! Misliš, če imaš diplomo, jaz pa turistično utopistično, da lahko z mano pometaš kot s cunjjo? Kratek si mi jebač!«

»Helena ...«

»Zapri gobec! Da ti diplomirani zobje ne padejo iz čeljusti!«

»Tile so najbolj novi.«

»To bogoskrunstvo misliš nataktni na noge!? Si zmešan?!«

»Dobro. Bene. Pa tile sivi? Meni se ...«

»Kaj se tebi? Se ti blede? Se ti črvi sprehajajo po lobanji? Lačni in žejni? Edino semiš bi se mogoče skladal ... Nimaš svetlejših?«

»Nimam.«

»Nima svetlejših semiš! Kak zafukanec pa moraš biti, da nimaš svetlejših semiš čevljev!«

»O, preljuba moja ...«

»Draga, si hotel reči, ne? Berem te kot knjigo. Kriminalko.«

»Kriminalke bereš?«

»Nego? Kaj pa naj ob tako fašistoidnem tipu počnem? Berem te, Alfonz.«

»Si me že do konca?«

»Tiho!«

»Bom pa počakal ...«

»Ne, ne ... ti kar počni dalje, kar te je volja. Do konca te bom prebrala, ko bom hotela.«

»Neprijetno boš presenečena, draga.«

»Vem, da sem draga. Ampak sem vredna svojega denarja.«

»O tem ne dvomim.«

»Norčuješ se. Kar norčuj se.«

»Ne, ne norčujem se. Samo: res si vredna SVOJEGA denarja!«

»Ne razumem. Natakni črne! Tile so zadnja šansa, da postaneš iz pedra človek. Da te pogledam! Ciri!!! Ciri!!! Pridi pogledat! Pridi pogledat to lepoto! To aristokracijo! Kaj sem naredila iz njega! To ... to ... neponovljivo videnje! Alfonz Knez, prvorojeni Tomaža ...«

»... Alberta ...«

»Alberta Kneza iz Preddvorja pri Senožetih ...«

»Kaj je tako groznega? Kdo me kliče?«
 »Ciril, poglej! Nimam moža?«
 »Hm ... zakaj ne?«
 »Pravim: nimam moža?«
 »Slišim, sestra. Praviš, da nimaš moža.«
 »No in?«
 »Kaj NOIN?«
 »Kdaj si si nazadnje menjal baterije?«
 »Predvčerajšnjim.«
 »Aha. Torej? Nimam moža?«
 »Kaj pa stoji Hanza tako trdo?«
 »Benti! Nimam moža?«
 »Zakaj ne? Kdo pa je ta zraven tebe?«
 »Spraujem! Nimam moža, da se šika?«
 »Seveda ga imaš! Tu stoji. Sicer nekam povit,
 kot da so ga zvezali prvopomočniki, ampak izgleda,
 da še kar dostojno prenaša bremena našega
 časa.«
 »Kakšna bremena?«
 »To se tako reče ...«
 »Kakšna bremena, Ciril?! Da čujem!«
 »Bremena. Kaj jaz vem, kakšna bremena!
 Življenje, na primer!«
 »Življenje ti je breme?«
 »Znabiti. Jaz ne živim s tabo. Čeprav ...«
 »Ne ti meni odprte filozofije! Kakšna breme-
 na?«
 »Recimo ... kaj naj rečem ... Žena, na primer.
 Žena je breme. Kakim 85 procentom poročenih
 mož je žena breme. Tako po statistiki.«
 »Žena ti je breme?«
 »Meni ne. Jaz sem samski. Drugače pa ... Žena
 je zlo, ljubica pa nuja. Oboje skupaj NUJNO
 ZLO.«
 »Ne razumem. Če je že zlo, zakaj je nujno.«
 »Ker pač je. Kot je tudi nujno, da se Hanza
 hitro preobleče, če hočeta priti na tisto trapasto
 zabavo še pravočasno! Takega kot je, lahko
 predčasno kam vtaknejo.«
 »Kar je nujno, je nujno! Alfonz! Obleci se še
 enkrat! Podvizaj se! Zamujava!«
 »Sem že slišal.«
 »Res? Od koga?«
 »Od tebe.«
 »Od mene? Ne! Od mene pa že nisi mogel
 slišati! Tega pa res ne moreš trditi! Kako si pa
 sploh to predstavljaš! Hej!!! Kaj pa imaš namesto
 čevljev!? Ti se šališ! Reci, da se šališ! Da ne misliš
 slučajno, tudi v najbolj oddaljeni miselni galaksiji,
 da bom šla s tabo v teh čevljih!«
 »Jaz jih nosim, ne ti!«
 »Briga me! Nosiš jih poleg mene!«
 »Baš me boli kurac!«
 »?! Alfonz!!!«
 »Kar Hans mi reči ...«
 »Še eno tako, pa se ločim!«
 »Baš me boli kurac!«
 »Alfonz!«

»Hans. Hanza.«
 »Res! Še enkrat te opozarjam, Ciril, ti si priča!
 Opozarjam ga. Povej mu!«
 »Hans opozarja te!«
 »Ni mogoče! Se ti morebiti samo ZDI?«
 »Ne. Resno te opozarja! Saj ga resno opo-
 zarjaš, ne?«
 »Seveda. Seve. Najresneje!«
 »Hans! Resno!«
 »Dobro. Bene. Baš me boli kurac!«
 »Aaalfonz!?!«
 »Dost te mam!«
 »S temi čevlji misliš sramotiti moje ime in pri-
 imek?«
 »Priimek je tako moj!«
 »Kaj boš naredil iz sebe? Iz mene? Iz hčerke?
 Iz sina? Iz vnuka?«
 »Jaz nič!«
 »Menjaj čevlje! Rotim te! Zamujava!«
 »Zamujata.«
 »Ne me še ti vleč za jajca, Čiro!«
 »Alfonz, tile čevlji bi še šli ...«
 »Kam?«
 »Skupaj.«
 »Narazen pa ne?«
 »Čevlji grejo vedno skupaj. Eden za drugim ...«
 »Marsikaj gre skupaj ...«
 »Še več pa narazen ...«
 »Lahko boš vzravnano stopal po cesti, po ulici,
 po trgovinah, po sejmih, zavil boš v loto s pokonč-
 no hrbtenico, spil boš lahko lozo ... ampak vse to,
 če boš obul primerno obutev!«
 »Kaj mi bo loza, če me tiščijo. In hrbtenica!«
 »Kdo!? Kdo te tišči?«
 »Ja čevlji!«
 »Čevlji te tiščijo? Čudno! Ciril, ni čudno, da ga
 tiščijo čevlji? Kakšne si pa kupil, Alfonz?«
 »Ti si jih kupila!«
 »JAZ! Jaz sem ti kupila čevlje? Veš kaj, Alfonz!
 Za takšne neslanosti pa nimam posluha! Jaz sem
 tebi kupila čevlje! Kaj pa govoriš! Lepo te prosim!«
 »Vse, kar imam trenutno na sebi, si mi TI izbra-
 la in kupila!«
 »Veš ... veš ... opraviči se! Takoj se mi opraviči!
 V tem trenutku se mi opraviči! Kakšna predrznost!
 Takoj! Če ne, če ne ... se ločim!«
 »Si mi ti izbra ...«
 »Aal! ... Aaalfonz!!! Veš, da moje srce ni ravno
 vzor črpalke! Saj veš ...«
 »Nič ne vem! Nisem kardiolog!«
 »No, pa malo bi lahko vedel ...«
 »Malo je slabše kot nič ...«
 »Vsaj čisto malo ...«
 »Nisem videl izvidov!«
 »Takoj. Takoj ti jih prinesem. Ciril, ostani
 tukaj z Alfonzem, v takšnem stanju si lahko kaj
 naredi! Takoj bom nazaj ...«
 »Se boš znašla?«

»Ona se je doslej vedno znašla, Ciril! Zakaj se ravno danes ne bi? Katerega smo?«

»24. Junija.«

»OK. Torej, povej mi, Čiro, zakaj se moja žena, kakor vidim, moja ex žena, ne bi znašla ravno 24. junija? Imaš kakšno utemeljitev? Lahko to utemeljiš?«

»Verjamem, da se bo znašla.«

»Seveda se bo.«

»Tu, srček, tu poglej!«

»Ne kliči me srček, Helena!«

»Poglej ... mm nno ...piše sicer v latinščini, ampak to je zate mala južina! Vidiš, dobro je razvidno, srček, če pogledaš malo pod kotom, vidiš, kako so razporejene črke, ti, ki govoriš eskimščino, takoj lahko vidiš ... tako razvrščene črke nujno pomenijo, da ...«

»Ne razumem se v črkoslovje ...«

»Saj se ti ni treba! Samo pogledaš ... Poglej! Vidiš?!«

»Vidim.«

»Eksempla ... no, Alfonz?«

»Kar Hans mi reči!«

»Čevlje si si sam kupil! In to dobro veš! Ne vtikam se rada v ...«

»VSE si mi ti izbrala!«

»Evgen!!!«

»Alfonz.«

»Al ... o moj bog! Ločila se bom!«

»Hanza ...«

»Ločila se bom, Hanza! Alfonz. Ti sploh ne veš, da mislim čisto resno! Ciril, povej mu, da mislim čisto resno!«

»Hans! Ona misli čisto resno!«

»Najresneje tudi?«

»Seveda! Misli resno in najresneje.«

»Hvala bogu. Povej ji, da mi visi dol.«

»Dol mu visi.«

»Kaj mu?«

»Dol visi.«

»Kaj mu visi?«

»Ne vem.«

»Vprašaj ga, kaj mu visi dol.«

»Kaj ti visi dol?«

»Vse.«

»Vse.«

»Aha! Potem pa ... nimam besed ... Mislim, da bom omedlela. Si mu rekel, da mislim najresneje?«

»Sem.«

»Povej mu še enkrat! No? Kaj zdaj? Je prišel k sebi?«

»Še vedno mu visi.«

»Ta pa je vztrajen! Mož moj! Kako ti lahko visi dol?«

»Mi pač.«

»Mu pač ...«

»Helena, ločil se bom.«

»Od koga?«

Jani Rifel

Čaj

Na vsem lepem se je Mateju porodilo vprašanje, kako bi bilo, če bi vse svoje življenje prespal.

Kaj bi bilo zanj bolje: živeti buden ali speč.

Za sabo je imel že več kot petdeset let normalnega spanja in budnosti. Izmenjujoč se v tem ritmu, je vse bolj čutil uhajanje vsega, kar ga je izpolnjevalo.

Zazdelo se mu je, da je vse že doživel, videl, da mu življenje ne more prinesiti nič novega. Najbolje bi bilo, da preostanek prespi.

»Ves ta hrup, neznosen in izpraznjen! Vse je isto: speč, nespeč! Buden, nebuden! Zavesten, nezavesten!

Vse gre v rok življenja!

Včasih sem to vedel: kartal sem, šahir, gledal nogomet, striptizete. Zdaj me to ne zanima več. Ubadam se s smislom, ki ga ni. Bolje bi bilo, če bi spal. Prespal,« je razmišljujoč zavil v čajnico.

Bila je prazna. Sedel je za eno od starinsko izoblikovanih miz in odprl jedilni list. Od nekod so prizveneli koraki.

»Prosim, želite?«

»Mate!« je odvrnil, ne da bi se ozrl.

Kmalu so se spet oglasila stopala. Natakara je položila na mizo pladenj, pokrit s čajnim priborom. Prijel je lončeno posodo. Tihi zvoki popularne glasbe, iz konca šestdesetih, so v njem prebudili tisti čas.

»Kaj pa, če bi se vrnil nazaj in pričel od tam naprej. Vse znova,« je pomislil.

»Pravzaprav v zadnjih treh desetletjih ni bilo nič narobe. Če bi bilo, bi ne sedel tukaj, zdrav, poln moči, duhovno bi ne bil nekaj obzorij višje od takrat. Kaj mi manjka? Imam družino, stanovanje, avto, službo, hišico na podeželju...»

Vse, prav vse.

Vendar nič, čisto nič.

Vse je en sam prazen nič.

Vidim, kako gre vse v nič. Ves svet. Vsak lahko to opazi, če ni slep. Pri tem ne morem kaj.

Lahko le gledam in čakam, da se zgodi, kar vem, da se bo,« je sklenil in dvignil skodelico.

Naredil je nekaj požirkov.

Ozrl se je naokrog.

»Prespati. O tem ni dvoma. Samo kako? Stoje. Druge izbire ni kot delati se budnega. Za druge sem buden, zase pa spim,« je pomislil in zaprl oči.

»Oprostite, vam lahko še kaj prinesem?« ga zdrami glas.

»Še en čaj, prosim!« odvrne in prisluhne zvonkemu drobencljanju, ki je kmalu zamrlo.

Ko se je prebudil, sta bili pred njim dve skodelici čaja. Prva skoraj prazna, druga polna.

Pogledal je po praznih omizjih. Zdaj so zvoki glasbe spet napolnili prostor. Prisluhnil je glasbi, ki se je je spominjal iz albuma, katerega sta si kupila s sestanovalcem v podnajemniški sobi, študentom veterine, pred več

kot tridesetimi leti. Pogosto sta vrtela ploščo te ameriške pevke, za katero sta potem kmalu izvedela, da je umrla, baje zaradi mamil.

Začudil se je, kako globoko v njem je ostala ta skladba. Spomnil se je je od začetka do konca, vsake besede, zapete v razburkanih tonih, ki so že nešteto krat obkrožili svet, a jih ta ni preplaval in pozabil kakor druge. Zdelo se mu je, da je ta zvokovni glas, ki lahko poruši vse pregrade v njem, še silnejši kakor pred mnogimi leti.

Ko se je mlada natararica s pladnjem v roki spet zazibala med omizji, se ni mogel več zadržati. Pogledal jo je in jo povabil k mizi.

»Poznate to skladbo?« jo je vprašal, ko je pristopila.

»Katero skladbo? Ne razumem vas. Kaj želite?« se je začudila vprašanju.

»To, ki se je odvirtela ravno takrat, ko sem vas poklical,« ji je odvrnil.

»Ja, nekaj sem slišala. Neko dretje. Neka nova pevka. Ne poznam je. Ko pa jih je toliko, da ne veš za nobeno. Poznam le nekaj domačih. Tujih skoraj ne. Razen Janis Joplin. In še nekaterih drugih, ki jih imamo tu v čajnici. Pa niso kaj prida. Če bi bilo po moje, bi imela raje hrvaške. Šef ima svoj okus. Ne vem, če se ozira na goste,« mu je odvrnila.

»Name že. Zaspal bi, če me ne bi zdramila ta vaša Janis. Prosim, zavrtite jo še. Ali imate še kaj njenega?« jo je spodbudil.

»Bom poiskala, hvala za predlog,« je zblebetala in se oddaljila. Oglasila se je ista skladba, za njo pa še nekatere druge iz istega albuma.

»Kakor da bi bila vgrajena vame matrica. Najbrž imam še veliko takih matric v sebi. Je sploh še ostalo kaj od mene? Ali pa sem le seštevek vsega, kar se me je v življenju dotaknilo. Vse, kar sem vpiljal vase, je ostalo v meni. V sebi nimam več prostora za življenje. Najbolje bi bilo, da zaspim in z vso to prtljago počakam na sodni dan,« je razmišljal.

Medtem so zvoki zamrli. Zazrl se je v umetniško sliko na steni. Zdela se mu je kakor madež.

»Vse je bilo narobe. Ves sem popačkan. Skoraj vse, kar sem živel, sem zgrešil. Vse je bilo ena sama zabloda. Le ubogi grešnik sem in nič več,« ga je spreletelo.

Spet se je ozrl na steno in na njej namesto madeža videl podobo, ki je sijala v prostor. Dvignil je skodelico in naredil požirek. Postavil jo je na mizo in se sklonil k njej ter se zagledal v lahno plivkanje. Za hip se je v čaju zalesketala podoba. Še enkrat je nagnil skodelico in jo postavil nazaj na mizo. Sklonil se je in v čaju je spet zasijala ista podoba. Otroška in čista kakor nebo. V njem je obudila spomin na dogodek iz otroštva, ko mu je raca iz lepenke padla v ribnik. Sklonil se je, da bi jo potegnil iz vode, a se je že oddaljila. Hotel se je dvigniti, ko je v plivkajoči vodi zagledal svojo podobo. Ves prevzet od njene svetlobe je ostal sklonjen, vse dokler ni izginila. Spet je prijel skodelico ter se zazrl vanjo, in podoba se je vrnila. Zdaj se je v njej prepoznal. Bila je ravno tista iz ribnika. Prihajala je iz njegovega čistega srca in se zrcalila v čaju. Ves presunjen od te nenadne spremembe je vstal. Zunaj si je z dlanjo obrisal solzne oči in se zazrl v svet okoli sebe. Zdel se mu je nov in lep.

Jani Rifel

Uslišanje

Primškovo gospodinjstvo je že nekaj mesecev mučil glavobol. V sebi ni našla vzroka za to nadlogo, ki se je ni mogla otresti.

Poskušala je z vsemi mogočimi zdravili, pa ji ni odleglo. Nazadnje je vso bolečino izročila Bogu, a ni pomagalo. Glava jo je bolela kljub molitvam in prošnjam za ozdravljenje.

Darovala je tudi za mašo in v dober namen, a je bilo vse po starem.

Zdravnik je predpisal zdravila, ki jih je sprva redno jemala, ker pa niso takoj zalegla, je nanje kmalu pozabila.

Še najbolj je glavobol pregnala z delom. Vse dvorišče je bilo napolnjeno z njeno prisotnostjo. Nihče si ni upal storiti karkoli brez njene volje, razen tujec s skoraj vsakodnevnim sprehodom po makadamski cesti, ki je vodila mimo dvorišča. Še posebno jo je dražil njegov odsoten pogled, ki se je v trenutku prebudil in ujel njene oči, kadar jo je zagledal. Za njim je sledil spoštljiv pozdrav in jo odvrčal od namer; med njimi tudi od te, da bi ga prijavila na policijo kot sumljivega, čeprav ni vedela, v kako in čemu naj bi bil sumljiv.

Vedela je, da prijazno pozdravi, nosi torbo in je videti zamišljen, kot da bi imel kaj za bregom. Sledila bi mu, če je ne bi bilo strah.

Pes ga še povohal ni. Le zacvilil je, kadar je tujec zanj privlekel kaj iz torbe.

Vedela je tudi, da ostane v gozdu, ali na kaki jasi približno dve uri, potem pa se spet prikaže na cesti. Ponavadi zavije po bližnjici, ki vodi mimo pašnika.

Vse to je vedela. Vendar jo je ob vsakem srečanju preplaval nemir pred skrivnostjo, ki je vela od njega.

»Lahko, da v torbi skriva eksploziv, ki ga bo podtaknil,« je v sebi utemeljevala bojazen.

Menila je, da je cesta namenjena za prevoz, le izjemoma pešcem, predvsem domačinom. Ni je motilo, če je tu in tam kak tujec pripešal mimo hiše. »Ta pa že več kot pol leta, skoraj vsak dan, krevsa sem gor, le po kaj?« je pomislila, ko ga je za hip zagledala že spodaj na stezi.

»Le kje sem bila, da ga nisem prej opazila?« jo je vznemirilo vprašanje.

Naslednji dan je bila pozorna, a ga ni bilo.

»Pride takrat, ko ga najmanj pričakuješ,« si je rekla in pogledala proti kozolcu, kjer se je sklanjal h grabljam sosedov norec.

»Kar pusti, za danes bo dovolj. Bomo še jutri grabili,« ga je ustavila.

Odzval se je skoraj z živalskim krikom. Vzravnal

se je in počasi odšel. Sosedov norec je bil že od rojstva prizadet, a ne toliko, da ne bi mogel opravljati nekaterih kmečkih opravil. Rad je pomagal pri Primškovich. Še posebno gospodinj. Čutil je, da ji ni dobro. To ga je še bolj potrlo kakor njo. Ni bil zmožen pogovora, saj je le s težavo govoril. Znal pa je brati misli drugih. Tudi to lastnost je prinesel na svet. Ljudje okoli njega so se ji sprva čudili, potem pa jo sprejeli in se nanjo navadili.

Zdaj, ko je gospodinja bolela glava, je še pogosteje prihajal pomagat in na vsem lepem poprijel tudi za dela, za katera je bilo kazno, da jih ne obvlada; v hlevu je privezoval govedo, popravljaj električnega pastirja na pašniku, naučil se je celo priključiti traktorsko prikolico.

»Še dobro, da njegovi ne vedo, kako uporaben je lahko ta njihov norček. Skoraj za vse se ga da porabiti,« je pomislila gospodinja in se prepustila blagemu občutku miru, ki je že dolgo ni tako silno prevzel.

Stopila je iz hiše in zagledala tujca. Ta je ravno vlačil nekaj iz torbe za psa, ki se je prihulil k njemu.

»Dober dan,« jo je prijazno pozdravil in vrgel zalogaj, ki ga je pes že v zraku prestregel.

Beseda ji je ostala v ustih. Le prikimala je in se obrnila proti hlevu, iz katerega je stopil norec in jezno pogledal za tujcem, izginjajočim v gozdu.

»Vrag naj te vzame!« je vzkliknila gospodinja in si z dlanmi prekrila glavo, ko da bi se bala, da ji jo bo razneslo.

Norec se je vrnil v hlev. Ozrl se je proti bikom in se jim približal. Stegnil je roko skozi ogrado in potrepljal temno sivega. Odzval se je z oglušujočim rikanjem.

Blažen mir, ki je iz nje pregnal glavobol, jo je zapustil in spet je bilo vse po starem. Domači so se še bolj ko prej izogibali gospodinj, ki je nenehno iskala prepir. Le z norcem se ni prepirala. Vanj je lahko brez skrbi, prek besed, odlagala svojo žalost. Poslušal jo je in pri tem povešal veke čez skoraj bele oči. Domov se ni več vračal. Spal je v hlevu in že zarana gonil živino na pašo.

Spodaj na travniku so se pasli biki. Ko se je nekega dne tujec vračal, ga je temno sivi bik nabodel do smrti.

Primškova gospodinja je šele naslednji dan izvedela zanj, saj je bila tega nesrečnega dne na romanju v Svetem kraju. Prosila je za ozdravitev.

Šele potem, ko je slišala, da nihče ne ve, kako je bik ušel iz ograde, se je povsem zavedela, da je bila uslišana.

Daniela Hliš

Ati

Čas enakomerno šteje gube zemlje in hodniki moje duše so topli. Ko bi čutila, ko bi vedela, kako dolgo jo že opazujem. Toliko neizrečenih besed, neodprtih oken, nočem verjeti, da je prepozno. Dvigne glavo, oči, kot mehek slovenski mak, objokana je! Zaradi mene? Kako grozno boleče je biti v nebesih, steklenih rok, tako daleč, pa vendar tako blizu ... Prižgal bi plamenico ob njeni glavi, v svoji nemoči bi kriknil do zemlje in neba : »HVALA!«

»Ata,« je rekla takrat, mirno, resno, stara trinajst let. Prinesla mi je kosilo v tovarno, ki ga je sama skuhala, skledo makaronov z ocvirki in krompirjevo solato. »Ena punca mi je v šoli rekla, da si tudi njen ati?« Glas ji je malo zadržtel, kot bi burja zadivjala v njenem grlu. Moj Bog, kako sram me je bilo. »Ko boš odrasla, boš razumela, mogoče odpustila, tema se bo razgrnila. Nikoli me ne boš delila. Besede obljube, moški smo bogati!«

Pa ni bilo dovolj. Strah jo je bilo sebe, trdih zmed. Odšla je v svet. Vsako leto smo jo doma pričakovali kot zvezdo Danico, vsako leto nam je podarila nekaj tednov svojega smeha, joka, in kot lastovka je spet odletela. Kot vsi ostali, ki se bojijo ljubezni, je iskala cvetje med oblaki, zvezde v gozdovih. Jaz pa sem čakal, nemočen, čakal na dan, ko si bova spet blizu, ko ji bom lahko v pomoč, kakor kruh vsakdanji, ki dušo nam osrečuje.

»Ti si drevo, hčerka moja,« ji zašepetam. Zdaj ni več tako mlada, ni več tako lepa, a njena dobrotta me je negovala, kot me ni niti moja mati. »Tvoje mogočne veje so me nosile preko moje bolezni, na kupu tvojega listja sem zaspal.« Me sliši med pljuskanjem valov? Moje roke ne prosijo več za rožo jutra.

Nikoli ne vemo, kaj je za ovinkom. Nikoli si nisem mislil, da bom na stara leta odpotoval z ženo daleč v tujino, da se bom zaljubil v evkaliptuse, jaz, sin lipe in hrasta. Da bo vse okoli mene tuj narod, nerazumljiv jezik: Hello, thank you, no no, je bilo vse, kar sem razumel.

»Ati, greva zalivat,« me je klicala vsak večer in zalivala sva našo solato pa rože in sadovnjak. »Kosilo, mama, ati, pridita,« je vabila dan za dnem, leto za letom in se trudila kuhati domačo slovensko hrano, ona, ki je Slovenijo zapustila, preden se je naučila kuhati! »Kaj je to?« sem jo dražil. »To je golaž!« »Ha, prosi brata, da te nauči! Da o potici sploh ne govorim, samo tvoja sestra in mama to znata.« Smejala se je in mi servirala »njen golaž« s korenčkom! »Vsak dan je nedelja,« sem govoril in se topil v vsej tej lepoti gozda in morja, varnosti in topline. V Sloveniji sem imel službo, dom, družino, probleme, bolezni, avto, čoln, veselice, prihranjene marke. V tujini sem priseljenc, oče, mož, ljubljen,

spoštovan, preskrbljen, prost, miren, včasih zdrav, včasih bolan. Dokler, nekega dne, ni več Slovenije in ni več tujine, samo nebesa so in pa veneča roža mojega življenja.

Plavam nad njo; pooblačilo se je; iz mojega labirinta piham toplino, ljubezen, hvaležnost; ne joče se več. Trepetanje njene duše je luč brez vsake sence žalosti.

»Oh, ati, upam, da si na varnem, da si v raj, da si srečen?«

Zmeden sem: je mogoče? Ali čuti, kako blizu sem ji? Je to delo Boga? A jaz nisem verjel, da je ... samo ona veruje. Ta temno svileni popoldan na obali ...

»Hčerka, v tvojem srcu sem pokopan. Na vsaki obali, kjer smo se kot družina smejali, sem pokopan, kjer koli se me spomniš in mi vržeš tvoj smešni 'Servus, ati, kako si?' ali 'Adijo, ati, uživaj!', povsod sem ...«

Počasi se oblači; zamišljena je, potem na hitro pogleda proti oblakom in mi pomaha!

Tako kot se je začelo pred več kot petdesetimi leti, živeli so mama, ata, hčerka, tako se je končalo ...

Pa ne, kaj govorim, vse se je obrnilo na glavo; nič v življenju nas ne pripravi na to zadnjo dramo, tragedijo, ko se znajdemo v enosmerni ulici, na tisti poti, kjer je edini potni list napisan v srcu, kjer imaš vizo za nebasa ali pekel, in sam točno veš, kaj si si zaslužil.

»Grozne sanje sem imel,« sem ji rekel nekega jutra, ko mi je prinesla zdravila in mi skuhalo žgance. Pobožala me je; večkrat me je pobožala. Ne vem, kje se je navadila nežnosti, doma se nismo božali ... ali objeli. Pa taka družina!

»Kaj si sanjal, ati?«

»Bilo je med vojsko, v partizanih.«

»A spet o tem! Ati, vojske so vse grozne in krute, a kot vojak si moral ubogati ukaze, kajne?«

»Tudi SS vojaki so to rekli,« sem zašepetal. Ni hotela, da ji povem, ni hotela, da trpim, ni hotela resnice. Njen ati ni bil zlat, ne, njen ati ni bil nedolžen, a ona ni hotela vedeti.

Kaj zdaj misli o meni? O tej školjki, ki je zobe raje nosila v žepu kot pa v ustih? O tem starčku, ki se ji je pokakal in v nerodnosti, neboljenosti, skušal vse popraviti, a je na žalost samo razmazal, pohodil, namazal blato po kuhinji, postelji, avtu, kjerkoli? O tem trmastem biku, ki se je sprehajal sredi ceste, pljuval, kjer je želel, se ulegel na travo ob robu ceste in zadremal, se ustavil ob drevesu in se polulal, ne glede na druge, kot bi bil ves svet njegov? O tem grobijanu, ki se je tako bal pokazati toplino do ljubljenih? O tem otroku, ki ni nikoli odrasel v pilota ali zdravnika, le v dobrega očeta?

»Oh, hčerka, pa zakaj sploh sprašujem, ko pa si me ljubila kot človeka, ne samo kot očeta! Ko si mi umivala onemoglo, ostarelo, umirajoče telo z nasmehom.«

»No, ati, ti si mene, ko sem bila mala, jaz pa tebe, nič se ne sekiraj...«

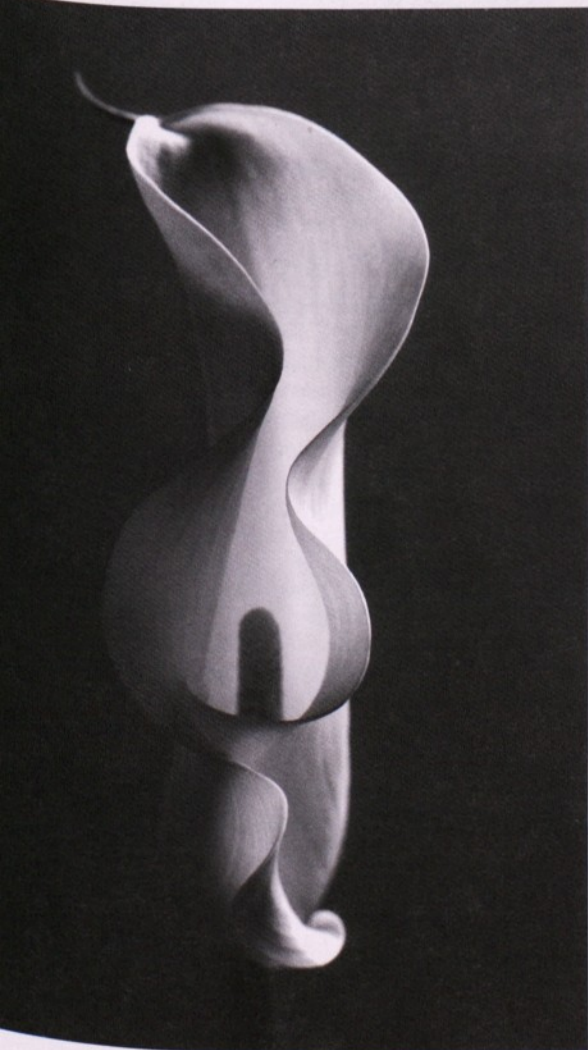
Bog moj, kako grozno je biti star in bolan. Zaprl sem okna. Nehal sem govoriti. Kakor čolnar sem obstal na bregu, prehitro?

»Ati, govori: a si kaj želiš? Kje te boli? Ali ti napravim domačo glasbo?«

Čutim, da se bliža zadnji sunek, ležim, samo ležim. Mišice so zaspale. Gledam, pa ne vidim. Vidim, samo nočem videti. Bolečega pogleda, ki bi me tako rad rešil trpljenja, pa si ne upa. Bog, če si, zakaj, zakaj? Vzemi me, vzemi me! Še diham? Ne, mislim, da ne. Odprem njeno okno, glej, mati, tam daleč, v roki ji sveča trepeta. Čez nekaj ur bo sonce zadnjič pobožalo moje hladno telo, njen poljub zadnjič na mojem čelu; zatisne mi oči, jaz pa vidim svojo mrtvo podobo v njenih očeh, zlato zelenih očeh slovenskega maka. Srečna je, ker sem rešen trpljenja; in jaz sem srečen, da je srečna.

Jaz nisem več jaz. Beli galebi me nosijo, moje truplo se dotika valov. Slepeča sinjina, skoraj ni obzorja, nekje v daljavi zvonovi, citre in potem ... potem ... S čelom se dotaknem mrzlih vrat v neznano. On, ki ga ne poznajo še moje oči, mi ponudi roko. In postanem čoln na srebrnem morju, njen vihar je tu.

»Adijo, hčerka moja, še se bova našla ... »

Tomo Jeseničnik, fotografija

Osamljena potnica

LEPOSLOVJE

1

Kot bomba, ki eksplodira v kalejdoskop čudovitih barv, mavrice, ki se prelivajo, potoki temno modrih, bujno zelenih, vinsko rdečih isker, vse, vse se je bleščalo. Obenem se je vrtela v nekem dolgem, temnem tunelu, sirene so zavijale, slišala je ljudi, a jih ni razumela. Videla je svoje krvavo telo, svoje dolge, bele roke, ki so skušale premagati meglo, ne, to ni ona, ona je ž i v a! Podobe so se množile, se menjavale, megla se je mešala z valovi, in naenkrat – p o k in močna svetloba!

Vrtela se je, v labirintu neskončnih vej, ob robu prepada, kot sopara se je dvigovala, »Odhaja, izgubili ga bomo, povečaj kisik.« je slišala živčen glas. Ni razumela, hotela je spregovoriti, povprašati, kaj se dogaja, kje je, a ni imela ustnic, kaj šele glasu!

Megla se je dvigala, slabo ji je bilo, ničesar ni videla, a spet je slišala glasove.

»O.K., prebuja se, moj Bog, uspelo nam je!«

Se pogovarjajo o njej? Strah se v dušo seli. Na bistrh valovih drhti, oh, ko bi se razgrnila ta tema!

»Marjan, Marjan, me slišiš?«

Ne, ne govorijo z njo, nekega Marjana kličejo. Bolečina zareže globoko v glavi, kako je njej ime? Kdo je ona? Končno njeni možgani najdejo svoj program, odprejo njene oči. Vidi obraze z belimi robci na ustih, kako se sklanjajo nad njo. Posebej par oči, črnih, hladnih, jo opazuje čisto od blizu. Njegova roka ji boža čelo.

»Marjan?« jo pokliče ta človek, ne da bi nehal prodirati v njene oči. »Marjan, če me slišiš, zapri oči, prosim, daj nam kak znak.«

Kako naj mu pove, da ona ni Marjan, a da ga sliši? Zarja se v megli izgublja ... Grozno slabo ji je, telo gori od bolečin. Zapre oči in jih hitro spet odpre.

»Oh, hvala, hvala, dragi Marjan, slišiš nas, to je čudovito! Ne skrbi, vse bo dobro, v najboljših rokah si, vsi ljubljanski strokovnjaki so zbrani v tvoji sobi.«

2

Bolnica, seveda, v bolnici je, počasi, počasi se ji vrača spomin, je to njen spomin? Kdo je Marjan? Spominja se dolge obale, nekje grmi, se bliska, spominja se dežnih kapljic na obrazu, poljuba... solze ji zalijejo oči. Marjan, njen Marjan, poljubil jo je, a v nebesih je zagrmelo, oh, kako je utrujena ... Ko bo vzšlo sonce, bo morda rešena.

Minilo je nekaj dni, še vedno je bila v isti sobi, v isti postelji. Še pet drugih postelj je bilo v sobi, v njih so ležali moški in jo gledali, ji govorili, jo spraševali: »Marjan, a nas vidiš? A nas slišiš?« Grozno ji je bučalo v glavi; in ko je prišla sestra, da ji da tablete, je nenadoma našla moč in gibanje v svojih rokah in jo zagrabila. Zdaj čaka, da se pokažejo njene roke, da usta povedo, kdo je. Hoče odgovore, pojasnila, hoče prižgati luči vse resnice.

Sestra je kriknila: »Pomirite se, gospod Marjan,

no, spustite me, prosim!« Kristina je strmela v svoje roke, močne, kosmate, in se naenkrat zavedela, da se je spomnila svojega imena. A ona ni zgrabila sestre; kaj se dogaja z njo? »Sestra, pomagajte mi, jaz nisem Marjan.« je zašepetala. Sestra je okamnela: iz ust tega visokega, lepega, z opekljami pokritega moškega je prišel nežen, ženski glas! Sestra Sonja je skušala skriti svojo zmedenost, počasi se je dvignila, počasi je odšla iz sobe, in ko je bila na hodniku, je zdrvela proti pisarni zdravnika Dušana, psihiatra bolnišnice.

Kristina se je pretvarjala, da spi; previjali so ji rane, jo spraševali to in ono, nekdo jo je božal, a ona ni želela odpreti oči. Strah jo je bilo; kaj če se ji je zmešalo? Je res videla svoje roke, ogromne, kosmate?

3

»Kristina, potrudi se, poslušaj svojo dušo, najdi se, vse ti bo jasno, potrudi se,« ji je v glavi nekdo šepetal. Prijatelj ali sovražnik? Ko je čez nekaj časa odprla oči, je bila soba v poltemi, v popolni tišini, drugi bolniki so spali. Počasi, s težavo, se je malo dvignila, tako da je na pol sedela. Z grozo je začela odkrivati dele svojega telesa, dele moškega telesa! »Zato me kličejo Marjan,« je zamrmrala. »Moram se najti, moram se najti!« je histerično tarnala in utrujena zaprla oči. Čutila je toploto v prsih, toplota se je širila; spet so se približale mavrice tisočerih barv, zvezde so padale po njej kot snežinke. Ni bila več zaprta v telesu, prosto je plavala nad njim kot megla, glas sinjine jo je klical; potem so pridrveli oblaki, valovi, kriknila je, ko se je spomin vrnil tako nepričakovano.

Bila sta na obali, na poročnem potovanju. Tako grozno srečna, zaljubljena, tako noro svobodna, daleč od hotela, daleč od ljudi. Nevihta ju ni motila, bližanje in grmenje še manj, noro sta se ljubila, tekala po obali, dokler nista utrujena, a žareča obsedela pod staro smreko in se na njeni preprogi iglic združila. Pila sta mleko mračnega neba ... a naenkrat je eksplodiralo v njenem trebuhu, neka čudaška sila ju je dvignila, vroči plameni na njeni koži, postala sta eno, postala sta ničla, zbegani telesi, krik ranjenih živali, odprlo se je nebo, pogoltnila ju je tema.

In potem je bila noč, tišina, tema, moreče minute, ure, dnevi ... do sedanjosti. Vrtelo se ji je, gorelo ji je v prsih, hotela je kričati, kajti resnica je bila grozeče jasna: »Oh, Marjan, Marjan, brez telesa sem, moja duša v tvojem telesu živi, tvoja je v mojem pokopana, oh, Marjan, Marjan, prihajam, prihajam!«

Delo je v ponedeljek objavilo članek:

»Tragično, a resnično: zdravniki mislijo, da je Marjan Kober umrl od žalosti, ker ni sprejel, da je samo on preživel nesrečo, v kateri je njegova mlada žena podlegla hudim ranam, potem ko je strela udarila v njen prenosni telefon.

Opozarjamo bralce, da je nevarno imeti telefon v žepu, še posebno v času neviht.«

Janez Žmavc

Kako je ta prišel skoz

Bilo je davnega vojnega leta 1944, prve dni novembra meseca v manchesterški bolnišnici, ko so v zgodnji večerni uri trije angleški zdravniki pristopili k moji postelji in si nejeverno ogledovali s sabo prineseni rentgenski posnetek drugega prsta moje desnega stopala. Ležal sem med samimi težkimi ranjenci, ujetniki zmagovite angleške armade. Vojne še ni bilo konec, zame pa naj bi že bila. Končala se je že 26. septembra, ko sem ranjen zapustil nemško fronto, na kratko – dezertiral, prebegnil k Angležem.

Kaj je zdaj narobe, je šlo za pomoto? Sem tukaj po pomoti? Gledajo me in se čudijo. Nakar njihov mlajši kolega zahteva, naj nemudoma zlezem iz postelje in, kot po nekem čudežu, takoj shodim. Po svoje mu skušam dopovedati, da ne bo šlo – pa je le, na obeh nogah sem stal, še sam sem se čudil. Preden so spet odvihrali, sem še razbral iz njihovih kretenj in besed, češ kako je ta prišel skoz! Ne: kako poceni jo je odnesel, ostal živ, hvala bogu, živ! Ne! Pač pa: kako mu je uspelo priti sem, s celimi kostmi, z rano, s kakršno bi lahko, s primernimi berglami, prehodil celo Francijo! Pa ja! Pa še pol Anglije, vse do Manchestra!

Če pomislim, kolikokrat v življenju so mi bile take uničujoče sodbe namenjene in se je potem vse srečno končalo, niti ni tako porazno. Takrat pa sem otožno tuhtal, koliko se jih na tem svetu ukvarja s tem, kako bi te vrgli iz postelje, onemogućili, diskvalificirali, do krvavega stolkli, nato pa čudežno rešili in po možnosti spet poslali na fronto. V peklensko žrelo morije pahnjen, obkrožen z junaško saniteto, ti pa ves čas v mišji luknji, za skorjo drevesa, neznamen kot mravlja, zaman vpijoch po preobrazbi v metulja, ptico, zrak - kje ste, kaj čakate, rešite me! Prikovan na zemljo s kosom raztreščene granate, strašljivo molečim iz odpornega škornja, kako so ga potem neusmiljeno razrezali in mi rano posipali s čudodelnim belim praškom (sulfamidom, enim od novodobnih čudes, ki se jim nisem mogel načuditi, poleg nosila, ki je lahko na mah škločnilo v avto Rdečega križa, na steno navadnega transportnega letala, v podpalubje ladje, na enem samem nosilu si lahko prišel iz Belgije do Liverpoola in še na vlak do Manchestra). Drugo sem prespal, od vsega hudega cel mesec nezadržno spal, najprej v bruseljski bolnišnici, nato v šotorskem lazaretu pri Caenu v Normandiji in zdaj tu, na Angleškem.

V teh večernih urah se je dogajalo še nekaj, kar smo lažji in težji ranjenci tiho in budno spremljali, in če bi kdo sodil po zaskrbljenih obrazih, prav

gotovo nekaj, kar naj bi z našo pomočjo pospešilo konec vojne. Pa še tiste leteče bombe (V-1 in V-2), ki so ponoči prihrumele in nam dale toliko opravka! Strmeli smo, kako mirno so med nami krožile bolniške sestre. Ko da bi nas hotele bodriti s svojim zgledom. So se kar sprijaznile, navadile na rušilne eksplozije? Ali pa jih je ščitila že pregovorna angleška hladnokrvnost ... Bolnišnica, postaja upanja, spokojna hoja sester, vrnitev v materino življenje, strežniki, varovana, ojačena domačnost ... Kdo je že to napisal? Postaja upanja ... Torej tisto nekaj se je dogajalo v sosednji kamri. Prileten oficir z znanjem nemškega jezika nas je sprejemal drugega za drugim in nekaj zasliševal. Z Nemci je na hitro opravil, spraševanje Čeha ali Poljaka pa se je kar nekam zavleklo in vneslo med nas še dodatno tesnobo in negotovost. Nekomu v sosednjih sobah so bojda, ker se je tako dolgo mudil z angleškim oficirjem, zagrizeni Nemci, tevtonski podtalneži, tako dolgo tiščali blazino na glavo, da se je zadušil.

Ko sem prišel na vrsto, sem, opirajoč se na berglo, odskakal negotovi usodi naproti. Najprej sem mu dal vedeti, da sem Jugoslovan, kar očitno ni naredilo nobenega vtisa. Na vljudno vprašanje, na kateri fronti sem bil nazadnje, sem povedal, da na neki gmajni blizu mesta Turnhout v Belgiji, kjer sem se ranjen zavlekel v odtočni jarek ozkotirne železnice in počakal na Angleže. Tudi to ni kaj prida obveljalo. Ko pa je zvedel, da sem kar šest mesecev prebil na nizozemskem otoku Walcherenu, je postal pozoren na moje poreklo. Da bi radi kaj več zvedeli o tem otoku, in če bi bil pripravljen ... Walcheren, Walcheren! Kako blizu si mi bil takrat. In hvala bogu kako daleč. Nekaj bom storil zate. Pripravljen. Vedno pripravljen sem se odvlekel nazaj v posteljo; in spet so me spremljale vročične oči izpod odej, mi slekle dušo, se započile v srce. Še bolj sem zbolel, se zakopal do nosu pod koco iz tople kamelje dlake. Moj nemški sosed, še skoraj otrok, do vratu vklejen v mavčni oklep, me je spraševal, kako je bilo. Medlo, brezbrizno, neprepričljivo sem se lagal, zanj tako nisem bil pomemben. Toda drugi, v posteljah na drugi strani! Naenkrat bojo vsi shodili.

Ta moj nemški sosed, s prestreljeno medenico in zdobljenim kolkom, kolikokrat mislim nanj in na slepo usodo, ki ga je do konca življenja pohabila. Petnajstletnega so mobilizirali, na fronti je ležal za lahko strojnico, ko se mu je približal angleški tank, na njem pa njegovi mladi tovariši. Klicali so ga, naj pride, mu kazali čokolado in vzklikali, naj se jim pridruži. Ni mogel doumeti, kaj se z njimi

LEPOSLOVJE

dogaja, kako so prišli na nasprotnikov tank, ničesar več ni razumel. Še maloprej so bili skupaj, zdaj pa se tam veselijo in jejo čokolado. Je bila kriva ena sama neprevidna kretnja, saj ni mogel streljati nanje, in težka tankovska strojnica mu je prebila medenico in kolk. In tako vdano mi je to pripovedoval, nobenega sovraštva, nobene zamere, nobenih očitkov. V tistem trenutku sem se tudi sam videl – me je tudi on videl? –, kako jem čokolado na angleškem tanku.

Tik pred tem, ko bi me lahko kakšen umsko zaostal in ne dovolj pohabljen vztrajnež usmrtil kot veleizdajalca, sta prišla uniformirana nosača in me položila na nosilnico. (Na tisto znamenito nosilnico.) Pri duši me je stisnilo, nisem takoj našel zveze med svojo zarotniško dejavnostjo in tem naglim, skoraj nasilnim odhodom. Za hip me je preblisnilo: rešen, zaščititi me hočejo! Odnesla sta me v kombi, napol ambulantni, napol podoben zloglasni marici. Grozna misel me je obšla. Napol ozdravljene takoj odpeljejo v lager! Sedla sta spre-daj, še prej pa me pokroviteljsko potrepjala, češ vse bo v redu, in odbrzela z mano v dolgo noč, vse do Londona. Tam so me dali v delno pozidano barako, dobil sem svojo sobo, na moč pusto, imela pa je peč in sploh, zelo so se potrudili tudi s hrano, da se ne bi počutil kot v samici. In spet - ko zakle-to, že priropotajo V-1 in še neslišni V-2. In spet je prišel nekdo, ki je vse to mirno prenašal. Oficir višjega čina je razgrnil po postelji vojaško specialko otoka Walcheren. Na kratko mi je razložil situacijo. Domala že vsa Nizozemska je v zavezniških rokah, ne morejo pa zavzeti otoka. Njegova značilnost je kriptodepresija. Notranjost otoka leži globoko pod morsko gladino. (Marljivi Holandci so ga iztrgali morju tako, da so naplavljeni pesek zvozili na kup in ogradili otok z griči, visokimi tudi do sedem in še več metrov. Varovali so jih pred visokimi plimami in viharji.) Nemci so na najbolj občutljivem mestu, v času plime, razstrelili okop in odprli pot morju. No, kasneje mi je očividec te načrtovane katastrofe povedal, da so ga Angleži sami z bombnimi kraterji prekopali. Le zakaj bi Nemci sami sebi kopali grob? »Niti z amfibijskimi tanki jim ne pridemo do živega,« je nadaljeval visoki častnik.

Torej, cel otok pod vodo, mesteci Vlissingen in Middelburg, voda do streh, na strehah ljudje, ženske, otroci. Jaz pa tu, da pomagam. V specialko sem vrisal vse, kar sem vedel in znal o utrjenih gričih na zahodni in severni strani otoka, kje v notranjosti je zakamuflirana težka baterija (opozoril sem ga na ujetniško taborišče tik ob njej, ne vedoč, da so tam že vsi francoski Alžirci utonili), kje drugi topovi v bunkerjih, strojnična gnezda, štiricevni protiletalski topovi na betonskih ploščadih, kje minska polja in prehodne poti, kje je bolj, kje manj utrjeno, kakšna je razporeditev protiinvazijskih ovir vzdolž peščenega plitvega obrežnega

pasu. Kako neki ne bi vedel, saj sem tam na vseh koncih garal ko črna živina, služil vsem norim zamislim, med katerimi je bila najbolj udarna železna konstrukcija, sestavljena iz starih železniških tirov, z gibljivim, pod vodo nevidnim, kvišku štrlečim tirom, v katerega naj bi butnilo invazijsko plovilo in aktiviralo staro francosko bombo, montirano na enega podolžno in dva prečno položena železna nosilca. S temi, skoraj za celo tono težkimi pošastmi, smo se v času oseke pomikali po pesku kot egipčanska delovna sila po milosti božji, jih potapljali v globočine morja, ves čas v blaznem strahu, da se bo peklenski jambor v nepravem času prevesil in nas raznesel. Tako se je na drugem koncu otoka zares zgodilo. Zdaj pa ta nesreča najbrž na celem atlantskem obrambnem pasu še edina služi svojemu namenu in čaka name!

In spet sam. Sam nekje na koncu sveta. Vsakič, ko je sredi noči nekje čisto blizu tresčilo, sem bil še kako v prvi bojni črti. Z očmi sem preletaval in preizkušal stene, če bojo vzdržale. V-2 (Vergeltungswaffe-2, povračilno orožje) je velika raketa s 13 tonami razstreliva. Rakete kajpak ne slišiš prihajati, sliši se le rahel žvižg - in konec. V-1 pa so razmeroma počasna majhna letala z eno tono smrtonosnega tovora, brez pilota, seveda. Ko jim ugasne motor, lahko le z zadrževanim dihom ugibaš, kam bo padlo. Angleški piloti lovcev so kmalu pogruntali, da jih lahko dohitijo. Na krila svojih letal so pritrčili dolge palice in se jim med letom toliko približali, da so jih nalahno privzdignili in štrbunknili v Rokavski preliv ali celo obrnili nazaj k odpošiljatelju.

Preselili so me v dolgo in prostorno leseno barako, kjer je že bil neki Poljak, študent iz Čenstohove. Hitro sva se spoprijateljila in imenitno razumela. Nisva veliko govorila o tem, kaj in kako naju je zaneslo v to majhno (vohunsko) taborišče. Bilo pa je vse bolj nenavadno, kako sva se izmikala takemu pogovoru. Ko da bi si ne zaupala. Ko da bi naju grizla vest. Vrag vedi kaj. Zadržki, vezani na ušivo vojaško prisego, že ne. Vzgoja v otroštvu, ko so nas učili, da je izdajanje nečastno, človeka nevredno dejanje? Ali pa je bil moralni imperativ, ki me je privedel v London, tako veličasten in silovit, da se kar nisem mogel pobrati. Zavest, da sem v tistih urah pomagal ubijati krvavo hidro, mi je pomagala, da sem prebredel stisko, s katero sem se otepal kot berač z ušmi.

Čez dva dneva se je Anglež spet prikazal, mi stisnil roko in povedal, da je otok zavzet. Ni pozabil povprašati, kako se počutim in kako naj se mi oddolži. Dobesedno: »Radi bi vas nagradili.« Srce mi je zaigralo, me bojo izpustili?!...Opravil sem le svojo dolžnost. Torej – pa naj bo. Ker je bila hrana tako dobra in nasitna, sem si zaželel cigare, po možnosti virzinke. (Poln napuha, nikoli nisem kadil.) Drugič - tri izpolnjene želje - rad bi se javil v našo vojsko. »Brez skrbi, v trenutku, ko ste presto-

ČRNA OČALA

LEPOSLOVJE

Tudi tisti večer sem se odpravil do bližnjega kmeta, edinega, ki še vztraja ob robu mesta. Ozračje razganja dišeča in puhteča mokrota, nevihta hiti razsajat naprej proti Mislinji. Pohorje obsipava z zlatom zahajajoče sonce, sence v dolini so utrujeno dolge.

Uršlja zardeva v temno lila tančici. Mrak se gosti. Nad ulico v nizkem letu – kako drzen izziv! – prilete trije zmaji, pod nebo so se pognali na letališču v Turiški vasi, nad Štibuhom se v lovu za svojim krogom veseli ultra lahko letalo, najbrž učitelja Januške. Med prvimi je lastnik prestižne športne naprave. Sosed Sivec pozdravlja čez ograjo, reče, kako je osvežilo, ja, vrtovi so bili presušeni ko poper, udarniška namakalna odpade, jutri bo lep dan. In tako.

- Srečno!

- Srečno, lahko noč!

Pa pridrvi, nič običajno, vzvratno divjaško, razgrajajoče predrzno, zapelje trdo do ograje, opel kovinsko siv, se ustavi, napadalno, železje zaskneca, zadnji zvok še ne ponikne vase, že zacvili ko v nesrečo in se noro požene nazaj, pravzaprav zdrvi do križišča naprej, tam se ponorelost ustavi, se spet premisli v vzvratnot, nevarni slalom se konča ob meni, ki moram odskočiti, zakoplje se v asfalt, živčno se odmota zatemnjena šipa, skozi režo zareži kosmat obraz in zablujijo velika sončna očala, črna očala, prevelika za ošpiljen obraz, premer je njih, na prosto oceno, morda sedem centimetrov, morda malo manj, morda malo več, kakor v ogledalu se zaokvirni moj obraz v odblesk – mrak pa očala, pomislim! – in skozi priprtost zadrda rafal nevarnih glasov:

- Sem M. M., vašega sina bom zdrobil na tisoč kosov! Ubil ga bom!

Črno steklo je zid, a vem, da za njim bliskajo jezni pogledi sovraštva, ne skriva ga namrgodena spačenost stisnjenih ustnic, podoba ledene odljudnosti, pripravljen kačji sik, ki se v naletu premisli, sunkovito se zravnata zaraščenost in očala v smer po cesti, avto se cvileče izstrelji proti križišču in zlomi vožnjo v levo.

Odlična režija, pomislim, nobene razpoke časa za vprašanja ali strah, da bi trda beseda razorožila grožnjo, jo ubila, razelektirala napetost. Igra presečenca? Neslana šala? Strah pred sabo? Pred lastno senco? Vihar nemoči? Nepredirna očala na zdravih očeh (?) – prikrivanje zla? Vtis avtoritete? Modna nečimrnost? Skrivanje užikov, ko trepetajo sogovorniki v grozi? Gora vprašanj, a odgovor – le tipanje v meglo!

A kdo je ta zaraščenost? Glas, seveda glas! Poznam ga. Po telefonu se je šopiril ta strup, bojni klic, grmadil nasilje v grožnje, ja, gospod, zgodilo se bo nekaj zelo hudega, vse bom zdrobil v prah, moj zakon ste uničili, življenje ste mi uničili, vi ste krivi. Krivi, pa basta! Klink!

A kaj žene razdraženega vasespomembneža, da napenja mišice? Kdo in kje je izmodril krivdo, za katero me pribija na križ, priklepa na pranger? M. M.! M. M.? Mačo krat mačo je kvadratni mačo! Ali pa ne! Kdo je torej ta M. M.?

Svetla pomisel: povprašaj žensko sosedstvo, vprašaj ljudski časnik! In izveš vse, ta pozna svet od vrat do vrat.

Izvem veliko! Več, kakor vprašam! Gospod M. M. je z malignim ekrazitom razstrelil dom, povedo vseznalci, pravičneje, vseznalke, vagajo ga, kako je težak svetnik, ki se smili sebi, žena ga je imela poln kufer, natanko tako, postavila ga je pred vrata, stanovanje je njeno, kravalil je kar naprej, da se bog usmili, menda jo je tudi udaril. To je sodu izbilo dno, kakor se reče. Verjemite, pripoveduje sosedka Mlinarica, upokojenka z bistro modrostjo, hudo je bilo. Kaj rečete, gospod, je prav napravila? Pa še sodnija je žegnala: ločitev od mize in postelje, otrok bodi pri materi.

In sosedka Mlinarica pritišano in s pomenljivim glasom pomembno, malo narejeno muzajoče, kakor samo ob sebi umevno, lahkotno mimogrede, izstrelji novico, da sta se odzakonjena ženska in moj sin resno zagledala, tako rekoč, spentljala, in se opravičuje, da bi se morala ugrizniti v jezik, a ji ne da.

Resno, koliko je sploh resno resno: seveda, ljubezen je slepa in to.

Potem se Mlinarica brez dlake na jeziku razkošati o gospodu M. M.:

- Veste, ta gospod je letal za kıklami, a ne dolgo – jaz pa jaz ... pa moj denar pa moj prav, vse »njegov« . So ga spregledale: bolj ko ljubice naj bi bile matere. Pojdi se solit, je bilo slovo. Mati, seveda mati, bog ji daj dobro, je s tistim 'Ah, mišek moj mali' redila še v mladeniška leta in zredila črno potuho, pisano borzo resničnih in neresničnih zagovorov, dokupovala in zgnetla zverženo »miškovo« ljubezen in veličala njegovo pomembnost, bila okop pred navalom očetove grobosti, pijanosti, trde roke in jeklene besede. Stara zgodba! Po hiši so se plazile dolge sence strahu. Surovost. Zmerjavke. Pa je tudi »mišek« s komaj puhom pod nosom že vzdignil roko v udarec in rjovel na mater, kakor je slišal doprinašati starega:

'Mrha, kurba vlačugarska, če si me skotila, me imaš na grbi: daj za žur! Se naj pred prijatelji plazim ko reva? Raje se fentam!'

Mati ni imela niti za kruh. Vem. Res, ni imela. Pa si je izposodila, neumnica! Opičja ljubezen!

Veste, gospod, hitro jo je pobralo, siroto ubogo.

Seveda je, je tisti glas, hripav in sladkobno suh, pomislim, tedaj zlepljen s plameni jeze, pretehtan v odmerkih kričечеega molka, nič trenutkov za ugovor, le zagamana nestrpnost, kot pika na i pa sikajoča sodba:

- Vi, gospod, ste krivi za mojo usodo! Sin vaš jaha mojo babo! Slab oče ste. Vse je jasno: ubijal bom!

Iz slušalke zašumi tišina, zadržan dih, aha, tehtaš zadetek zastrupljene puščice, morda, si prav zgrabil bika za roge ali se zalezal za vrat? Nič ne bo! Zberem se v mirno odločnost, čeprav me kuha. Najraje bi se razgnal. Fant, ne daj se ujeti, si dopovedujem, v zanke v svoje roke vzete pravice:

- Protestiram, ne sprejemem groženj, ne dovolim povišanih tonov! Gospod, kdo pa ploh ste? Sebi berite levite! Gospod, če ste prišli navzkriž z zakonom, je vaš problem, zame ste prezeleni, da bi lezli na sodniški tron. In delili nekakšno umišljeno pravico. Sicer pa vas niti ne poznam! Zakon, pravite? Trhel se sesuje, še viharja ni treba! Pometajte pred svojim pragom! Odmerite si krivdo, če ste mož! Pravite, da ste naredili križ čez preteklost? Da ste se ločili. Možatost gleda v prihodnost, cmeravost se smili sebi! Kaj torej hočete? Naj pubertetniškega samoljubneža, seveda vas, prijazno poučim: za moža je dana beseda zakon! Podpis je pomenil prestop rubikona. Če sploh veste, kaj je to? Če vas je kaj v hlačah, boste rekli besedo iz oči v oči ... Pravico si jemati za tisto, kar je svoboda drugih, pač nimate pravice! Če ste bolni, zmore pomagati le zdravnik! Tako!

Podaljšani molk v prazno in brezoblični *ah* in klink.

Pijača? Nerazsodnost! Odločnost biti uživalec in častilec nasilja in strah in trepet! Užaljeni maščevalec? Debela koža? Kdo je torej - 'Jaz sem M. M.'? Maksi možki! Kaj vedo varuhi reda in miru, možje v modrem?

Drugekrat bi preslišal povodenj sosedskih novic, zdaj zavzeto in resno zbiram slišano. In sestavljam nadaljevanko. Blazno, koliko vedo ljudje o gospodu M. M.! Možaku, ki ima vedno prav, butastem - ga prekategoriizira sosed Mlinarica. Samosmilež je, mi prisega, utaplja se v maliganih, po pivnicah si v priposestvih kotičkih podpira težko glavo, kinka premagano in se pogovarja s sabo, drugič kriči, tuli, kako je ponižan, pivski pajdaši mu kimajo, prilivajo olja na ogenj, podpihujejo ljubosumnost in ga molzejo za runde, razpihujejo obup razočaranega ponosa in obtolčene možatosti - jo skriva za črnimi očali? Se boji ... česa? Ko maligani izključijo vse zavore, rjove, da so vsi kurbe, vsi so krivi njegove skurbane izgubljenosti. A kakor bi preskočil v naslednjo prestavo, prihodnji hip se požene v odurno grožnjo, češ mu bom, capinu hudičevemu, pokazal, kdo sem jaz! Jaz, gospod M. M.! Naj vse kurčeve pizde vedo, ja, naj vedo vse pizde, kdo ima vedno nabito mačeto in kroglo, kdo je kaj! In meni je, pička zjagana, nasadila roge! Daj, natoči še, kelnerska frajla, še, še! Ritasta mrha, ja, mrha, še daj! Porkaduš, vidiš to pest, bo udarila? Bo, bo udarila! Francej, kakor je tvoja. Ti si ker! Veš, za zjagano babo, za pamža: kri bo tekla, kurba hudičeva, flek - ga bom prevrtal, jebača moje babe. Nak, ne bo je več porival. Pravijo, saj si podpisal ... Podpisal, podpisal, ja, podpisal sem, fulek frdamani, kaj fulek, drek posrani, kar potisnili so mi papir pod nos, sodniški hudičevi bogovi, podpiši, so rekli, grobo in nasršeno so gledali, hudičovo grdo so gleda-

li, pravzaprav zijali, sem rekel ne, ne, sem rekel, pa so zašibali - moraš, če ne ... tako in tako si vse priznal, lajnali so lisjaško naprej in naprej! Pa sem se primojdušal, glejte, takole sem si vzdignil prsta v božjo potrditev, zaklel sem se pri sebi, a ne, da sem prav naredil. Bog in hudič sta pričli, da bo držalo, mora držati. Edino prav sem naredil. Nisem kriv, moja, moja, čujete, moja jaha ... Podivjana jebača se bosta zajebala, ja, zajebala, in najebala do smrti ... do smrti ...

Toda M. M. hoče biti groza! Hoče biti ranjena zver. Povampirjeno nasilje. Sebi v užitek. In maščevanje. Črna očala. Neulovljiva za obličje pravice. Neulovljiva kakor veter. Strela z jasnega. Koga sploh slepi?

Ko je globoka noč, polnočni zvon, ura strahov in čez, zalomi sanjavo pobožnost in mir najprej pohuljeno, zatem surovo renčanje avta, zbor peklenskih glasov, motor nori do brezupa, ni upornik, ukaze izvršuje do potankosti, prefinjeno natančno, koleša kričijo na pomoč, obupano cvileče, sove in netopirji beže pred nočnim sodnim dnevom, pred svojo pravico in svobodo.

Orgije ponorelega, več, peklenskega hrupa. Do podrobnosti načrtovane? Teroristično hladnokrvne. Kakofonija barbarskih glasov. Toliko jih je, da bi jih imelo mesto za strah celo desetletje, pribija Mlinarica. Policija, seveda, pokličli policijo! A preden dosežem napravo, je podivjanega pekla konec. Hudičevega komedijanta ni več. Odjaga se, kakor se je bil prijalgal.

Možje postave modro molčijo in poslušajo, ko jih rotim za nočni mir: storiti da ne morejo veliko. Pa grožnje? So resne? Kakopak! Že njih rojstvo je bolna blodnost! In nevarna! Glejte, ni prijateljsko vabilo na pivo, če slišim, češ kurbo in capina bom do smrti pobil. Pa še sebe! In vino veritas! Stoletja velja. Lejte, še slišim, češ, lumpa hudičeva, javno razkazujeta, kako mi nasajata roge, da trdo bobni naokrog, jahata se skurbano, porivata ko prasca, do onemoglosti fukata, pes in psica hudičeva! Glejte, cilja in cika in meri tudi name! Ko naperjena pištola! Na meter! Se imam pravico braniti, bom dobil pendrek, orožje, odlično streljam, pri vojaki sem dobil nagrado.

- Prav, že poznamo tega skovirja, nočni mir bomo vzeli pod drobnogled! Orožje: lepo vas prosim, le po uradnem postopku.

In črna očala se še kar naprej šopirijo, divje in ponorelo. Kakor oklicana v sodbo. Privihrajo kot furija. V oceanu sončnega dne. Se ko pred stop ustavijo: če sem dovolj blizu, se smrtno hladno zavrtajo vame, stisnjeno molče, molk je nepreklicna sodba, bolno blodna, čakam, kdaj se bo stegnila roka in namerila cev proti meni, obtožencu, ker ne premlatim »skurbanega« sina, da bi pustil odzakonjeno »njegovo pičko« pri miru. Zakriti pogled, ki ga ne vidim, a vem, odkrito sovražno strelja vame, okamnel v izzivalno igralsko držo. Morda deset sekund, športno odmerjenih, morda manj, morda več: trdo zro črna očala, črno zro črna očala, raztegnjeno dolge sekun-

de zro, potem pretrgajo ustavljeni čas, razstavljanja črne groznje je konec. Črna očala divje stisnejo plin in pritisnejo zavore, kolesa odcvilijo jezo in se živčno vzvratno zapodijo v beg.

Ponoči zasaja – kakor nož v hrbet – v globok spavec ostrino telefona: izmotam se iz sna, se poženem do slušalke, a slišim le praznino, votlo gluhoto in klink. Ko dodobra zadremujem, se naprava spet zareži: ob dveh, treh, štirih, ob koncu pivskega šihta! Kadarkoli: klink! Ga, črnega jurišnika, kdo še posebej naganja na moj rovaš?

- A veste, gospod, brez ovinkov zamodruje Mlinarica: prhnjen je, da svetek in petek in ob vseh urah natika tista črna očala. Menda tudi ponoči. Kam plovemo! Kam plovemo? Kako bi bilo, če bi si vsi kar naprej pokrivali pol obraza z velikimi steklenimi rondoji?! Pa še s črnimi povrhu. Gospod, kje so meje neumnosti, kaj neumnosti, zmešane ponorelosti! Morda pa je dobro, da ne vemo!

Gospod, a zdaj mu bo odklenkalo, mrknil bo z nočnimi koncerti in tem, šef mu jih je navil: če bo še norel, natanko tako, mu bo, ne da bi pisnil, pokazal vrata. Glavna vrata. Razlog? Našel ga bo, posebej za M. M.! Letel bo na cesto, čeprav mu kadijo, da dobro dela. Kadar ni našgan. Ali – ali!? Menda ste šefu nekaj rekli in je pomagalo.

- In celo to veste; kje ste izvrtali?

- Vsi govorijo: taka novica ima mogočne peruti ...

In tudi sosed Sivec pove, da mu je prišlo na uho, a ni čisto prepričan, da bo konec orgij in telefonskih nočnih strelcov. Teh drobnih terorističnih podvigov po zgledu grozljivo velikih ... Nazadnje se bo sesul vase, je Sivec prerok: čim bolj nori, tem prej se bo zrušil! Jabolko ne pade daleč od drevesa. Stari – pozimi je zmrznil – je žrl staro, za prazen nič, mater njegovo, jo imel na kratko in grdo, sam bil mogočen, napihnjen do vseh, nazadnje ga je pokopala pijača. To seme sakramensko se je navidelo, naslišalo, navohalo, naokusilo in navzelo teh odurnosti: zavesa črnih očal jih prikriva pred vsemi in vsakomur. Po očetu se je vrgel. A se mu bo odmerilo: za vsako reč se najde ali palica ali zdravilo.

Sivec, stara kmečka korenina, odličen si!

Uradno vabilo sem moral potrditi in podpisati. Vabi sodnik za prekrške. Pravzaprav sodnica.

- Povejte, gospod, je pričujoči gospod M. M. kalil nočni mir? Tedaj in tedaj.

- Povem: bilo je tedaj in tedaj in tedaj, bil je enak hrup ko podnevi. Surovo surov. Črna očala poznam, prav ta, ki jih zdaj vidimo: nekajkrat so hladnokrvno zrla vame ... poznam ... ja, je, gospa sodnica, je gospod M. M. Da, gospod je kalil dnevni in nočni mir.

- Kako?

- Tako pa tako! S podivjanim hrupom avta in ponočnim telefonom in tako ...

In uradna ustanova želi slišati vse več in podrobnih, veljavnih, prepričljivih, logičnih, trdnih, zaporednih in natančnih razlag in dokazov o dogodkih in kako in koliko strašljivih, hrupnih, grozečih, nenavadnih, shrhljivih kršitev nočnega miru je bilo in moto-

viljenja gospoda M. M. in to in tako.

- Gospod M. M., vaših oslarij je konec. Stvar sklenimo takole: plačali boste toliko in toliko za postopek pa opravičili se boste pa ... Poslušajte, gospod M. M., če se še enkrat takole uradno vidimo, bo trše, tedaj bodo pele drugačne strune.

Gospod M. M. je po hladnem tušu rahlo pozelel, po ustih zavaljal cmok, momljanje je menda bilo nekaj pripravljenosti ... Nisem vagal.

A moške besede ni bilo.

- Nenadoma se domala zaletiva, v zakotni ulici, nikjer nikogar, poroča sin, električna brlivka se trudi biti svetloba, a kubi in kvadri senc jo ostro lomijo na vseh koncih. Na štiri oči. Na meter, niti ne na dva. Iz oči v oči – ah, lažem, iz oči v črna očala ...

'Se bova še srečala, tedaj ... ! Ne boš, kurec hudičev, vrtal moje pičke!'

- 'Kaj žugaš! Nič drugič, postavi se, če te je kaj v hlačah! Zdaj! In tu!'

Okamni ko soha. Ne črhne več. Črni okularji so v siju mlečnih luksov še večji, gologlavost je kakor lobanja smrti, zaraščenost ko pobeglega jetnika svoboda. Pa se kakor vzmet sproži in zavrti za pol kroga, skoraj strumno, nič majavo, kakor vojak z na levo okrog, se požene v umik, v skoraj tekajočem toptopu odmeva pot in za vogalom ponikne, kakor se je bil prej pojavil.

Torej: kaj je in koliko je ...

S širokim nasmehom me ogovori Klančnica, sosedka, ki spretno zaštrika barvit gobelin k zgodbi o M. M.

- Veste, gospod, vem, da ne veste, a bi bilo prav, da veste: na sodišču sta spet imela. Z njegovo bivšo, strašno nepozabno in večno ljubeznijo. Dokler sta si bila golobček in golobička, dokler je bil »ti mišek moj« pohleven in omrežen, dokler mu je stregla spredaj in zadaj kakor mati – čudno slepa je morala biti tista brbotajoča zatreskanost – lejte, gospod, je bilo vse ko v raju, plesala sta v nebesih; potem pa je škripnilo, škripalo, ženski je pregorelo, »mišek moj« je bil vse bolj žolna, ljubka ptičica z vedno suhim grlom, moja »srčna mišika« pa vse bolj strelcovod, ozemljitev in cota in kar je takih reči. Golgota, pravim, golgota! Po ločitvi, veste, ji je tako ko vam in vašemu sinu godel psalmistične avtomobilske uspavanke, skladal razgrajaške ode, cefral živce, režiral hrupne ajatutaje za otroka. Otročje onegavljenje. A tisto nezaslišano: ugrabil ji je pamža. Z darilom si je tlakoval pot, vedo povedati, se lisičje nakrpotil v prepir, drug v drugega sta režala ko pes in mačka, jo junaško zgrabil in davil in vrgel po tleh in preden se je pobrala, jo je popihal z otrokom. Ko v filmu. To se je pač naučil! A njegove ure pa sploh zamujajo! No, zelo in tako nadvse ljubečemu očetu je nebogljenska odvzela policija in ga vrnila materi. Cirkus pač.

Veste, gospod, vejo, vsi vejo, kako je pred strogim sodnikom vzdigoval prste in se dušal, kako neskončno in iz najglobljega srca ima oba rad, pretakal krokodilje solze, ježešmarija, kam človek pade. Menda bi naj pomenilo srčno prošnjo za milost: take solze pa lanski sneg. Ni igral do konca: nenadoma je veličast-

no pregorel in eksplodiral in znorel, grdih izrazov me je sram povedati, vsi drugi jih tako radi pravijo, pa naj jih pravijo, ti uživači osoljenih kosmatij, zmerjal je razgrajaško, lajaln oguljeno zgodbo, da mu je, no, ona ... nataknila roge, kar najprej je duhal ta klinčkov cvet in vsem ribal pamet, a se je ko veter premislil in prijazno odrecital vabilo, da je pripravljen pozabiti vse hudobije, če bi si podala roki ... Gospod v togi ga je nič nežno privijal, mu steval prah z možgan in ga vljudno goslal, kako ljubezen ni samo romantična zaljubljenost, pač kaj več, kako se ženski ne pretepa in davi in ugrablja svojega otroka, črna sončna očala, to, to, so pa na sodišču neolikanost. Obsojen bo, obsojen, sodnija ni družina pivskih pajdašev! Uradno bo dobil, črno na belem. Slovesno, kakor sporočilo o kakšnem zlatem zakladu, a ne! Saj ne zamerite?

Mlinarica je nestrpno čakala na trenutek, da bom prisedel: kavici je namenjala same presežnike, se postavila v vljudnost, da sem odličen mojster, pravi kafedžija, potem se ji je zakolcalo in hvale ni dohvalila, ker jo je preveč naganjala novica, da se je v vsej napetosti vrgla *in medias res*:

- Komaj sem dočakala, da vas srečam. To veste, da je tista ko sonce vroča zagledanost vašega mladeniča že nekaj časa *ad acta*.. Modno in moderno. Dokončno je tudi konec peklenskih ponočevanj gospoda M. M. Pa to ni vse. Pomembno, strašno pomembno: lejte, gospod, še ne poldruugo leto je minilo, pa je gospod M. M. že namestil v svoj brlog novo ljubezen. Našel jo je ali našla ga je ali našla sta se - pri šanku. Ne vem. Pač zatrepanost v zlato kapljico in veličino gostiln. Bučnega kakor poročni zvonovi. Zvabil jo je k sebi: zapustila je moža in dva otroka. Še šolarja. Videvam ju, kako obešenjaško opletata drug z drugim po cesti, okornih korakov, cesta ju je polna. Gospod, lejte, ni osiranje, res sem videla, živa resnica, tako žalostno je bilo. Prejšnja ima zdaj mir. Nova je strupen jezik, a streže mu ko grofu. Ne vem, morda pa je dobro.

A veste, gospod, v začetku sta bila strašno nora drug na drugega: če bi prvi skočil v Dravo, bi drugi v Donavo ... To rajanje in vriskanje in pivsko tovariševanje in kljunčkanje - vse bo šlo na kant. Zagvišno bo. Doma že kar po urniku letijo krožniki in bobnajo piskri. Nova gospa ali gospodična je zato včasih obvezana, pa ima spet velikanske podočnjake, drugič nabrekle modrice, gospod M. M. pa je, videla sem, polepšan, saj zastopite, od tistih črnih krogov do razmrščene zaraščenosti z mačjimi opraskanimi. Pravim vam, več, vem: še bo dolgih solz in na metre sramote!

Pred kakšnimi desetimi dnevi hitim iz mesta proti Katici in zaznam, da bo srečanje. Dopoldne je, sredi majniške mladosti: veliki rondoji črnih očal na nekaj korakov po utrjenem obredu zablujijo vame. Za nekaj sekund. In postaranost. Pa ošpiljenost. Pa oral praznega lasišča. Letališča, rečejo. Presenečenje za nekaj centimetrov skrajša moj korak, a se hitro popravim v odločnost - brez cvikanja naravnost naprej! Bo gospod M. M. zmogel *dober dan*? Drugega ni pričako-

vati. Daleč mlajši je. Toda bleščeča gologlavost s črni očali se zavrti za četrtno kroga, pozornost vrže za dirkajočim vozilom, ki je zrelo za odvzem dovoljenja! Gruča mladih, najbrž gimnazijcev, neugnano sproščeno in vase zazrto pohiti mimo, vsevprek žvrgoli veselje, pa se gospod M. M. iz malo vljudnosti umakne na cestišče in s potegnjeno držo zavijuga naprej ter pospeši moči v naslednji podaljšani korak. Na skrajni rob vidnega se mi obesi, kako se obrača za mano. Je zanj morebiti kakšen trenutek osebne resnice?

- Ah, gospod, hiti s pregreto novico Klančnica, ponoči so gospoda M. M. spravili v bolnišnico. Nova neuzakonjena gospa M. M. ga je zelo ljubeče trdo krenila po glavi. S steklenico. V bifeju. Še malo prej je bil »mišek moj«, tudi s cmokom ga je potrdila. Bliskovito je bilo ko v kakem kavbojskem filmu. Gospod M. M. je z navajeno roko segel po denarnico - v prazen žep. Doma jo je pač bil pustil. Pozabil. Pa se je M. M. precej v rožicah čudno zapetelinil: »mišico« je razjarjeno obdolžil za tatico, vzdignil vihar, čes mene, mene, ljubljenega M. M., mene si okradla, meni ne boš kradla, mene, mene še nobena ni okradla, nikoli se ni nihče dotaknil mojega denarja, nikoli samovoljno, najmanj pa kakšna baba ... Počakaj, le počakaj, le malo počakaj, hudičeva mrha, skurbana tatica, prav, ja, to je, ja, skurbana tatica, prvič in zadnjič ... jaz, jaz, mene, meni, meni ... , daleč naokoli spoštovanemu gospodu M. M., meni ne bo nihče jemal denarnice ... Zašaril je v hlačni žep in privlekel pištolo, naj rečem, strašno potrdilo ljubezni do bližnjih, pomislite, to hudičevo pokalico je imel s sabo ko kak cestni razbojnik, kaj vem - za strašilo ali zares, a gospa ljubezen je ko blisk razumela, da je zares, bila je spretna in hitra ko strela in razsodna in trdo odločna: a ti boš mene? - Pograbila je steklenico - a mene boš ti - in merila naravnost in bliskovito pošteno zamahnila: udarilo je topo in zažvenketalo glasno, porezalo gospodu čelo in obraz, zdrobilo črna očala, vsi so čuli in videli, bilo je mesarsko krvavo, kri je lila povsod, gospod M. M. je orjaško zarjul, stokajoč zlezal vase, zabobnal na mizo in obmolknil. Rešilec ga je odpeljal. Strašno, a ne? Veste, zastopite, zagvišno bi jo bil počil trep trepasti. Še smili se mi, sirota avšasta!

Zvečer sva rekla besedo, dve s sosedom Sivcem: premodroval je - tako rekoč - črno družinsko komedijo M. M., hladno-vroče kockanje njegovo, in odločnost nove gospe M. M. oziroma ženskega atentata in doslednost mož postave. Ti so skrbno pobrali in zbrali vse, kar bi lahko veljalo kot dokaz: od po udarcu zverženih in zdrobljenih črnih očal in kosov steklenice do nabite pištole, ki je delček trenutka pred najbrž zagvišnim pokom padla pod mizo. *Corpus delicti* pač! Može zakona so gospo povabili še s seboj na pogovor: ni se branila.

Poznam, vem, tudi vam bodo ostale obraslike ...

Drugo, gospod sosed: pravite, da kaže danes osvežiti vrt? ... Prav imate!

Pisan dan posvetnega življenja

LEPOSLOVJE

Ponedeljek, 6. oktober 2003

Jutro - dobro, budilka molči. Aneja čeblja svoj devetmesečni besednjak in dva zobka se smejeta kvišku. Iz otroške sobe prihiti Maruša, bosa, noče manjkati pri jutranjem obredu nežnosti. Ženske. Se najmlajša bolj smeji sestrici ali mami Valentini, ki jo lovi, da se med kobacanjem ne bi prekucnila s postelje. Aneja prisloni lice na Marušino glavo in za nekaj trenutkov obmiruje. Dovolj dolgo, da se z Valentino spogledava in kuštravo nasmehneva.

Ne morem verjeti, da smo že po zajtrku, v vrtec namenjeni, pa ura še ni niti sedem proč. To nam redko uspeva - a ponosa je kmalu konec. Budilka zaostaja za eno uro! Spet po starem, priganjanje, hitenje ... *tempus fugit* - čas beži.

V vrtec z avtom. Zamuda in napolnjen urnik za ves dan naju z Marušo prikrajšata za sprehod pod Konjiško goro. Običajno med potjo opazujeva mestece spodaj in vinorodne griče Škalc na drugi strani. Najraje greva pod dvorcem Trebnik, skozi park, mimo ribnika z miniaturnim otočkom in lokom kamnitega mostu ter vrbo žalujko nad klopjo, kjer se je ta romanca zares začela ... Z njenim trajanjem ter selitvijo v Slovenske Konjice je vse to postalo del vsakdanjosti.

9.00 - vinska klet Zlati grič, dobrih 100 metrov od novega stanovanja. Sašo Topolšek, vodja kleti, ima za nocojšnjo predstavitev pripravljen 35-litrski sodček, konjičan. Kupim še buteljko vrhunskega za današnjega slavljence: Marjan Kolar, pisatelj, 70 let.

Na Koroško se odpeljem z več vina kot bencina.

Odkar sem se odselil, je moje rojstno mesto vse prej kot glasnik miru. Enkrat na teden stlačim v urnik službo, zasebnost in družabno življenje ... s prijatelji se v glavnem pozdravljamo le še z gibom roke izza vetrobranskega stekla. Oglasim se pri Stanki Blatnik, modni oblikovalki in magistri teorije oblikovanja, stoje pod stopnicami jo priganjam k pisanju članka za našo revijo. Bom moral počakati, ker je v veliki dirki: za letošnjo slovensko miss izdeluje večerno obleko in če bo zmagala v konkurenci »cot« drugih oblikovalcev, bo lahko odšla v glorio na Kitajsko; pred leti ji je veliki met že uspel s Sejšeli. Ugotoviva, da morajo kreativci neprestano početi svoj posel, da niso tečni; ker se sicer ukvarjajo sami s seboj. Stanka za slovo razprši izražen dvom in, s strokovnim odobravanjem kombinacije konfekcijskih oblačil z njenim unikatnim puloverjem, nosilcu okrepi samozavest.

12.00 - v firmi. Zadnje priprave za predstavitev knjige *Sveto sivo življenje*, ki jo je Marjan Kolar izdal pri naši Založbi Cerdonis. Magister Andrej Golob, direktor, bo v nagovoru povezal pisce in vino. Hm? *In vino veritas*.

Pred kosilom pokličem domov. Maruša ima v vrteu prvič pevski zbor, na vse krožke hoče (to ima po

mamici) in pravi, da zato, ker bi rada vse vedela. Tudi sam sem radoveden; tokrat eno uro prezgodaj se mi Valentina smeji iz mobilnega telefona, medtem ko Aneja čeblja.

Doma pri mami prebavljam še zadnje misli pred prireditvijo. Med vsemi profesorji, slavisti, magistri in doktorji nismo uspeli najti ustreznega sogovornika Marjanu Kolarju, ki bi predstavil pisatelja in knjigo. Le zakaj? Kot urednik bom pogovor vodil sam. Trema mi ne bo v pomoč. Pač pa poznavanje Kolarjevega življenja in dela, tudi s pomočjo njegovih informacij ter nasvetov; lanska fotozgodba v *Odsevanjih*, prispevek za informator, članek za *Večer* in intervju za *Delo* ... opravljeni sta analiza in sinteza. Sem pripravljen?

Z Marjanom Kolarjem sem se prvič osebno srečal v Kotljah, ko mi je prišel naproti s torbo v eni in prenosnim pisalnim strojem v drugi roki. Dogovorjena sva bila, da ga spotoma pobere in peljem s seboj na literarno delavnico v Libuče v galerijo Falke; tkrat je dobil nagrado za zgodbo *Poslednja milost*. V sivi obleki, sivolas in predvsem v pogovoru je deloval aristokratsko ter častitljivo.

16.50 - pod Goro Uršljo, Kotlje. Pozvonim: »Prišli smo čestitat za rojstni dan.« Rokovanje, oba z ženo sta svečana: oblačila, obraza. Predstavim mamo. Magistra Marija Vačun Kolar je bila očetova sošolka v osnovni šoli ... ženski se zaklepetata, pristrčno kot stari znanki.

Kljub prazniku imava s Kolarjem še hitri delovni sestanek. *Odsevanja*, razmišljal je tudi že o okrogli mizi prihodnji teden. Imam občutek, kot da je vedno korak pred menoj.

Ravne na Koroškem, 17.30. Mimo trmaste luknje na cesti in nato stekleno-jeklene tvorbe, ki se je - menda vpricho spomeniškega varstva prirasla na grajsko stavbo, zavijem na dvorišče-gradbišče. Študijska knjižnica, uradno (sem se pozanimal) Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem, je tik pred začasnim razsulom - selitev v nove prostore. Ujeli smo zadnji trenutek za predstavitev.

Marjan Kolar nas sivo-črno pozdravi s fotokopije v avli. Barvna fotografija bi ublažila ta občutek, ki mi ga zaupa tudi on, kot v mrliški vežici. Razstavo zaključim črn ovitek nove knjige. Sem želel preveč elegancje, pa sem oblikoval žalost? V Indiji bi bilo popolnoma drugače. A na Koroškem, me je posvaril Kolar, moraš biti pripravljen na neusmiljeno sodbo. S tehtnim vprašanjem me preseneti magister Vinko Ošlak, filozof, zakaj da je knjiga tako široka v odnosu na višino. Nič pametnega mu ne odgovorim, ni šlo za oblikovalsko kaprico, ampak za tehnično rešitev - dovolj prostora v vezniku. Brezveznik pač nisem, si mislim in samoobrambno pokažem zobe: ozko omenim format njegove knjige *Tri usode* s Koroškega (Jože Tisnikar, Rade Nikolič, Pavla Pudgar) ter nekoliko kiksne pri imenu pred leti podarjenega konja.

Medtem ko bralca trenirata Kolarjeva besedila, nakapljajo ljudje. Z Majdo Kotnik, direktorico knjiž-

nice v kadilnici izmenjava še nekaj besed, doslej sva govorila le po telefonu. S škatle cigaret naju opozarja minister za zdravstvo: odločno, s krepkimi črkami, da škodi. Pasivno odkimam odprti grožnji.

18.00 in akademska zamuda. Zdaj pa zares *in medias res*. Zbrane pozdravi Kotnikova, v imenu založbe govori Golob. Nič ne pove o Cerdonisu. Škoda. Malokdo ve, da je bil Slovenjgradčan Matevž Cerdonis srednjeveški - Mattheus Cerdonis de Windischgretz - prvi dokumentiran tiskar iz naših krajev. Študiral je na Dunaju, postal magister in baccalaureus. Predaval je na univerzi, kar dokazuje dejstvo, da je imel ključne knjižnice, to pa je bila pravica učečih magistrov. Tiskarstva se je učil pri mojstru Ratdoltu, znanem po uvajanju tipografskih okraskov (okrašene inicialke in okrasne letve). Cerdonis je v Padovi med razcvetom tamkajšnje univerze ustanovil lastno tiskarno in v letih 1482 do 1487 kot zadnji samostojni tiskar inkunabul natisnil preko 60 humanističnih knjig v latinščini. Tiskal je le z eno vrsto črk, z malo gotico, paginiral pa je polovične tiskovne pole. Številčenje knjižnih strani, kot ga poznamo danes, se je uveljavilo kasneje. Zaradi močne konkurence iz Benetk je bil prisiljen svojo delavnico zapreti. Domnevno se je odselil za svojim učiteljem tiskarske obrti in postal v Augsburgu na nemškem Ratdoltov pomočnik. Iz Cerdonisovega dela je razvidno, da se je tudi sam ukvarjal z znanostjo. V NUK v Ljubljani hranijo nekaj originalnih tiskov iz leta 1483 in 1486. Založba se imenuje po tem humanistu, izraz *cerdonis* pa pomeni strojar, tudi rokodelc. Pri Simonitiju beremo, da lahko iz tega sklepamo na Cerdonisovo poreklo.

Pogovora z Marjanom Kolarjem sploh ne začnem, kot sem si zamislil, ker je dovolj dejstev povedanih že uvodoma. Treščim naravnost v knjigo. Suha usta imam, a mi je nelagodno, medtem ko Kolar govori, segati predenj na drugi konec baročne mizice in zvenketati s kozarci. Obmirujem. Opazim svoje čevlje na leseni nogi izrezljanega inventarja, grofu odvzetega, in postavljenega v uporabo ljudstvu v Kuharjevo sobo s strani ljudske oblasti, ki je tako zavzeto vohljala tudi za pokončnim in kritičnim Marjanom Kolarjem. Fotokopija Udbinega dosjeja se zatrese v oporečnikovi roki, ko jo položi pred naju. Med komentarjem, da je družbena kritika nevhvaležno početje, ker je družba ženska - in ženski kazati njene napake ... prvi med poslušalci prasne v glasen smeh Vinko Ošlak, morda človek, ki bi se lahko na Ravnah temu bolj kisló smejal, če ne bi (že zdavnaj) presegel teh »revolucionarnih« prizadevanj po odkrivanju notranjega sovražnika s svojo moralno in intelektualno veličino. Direktorica knjižnice je kasneje pripomnila, da šele zdaj, ob odkrivanju nekaterih dokumentov, spoznava, kako so ravnali v »svinčenih časih« tudi z Ošlakom.

Za ilustracijo bi morali prebrati iz nove knjige Kolarjevo zgodbo Sami domači obrabi, a zmanjkuje časa. Obljubila sva si, da poslušalcev ne bova utrujala. To Kolar pove avditoriju. Bralca nista najbolje pripravljena, dodatno besedilo bi povzročilo več kiksov ali pa mólka (ne mólka). Prvo branje pospremi Kolar s pripombo: »Jaz bi bral bolje.« Se je slišalo tudi po ozvočenju, kar je bilo namenjeno meni?

Izzovem ga, da prebere odlomek iz dosjeja o pri-

petljaju s Kocbekom, ko je bil sam pri Dialogih urednik za prozo in je kasneje zaradi preprečene objave Kocbekovega teksta odstopil. Udba je to vedela vnaprej. Prebere. »Nag sem stal ...« Marjan Kolar komentira prvo soočenje z vsebino teh spisov. Takrat o tem ni nič vedel. V elektronski pošti sem mu v komentarju obeh zgodb (resnične in literarne) napisal: mi smo Kafka le brali, vi ste ga živeli. Slednje je bilo v smislu izjave desetletnega Sartra, da bo vse te knjige, ki jih je takrat že prebral tudi - živel.

Ošlak po pogovoru znova poprime za besedo - tokrat za TV, Tomaž Ranc in Gašper Starc opravita svoje delo profesionalno, kljub temu, da njun šef v Ljubljani menda ne ve, kdo da je Marjan Kolar, po krivici pozabljeni pisatelj ...

Rožančev Ošlak ne zameri, da sem ga v pogovoru nekajkrat citiral, in da je z njegovo mislijo o stvarjenju kot »literarnem večeru Boga« ter besedo kot primatom med umetniškimi praksami Marjan Kolar remiziral; le organ za sram se mu je tresel. Kasneje komentira Cerdonisa. Ob kozarčku resnice, v vinu raztopljen, srečam Andreja Makuca, Vojka Močnika, Primoža Suhodolčana, Janija Rifla, Heleno Merkač ... in z vsakim spregovorimo besedo, dve, tri.

Pisatelj avtogram dobim ob zaključku.

Na blatnem dvorišču je v soju avtomobilskih žarometov zopet Vinko Ošlak, nekaj je pozabil in se vrača. Oznamim, da ga ne bom povozil in ostali to odobravajo. Ko smo se popoldan bližali Gimnaziji se je neka ženska z otrokom trmasto obotavljala sredi ceste, mi kazala, češ naj peljem nazaj in okrog razkopenega dela - po levi ... Kolarjev komentar je bil, ko se nikakor ni hotela umakniti kot sveta krava, da so to ljudje, ki bi te v obrnjenih vlogah gladko povozili. Koroška trma? Ne, prva izmed treh besed zaradi katerih je propadla Jugoslavija: inat, javašluk in ...

Kotlje 130. Poslovimo se in gospa Kolarjeva mi izroči dobrote, dve polni vrečki, s skrbno izbranimi otroškimi motivi - za moje punce. Kolar pripomni, da se je njegova žena prelevila iz magistre jezikoslovja v magistro kulinarike, za praznovanje in prireditve je vse od kruha do torte pripravila sama, on pa je moral sam na sprehod.

Slovenj Gradec, 21.50 - čez štirideset kilometrov - 22.30 pod Konjiško goro.

Aneja spi v svoji posteljici. Maruša ima visoko temperaturo, zopet angina. Zavzdihne, ko se je dotaknem. Začutim razliko. V misli se mi iz današnjega pogovora prikrađe Kolarjev motiv, skupen zgodbama Nepravilni trikotnik in Poslednja milost - smrt štiri-letnega otroka. Sivolasi pisatelj se mi je zdel ob tem vprašanju otožen, mene pa je zdaj spreletaval srh in nepremagljivo se me je loteval paničen strah.

Dlan podržim na Marušinem potnem čelu in iščem blagih misli. Kako je mogoče zdraviti z rokami? Mediji pravijo, da so le prevodnik. Vroče želim, da bi temperatura padla, da bi nam deklica čimprej ozdravela. Morda molim. Zdi se, kot bi ob njej zaspal, stoje, s čelom na hladni ograji pograda, izza katere se smeji plišasti zajček, medvedek, miška in ljubljencek Boris, - kosmati medo, ki ga hčerka najraje stiska k sebi. Zdrami me Valentina, ki tesno ob meni šepne: »Jutri gremo k zdravniku.« ... Pobožam jo po laseh in želja za lahko noč zastane med ustnicami.

Barbara Rotovnik

Bruseljski dnevnik

LEPOSLOVJE

1. dan: budilka ob sedmih (1. oktober 2002)

Budilka ob sedmih, vendar po svoji *I-hate-mornings* navadi rabim vsaj še pol ure za prebujanje. Zaspala sem šele približno ob štirih. Malo od vznemirjenosti, malo pa zato, ker je dojenčica kokrica jokala dolgo v noč. Soseda, ki je pol-pol in posledično »uštimana« kot Italijanka in asertivna kot Američanka, nama je malo Ginger predstavila zvečer in studio so hitro »krasile« lužice. Joj, srčkani kokri, ko so žalostni, so najbolj žalostni kužki na svetu, ampak tedaj, ko so veseli, ti gre pa skupaj z njimi na smeh. Kako se naj jeziš na psičko, ki lula in ob tem navdušeno maha z repom? Seveda sva se ponudila za varuški.

Ni časa za zajtrk, na poti med kopalnico in garderobo tlačim vase dobre stare leibnitz. Gabriel mi lika krilo in četudi napol spi, je rezultat boljši, kot bi bil izpod mojih »spretnih gospodinjskih ročic«. Na srečo živiva v evropski četrti in imam do slavne Rue de la Loi samo 15 minut, danes prištejem dodatnih 10, ker bom drobencijala v petkah. S težkim srcem se poslavljam od udobne neformalne študentske garderobe in športne obutve za dolge korake skozi mesto.

Hitim mimo mošeje, največje v Bruslju, kjer je islam druga najštevilčnejša veroizpoved. Ker nisem tu mimo še nikoli prej hodila tako zgodaj, nisem opazila, da v njej deluje tudi otroški vrtec. Izza vogala naenkrat stopi mamica z dvema sinčkoma. Ker je vsa v črnem in od glave do pet zakrita kot Afganistanke, mi uide zadušen krik presenečenja. Prav čuden občutek imam ob srečanju z žensko, ki ima v odkritem stiku s svetom samo oči. Si lahko predstavljaš?

Hitro, hitro, 3 minute že zamujam in okrogla dvorana je praktično polna. Spredaj sedi 10 resnih oseb, pozdravni govor ima moški, okoli so ženske s kupi papirjev pred sabo. Tipično? Bla bla, pozdravljeni v Bruslju in v Evropski komisiji, natančno preberite vse brošure z informacijami, ne težite z vprašanji, če ni zares nujno, sledile bodo administrativne formalnosti, jutri ste prosti, nato uvodne konference, z obiskom vas bo počastil sam mister Prodi, v ponedeljek srečate predstojnike in dobite opis nalog, če se ne strinjate in imate pripombe, nas o tem obvestite, prvo plačo bomo nakazali čimprej ... Ker nas je večina vzhodnih Evropejcev, se nam ob tej informaciji zasvetijo »učke«.

Ob devetih smo v obdelavi stažisti iz tretjih (non-EU) držav, druge skupine sledijo kasneje. Na moji desni glasna Američanka azijskega porekla, na levi Poljaka, punca zadaj razlaga, da je iz Braziliije, spredaj Romunka, sodeč po potnem listu, povprečna starost 26, prevladujejo ženske, vse lepo urejene, mladi moški v kravatah, neverjetno, koliko ljudi ima očala, vsi govorijo izpiljeno angleščino in sklepam, da imajo kljub rosnim letom že bogate mednarodne izkušnje, administratorke spredaj so videti precej hladne in neprijazne ... Kličejo nas po imenih, poslušam, če ujamem kako slovensko zvoneče. Daleč največ je Poljakov, Katarzyna se sliši neprestano. Med informacijami je tudi navodilo za odnose z mediji in kaj naredim ter koga vse obvestim, če kdo želi intervju. Kot bi imeli opravka z »vojnimi tajnami«! Obvestilo o zavezi k molčečnosti o informacijah znotraj Evropske komisije. Ni panike, ne bom izdala, da ste ležerni in mastno plačani, hehe. Mesto Bruselj nam podarja kup uporabnih brošur in majkemi vrečko čokolad, boglonaj. Sledi fotografiranje in takojšnja izdelava službenih izkaznic. Olala, sedaj bom lahko vsa važna vstopala v stavbe Komisije mimo zdolgočasenih paznikov, ki so, zanimivo, ponavadi Italijani. Veselim se tudi restavracij, kjer se dobi socialno kosilo za 'revne' EU funkcionarje.

Na sliki se mi smeji, kot bi mi sekira padla v med. Kako da ne, pot do staža je bila naporna in EU administracija je konec koncev nekakšna elita, pa ne samo v finančnem smislu. Najprej celo leto študijske specializacije, nato zapleteno prijavljanje, stresno čakanje na prvo selekcijo, kjer so nas izbrali 1400 izmed 4000 prijavljenih, cel mesec lobiranja, intervjujev, solz živčnosti, negotovosti, strahu, upanja in končno moje ime med 600 stažisti v Evropski komisiji! Juhuuuu, koroška trma se spleča.

Small-talk in spoznavanje kolegov, kavo in sok časti Komisija. Naenkrat v množiči ujamem »Slovene« ter hitro pristopim. Krasno naključje, našli sva se Slovenki, edini na stažu v tem terminu, ona za DG Taxation, jaz za DG Agriculture. Tadeja je pravica, končuje magisterij iz davčnega prava, iz Ljubljane je, stanovanje je že našla, fant je ostal doma v Sloveniji. Kmalu se dobiva na pijači. Zelo prijetna punca, sem vesela!

Končno je vse urejeno, počutim se, kot bi se spet vpisovala na univerzo - čakanje, papirji, administracija in na koncu plastificirana izkaznica. Na poti

domov srečujem EU officials z enakimi izkaznicami okoli vratu. Končali so z lunch-break. Bruselj je vesel in prijazen v soncu, vendar kako dolgo? Iz smeti poborem nekaj starih izvodov Spiegla, fino, kajti privoščim si lahko samo Time in Focus, pa še to ne redno. In spet me prešine, da se mogoče pa le spleča prigrabsti med EU funkcionarske zaslužkarje.

Doma me Gabriel pričaka s sončnicami, najinim najljubšim viskijem lafroigh za deževne bruseljske večere in okusnim kuskusom, njam. Zelo potihom si močno zaželim, da ne bi odšel na doktorat v Ottawa. Oh, kako naporen in vznemirljiv dopoldan! Ali kot bi rekla Pika: »Očarljivo, naravnost očarljivo.«

2. dan: za stažiste dela prost (2. oktober 2002)

Danes je za stažiste dela prost dan oz. dan, ko naj bi se uredile se preostale formalnosti. Npr. registracija pri lokalni upravi. Prijazna uradnica Etterbeska mi v francoščini pojasni, da je prvi prosti termin, ko si lahko pridem uredit dovoljenje za bivanje, 29. oktober ob osmih zjutraj. Pa smo spet tam!

Tako se odpravim v Leuven po knjige (zahotelo se mi je Grahama Greena in malo poezije Carla Sandburga, nujno bi rada spet prebrala pesem Stars, Songs, Faces) in poravnat zamudnino od poletja. Knjige so bile za moj psihološki, intelektualni, karakterni in – ne nazadnje – svetovljanski razvoj izjemnega pomena. Zame med branjem svet preneha obstajati: Ostržka sem požrla v eni noči pri mesečini polne lune, Karla Maya je ata v jezi zalučal skozi okno, da je bila izdaja potem še bolj zelena kot sicer, kot najstnica sem obdelala žgečkljivo in šokantno Erico Jong, sestrična je skrivala Arturja Conana Doylea v upanju, da ji bom na počitnicah pri stari mami pomagala pri dolgočasnih in nepotrebnih gospodinjskih opravilih, sledili so klasiki, ki jih – na srečo – nikoli ne bom izčrpala, nazadnje sem odkrila Hanifa Kureishija, Kundera je moj izbranec in edina, s katero se nikoli nisem ujela, je Woolfova. Če začnem o knjigah, ne znam nehati in strah me je, da morda moji otroci ne bi hoteli brati. To bi bilo razočaranje!

Učiš se iz knjig, ki jih prebereš, in od ljudi, ki jih srečaš. 1995. sem v Parizu na konferenci UNESCO spoznala Dirka, Belgijca, ki je študiral na meni takrat sanjsko nedosegljivi Katholieke Univerziteit Leuven, kjer sem se znašla jeseni 1999. Če ni življenje pustolovščina! Dirk je bil študent arhitekture, podnevi sva sodelovala na predavanjih, ponoči pa pešačila po Parizu in imela sem najboljšega vodiča. V slovo sem mu podarila bankovec s Plečnikom in povedal mi je, da žal komunicira samo preko interneta, ki je bil meni takrat še deveto čudo. Hehe, kasneje je pisal deset strani dolga klasična pisma z matematičnimi izračuni in skicami po robovih, ki jih danes skrbno hranim.

Izjemna oseba, silen intelektualni potencial, idealna izobrazba, aristokratska družina, zelo samosvoji pogledi na svet, skratka, popolnoma me je očaral. Čudil se je, kako sva si lahko tako blizu, če pa je on z Zahoda in jaz z Vzhoda, takrat še dveh precej različnih svetov. Kasneje je ugibal, če sva na isti valovni dolžini zato, ker sva prebrala iste knjige. Seznanil me je z Rushdijem, Magrittom, Starkom ... in bil moja prva long-distance love affair. Žal se takrat nisem naučila, da je uporaben kriterij za uspešen partnerski odnos podoben literarni okus. Danes to vem. Good luck, Dirk, si še v Utrechtu?

Leuven ima super založene knjižnice in pravzaprav je mogoče res eden najboljših koticov za intenziven študij. Jah, 8 evrov me bo stala tista Irvingova, ki me je pošteno razočarala - Widow for One Year. Pa mu oprostim, ker me je njegova Hotel New Hampshire na glas nasmejala, kadarkoli sem jo brala, in četudi v javnosti: najprej v Čajni hiši, davno nekoč, in nazadnje lansko poletje v leuvenkem botaničnem vrtu. To je tam, kjer sredi čudovito urejenega primerka meščanskega družinskega vrta na steni piše z zlatimi črkami: Verboten te uriniren. Belgijci so packi in lulanje v javnosti je praksa, ki se je ne drži samo Maneken Pis sredi Bruslja. Ohh, Leuven, kako te včasih pogrešam in predvsem pogrešam filozofijo. Fraza 'intelektualni orgazmi' nikakor ni iz trte izvita, čeprav je mogoče dano samo študentom filozofije, hehe. Pišuka, kje so dobri stari časi, ko si pač študiral v nedogled, če si imel glavo za to. In zakaj nisem dec, pa bi šla k jezuitom, danes so itak tako liberalni, da menda sv. Peter priredi zabavo vsakič, ko kdo od njih pa le pride pred nebeška vrata. Študirajo pa še vedno lahko, dokler jim srce poželi. Pomislim na Petra, jezuita, ki nas je kot skupinico nadobudnih študentov spakiral v kombi in odpeljal na ekskurzijo do evropskih institucij. Takrat sem vsa očarana strmela v EU bruseljske stavbe in še v sanjah ne bi pomislila, da bom nekoč kmalu ... Hvala, Peter, takšna odpiranja obzorij pomenijo strašno veliko! In hvala, mama, da si takrat primaknila 300 DEM, ups, cca 150 evrov.

Na vlaku se mi zgodi nekaj zares zanimivega. Fant, ki prodaja kavo in prigrizke, se nekaj sedežev pred mano zaplete z nekom v pogovor in slišim, da je sogovornica iz Grčije. Spomnim se prijetne in temperamentne Grkinje, ki sem jo spoznala na seminarju o EU v Berlinu pred nekaj leti. In saj ni res, pa je: ko izstopamo, pride mimo taista punca, Martina iz Grčije. Jezus Christ, life is surprising! Dela za NGO v Bruslju in se gre v Leuven vpisat v program evropskih študij. Izmenjava telefonski številki in upam, da se kmalu dobiva kje v Bruslju.

Na pivu z Davom, ko me spet prešine, da živi meniške dneve ob prebiranju Kanta in pisanju diserta-

cije, me vroča želja po doktoratu malo mine. Nekako imam rajši življenje malo bolj na poskok, zaenkrat. Dava vprašam, kaj počenja Alex, še en ameriški kolega, ki je ostal na doktoratu. Pravi, da je Alex (ki mimogrede deluje kot Robert Deniro, seksi, sin ameriškega Žida ter španske aristokratke, ki je emigrirala za časa državljanske vojne) strašno zaposlen. Aja, kako pa to? Alex ima namreč IQ za Menso, fotografski spomin in za povrh očeta bankirja, tako da je živa reklama za dolce vita. Dave pojasni, da Alex goreče brani Busha, in ker 90 odstotkov ljudi meni, da je slednji bedak, ima Alex presneto malo prostega časa, haha.

Ko sem že ravno poromala v Leuven, se domov grede odpravim še na bruseljsko univerzo dvignit MA diplomu, olala, kako fina je, tako rekoč za v okvir. Marc Jansen se mi celo s kotičkom ustnice nasmehne, ko mi izroči darilo univerze - vetrovko, da bom lahko premična reklama za Solvay Management School. Hmhm, mogoče me pa v parku opazi kak manager head-hunter na joggingu. Po dobrem premisleku najbrž težko, ker grem teč vsake tri mesece enkrat po trdnem sklepu, da je skrajni čas za kako misico. Mogoče se moji sklepi neslavno končajo zaradi tega, ker je 'trdno sklenem, da se bom pobóljšala« samo fraza, ki me je je župnik naučil pri verouku, ostal je namreč pri frazi in drugošolčkom ni razožil pomena besed. Za tega gospoda župnika danes menim, da je sadist in verjetno še kaj hujšega. Je to klevetanje? Me prav malo briga, ta biser RKC si zasluži vse kaj drugega kot prestitev v eno od evropskih prestolnic! Vrabca, kot otrok največje bizarnosti sprejmeš kot del sveta in življenja. Na BBC sem poslušala razprave o tem, da bo v UK kaznivo dejanje, če starš udari otroka. V prvem razredu sta moje sošolce in sošolke pretepala in zastraševala tako tovarišica kot gospod župnik in prizore imam še vedno pred očmi kot paradigmo primitivizma in poniževanja. Če bom kdaj mama, se bom zelo zelo dobro informirala o osebah, s katerimi bodo moji otroci v procesu vzgoje prihajali v stik.

Na Svobodni univerzi Bruselj, kjer profesorji podpišejo izjavo, da ne bodo ovirali svobodnih poti misli, imajo študentje slavne iniciacijske ceremonije za novince. Sredi kampusa je kup blata, kjer poteka rokoborba ob pijanem navijanju. Nekaj je drugače kot ponavadi in tedaj se mi posveti, da so uredili zelenice oziroma - enostavno - pogrnili nove preproge živo zelene travice. Not bad!

Doma me čaka vabilo na konferenco: zahodna filozofija v odnosu do vzhodnih. Med predavatelji je poljska Kanadčanka Anya Toplosky, s katero sva bili leto dni sošolki. Meni izredno draga prof. Verovnik, ki sem jo v gimnaziji negotovo vprašala, če naj grem študirat filozofijo, je rekla: »Kdo pa, če ne vi!« Kaj je

bolj dragocenega, kot so profesorji njenega kova?! Toda čeprav je moja nadarjenost za filozofijo dokazana, me ob srečanju z geniji Anynega kova vedno navdaja spoštovanje, posega namreč v intelektualne višine, ki so mi nedosegljive. Bravo Anya, prepričana sem, da bomo zate še slišali. Hehe, vesela sem tudi zato, ker je Anya iz slovanskega krdela.

Zvečer si z Gabrielom priskrbiva DVD. Ker sva ravnó dobila astronomski poračun za elektriko, si še ne upava začeti z ogrevanjem. Zlezava v posteljo na toplo in gledava DVD z novega prenosnika, 15-inčni zaslon. Saj res, računalnik še nima imena. Ta prvi je bil oli iz olivetti, ta drugi toby iz toshiba, hm, kompi iz compaq za tretjega? Film je dobil nagrado v Benetkah 99., naslov bi prevedli s Pornografska afera, naredila sta ga dva Belgijca in, lej ga, šmenta - režiser je študiral v Leuvnu, scenarist živi v Bruslju. Zanimiv film, lep, pravzaprav zelo lep in skoraj premalo disturbing za moj okus. Kljub naslovu Sex ni straight-forward (kar se tega tiče, se npr. z Intimacy ne more primerjati) je glavno sporočilo: ljubezen med dvema človeškima bitjema je najbolj komplicirana in najlepša od vsega, kar nam je dano. Ljubezen nam je vsem v pogubo, pravi že Tavčar v čudovitih novelah. Med slovenskimi literati so biseri, zaradi katerih upam, da se bo Gabriel naučil slovensko. Zadnje čase mu poskušam razložiti magijo Menueta za kitaro. Preden zaspim, razmišljam o celibatu - mogoče se njegovi idejni očetje pa le cvrejo v peklú.

Gabriel je v moje življenje prinesel glasbo, veliko različne glasbe od Massive Attack do Bossa Nove. Prej sem bila čisto zadovoljna z Leonardom Cohenom, četudi je moja ljubljanska cimra zagrozila, da se vrže skozi okno, če ga sliši ponoči samo še enkrat. Danes zjutraj poslušava Armstronga, *What a Wonderful World*. Ja, samo en tak glas je v celem svetu jazza.

3. dan: konferenca in sprejem (3. 10. 2002)

Pomemben dan je, srečalo se bo vseh 607 stažistov na uvodni konferenci v Palais de Congress, vsi na kupu bomo samo še na koncu staža. Dvorana je gromozanska, vsa v zatemnjeno rdeči barvi. Kasia - Poljakinja, sošolka, nameščena v DG Regio - mi maha, drži prostor zame. Kako sva obe lepi, urejeni, sijoči, v kratkih krilcih in nasmejani do ušes! Do staža sva se priborili z ramo ob rami, delili nasvete, ideje, pa tudi razočaranja in stres. Od veselja se objameva. Ja, lahko sva veseli, ker naju ni ločila tekmovalnost in ljubosumje, najino prijateljstvo je spretno krmarilo med čermi.

Jojme, polna dvorana je in razmišljam, če se vsi

počutimo podobno v radostnem pričakovanju. Prvi govor nam boža ege, ki so tako ali tako pri večini od nas že dovolj dobro razviti: prihajamo iz 15 držav članic in še iz 30 drugih držav, vsako leto je okoli 16000 prijav in mesto dobi 1200 stažistov v dveh polletnih terminih, staž je enkratna izkušnja, ki se je bomo spominjali vse življenje. Začelo se je davnega 1960. s tremi stažisti, že leto kasneje jih je bilo 90, tudi nekateri komisarji so začeli kot stažisti, ampak: *traineeship is, what you make of it!*

V odmoru se ob kavi povarjam s šarmantnim zelenookim Poljakom, ki je študiral v Tilburgu na Nizozemskem in ima sedaj mamljivo ponudbo za doktorat z London School of Economics, olala! Razlaga, da je tri mesece delal v Londonu kot natakatar, 6 dni od devetih zjutraj do dveh zjutraj, proste dneve je prespal, but the money was good. Jah, malokomu je v zibelko položeno in poleg tega preveliko udobje pokvari mladost. Na splošno sem prijetno presenečena, ker med kolegi, ki jih spoznavam, ni veliko razvajene bogataške dece.

Nadaljujemo s predstavitvijo združenja bivših stažistov, ki bodo za nas organizirali trg karier ter skrbeli za net-working. Vedno bolj mi postaja jasno, da je staž utečen in odlično organiziran mehanizem. Nato se predstavi European Movement, federalisti, govor je o vlogi civilne družbe pri odločanju v EU. Kako naj se tvoj glas sliši in upošteva, če ima zadnjo besedo tako ali tako svet ministrov? Posledično je treba lobirati hkrati na evropski in na nacionalni ravni. Prvo vprašanje zastavi Američan, zanima ga, zakaj ima lobiranje negativen prizvok. Jah, ljubček, mogoče zato, ker lobisti dostikrat pretiravajo, lažejo, napihujejo argumente in - ne nazadnje - podkupujejo. So moderna verzija sofistov, ki jim je glavni cilj z retoričnimi spretnostmi doseči, da šibkejši argument premaga močnejšega. Na srečo je situacija v EU mnogo boljša, ker morajo stranke javno navesti vire financiranja, ZDA so pa MikiMaus demokracija ravno zaradi ljubjev.

Napoči veliki trenutek - skupinska fotka. Nagnetemo se na stopnice, od koder ponavadi turisti občudujejo razgled na Grand Place; fotograf ustavlja mimoidoče in nabere se cela gruča opazovalcev, ki nam na koncu zaploskajo. Lep občutek.

Po kosilu nas najprej izbrani bivši stažisti uvajajo in preveva me znani začetniški občutek omagovanja pod točo informacij. Traineeship committee, sub-committee, court of auditors, liaison committee ... so nekatera od teles, ki jih bomo volili na general assembly, majkamija, stvari so tu resne, gremo se EU politiko v malem. Za nas bo, kot kaže, odlično poskrbljeno, vsak dan se kaj dogaja: cheese and wine party,

theatre, concerts, two drinks for the price of one v slavnih Irish pubs za EU funkcionarje, izleti Lille, London, Istanbul so že takoj na programu. I would love to, ampak kaj, ko že toliko časa sanjarim o IKEINI zofi, živo rdeča zofa za branje Nietzscheja, po moje se mu bo v grobu smejala. Do sedaj sem si lahko privoščila samo oranžen IKEIN fotelj, sem pač raje dala za knjige kot za zofa, na kateri ne bi imela kaj brati. Pred kratkim sem imela čast obiskati palačo slovenskega magnata: razkošna knjižnica in vsega skupaj 20 knjig. Viš, ljubica, nihče ne more imeti vsega, tudi tu je bila kruta izbira: ali 10 kopalnic v oniksu ali knjige, haha.

Nadalje so tu tečaji jezikov, gledališka skupina, ki menda vsako leto požanje velik uspeh, debatne skupine, internet strani, kjer so vsak dan sveže informacije o praktično vsem pomembnem pod soncem, časopis za stažiste, skupina, ki organizira kongrese, šport, nogometni turnir, nazadnje menda med Corrupted Commissioners in Faceless Bureaucrats. Vse te pester aktivnosti bodo nastale oz. se nadaljevale v naši organizaciji pod nadzorom komiteja stažistov, ki ga bomo volili čez dober teden. Krasen sistem, I love it!

Pridemo do slavnih national parties, o katerih se v Bruslju pogosto sliši in imajo tudi po več tisoč gostov. Najboljše so seveda španska, irska in italijanska (ki je bila nazadnje v bazenih), nihče pa (žal in razumljivo, hehe) ne gre na nemško. Na tej točki se seznanimo s principom, ki mi je všeč od prvega trenutka dalje. Namreč: za vsako zabavo dobi nacionalni organizacijski odbor sredstva na posodo, po zabavi se posojeno vrne, dobiček od vstopnine in pijače gre v dobrodelne namene, super! 70 odstotkov za NGO, ki se izbere v državi, ki je organizirala zabavo, in 30 % v centralni fond organizacije Solidarity, ki jo je pred desetimi leti začel avstralski stažist. Še ena super stvar, Solidarity, ki skrbi za dvig občutka solidarnosti in opozarja na pereče probleme; zbira sredstva npr. s prodajo božičnih voščilnic, petjem na ulicah ob božiču ... in - ne nazadnje - stažisti člani pomagajo tudi kot prostovoljci v bruseljskih karitativnih NGOjih, učijo migrante francoščino, delijo hrano klošarjem ... Odločim se, da se Solidarity gotovo pridružim, vsaj nekaj ur bom pa že našla! Solidarity v režiji prejšnje generacije stažistov je zbrala 20 000 evrov in jih namenila NGOju s Filipinov, ki skrbi za zlorabljene otroke. Prisostvujemo izročitvi čeka, močno ploskam, končno nekaj konkretnega in zelo smiselnega!

Ufff, večer je že in končno se začne koktajl sprejem, olalala, prigrizke od sushija do lososa, kaviarja in čisto neznanih dobrot časti Komisija. Hmhm, punca, mogoče bi pa ti le grizla za mednarodno kariero? In se že smejemo, ker nam gre šampanjec vsem hitro v glavo. Artur iz Gdanska svetuje, naj

4. dan: petek (4. oktober 2002)

Praden odhitim na petkovo in zadnjo konferenco, pogledam skavtski forum. Hvala lepa za gorečnost, versko ali ideološko, skozi zgodovino je rojevala iracionalne bedake in – še huje – zločinske pošasti! Katoliški čudak mi razlaga, da so homiči (!!)) nenaravni, svari pred predsodki zoper Rodeta in dodaja, da rdeča (moja?) barva las tako ali tako pove svoje. Šolski primerek negativnega konservativca in trudim se, da se ne bi preveč razburila. Konservativnost v pozitivnem smislu sicer spoštujem in iz conservare razumem kot skrb za ohranjanje vrednega.

No ja, na forumih sem slišala že čuda stvari: da sem tipična študentka FDV z opranimi možgani - na FDV sem bila enkrat v življenju in večino študijskega časa sem preživela na katoliških univerzah, da berem Miheljakeve kolumne - kje jih sploh objavlja?, da me štipendira Kučanov klan - moj zvesti mecen je bil Žiga Zois in eno leto liechtensteinski first ... Izvem še, da je Belgija včeraj izvedla prvo evtanazijo, levica na oblasti, bog jim daj zdravja, naraščanje določene vrste konservativcev v Evropi ni po mojem okusu.

Danes obujem nizke pete, uva! Se prileže. Mogoče imam kot ovnica močno potrebo po trdnem stiku s tlemi pod nogami? Naša Rue Gerard je zadnje čase razgibana, vrstijo se protesti zoper načrte, da bi luškan mali park z ribniki spremenili v gradbišče. Večina hiš v naši ulici ima na oknih prilepljene fotografije parka kot znak nasprotovanja gradbincem. Bravo, lokalna demokracija v akciji! Seveda sva z Gabrielom podpisala peticijo za park, kjer lahko včasih zvečer vidiš celo ljubke urbanizirane lisice. Če pridete v Bruselj in ste kje blizu metro postaje Merode, je park takoj zadaj za kanadsko ambasado. Splača se ga videti, ker je odličen primerek skrite oaze zelene lepote in miru sredi hitečega mesta.

Na metroju mladenič igra sax - Killing Me Softly. Ustavim se, nasmehneva se drug drugemu in spomnim se na koncert Funk You enkrat v Velenju. Zanimivo, kako misli preskakujejo: kadarkoli jem magdalenice, pomislim na Prousta.

Spet v veliki dvorani s strašno udobnimi rdečimi sedeži, kamor skoraj potoneš. Završi in potem v trenutku čista tišina: prišel je g. Prodi, predsednik Evropske komisije. Sedim v drugi vrsti in takoj opa-

zim karizmatičnost političnega mačka s šarmom Italijana in humorjem salonskega leva. Najprej uvod o tem, da smo prisotni najboljši, najboljše kot rezultat izredno močne konkurence, in da naše izjemne kvalifikacije odslkavajo vedno hujšo tekmovalnost na trgu dela. Pomislim, kako sem kot odraščajoča najstnica v naši mali (pa ne samo v geografskem smislu!) Sloveniji skrivala ambicioznost in se delala skromno. Šele študij v tujini mi je dal krila. Vendar, če sem čisto iskrena, mi tole izrazito elitistično, ambiciozno in karieristično okolje ni najbolj po duši: kar je preveč, je preveč, take it easy! 85 nas je iz t.i. accession countries in med prijavami so Poljaki že na tretjem mestu za Španci in Italijani. Young boys go west, samo da so zdaj večinoma young ladies, haha, ker sta med stažisti dve ženski na enega moškega.

Sedaj pa beseda g. predsedniku, ki začne: Hello, my name is Romano Prodi in takoj požanje smeh med publiko. Nekaj poudarkov iz govora:

- EU je unikatna politična izkušnja na svetu, nima mo zglede iz pretekosti, projekt lahko tudi propade, ampak gradimo ter izumljamo nekaj popolnoma novega;

- če nam ne bo uspelo, bomo izginili z zemljevida sveta, kjer ima npr. Kitajska sama produkcijske kapacitete za celo človeštvo;

- EU presega in preoblikuje globoko zakoreninjen koncept suverenosti države, je skupnost ljudi in tudi narodov, na kar smo še posebej ponosni, in zato v Evropski komisiji govorim angleško ter francosko, v parlamentu pa italijano;

- širitev bo prinesla 20% prirastek populacije, 77 milijonov ljudi, od tega 30 milijonov Poljakov, vendar samo 5 % prirastka v dohodku, a je izjemen projekt, spet nekaj unikatnega, ker, ko se je npr. Amerika širila, so dobili Rocky Mountains in Idaho, mi pa bomo dobili Budimpešto in Prago, hehe, seveda bo širitev ogromno stala, naletela bo na veliko protestov zaradi manjših sredstev za obstoječe članice, ampak taka je pač demokracija;

- na nekaterih področjih EU napreduje zelo počasi, eno izmed takih je skupna zunanja politika in skupe glas na svetovni ravni, primer Irak;

- izjemnega pomena je Erasmus program študijske izmenjave, tako nastaja nova generacija Evropejcev, pa ne samo zaradi mešanih porok, ki niso bile direktno del načrta, haha, Evropa hoče postati vodilno mesto v svetu, kar se tiče znanja in raziskovanja, nekoč je to že bila, ideje in inovacije se rojevajo tam, kjer so možgani skoncentrirani;

- EU je unikaten način sodelovanja v svetovnem merilu, mnogi ga že kopirajo, vendar se sodelovanje na številnih področjih razvija prepočasi, vi ste mladi in delate hitreje korake;

- čestitke in veliko uspeha!

Ovacije, nekateri vstanejo, g. Prodi: - Give me

questions, I want questions.

- Bo Turčija kdaj članica? Bo, takoj bo, ko bo spoštovala kopenhaške kriterije ne samo na papirju, ampak tudi v praksi.

- Kaj pa Rusija? Članstvo Rusije bi spremenilo celotno strukturo Unije. Poleg tega je treba dati jasen znak, da se Unija ne bo širila v nedogled, da bo nekje začrtala fiksne meje. EU predpostavlja skupne korenine, tradicijo, kulturno pripadnost, sicer je lahko npr. tudi J. Koreja perfektna članica Unije, ampak mi smo Evropa. Imam idejo EU s krogom prijateljskih držav, kjer si lahko delimo vse, razen institucij, ki predpostavljajo kulturno pripadnost.

- Kaj, če rečejo Irci še enkrat 'ne' za Nico? Gremo se demokracijo, če bodo rekli 'ne', bo to katastrofa in ves dolgotrajen proces se bo moral začeti znova.

- Kaj bo s Ciprom? Upali smo, da bo možnost članstva v Uniji povezalo sprti strani, ampak če ne, bomo vzeli pač tisti del, ki se želi pridružiti.

- Je res, da se bo ime Evropske unije spremenilo? Sam imam 8 predlogov, vendar je težko najti ime, ki bi lepo zvenelo v večini jezikov in ne samo v angleščini.

- V povezavi s slavnim načelom transparentnosti: kako to, da je za drugi del izbirnega procesa za stažiranje potrebno lobiranje in so v prednosti kandidati, ki so v Bruslju, imajo zveze in znajo lobirati? (Prisotni v dvorani ploskamo pogumnemu in direktnemu vprašanju Skandinavca, ki je končal prestižni College of Europe v Brugu.) Obljubim, da bom vzel pripombo na znanje, procesa samega pa ne poznam dovolj. (Hehe, me prav zanima, g. predsednik, slišala sem namreč, da se med stažisti najde neverjetno veliko vaše zlahte, malih Prodijev. So mogoče razvili EU gen?)

- Kaj bo faktor premoči kake države v prihodnosti. Bo to energija? Ne, ne, ne bo energija, četudi se trenutno zdi, da je nafta zelo pomemben faktor, vsaj, če verjamete časopisom, haha. Faktor prednosti in napredka bodo nove tehnologije, R&D, človeški potencial, znanje. V ospredju bodo države, ki bodo znale pritegniti inteligenco in bodo t.i. centri odličnosti. Spet ovacije, jojme, kako imamo radi pravljico EU!

Spomnim se, da slovenska zgodba o neto plačevanju v EU malho še ni razjasnjena in postanem slabe volje. Zjutraj nam je govoril provokativen mlad parlamentarec, veliko bolj kritičen do EU. Selitev parlamenta v Strasbourg je brez dlake na jeziku označil kot čisto traparijo in blazno potratu denarja. Povedal je še nekaj, s čimer se že dolgo strinjam: da je jezik orodje in da naj pragmatično uporabljamo angleščino, da se komunikacija olajša, nacionalno identiteto pa lahko varujemo tudi drugače.

Na poti domov se ustavim v parku pri vodometu

in poiščem klopco, kjer sem leta 1997 pojedla prvi sendvič pod bruseljskim nebom. Še vedno imam okoli vratu službeno izkaznico in pritegujem poglede mimoidočih. Kot je rekel Al Pacino v Hudičevem odvetniku: Vanity is my favourite sin.

Božansko je, sončno in toplo.

Včeraj sva srečala Klavdijo, ki je dobila eno od dveh štipendij flamske skupnosti in se počasi privaja na prvo študijsko izkušnjo v tujini. Zelo dobro razumem njen v veliko pogledih šokanten prvi teden in sem vesela, da ji lahko razkaževa mesto. Spoznala sva jo preko njene prijateljice, ki naju je pobrala na štopu v Velenju - svet je včasih tako srčkano majhen! Odpeljala sva jo do filmskega muzeja, kjer vrtijo kulturne filme za 2 evra, jaz pa čakam na Pianista režiserja Polanskega. Klavdija ima v nedeljo rojstni dan in razmišljam, kako bi jo lahko presenetila. Kaj je lepšega kot osrečiti koga, škoda samo, da nimava vedno dovolj denarja za vse ideje.

Popoldne žongliran na forumu z izzivalno brihtnim skavtom, pomislim, kako intelektualno merjenje moči z ženskami poteka drugače in seveda ni tako vznemirljivo. Možgani so pač najbolj seksi organ. Debata se vrti okoli RKC, do katere že dolgo časa zavzemam stališče.

Z Gabrielom greva po nakupih, hitiva vsak s svojo košarico, da bo čimprej, in ko se srečava pri blagajni, se naglas zasmjeva: on je kupil mleko, kruh, sir, jogurte, vodo in druge nujne življenjske potrebščine po najosnovnejših cenah, jaz pa rdeče vino, tortilla čips, salsa sauce, krofe in sladoled. Ne da bi se dogovorila, se spet super dopolnjujeva.

Ker naju skoraj 3 tedne ni bilo v Belgiji, bo ta vikend družaben in komaj že čakam, da srečam prijatelje: Oz iz Turčije, Maria iz Belgije, Sonjo iz Albanije, Kasia in Tomko s Poljskega, Škotinjo Grace in Alex - pol Američanko in pol Jamajčanko. Kako krasen občutek, ko je pred tabo vikend in nimaš nobenih obveznosti razen sprejemanja gostov, kot bi bila iz royal family, hehe. Gabriel bo najbrž ves preostali čas zatopljen v pisanje, hm, enostavno potone v ustvarjalno tišino, kjer včasih dneve in noči obstajajo samo besede na ekranu. Opazim, da Bruselj postaja moj dom. Dovolj je mednaroden, da dovoli slehernemu, da si najde svoj prostor pod soncem.

Dr. Cerne iz ožje pogajalske skupine, ki ga zelo cenim od prvega srečanja naprej, ko je o EU na izjemno prijeten ter dobrohoten način predaval »našim« nadobudnim gimnazijcem, mi napiše v mailu lucidno misel: Na dolgi rok štejejo znanje, trma in elementarna poštenost.

Hvala za lepo popotnico, dr. Cerne!

Reinhard Brečko

Iz pomorskega dnevnika II.

LEPOSLOVJE

- iz Marine de Salinas in Puerto Rico do piranske marine

Nedelja, 12. maj 2002, 5. dan

Iščem slovenske besede. S seboj imam slovensko-angleški slovar, potreboval pa bi tudi obrnjenega: angleško-slovenskega. V pomorski šoli sem se naučil strokovne besede, kot so port, starboard, latitude, longitude, stern ... Nekatere med njimi sem nekoč vedel, pa sem jih pozabil. Počasi se vračajo, ko pišem ta dnevnik. Sem bil 36 let v tujini in v tem času nisem govoril slovensko. Izjema so bili le kratki dopusti v Sloveniji.

Lep dan se obeta. Pa ne zato, ker je nedelja. Veter piha z 20 vozli, valovi so 2-metrski, jadram s šestimi vozli. Prelep sončen vzhod. S prvo svetlobo ugasnem luči. Neprestano skušam varčevati z energijo. Potem vžgem motor in ga uravnam na 17.000 obratov, da napolnim akumulatorje. Danes traja polnjenje skoraj dve uri. Kompresor tako pripravi hladilno ploščo, da v hladilniku ohranja ustrezno nizko temperaturo 24 ur. Če je močan veter, mora več »delati« tudi avtopilot. Noč, ki je za menoj, sem prejadral le z odprtih glavnim jadrom.

Po jutranji kavi dvignem še genovo (prednje jadro), vendar le tretjino, saj je vetra za vsa jadra preveč. Vem tudi, da krmilo s prevelikimi korekcijami ladjo zavira. Ne ustreza mi, če je krmilo več kot 10° iz nevtralne lege. Nadenem si varnostni pas in se pripenem na ograjo, preden odprem zadnji del krme in spustim stopnice, da lahko v morski vodi očistim mačje stranišče. Za Olivijo sem priskrbel dovolj suhe hrane in peska. Vsaj tri mesece me to ne bi smelo skrbeti.

Teško je pisati v teh valovih.

Moje potovanje v Slovenijo sem začel na 18° severne zemljepisne širine, prijadrati pa moram na 38 ali celo 40 stopinj, da bom ujel zapadni veter, ki me po potiskal proti Evropi. Vsaka stopinja pomeni 60 navtičnih milj, to je dobrih 111 kilometrov. Če bi na zemljepisni širini, kjer sem zdaj, obrnil proti Evropi, bi v osrednjem Atlantiku naletel na predele, kjer lahko na veter čakaš cele tedne. Če bi hotel čez veliko lužo le z motorjem, bi porabil kakšnih 40.000 litrov nafte. Vetrna karta Atlantika kaže, da je največ vetra od zahoda proti vzhodu med 38° in 40° v mesecu maju in juniju. Vendar lahko morjeplovce v tem času hudo nadlegujejo tudi nevihte. Jasno mi je, da ne bom imel samo lepega vremena.

V GPS sem programiral waypoint Slov. 1 in Slov. 2 na Atlantiku. Moj namen je jadrati v tej smeri, če mi bo seveda dovolil veter. Veter pa ne piha po obe-

tih pilotske karte: jadram proti Bermudom – to pa je veliko bolj zahodno, kot bi želel. GPS me obvešča, da naj jadram po kompasu 55°, veter pa mi dovoli le 20°.

Ob pol devetih jadram s 7 vozli, ob 9.00 bom na zemljevidu označil svojo pozicijo: Atlantik je velik, zato to naredim le vsakih 24 ur (seveda navtični položaj Remedy preverjam večkrat na dan, preverjam pa tudi število preplutih milj). Jadram ostro v veter in valove. Večino časa sem v kabini, ker valovi zalivajo jadrnico. Berem. Tokrat imam s seboj dovolj knjig. Bistveno drugače je kot takrat, ko sva šla z Zvonko(to)m v trimetrskem čolnu čez Jadransko morje. Avgusta 1965.

Iz Slovenj Gradca sva odšla najprej v Portorož, od tam pa v Savudrijo. Zvonko je prinesel iz Zagreba čoln. Ni bilo druge - napihnila sva ga s svojo sapo.

Težave so se začele že na začetku. Teško se je bilo odriniti od obale. Pa ne zaradi domotožja ali kakršnihkoli pomislekov. Tudi ne zaradi strahu pred neznanim, predvsem slabim, kar bo gotovo prinesel ta pobeg.

Obala je bila skalnata in morje je bilo vzvalovano. Že čolna ni bilo lahko dobiti v vodo. Okrog vratu sem imel obešen kompas, ki sem ga kupil v Ljubljani. Nebo pa se je temnilo. Mesec se je skrtil za velike črne oblake. Tolažil sem se, da je ponoči vsak oblak videti črn in nevaren. Potem nama je pomagala burja in naju odnesla od pretečih skal ob obali na globlje morje. V čolnu sta bila najina nahrbtnika, v rokah pa sva držala vsak svoje veslo. Začelo se je moje prvo pomorsko potovanje.

Kako drugače je na današnjo dvanaajstomajsko nedeljo. Sedim v svoji 14-metrski jadrnici in se bojim vsega, kar me čaka na 38° severno. Sam sem in samo Remedy govori. Veter jo popihuje in valovi jo premikajo, objemajo njeno telo in jo potresavajo, da se v njej rojevajo glasovi. Včasih se zdi, kot da okoli mene klepeče polno ljudi. Ponoči so še glasnejši. Razložno sem jih že slišal govoriti na krovu, tako da sem šel pogledat, kdo so. Včasih mi hoče neznano dekle prav potihno nekaj povedati. Zgodi se, da jo tudi razložno slišim in razumem. Pa kakšna ptica zažvižga. Ne znam si razložiti, od kod vse to. Redno me obiskuje raca. Potem naenkrat eksplodira na desni strani val in nekoč zagotovo voda niagarskega slapa prelize jadrnico. Remedy je nekaj trenutkov podmornica. Bi mislil, da je na oceanu dolgočasno. Pa ni. Vedno je kaj videti, slišati, občutiti. Zaposlen sem 24 ur na dan in veliko berem. In Olivija je vedno kje blizu. Ko to pišem, se igra z mojimi stopali. Včeraj se je lotila morske karte Atlantika, in ko sem to videl, ni razumela, zakaj tako kričim. Ko prideva na obalo, bo potrebovala mačjega psihiatra, da si bo opomogla od zmedenosti. No, njenega lovskega instinkta ni mogoče poškodovati. Ko zasliši laksov zzzzzzzzzzzzzzzzzzzzzz, je takoj pri ribiški palici, pripravljena, da dobi svoj delež. Nadzoruje me, kako vlečem zapeto

ribo in jo spravljam na ladjo. Ko pograbi svoj zrezek, z njim izgine v podkrovje. Morda si postreže s kosilom na mojem vzglavniku. Bom ugotovil, ko bom šel spat. Pa saj je vseeno. Ne tuširam se več, ker štedim z vodo. Edini tuš, ki sem ga redno deležen, je tisti od valov, ki se razlijejo po meni brez opozorila ... potem pa se smejejo za mano na svoji dolgi poti.

Zdi se, da se bo veter obrnil. Obeta se manj udobna vožnja. Sem na pol poti med Portorikom in Bermudi.

Do srednje šole je Zvonko živel pri starih starših v Slovenj Gradcu. Bila sva velika prijatelja. Požirala sva knjige in sanjerala o svetu. To je bil čas, ko sem še z drugimi organiziral svojo fantovsko vojsko. Zvonko je bil drugi po činu. Naš idol je bil Karl May. V bližnjem gozdu smo po dolgih tednih težkega garanja na eni izmed smrek le uspeli postaviti hišico. Med oddihovanjem od trdega dela smo v Mislinji na roko lovili postrvi in protestirali proti aretaciji Lumumbe.

Pogosto smo se igrali z municijo in bombami, ki smo jih našli. V mestu in okolici je bilo tega dovolj. Celo stanoval sem v hiši, ki je bila skladišče za strelivo, v mestu pa je svojčas sploh bila kasarna. Odpirali smo naboje z dumdum kroglami, metali patrone v ogenj, pa potem tekli čez travnik, ko je začelo žvižgati okrog nas. Našli smo celo bombo in jo odvekli skozi gozd do naše-ga skrivnega bunkerja, kjer smo se je lotili z žago za železo, da bi jo na polovico prežagali.

Eden izmed mojih vojakov je to povedal svoji mami, ta pa miličnikom in potem sem bil na popoldanski prevzgoji - po pouku sem moral na postaji ljudske milice gledati filme o tem, kaj se zgodi, če se otroci igrajo s tako nevarnimi stvarmi.

Varneje je bilo na nogometnem igrišču oziroma ob njem. Igrišče je bilo med mojim domom in bivšo kasarno, v kateri je zdaj stanoval Matjaž. Bilo je malo privz-dignjeno nad cesto, ki ga je obkrožala. Domislili smo se in pod igrišče zvrtili rov in na njegovem koncu podzemni bunker. Na nedeljski nogometni tekmi je naenkrat zmanjkalo golmana, ki se je dobesedno udrl v zemljo. Seveda se je vedelo, da sem jaz odgovoren za dogodek, ob vsem tem pa me je najbolj jezilo, ker smo med gradnjo trdo garali: odkopavali in odnašali zemljo, kar ni bilo enostavno. In posebna umetnost je bila zakamuflirati vhod.

Hvala bogu, da se ni nikomur nič zgodilo.

Ko sem prerasel deška leta, sem začel slikati in pisati kratke zgodbe. Našel sem nove prijatelje. Med najboljšimi je bil Jože Tisnikar. Matjaž Hanžek je bil moj dober prijatelj od začetka do konca mojega življenja v Slovenj Gradcu. Pisal je poezijo, jaz pa prozo. Potem sem šel v ravensko gimnazijo. Njen najboljši čas so bile počitnice. Na slovenjgraškem kopališču (33-metrski bazen) sem bil rekorder v potapljanju - pod vodo sem zmozel zdržema preplavati tri njegove dolžine. Vsako leto enkrat sva se pomerila z nekim mesarjem - ta je sicer zdržal brez vdihov dalj kot jaz, toda bil sem hitrejši plavec. Najin dvoboj je bil vsako leto deležen posebne pozornosti.

Bil sem tudi prvi, ki je imel na kopališču svoj peep-show - torej moje kopališko gledališče. Naključno sem ugotovil, da je bila v steni ene izmed zasebnih kabin

luknjica. Skozi njo je bilo mogoče videti v kot dekliške skupinske slačilnice in garderobe. Dekleta so bila sramežljiva tudi med seboj in so rada uporabljala ta kot. Kabino sem posojal za nekaj dinarjev na minuto. Včasih je bila pred njo prava vrsta - pač odvisno od uporabnice. Zaslužil sem dovolj, da sem lahko plačeval izposojevalnino za kabino pa še za kaj pojesti in popiti je ostalo. Ko so začeli fantje rezervirati ogledovanje za vnaprej, sem najel kabino do konca kopalne sozene.

Voda je vir življenja. Z njo sem posredno služil v mladostniškem času, po njej sem odveslal v svet, na njej sem zdaj, ko se vračam.

Ampak tisto noč z 18. na 19. avgust sva bila z vodo v pravi mali vojni. Borila sva se z valovi in vetrom, skušala sva jim kljubovati, da naju ne bi prevrnili. Okrog polnoči je nehalo tuliti. Iz čolna sva začela prazniti vodo. Po kakšni uri na novo začetega dneva pa se je prikazal tisti monstrum. Pošast pred nama se je začela širiti in rasti na vse strani. Bila je velika tovorna ladja. Videti je bila kot gora. Zaslislala sva motorje in hrumenje je prihajalo bliže in vedno več ga je bilo. Nemočna sva. Bo plula mimo? Ne veva. Tako blizu je, da ne vidiva pozicijskih luči. Več je je nad nama kot pred najinim čolničkom. Pred njo se peni voda. Ne premaknem se več, saj tudi nima smisla karkoli poskušati. Poboža naju ladijski veter, ki ga spočenja velikan, ki hrumi kakšnih trideset metrov mimo naju. Z lupino, v kateri okamenela občemiva, se poigravajo veliki valovi. Preživela sva. Še v šoku začneva kot blazna zasajati vsak svoje veslo v vodo.

Tu, na Atlantiku pa imam popoln, čist 360° horizont. Prav nič ga ne kviri. Morje lahko valovi, Remedy drsi s 6,5 vozlov proti Bermudom in proti 38° severne zemljepisne širine in Azorom. Bom uspel? Bom preživel? Zvonko se je takrat zaklel, da ne bo nikoli več stopil v čoln.

Imam veter vzhodnik in lepo jadrnanje proti severu. Moj kurz je 30° in po malem se premikam proti vzhodu. Počutim se dobro - konec koncev tudi zategadelj, ker grem domov. Žena mi je večkrat rekla, da v spanju govorim slovensko. Hvala bogu, da me ni razumela. Moja prva ljubezen je bila Slovenka. Takrat sem bil prepričan, da je bila Mira najlepše dekle v Mislinjski dolini. Sploh ni bilo čudno, da se vsake toliko časa vrnila v moje sanje.

Za kosilo si pripravim skušo. File sem mariniral v balzamovem kisu in dodal curry. Za prilogo sem dodal papriko, čebulo, česen in karibsko eksotično zelenjavo. Začinil sem z indijskimi in kitajskimi začimbami. Na krožniku je bila sladokusna simfonija v dveh stavkih - riba in zelenjava. Rad kuham in uživam v dobri hrani. Iz sveže ribe pa najraje pripravim suši. V Salinasu sem imel redne suši partyje.

Na zemljevidu sem zaznamoval novih prejadra-nih 153 milj.

Sreda, 15. maj 2002, 8. dan

Za mano je teden dni jadrnanja. Ko pišem, imam stalen jugozahodnik z 10 vozli. Smer proti waypointu Slo. 1. Za mano je 750 milj. Veter se počasi krepi in

mi dovoli 5 vozlov. Ali bom uspel jadрати direktno, ne da bi se kje zasidral? Moral bom biti vzdržljiv, tako kot takrat, ko sem v dveh mesecih prepotoval zahodno Evropo – od Italije do Nemčije. Toda v kakšnih pogojih in kakšnih časih. Ali trmast, kot sem bil med vzpenjanjem na Mont Blanc. Nepopustljiv, kot sem bil med kolesarjenjem iz Nemčije čez Alpe in skozi Švico v Italijo v enem dnevu. Toda takrat sem se aktivno ukvarjal z roketom, smučanjem, potapljanjem, planinarjenjem in kolesarjenjem.

Doslej sem neprekinjeno prejadral 450 milj. Na tej poti pa me jih čaka 4500 – to pa ni hec. To zadnje so bile prepoznavne besede profesorja Pečka, ki je zelo vplival name. Gotovo je bil tisti, ki me je navdušil za slikarstvo, in znanje, ki sem ga dobil od njega, mi je kasneje večkrat pomagalo v poklicnem delovanju. V Nemčiji sem se izšolal v grafični dejavnosti in tiskarstvu. Cenili so moje znanje – toda preden sem uspel v tujini, sem moral trdo delati.

Tudi moj oče je slikal. Za mali denar – tako smo se s tem dodatnim zaslužkom, ki ga je priložil k skromni pokojnini, lažje prebijali skozi življenje. Oče je bil namreč 100 % invalid. K njemu je nekoč prišel na obisk tudi Jože Tisnikar. Bil je 18 let star. Oče ga je poslal k Pečku.

Na Tisnikarja sem se zelo navezal. Kasneje je postal eden mojih najboljših prijateljev. To je trajalo do njegove smrti. Med počitnicami sem nekoč mesec dni prebil z njim v mrtvašnici (secirnici) in slikal. Ubadal sem se z eno samo sliko. Jože mi je dal svoje barve in skupaj sva delala. Včasih mu je bilo treba po seciranju pomagati dvigniti mrliča v krsto. Za tisto sliko sem dobil drugo nagrado na državnem natečaju za slikarje amaterje do 25. leta starosti. Z nagradnim denarjem sem si kupil smuči, saj je bila pred durmi zima.

Bil sem z Jožetom, ko sva poskušala različne slikarske tehnike. Oglje sva delala. V konzervo sva dala kos lesa in jo vrgla v ogenj, ki sva ga zakurila na bližnjem travniku. Kasneje je Jože začel delati z oljno tempero – učil se je pri starih holandskih mojstrih. Še vedno se spominjam njegovih besed o tem, kako dolgo je mešal tisto emulzijo, preden se je voda z jajčnim beljakom vezala. Na njegovo delo se je kmalu odzvala okolica. Ko sem se čez leta vrnil domov na obisk, je bil Tisnikar že priznan slovenski umetnik.

Jože je našo družino v Slovenj Gradcu redno obiskoval. Včasih je kar odprl vrata, in ne da bi potrkal, zakričal: »Kje ste, Brečkoti? A spite?«

Nekoč je povedal, da se ga je enega prejšnjih dni s kameradom Tonijem pošteno napil. Čez kakšen dan pa so mu zjutraj, ko je prišel na delo, naročili, naj enega mrliča zašije. Bil je Toni. V solzah je rekel: »Tega nikoli ne bom pozabil.«

Ko je Jože živel z ženo in sinom še v bloku, sem ga nekoč nenapovedano obiskal. Prišel sem iz Nemčije na dopust. V dnevni sobi je bilo nekaj ljudi. Med njimi tudi primarij slovenjgraške bolnišnice.

»O, Rajni!« Vesel me je objel. Vsi so utihnili. Pa jim je Jože povedal, da pred mano nima nobenih skrivnosti. Takrat je lahko bilo nevarno diskutirati o politični situaciji v Jugoslaviji.

Jože je imel čudovito ženo. Brez nje ne bi prišel tako daleč. Rad jo je imel. Povzročal pa ji je tudi velike težave. Nekoč sem prišel iz Nemčijo. Ponoči sem ga srečal na Glavnem trgu v mestu. Skočil sem iz avta in objela sva se. Ženo sem poslal peš k moji mami, on pa je zapustil vse ljudi, s katerimi je bil, in odpeljala sva se. Pozneje sem izvedel, da so o Jožetu delali film. Midva pa sva izginila za tri dni. Nihče ni vedel, kje sva. Mislim pa, da je moja mama vedela, ker se to ni zgodilo prvič. V njegovi rojstni hiši sva proslavljala najino srečanje. Naslednji dan so se našli muzikanti in smo pili, peli in jedli. Zjutraj sem se zbudil v hiši na tleh. Drago Tisnikar je bil eden najspretnjših harmonikarjev, kar sem jih poznal. Tudi Jože je potegnil mehe. Ko sem kdaj razmišljal o teh divjih srečanjih, sem bil prepričan, da so Slovenci bolj divji veseljaki kot Irci.

Na enem izmed takšnih obiskov je bila z mano tudi moja žena. Od njegove rojstne hiše smo stopili do brata in potem skupaj do gostilne nad Mislinjo. Tam smo srečali možaka, ki je po celodnevem nabiranju gob na vrtu čistil nabrano. Pridružil se je nam šestim in seveda tudi lastnik gostilne. Ni trajalo posebej dolgo, da so šle gobe v lonec. Sedeli smo za veliko mizo in pivo je teklo v potokih. Z glasbo ni bilo težav, prepevali smo stare slovenske in hrvaške pesmi. Plesali smo (z nami so bile skupaj z mojo ženo tri ženske). Postregli so z gobami, ki se odlično teknile, žeja je bila še večja in – gobar je sezul gumijast škorenj in vanj nalil pivo. Zbrani so pili iz škornja in prihajal je vedno bližje meni in moji ženi. Žena je gledala z grozo v očeh. Na srečo je Jože zvrnil vse, kar je bilo v škornju, zato je morala posoda nazaj. Toda to še ni bilo dovolj. Zdaj je gobar sezul nogavico in skozi njo precejal pivo v škorenj. Hvala bogu, ni me dosegel.

Pred kakšnimi petnajstimi minutami sem videl jadrnico. Zdaj jo iščem z daljnogledom, a je ne najdem. Ni mogla tako hitro izginiti. Videl sem jadra in trup. Sem v Bermudskem trikotniku. Je ta kriv, da je izginila? Malo čudno se počutim. Spooky (spookish) – tu straši.

Mimo plava lesena škatla, kakšnih 30 x 40 x 30 cm velika.

V najnižjem delu ladje je nekaj slane vode. Kadar imam prižgan motor, pri osi ladijskega vijaka pričurlja v jadrnico nekaj vode. Tudi nekatere vrvi niso v dobrem stanju. Sploh pa Remedy ni bila posebej pripravljena za to potovanje. Zmanjkovalo mi je denarja in na pot sem moral prej, preden bi bila situacija še slabša. Slabo vreme bo gotovo še bolj načelo že tako slabo stanje jadrnice.

Spet skušam kaj uloviti. Z obema palicama. Na vabe se kar naprej obešajo na površini plavajoče alge in to mi lov zelo otežuje.

Vreme postaja hladnejše. Sem že 600 milj severno od Salinasa – v višini floridskega Cape Canaverala. Ponoči se začno nad mano zbirati črni oblaki. Obeta se dež. Piha severnik. GPS težko najde satelite.

Naredil sem 102 milj.

Tomo Jeseničnik, fotografija

Marjan Kolar: 23, 50, 70

- pogovor o letih molka, pisanja in življenja

ESEJISTIKA

Čutil sem odpor do črednega obnašanja okolice. Zato nisem razvil socialne inteligence oz. nisem maral trobiti v isti rog, če mi melodija ni bila všeč.

Marjan Kolar je bil rojen v Slovenj Gradcu leta 1933. Objava eseja *Osamelec* v glasilu gimnazije Ravne ga je že leta 1951 ožigosala za oporečnika. Študiral je germanistiko in slavistiko na FF v Ljubljani, od 1956 je bil knjižničar na Ravnah na Koroškem, od 1963 pa urednik glasila *Koroški fužinar*. Objavljal je v reviji *Svit*, *Reviji 57*, bil je član uredniškega odbora *Naše sodobnosti*, urednik za prozo pri mariborski reviji *Dialogi*. Svoj ustvarjalni vrh je dosegel v šestdesetih in sedemdesetih letih. Zgodba *Nepravilni trikotnik* iz antologije jugoslovanske proze je prevedena v več tujih jezikov ... Marjan Kolar je avtor radijskih iger *Soteska junakov*, *Ura* in *Robinzonova zastava*, enodejanke *Revolucij ne bo več*, zbirke novel *Prazno nebo*, zbirke humoresk *Samomor v nebesih*, mladinskih povesti *Sledovi medalj* in *Posterji na begu*, povesti *Snežne verige*, romanov *Išči poldan* (nagrada Prešernovega sklada), *Sezuj se, kadar stopiš v mošejo* ter *Zvezde in križi*.

V zadnjem času objavlja eseje v *Novi reviji*, publicistiko v *Koroškem fužinarju* ter prozo v *Odsevanjih*.

Po več kot dveh desetletjih navideznega pisateljskega molka si je Marjan Kolar ob sedemdesetletnici poklonil novo leposlovno delo – zbirko zgodb *Sveto sivo življenje*. Knjigo s spremno besedo Helge Glušič je ob pisateljevem jubileju izdala Založba Cerdonis iz Slovenj Gradca in jo predstavila v Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika na Ravnah na Koroškem 6. oktobra – natanko na avtorjev rojstni dan.

Ideja pogovora za *Odsevanja* je nastala zdavnaj pred jubilejem in predstavitvijo knjige v Slovenj Gradcu, pred okroglo mizo na festivalu mlade literature Urška, preden sta izšla intervjuja v dnevnikih *Večer* in *Delo*, pred prispevkom v *Odmevih* na nacionalni televiziji in oddajo na tretjem programu Radia Slovenija ter intervjujem na Koroškem radiu ... Ta zapis je nastajal vzporedno in marsikaj izpušča, iz že povedanega povzema bistvene drobce, ker predvsem skuša osvetliti teme, ki se še vedno skrivajo pod vprašanji neodgovorjenega – tako v literaturi kot v življenju.

- Marjan Kolar, zadnja leta ste tudi stalni sodelavec *Odsevanj*; v reviji (številka 45-46) smo vas predstavili v fotozgodbi s pomenljivim naslovom: Marjan Kolar – pisatelj, neznan osamelec? Se vam zdi naslov ustrezen, ali zajema dovolj?

Otroštvo sta mi razen vojne določala samotnost in kratkovidnost. Že takrat sem čutil odpor do črednega obnašanja okolice (npr. do korakanja kot načina hoje in do kričanja parol kot načina govorjenja). Zato nisem razvil t.i. socialne inteligence oz. nisem maral trobiti v isti rog, če mi melodija ni bila všeč. Danes bi vsakdo rekel, da je moja »neznanost« pač

Sogovornika Blaž Praprotnik in Marjan Kolar med pogovorom na predstavitvi nove knjige na Ravnah na Koroškem 6. oktobra – natanko na avtorjev rojstni dan.

posledica neobjavljanja v zadnjih 23 letih. Toda na Ravnah sem bil neznan že l. 1968, ko sem komaj leto prej izdal dve knjigi in prejel nagrado Prešernovega sklada. Dokaz: prijatelj, ki ni poznal mojega točnega naslova, mi je čestital, na dopisnico pa napisal samo: Marjan Kolar, pisatelj, Ravne na Koroškem. Pošta mu je dopisnico vrnila s pripisom »neznan«. – Kako značilno, da sem se kot »*Ignotus*« (neznan) podpisal že pod *Osamelca*.

- Prehodili ste lastno polstoletno pisateljsko pot ... Kaj cenite pri pisatelju?

Občudujem dela vseh tistih pisateljev, v katerih čutim življenje kot energijo, moč, ki sije iz krepkih oznak, originalnih, iskrih podob, ne predvsem »afnanje« s slogom. Zato nisem navdušen nad prenapetim iskanjem lastnega stila za vsako ceno in v vsakem stavku. Sem za vse, kar je naravno, neizumetničeno in kljub temu zna na zgoščen način povedati bistvo.

- Kakšno vlogo v družbi ima pisatelj danes? – Nobene! ste se odrezali. Položaj pisatelja se je pri nas spremenil tudi v političnem smislu. Na festivalu Urška ste mladim, ambicioznim literatom ironično svetovali nasmešek in selitev iz obrobja v središče lobiranja za uvrščanje med znane, pomembne, v antologije. Kateri so dejanski mehanizmi selekcije in kakšna je vaša izkušnja?

Vsa ta vprašanja se mi kažejo povezana, zato bom tako tudi odgovoril.

Pred 40 leti je pisalo mnogo manj ljudi kot danes, zato je bilo morda tudi lažje priti v DSP, ki šteje več kot 400 članov.

Najprej moramo razčistiti z dejstvom, da je Prežihov Voranc postal velik pisatelj s samim talentom, domala brez šol, čeprav se manj ve, da mu je profesor Ferdo Kozak precej korigiral Samorastnike in še kaj. Toda Prežih je bil izjema in danes se mora pisatelj veliko učiti. Tu pa se izkaže, da je velikanska razlika med tem, ali živiš v Ljubljani ali na obrobju. Za bodočega pisatelja so v Ljubljani vse pomembne šole, zunaj Ljubljane ni skoraj nobene. Tam je Filozofska fakulteta s slovenistiko in primerjalno književnostjo, tam je igralska akademija, ki šola tudi režiserje. Tam izhajajo vsi pomembni časopisi in revije, tam sta radio in televizija pa vse velike založbe.

Večina bodočih pisateljev in literarnih kritikov zraste na primerjalni književnosti, tudi na slavistiki.

Ker pet let študirajo skupaj, se med seboj dobro poznajo iz predavalnic in seminarjev. Ko začnejo pisati, se razdelijo po obstoječih literarnih revijah (Literatura, Nova revija, Sodobnost). Med seboj ohranijo stik tudi po končanem študiju. Razumljivo je, da zasledujejo delo drug drugega, se ocenjujejo in si pišejo recenzije ter s tem vplivajo tudi na knjižne objave.

Tak je naravni tok stvari. In ker danes izhaja dobesedno ogromno besedil, je objektivno nemogoče, da bi vsakdo prebral vse, in prednost imajo pač znana imena. Seveda uspejo tudi izjemno kvalitetna dela, toda takih ni veliko.

Zato je z obrobja zelo težko, če ne nemogoče prodrati v Ljubljani. To je pred davnimi leti uspelo garaškemu Pavletu Zidarju, letos našemu rojaku in prijatelju Vinku Ošlaku (a šele pri 56 letih in po 30 objavljenih knjigah), sicer pa komaj komu.

Uvrščanje v antologije poteka na podoben način in tudi sam nisem bil izjema. Sodeloval sem v reviji Naša sodobnost, njen urednik Drago Šega je sestavil antologijo slovenske proze za Matico Srbsko in me je uvrstil vanjo. Seveda pa z njim nisem v sorodu in je morala biti moja proza dovolj dobra. Ko je moje besedilo izšlo v srbsčini, je bila odprta pot v ruščino.

Položaj pisatelja je danes v našem kapitalizmu slabši, kot je bil v socializmu. Kapitalizem namreč gleda na knjigo enako kot na čevlji, pralni stroj ali kos pohištva. Socializem pa je od Lenina naprej vendarle ves čas ponavljal neke parole o pomenu kulture kot duhovne nadgradnje na materialnih temeljih in je zato knjigo cenil kot duhovno, ne kot potrošno dobro.

Je pa res, da je danes konkurenca huda in kruta, zato je huda tudi selekcija. S kvaliteto se prebije pečica ljudi in tudi med novimi generacijami se bo uveljavila spet le nova pečica. Zato je težko priti v DSP. Takšna so pravila igre pri nas, pa če so nam všeč ali ne.

- Že od svitovskih časov v petdesetih ste tudi publicist. Katere teme so vas najbolj zanimale, kateri teksti s tega področja so vam najlepše uspeli? In ali je vredno na ta način razdajati pisateljske moči?

Proza, iz katere opazno štrli kakršnakoli tenden-

ca, je zanič. Če sem se torej hotel odzivati na vroče teme časa, sem moral pisati angažirano publicistiko. Tako sem se med drugim redno oglašal na letnih štabenberških pisateljskih srečanjih, objavljaj pa sem v *Dialogih*, *Naših razgledih*, v *Večeru*. Teme: Sodobni človek v literarnih delih, Pisatelj v združenem delu, Zmeraj beremo že odbrano, Zaton avantgarde, Politični pomen dobrega stila, Vstajenje baroka v našem jeziku (v Zakonu o združenem delu sem npr. v nekem stavku naštel 500 besed.) Večkrat sem (seveda brezuspešno) protestiral proti slabemu jeziku in stilu tistega časa.

Zelo jasno sem tudi zapisal, da živimo v družbi, ki silno časti vse, kar je vojaškega: skoraj vsi občinski in državni prazniki so se vezali na dogodke v NOB, praznovali pa smo jih leto in dan, na vseh srednjih in visokih šolah so poučevali predvojaško vzgojo, po Zakonu o splošni ljudski obrambi in družbeni samozščiti pa naj bi vsi državljani bili neke vrste vojaki. Tako se je moje oporečništvo iz proze po malem preselilo v publicistiko.

- Vas »svinčeni časi« kot pisatelja še vedno vznemirjajo?

O teh letih imam ogromno gradiva in bom o njih gotovo še pisal. Enoumje sem obsodil v svojih satirah, npr. v satiri *Samomor v nebesih*, grozljivo vzdušje zaslišanja in zasliševalcev v *Samih domačih obrazih*, objavljenih v tej zbirki. Treba pa je vendarle enkrat reči bobu bob.

Pri nas smo po l. 1945 temeljito spremenili vrednote, po katerih smo prej (oz. so naši stari) živeli stoletja. Zahodna Evropa jih je ohranila, Vzhodna (z nami vred) zavrgla. Z agrarno reformo smo vaški revščini dali nekaj zemlje, z nacionalizacijami pa tovarne delavcem. Za včerajšnje hlapce in dekile smo zgradili stanovanjske bloke, omogočili šolanje otrokom delavcev in batarjev, zgledno uredili zdravstvo in socialo ter tako agrarno državo spremenili v industrijsko. A poleg vseh teh pridobitev stoji velikanski TODA, in sicer:

Podobne uspehe so dosegli tudi na Zahodu (v Avstriji in Italiji), ne da bi zato uvedli diktaturo enopartijskega sistema, ne da bi nacionalizirali posestva, tovarne in trgovine, ne da bi zapirali ljudi, ki mislijo drugače kot partija, in ne da bi dali oblast v roke vojski in policiji.

Pred 12 leti smo hkrati z osamosvojitvijo napol priznali, da vse, kar smo počeli v teh desetletjih, ni bilo čisto prav (dokaz: zakon o denacionalizaciji, uvedba večstrankarskega sistema in kapitalizma itn.), in bolj ko se bližamo članstvu v Evropski skupnosti, bolj se nam mudi, da bi spet postali to, kar smo pred pol stoletja že bili.

Toda vmesnih 45 let je doba skoraj dveh generacij, in kar se je ljudem tako dolgo vbijalo v glavo, se ne da kar izbrisati, zato duhovno napredujemo v evropsko smer silno počasi. Seveda pa so bila to za marsikoga huda leta, čeprav še danes ne priznamo povsem, da je bilo res tako. Kdor je že v tistih letih mislil po evropsko in je to tudi pokazal, je bil oporeč-

Angažirano pisanje se je hitro razumelo kot oporečništvu, kajti ni se pač smelo misliti s svojo glavo, ker je vseskozi partija mislila namesto nas.

nik, razredni sovražnik, malomeščan in kar je še bilo takšnih psov. A sem lahko čisto iskreno želel dobro, češ: ne počnimo vendar škodljivih bedarij, delajmo racionalno, pišimo razumljivo itn. Ni pomagalo, angažirano pisanje se je hitro razumelo kot oporečništvu, kajti ni se pač smelo misliti s svojo glavo, ker je vseskozi partija mislila namesto nas.

Ne da bi bil revanšist, pozabiti se vse majhne in velike svinjarije iz tistih let vendarle ne dajo. To, da so nekateri ljudje iz čiste zlobe, nevoščljivosti ali zabitosti smeli nekaznovano hoditi po drugih ljudeh, to je bilo resnično zlo.

- Pri Fužinarju ste bili zopet na drugi strani uredniške mize. Menda niste nikoli grajali ali hvalili sodelavcev, kritika je bila na poseben način natisnjena v glasilu ... Vaš komentar uredniškega dela, lastnega in na splošno.

Ravne, ki nikoli prej niso imele svojega časopisa, so s pomočjo železarne dobile kar dva. Kuharjev *Koroški fužinar* zdaj že več kot 50 let objavlja gradivo iz krajevne zgodovine, etnologije, ljudskega slovstva, šolstva in društvenega življenja, *Informativni fužinar* se bliža svoji 40-letnici. Ta med drugim goji kulturo pripadnosti kolektivu in kraju ter spodbuja k dobremu delu.

Čas je močno zaznamoval oba časopisa, posebno seveda samoupravljanje. Ta pojav, ki je v štiridesetih letih svojega obstoja popolnoma prepojil našo družbo, je danes odrinjen in pozabljen, zato seveda še ni bil deležen pravične ocene.

Sam sodim, da je bilo samoupravljanje kot ideja sicer lepo, vendar je nosilo v sebi preveč utopičnosti, da bi moglo uspeti. Ko pa se je z Zakonom o združenem delu strašansko razraslo ter postalo kar ideološka prisila, se je spremenilo v resno coklo gospodarstva in se zatozdiralo v velikansko grotesko. Vendar se tega nikoli ni smelo povedati na glas. Zato je postalo zame tovarniško novinarstvo proti koncu 80 let mučno hinavčenje.

Moja sreča pri delu so bili inteligentni novinarji in novinarke. Takšne bi žalil, če bi bil kot urednik tečen. Raje sem na podlagi svojih izkušenj razlagal duhovno klimo v železarni in poskusil vplivati na to, da bi sicer pisali po zahtevah časa, a hkrati tudi po svoji vesti in tako, da nas čez leta ne bi bilo sram tega, kar smo napisali.

- Tudi nekaj časnikarskega ozračja ste vnesli v roman *Išči poldan*, poleg šolnikov in ljudi malega mesta ... ste imeli pomisleke, da bi se v osehah kdo prepoznal in bi utegnili imeti zaradi tega težave?

Potrudil sem se, da kraj ni prepoznaven, tudi ljudje komaj. Tožil me sicer ni nihče, toda tistih nekaj, ki so se prepoznali, so mi to zelo zamerili in ta zamera še traja.

- Vaša zgodba *Poslednja milost* je pretresljiva pri-poved o smrti štiriletne deklice in odnosu vnukinja - dedek, ki po tematiki silno spominja na vašo najuspešnejšo, v številne tuje jezike prevajano zgodbo *Nepra-*

vilni trikotnik, ki sicer obravnava snov z drugačno optiko.

To je tipičen primer, kako se skoraj enak motiv da obdelati enkrat kot moralni problem neke družbe, ki si domišlja, da je rešila vse probleme ljudi, pa je zmanjka že pri preprostemu vprašanju o tem, kako pomagati nesrečni ženski, ki ji je umrla hči, drugič pa gre za popolnoma osebni odnos med dedom in vnukinjo in za tragedijo starca, ki bi se lahko zgodila v katerem koli družbenem sistemu. To bi bilo vredno razčleniti. Ker sem med prvo in drugo zgodbo napisal vse svoje knjige, je ta lok oz. razvoj posebno lepo viden.

- Kdaj in zakaj ste obrnili svojo pozornost proč od družbene kritike?

Kot dijaka so me učili, da mora pisatelj držati družbi ogledalo, in jaz sem to naivno verjel. Šele roman *Sezuj se, kadar stopiš v mošejo* pomeni zasuk. V njem sem opisal topilce v železarni Ravne in njihovo nečloveško garanje. Tu sem zavestno nehal biti družbeni kritik, saj sem prvič občutil, kako je življenje sicer lahko sivo, prašno in umazano, ampak obenem tudi sveto.

- Naslov *Sezuj se, kadar stopiš v mošejo*, ste vzeli iz knjige *Karavana sužnjev Karla Maya* ...

Naj to vprašanje razdelim na dvoje: sezuvanje sem predvsem razumel kot znamenje velikega spoštovanja do dela, zato ta naslov. Delavci se po dolgi brezposelnosti spet smejo vrniti na delo in po izročilu se pred vstopom v svojo halo sezujejo kot na božji poti. - Sezuvajo pa se seveda tudi muslimani pred vstopom v mošejo oz. džamijo.

S tem naslovom sem se poklonil Karlu Mayu, ki tudi pri nas žal velja komaj kaj več kot za pisatelja šund literature. Mene pa je učil nemščine in mi pomagal čez marsikatero osebno krizo. To postane razumljivo šele, če vemo, da so ranjeni nemški vojaki med 1. svetovno vojno ob branju Karla Maya pozabili na svoje bolečine.

- Zakaj ni bilo o tej knjigi večjih odmevov, ko je bila v zenitu aktualnosti, pravzaprav ni bilo nobene reakcije - ne dobre ne slabe?

To je res zanimivo, saj romanov o tovarniških delavcih v vseh 40 letih samoupravljanja ni izšlo veliko. Moja knjiga na 100 straneh popisuje delo in življenje topilca in okolja, v katerem živi.

Med vsemi temi stranmi sta tudi dve (ampak res samo dve) o Černjakovem samoupravljanju. Njuno bistvo je v spoznanju, da delavec ne more čisto nič vplivati na gospodarstvo in politiko v državi. Če so bile takšne misli, napisane l. 1971 (torej ravno na polovici samoupravljanja), krive za molk o moji knjigi, potem pač lahko rečem samo, da nas delavec v resnici ni zanimal niti takrat, kakor nas ne zanima danes.

- V komentarju vašega velikega romana *Zvezde in križi*, ki se ukvarja z usodo družine v 2. svetovni vojni,

ste povedali, da vas je najbolj osupnilo dejstvo, da je vojna ljudi tako malo naučila, predvsem pa, da jih ni spremenila v njihovem bistvu.

Ali pisatelj ob tej ugotovitvi še zmore upati, da literatura spreminja ljudi?

Leposlovje lahko posameznike oplemeniti, vendar barikada iz sto tisoč knjig žal ne more ustaviti enega samega tanka.

- **Knjiga *Sveto sivo življenje*, vaša najnovejša, pri naša sedemnajst zgodb. O čem pripovedujejo zgodbe, ki ste jih nanizali v zbirki?**

Čeprav se zavedam, da svojih zgodb ne morem označiti niti približno tako dobro, kot je to storila profesorica Helga Glušič v spremni besedi h knjigi, bom vseeno poskusil. Besedila vsebujejo razumevanje za človeške stiske, samote, odtujenosti in hrepenjenja. *Kamni in žena* pripovedujejo o neki deželi, v kateri so prišli na oblast vojaki. Čas je tako hud in ljudje tako prestrašeni, da onemijo in namesto njih spregovorijo kamni. Šele ko na koncu človek spet spregovori na glas in se celo nasmeje, je kamen spet samo kamen.

Nad breznom je zgodba o ženski, ki jo je neki surov režim pregnal v deželo teme, mraza in vetra. Čeprav je obupana, ker ne ve, ali sta (prav tako obsojena) njen mož in sin še živa ali ne, ne podleže obupu in ne naredi samomora, ampak živi naprej. *Borovnice* in *Mikan* pripovedujejo o odmevih vojne v ljudeh, o posurovelosti, s katero vojna zaznamuje ljudi, tudi otroke. Sledita besedili *Zgodba o nemem človeku* in *Sami domači obrazi*, ki ju je Glušičeva označila za izstopajoči v zbirki. Vsaka po svoje prikaže nekaj značilnosti dobe, ki je za nami.

O »usihanju na poti k smrti« govori zgodbe *Prilika o izgubljenem očetu*, *Poslednja milost*, *Pastirjeva molitev* in *Naša lepa gospa*. V krščanski svet poskusita posvetiti *Molvka* in *Priprošnja za Marijico*.

Zelene besede soočijo mnogo drobnih dimenzij življenja na vrtu z dogajanjem na televiziji, *Vjoličasti kamni* odprejo dileme ustvarjanja, zgodbe na koncu knjige - *Med slonjimi ogledali*, *Kukavica* in *Množenje ur* - pa z nekoliko grenkim humorjem izpovejo vsakdanje soočanje s samim seboj in voljo, čim bolj podaljšati to sveto sivo življenje.

Profesor Glušičeva je v spremni besedi zapisala, da je življenje sicer sivo, ampak moje pripovedi o njem so svetle.

- **Bolj kot vsebina zgodb »drži knjigo skupaj« atmosfera, daje ji homogenost, in tudi osebe iz posameznih pripovedi povezujejo neke skupne poteze? - Videti je, kot da ne čakajo le na konec ...**

Seveda ne, prav nasprotno. Tu gre sploh za osnovni nesporazum med mlajšo in starejšo generacijo, ko mlajši včasih mislijo, da so stari siti življenja. Prav obratno je res. Stari zelo radi živijo, zato ima vsaka od mojih oseb pred seboj neki cilj, neko nalogo, ki jo hoče še opraviti, vsaka zase odkrije celo kak majhen smisel, zaradi katerega je vredno živeti. In nazadnje mnogim pomaga tudi molitev.

- **Letošnji dobitnik Rožančeve nagrade Vinko Ošlak vas je v Delovem intervjuju označil kot dobrega pripovednika z besedami »po krivici pozabljeni pisatelj«. Kako ocenjujete odziv medijev na izid vaše nove knjige? Jo je morda sedemdesetletnica zasenčila?**

Mediji so se vsekakor odzvali bolj zaradi posrečene kombinacije: izid knjige za avtorjevo 70-letnico, potem ko 23 let ni izšla nobena. Če bi bila knjiga izšla pol leta prej ali pol leta kasneje, takšnega odmeva gotovo ne bi bilo.

- **Pisatelj Kurt Vonnegut trdi, da je po človekovem šestdesetem letu zgodba končana, čeprav življenje še traja ...**

Če je Vonnegut z »zgodbo« mislil predvsem akcijo, torej potegovanje za čim boljšo službo, za dvig osebnega standarda, za gradnjo ali nakup imenitne hiše, za razburljiva potepanja po svetu, potem že upokojitev nekaj teh reči precej omeji.

Vonnegutova »zgodba življenja« je morebiti končana pri 60. letih tudi, če med najvišje vrednote štejemo predvsem ali zgolj seks, ki stremlji k užitku. Prosto po Aristotelu lahko seveda podvomimo, ali je uživanje zares končni smisel vsega.

Življenje seveda obsega mnogo več kot samo akcije in užitke. V določenem segmentu človekovega zrelega obdobja si namreč zelo jasno stopijo nasproti vrednote trajanja življenja in njegovega minevanja. Ob tem se razkrije cela vrsta drobnih vsakdanjosti. K želji po podaljšanem trajanju spada predvsem skrb za telo in duha ter s tem povezano veselje pri sprejemanju narave v nasprotju z dvodimenzionalnostjo televizije. Prav tako se na novo določi kvaliteta vsakdanjega bivanja in tkanje nove vrste prijateljskih medčloveških vezi.

Vse to omenjam predvsem zato, ker se način življenja odraža pri pisanju. Težišča interesov se namreč v teh letih od zunaj pomaknejo navznoter, v skladu s tem pa od instrumentov namesto navzven usmerjenega daljnogleda postaja vedno bolj aktualen drobnogled (t.j. mikroskop). Močnejša in zato važnejša postajajo notranja doživetja, vse bolj tehtne so reminiscence (spomini), tako da se pisatelju začnejo plesti zgodbe, kakršne v prejšnjih obdobjih skoraj ne bi mogle nastati.

- **Pri vas kljub vsemu in letom navkljub motiv za pisanje ostaja. Kako naprej?**

Še vedno rad pišem in imam kaj povedati. S pomočjo pisanja, ki je obrnjeno navznoter, kakršnega sem pokazal v zadnji knjigi, se približam ljudem in poskušam razumeti odnose med njimi. Tu mi namreč ne psihologija ne sociologija ne moreta pomagati, ampak se najbolj zanesem na svojo sposobnost življenja v posamezna stanja in razpoloženja.

'Naprej' je odvisen predvsem od zdravja. Gradiva imam veliko. - Če bo zdravje, bom seveda še pisal. Vse drugo pa bo pokazal čas.

ESEJISTIKA

Še vedno rad pišem in imam kaj povedati. S pomočjo pisanja, ki je obrnjeno navznoter, kot v zadnji knjigi, se približam ljudem in poskušam razumeti odnose med njimi.

Blaž Prapótnik

Denis Poniž – Vinko Ošlak

MED ROBOM IN SREDIŠČEM

RECENZIJE

Poniž in Ošlak sta na visoki intelektualni ravni napisala zanimivo knjigo, dovolj razumljivo tudi za povprečno razgledanega bralca.

Pisma o veri, kulturi, umetnosti, politiki in novem življenju

Profesor dr. Denis Poniž iz Ljubljane in mag. Vinko Ošlak iz Celovca sta od septembra 1999 do avgusta 2000 napisala drug drugemu po 10 pisem in jih pod zgornjim naslovom izdala l. 2003 pri Slomškovi založbi v Mariboru. Zrela petdesetletnika sta vidni osebnosti v slovenski kulturi, vsak od njiju je objavil že nad 20 leposlovnih in strokovnih knjig.

Kakor pove podnaslov, sta v pismih izmenjavala misli o načelnih in konkretnih zadevah na omenjenih področjih, komentirala pa sta tudi pripetljaje v zvezi z (takrat aktualno) izvolitvijo Bajukove vlade. - Tako širok razpon tem in pisemska oblika kažeta dvoje: predvsem pred nami niso znanstvene razprave, ampak sproščena izmenjava mnenj brez dlake na jeziku, kakor je v navadi med prijatelji. Razen omenjenih stičnih točk oba dopisovalca družita tudi to, da sta katoličana, zato na marsikatero pojavo gledata podobno.

Poseben čar njune knjige je izjemna odkritosrčnost, saj npr. enako negotujeta nad (takratnim) nediplomatskim vedenjem nadškofa Rodeta kakor nad maksimo naših ministrov in poslancev, ki niti ne skrivajo preveč, da najprej vidijo sebe, potem vsak svojo stranko in šele nazadnje javnost oz. državo, ki bi ji morali predvsem služiti. Poleg tega nam pogosto isti ljudje, ki so nas nekoč posiljevali z lepšo prihodnostjo v brezrazredni družbi, danes v (pre)svetlih barvah slikajo lepote članstva v združenju Evropi.

Globoka je Ošlakova analiza krščanstva. Po njegovem se je treba sprijazniti z mislijo, da krščanstvo nikoli ne bo množičen ali večinski pojav. Krščanska mera ni planetarnost, ampak stremi k oazam dobrega, resničnega in lepega. Krščanstvo vodi človeka duhovno, ne politično. Političnega krščanstva ne more biti. Religioznost v našem času narašča, cerkvenost upada. Tehtne, tudi boleče so resnice, samospraševanja in analize na podlagi Jezusovih besed: »Nihče ni dober razen Boga.« (Lk, 18,19). Čeprav je Ošlak napisal mogočno himno Cerkev, ni zaradi tega do nje nič manj kritičen. Cerkev nima nobene koristi od tega, če hoče biti privlačna na račun prilagajanja dnevnim političnim razmeram.

Ekumenizem vidi trenutno v slepi ulici, ker poskuša s »pluralizmom« prekriti resnico o razkolu v krščanski Cerkev; ostro sodi o značilnostih pravoslavja in protestantizma.

Cerkev je mogoče res najslabša od vseh ladij, ki plujejo na oceanu časa, a je edina, ki ne potone. - Splošna deklaracija o človekovih pravicah temelji na krščanski podobi človeka in družbe.

Poniža v ljubljanskem središču marsikateri politični problemi prizadenejo močnejše od Ošlaka v Celovcu. Sodi, da je pri nas manipulacija iz prejšnjega družbenega sistema ostala, zamenjali so se le manipulatorji. Predvsem je zelo kritičen do slovenskega lokalpatriotizma in do samouničevalne slepote (naj sosedu koza crkne), ki se je še vedno nismo znebili.

Nadalje je oster do sodstva in novinarjev, ki so se vsi šolali na isti šoli po istem kalupu. Po njegovem je med njimi žal precej karieristov in cinikov, ki posebno radi hujskajo proti »desnici«.

Zanimive so Ošlakove oznake svojih dveh prijateljev Kocbeka in Rebule. Slednji premalo zaupa v umetniški učinek svojih junakov; preveliko znanje je včasih ovira za pisatelja.

Kocbeka je pri komunizmu očaral njegov energetske presežek, njegova moč, zaradi katere mu je oproščal zla dejanja. Kocbek je videl resnico večnosti, resnice časa pa ne.

Zna pa Ošlak biti pravičen tudi svojim ideološkim nasprotnikom komunistom, saj vidi, da bi bili lahko npr. ob osamosvojitvi naredili dosti zla, a ga niso. Zase pa samokritično prizna, da je včasih nezmeren tako v branju kot v pisanju.

Po njegovem na svetu nismo za to, da bi čemu nasprotovali ali se za kaj bojevali, temveč da bi si prizadevali za kaj dobrega. Sicer je kritičen do demokracije nasploh, saj je demokracija dala usmrtni Sokrata in Kristusa ter privedla na oblast Hitlerja. - Tu Poniž ni tak pesimist.

Ponižu je dopisovanje podobno pripovedovanju in poslušanju. O Ošlaku pa pravi, da ima sposobnost analitične presoje, je sam do sebe pošten ter zna videti enako dobro kot slabo.

Oba pisca sta v načelnih stvareh precej usklajena, sta pa tudi dovolj različna, tako da nikakor ne trobita v isti rog (vsak po svoje npr. vrednotita avstrijskega pisatelja Thomasa Bernharda). Seveda sta tudi močno zaznamovana vsak s svojim poklicem.

Poniž je profesor primerjalne književnosti, ki se je vaje lotevati vprašanj znanstveno metodično. V vsakem pismu obravnava sicer manj tem kot Ošlak, a zato temeljito.

9. knjiga Frančka Lasbaherja

(nekaj od 360
COBISSOVIH
sestavkov v knjigi)

Tudi letošnja 65-letnica profesorja Frančka Lasbaherja, vodje koroške enote zavoda za šolstvo, je počaščena z novo knjigo. To so Vpogledi v koroško kulturno in šolsko kroniko; avtor je prof. Lasbaher sam, izdala pa sta jo OŠ Franja Goloba Prevalje in enota zavoda za šolstvo v Slovenj Gradcu.

To je avtorjeva deveta knjiga, sicer pa njegova Cobissova bibliografija šteje okoli 360 sestavkov. Sam Lasbaher zapiše:

»... menim, da je to število že tolikšno, da dejansko predstavlja dokaj spoštljivo bero zlasti, če se upošteva, da nisem poklicen publicist.«

V dobrih 240 strani obsegajoči knjigi so zbrani njegovi že objavljeni spisi, ki so nastajali od leta 1981, največ pa jih je bilo napisanih v zadnjih osmih letih. V vseh je beseda, nanašajoča se na koroško kulturno in šolsko kroniko. Iz te opredelitve izhaja tudi dvodelnost knjige; del iz kulture je obsežnejši kot šolski (razmerje je dve tretjini proti ena).

Vsem tem podatkom, vzetim iz avtorjeve spremne besede h knjigi (mimogrede: posvečena je družini), velja pridati še vsaj enega: Lasbaher je imel vsaj dvajset objavnih virov (številna glasila, npr. Delo in celovški Slovenski vestnik, strokovne časopise, Odsevanja, tudi uvodnike k drugim zbornikom itd.)

Gotovo ima avtor prav, ko računa, da bo takšen zbornik lahko »dobrodošel vsakomur, ki si bo hotel pridobiti vsaj bežen vpogled v navedeni vsebinski okvir kulturnega dogajanja v začrtanem minulem koroškem obdobju.«

Zelo dobrodošlo pa bo tudi še vse drugo, kar bo prišlo spod peresa prof. Lasbaherja, saj bo temeljito, primerjalno, živo – kot je bilo vedno doslej. Načrti so že konkretni: dosedanje raziskovalno delo za koroško šolsko zgodovino razširiti še na Dravsko dolino.

Če bo profesorju zdravje služilo, verjamemo v realizacijo.

Helena Merkač

Ošlak je široko razgledan publicist z veliko izkušnjami. Vprašanja in problemi se mu kažejo z različnih plati. Jezikovno in metaforično je zelo pester, okreten in iskrič. Razpolaga z velikim številom informacij, zato mimogrede nasuje kup argumentov v prid svojih tez. Zaradi filozofskega pristopa se včasih zdi, da njegov način mišljenja poteka na drugačnem nivoju kot Ponižev. Posebno pri vprašanih, ki zadevajo krščanstvo in Cerkev, se mu pozna, da je dejaven član Katoliške akcije.

Oba avtorja nas vodita proč tako od besednjaka, ki smo ga vajeni v dnevnem časopisju ali na televiziji, kot od načina mišljenja in vrednostnih meril, ki si jih oblikujemo s pomočjo teh medijev. Pri njiju namreč za nobeno stvar ne veljajo ohlapne, približne predstave in »resnice«, v kakršnih smo se vajeni izražati v medsebojnih pogovorih. Temeljne pojme naše vsakdanjosti vselej postavljata vsaj pod lupo, če že ne pod vprašaj: tako npr. državno ureditev, slovenstvo, politične, verske in kulturne avtoritete. V sleherno stvar posveti njun neusmiljeni t.i. akademski dvom, za katerega ni nobenih večnih resnic in tabujev.

Zaključimo torej lahko, da sta Poniž in Ošlak na visoki intelektualni ravni napisala zanimivo knjigo, dovolj razumljivo tudi za povprečno razgledanega bralca. V njej včasih tudi na provokativen način razbijata marsikatero klišejsko predstavo, ki jo nosimo s seboj iz preteklosti. Vredno se je soočiti z njima.

Marjan Kolar

Vinko Ošlaku Rožančeva nagrada za eseje

Magister Vinko Ošlak, filozof, publicist, esejist, prevajalec, pisatelj, kulturni delavec ... je v svojem 56. letu, po 30 objavljenih knjigah v slovenščini in esperantu, prejel prvo uradno slovensko priznanje. 20. septembra letos so mu podelili Rožančevo nagrado za zbirko esejev *SPOŠTOVANJE IN BIT – Eseji o naravi, človeku in kulturi*. V knjigi, ki je izšla pri mariborski založbi Litera v zbirki Nova znamenja, je natisnjenih šest esejev: *Narava, kultura, narod; Kultura med domom in svetom; Krščanstvo in kultura nove Evrope; Pomen kulture za sožitje – raznolikost, ki bogati ali ovira; Človek išče svojo podobo; Čemu spoštovati človeka?*, spremno besedo je napisal Hubert Požarnik.

Iz utemeljitve povzemamo, da je Ošlaku etična odločitev vir človekove zavesti o naravi, o sebi in o tem, kar nas presega. Poudarjena je njegova miselna zrelost in brezkompromisnost. »S svojim peresom izstopa iz zaprtih dolin slovenstva in pokaže svetovljanske vire slovenske kulture.«

Vinko Ošlak je tudi dolgoletni sodelavec Odsevanj, objavljal je tako leposlovje kot esejistiko.

Za dosežke in nagrado – iskreno čestitamo!

Nova Turičnikova knjiga – za posebna srečevanja in druženja

RECENZIJE

Povej, babi, dedi, povej

Letošnji 70-letni jubilej prof. Toneta Turičnika so njegovi najožji (žena in sinova z družinama) med drugim počastili tako, da so založili in izdali njegovo knjigo z naslovom Povej, babi, dedi, povej.

Naj se takoj na začetku ustavimo pri naslovu, ki je prošnja »dediju« in »babi«, naj kaj povesta. Prosjijo torej vnuki, za »pripovedovanje, govorjenje«; iz obojega dobimo temeljni dimenziji te nove, dobrih sto strani obsegajoče Turičnikove knjige spominov (prva so bili spomini na šolska leta z naslovom Tudi do roba in (včasih) čez): razmerje vnuk – dedi, babi nakazuje spomine, »povej« pa prevladujoči slogovni postopek za obujanje spominov, pripovedovanje.

Takoj na začetku že tudi definirati Turičnikovo knjigo kot zvrst spomina ali memoara (čprav jo je tudi sam podnaslovil kot Družinski spomini), pa že ni tako enostavno, kot se poigravati z naslovom.

Človeku se seveda misel ustavi pri šolskem primeru spominske literature, to je pri Trubarjevem izvirnem besedilu O zidavi cerkva, v katerem se, kot vemo, on, ko piše, spominja, kako je tam in tam takrat in takrat temu in temu govoril o tem in tem s tem in tem namenom. S takšnim posploševanjem želimo le izpostaviti elemente, ki jih torej ima spomin. Če razložimo: ko avtor piše, se mora spominjati (torej pisati o preteklem), s konkretnim krajem, časom, naslovnikom, temo in sporočilom.

Ali je pri Turičniku tako?

Izjema med 15 samostojnimi enotami v knjigi so le zadnji štirje razdelki; v treh je predstavitev (torej opisovanje) vnukov, v zadnjem pa je spominov manj – a so osnova – zaradi poudarjenih spoznanj, ki jih je slavljencu prineslo življenje; ta se hkrati oblikujejo v življenjsko modrost oz. sporočilo tako sorodnikom kot drugim bralcem. (Mimogrede: knjiga je namenjena ozkemu krogu, saj je izšla le v 70 izvodih.)

V vseh drugih zapisih gre za »prave« spomine. Z njimi se vrne v najzgodnejše otroštvo, se ustavi pri očetu, pri materi, omi, nečaku, svakinji, ženi, sinovih ... , največ ob življenjskih nesrečah, a tudi ob lepem; pač o vsem najgloblje doživetem in najgloblje shranjenem iz rodbine.

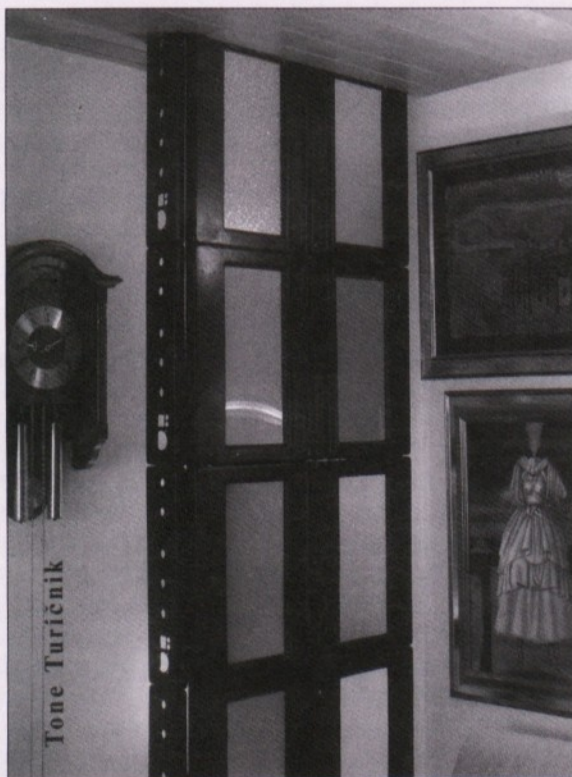
Spomini, vredni zapisa. Ta je še toliko več vreden, ker je storjen v negovanem slogu in jeziku. In s kakšnim namenom?

O tem sam avtor na zavihku knjige:

»Mogoče bo kdo zanamcev našega rodovnega debla kdaj zapisal še kakšen spomin ali zbral pripovedi v knjigo, ki bo pričala o drugačnih časih, življenjskih usodah svojcev in sorodnikov, njih veselju in tegobah, uspehih in dosežkih ... in orisal zven barv aktualnega časa in tenkočutno ujel glas kraja in okolja ter iskal svojo in svojih podobo in meril poti in smeri nehanja – z namenom, da bi se tudi na tak način srečevali in družili.«

Knjigo bogatijo tudi fotografije ter Pečkove risbe, instalacija in mozaik.

Helena Merkač

POVEJ, BABI, DEDI, POVEJ

Jasne Džambič

PETI LETNI ČAS

v E. A. četrta zbirka

V šolskem letu 2002/2003 se je literarna zbirka E. A. Gimnazije Slovenj Gradec obogatila s četrto knjigo. To je pesniška zbirka Jasne Džambič *Peti letni čas*. Avtorica, zdaj že študentka, je na svoji gimnaziji poleg pesniškega izstopala tudi z igral-skim talentom.

Namesto stvarnih življenjepisnih podatkov o njej nam je na ovojnici knjige z 31 pesmimi v treh razdelkih, s spremno besedo prof. Karle Zajc Berzelak in likovno opremo dijakov slovenjgraške gimnazije (Svetlana Barbič, Alenka Gajšek, Zala Lužnik, Kaja Marinšek, Sanja Paradiž, Nataša Pogačnik, Blanka Pušnik, Tina Račnik, Špela Smukavec, Ema Vajt in Anita Zavodnik) postreženo s pesmijo ŽIVETI s sporočilom, da čeprav MOJE ŽIVLJENJE NI NOBENO ŽIVLJENJE ... ŽIVIM SVOJE ŽIVLJENJE ..., kar nedvomno kaže na samozavestno in vztrajno, mogoče tudi samosvojo osebnost mlade pesnice.

Zanimivo, da je *Peti letni čas* samo naslov zbirke, ni pa ne naslov katerega od razdelkov (ti naslovi so Novorojena, Obrabljeni poljubi in Trganje zvezd) in ne naslov katere od pesmi; je le verz v pesmi Novorojena, ki pa je gotovo ena od osrednjih pesmi zbirke, tipična, z glavnim motivom cele knjige - z motivom ljubezni. Torej gre tudi pri Jasni Džambič - kot je ugotovila tudi urednica - »za zgodbo kot že tolikokrat« v tipičnem

razvojnem loku (kot ga je izpostavila že Berzelakova; zato naj nam ga bo dovoljeno povzeti kar z njenimi besedami):

- najprej je skrivna čarovnija, ko zažarijo oči in se spremenijo dimenzije (*Zvezde gledam./ Iz njih sestavljam tvoj obraz.*)

- sledi pijanost od ljubezni (*Prišel boš, ko te ne bo nihče potreboval./ Le moje srce bo okovano./ Da ne bi počilo od sreče.*)

- absolutno dajanje izzveni v prazno

(*Vse moje je tvoje./ Res?/ Zunaj spet megla in mraz.*) - med Jaz in Ti se razlezejo razdalje; zdaj se ne ljubi več, zdaj se mori

(*Ni izhoda./ Za naju .../ .../ Umoril si me./ Zdaj te bom morala ubiti jaz.*) - v bližini

Morane je Jaz najbolj sam (*Zvezde sem začela trgati./ Še eno, še eno, še eno .../ Ne upam si biti sama.*) - ob Morani pa je Jaz tudi najbližje sebi

(*Prvič v življenju./ Sam s sabo./ Srečen.*)

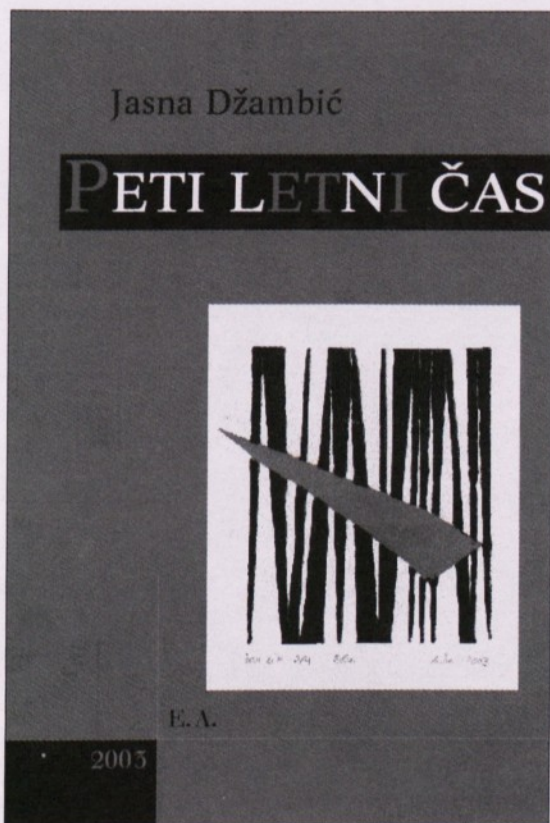
- šele zdaj Jaz postane Jaz in Eros preraste v ustvarjalni princip

(*Objela se bom, / v svoje dobro./ Ne bo bolelo./ slovo./ Krik./ In konec./ Moja je beseda.*)

Po vsem tem lahko le še vzkliknemo z Berzelakovo: ta pesniška zbirka ni le spev o ljubezni, je spev oziroma slavospev ljubezni sami.

Najbrž je iz tega izhajal tudi grafični oblikovalec Blaž Prapotnik, ki je na naslovnici v celem naslovu z rdečo izpostavil štiri črke: PETI letni čas - PETI (ker naglasnih znamenj ni, sta pomena dva: kot PETI slavospev oziroma pesnitni in PETI (kot vrstilni števnik v zvezi »peti letni čas«).

Helena Merkač

RECENZIJE

ZRNA

– Resnica je ena, interpretacij nešteto

RECENZIJE

Knjige z naslovom ZRNA (podnaslov: Resnica je ena, interpretacij nešteto) avtorjev Božidarja A. Koleriča in Andreje Novak je izšla v založbi Društva za ubrano življenje Art angel; društvo deluje v Ljubljani, na Polzeli in v Slovenj Gradcu. Ob prvi izdaji knjige je dr. Manca Košir v sobotni prilogi Dela (6. januarja 2001) med drugim zapisala: »Preberem očarljivo knjižico Zrna. Podnaslov: Resnica je ena, interpretacij nešteto. Avtorja: Božidar A. Kolerič in Andreja Novak. Andreja me prosi za spremno besedo. Je ne bo dobila. Ker je knjiga ne potrebuje. Taka kot je, je iz enega kosa, eno za vse. Tudi zame, za ta trenutek: V ničju je vse, praznina polna je./ Iz prazne posode se razlije in se spet v praznino skrije/ opojnost harmonije.«

Letošnja žetev Zrn je dopolnjena izdaja, jezikovno prečiščena, oblikovno domišljena in likovno bogato opremljena, saj so kot darilo v knjigi dodani Art angeli – reprodukcije energijskih slik s komentarjem. Te barvne meditacijske podobe, ki delujejo na različne načine, vse pa so v pomoč za dni, ko potrebujemo stik s seboj, več, notranjo oporo, že nekaj časa ustvarja Božidar A. Kolerič, ki ga poznamo tudi kot izvrstnega glasbenika, avtorja in aranžerja. Naslovnico knjige krasi Art angel zaupanja, v prilogi pa je še šestnajst kvalitetnih reprodukcij. Originale teh oljnih in akrilnih podob na platnu, v kolofonu knjige je zabeležena velikost 60 x 70 cm, je mogoče najti v Sloveniji,

n.pr. pri članih društva, in tudi drugod, recimo v Nemčiji, na Hrvaškem, v Veliki Britaniji ... Božidar A. Kolerič pravi, da ustvarja neobremenjeno in iskreno saj »prevaja« duhovne energije, da se materializirajo, ter hudomušno doda, češ če kdaj med ustvarjalnim procesom ponovno odkrijem »toplo vodo« – to storim z zadovoljstvom, ker je to neprecenljiva izkušnja, ki pripomore k rasti, tako duhovni kot ustvarjalni.

Besedila v knjigi, pomenljivo natisnjena v modri barvi, so duhovno orientirana; to so fragmenti, miselni citati o zavesti, svobodi, delovanju, bivanju, harmoniji ... celota s slikami vred pa ima pridih vzhodnjaške mistike. Zrna vsebujejo splošne resnice, modrosti, ki so zapisane v naših srcih,

morda v polju skupne zavesti, in jih je dobro poznati, jih prebuditi, da so nam na voljo v trenutkih nemoči ali strahu. Knjige ni potrebno brati od začetka, lahko jo odprete na katerikoli strani in preberete sporočilo, ki ga želite prebrati in je vam ljubo ali potrebno oziroma namenjeno tisti hip. Ne le prebirati, ta spoznanja je najbolje kar živeti. Avtorja še pravita, da so odgovori na vsa vprašanja v nas samih, vsebina Zrn

pa nam pomaga, da jih prepoznamo. In s tem dogodke, ljudi, življenje in seveda sebe. Zrna so korak na poti samospraševanja ali z besedami avtorjev – »svobode spoznavanja sebe«.

Knjižico brez paginacije in z zanimivim »lebdječim« vsebinskim kazalom brez številke je oblikovalsko in grafično izdelal ter realiziral grafični studio Cerdonis iz Slovenj Gradca, tisk in vezava: Tiskarna Grešovnik.

Več o knjigi, slikah in delovanju Društva za ubrano življenje Art angel je mogoče najti na spletnem naslovu artangel-energy.com.

Blaž Prapočnik

Tomo Jeseničnik, fotografija

TOMO JESENIČNIK

FOTOGRAF

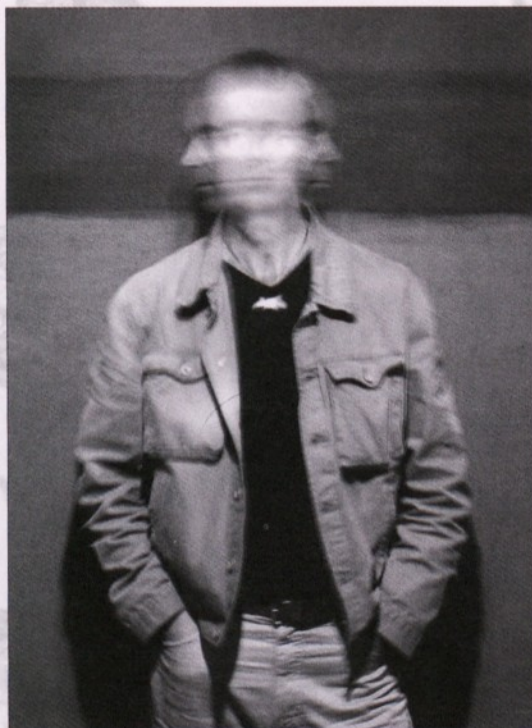
LIKOVNI PORTRET

V iskanju estetske dovršenosti

Jeseničnika poznamo kot fotografa, ki se ukvarja s široko paleto različnih kategorij, ki jih vključuje v svoje delovanje.

Ko smo se pred leti spominjali, da je preteklo že sto petdeset let od iznajdbe fotografije, smo si lahko ob tisti priložnosti pri nas oziroma v tujini ogledali tudi številne razstave, ki so se ukvarjale prav z zgodovinskim razvojem umetniške fotografije. Izšle so tudi razne publikacije ter študije in takrat smo lahko v zgoščeni obliki dobili pregled nad tem, s čim so se ukvarjale posamezne generacije fotografov in kako so poskušale isto snov vedno obravnavati na drugačen način. In če na hitro pogledamo razvoj fotografije, lahko trdimo, da so razlike med posameznimi fotografi izjemno velike, če pa jih nekoliko drugače obravnavamo, pa se lahko zde te razlike bistveno manjše. Namreč, če vemo, da so se fotografi tako v devetnajstem kot tudi v enaindvajsetem stoletju ukvarjali s tihožitji, krajinami, portreti, da so vedno iskali običajne, kot tudi nenavadne perspektive, in da so ob individualnem odnosu vedno iskali tudi občo likovno govorico, potem se te razlike pokažejo kot dosti manj pomembne, kakor se sprva kažejo. Podobno velja tudi za slikarstvo kot tisto likovno disciplino, ki jo v posameznih segmentih lahko še najbolj primerjamo s fotografijo, seveda ob upoštevanju njunih specifičnih lastnosti, pogojenih z osnovno tehnologijo, ki ju uporabljata. Fotografije Toma Jeseničnika so med drugim zanimive tudi s stališča, pri katerem lahko ugotavljamo tiste podobnosti in razlike z ostalimi avtorji v zgodovini fotografije, zaradi katerih ga postavljamo v določeno navezo, hkrati pa odkrivamo individualnost in posamezne poteze v njegovih delih, ki jih pri drugih fotografih ne zasledimo.

Jeseničnika poznamo kot fotografa, ki se ukvarja s široko paleto različnih kategorij, ki jih vključuje v svoje delovanje. Kot poklicni fotograf precej pozornosti namenja tistemu področju, ki ga imenujemo komercialno, kar pomeni, da izdeluje fotografije za najrazličnejše naročnike. Takšno delo ima to prednost, da fotograf dobi veliko tehničnih izkušenj, s katerimi se lahko loti najrazličnejših nalog. Vendar pa je pomanjkljivost profesionalizma ta, da avtorju mnogokrat zmanjka časa za tisto fotografijo, ki pomeni njegovo umetniško izražanje. Znano je, da se običajno komercialna in umetniška fotografija izključujeta, seveda pa ni nujno, da se vedno, še posebej, ker lahko obe omenjeni kategoriji obravnavamo v relativnem smislu. Ravno pri Jeseničniku se srečamo z neka-

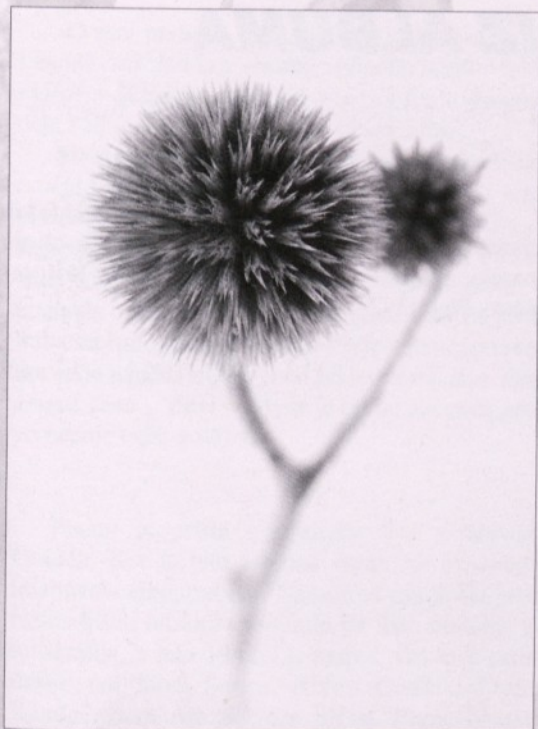

Tomo Jeseničnik

terimi fotografijami, ki bi jih lahko postavili tako v kontekst uporabne ali recimo dekorativne fotografije, hkrati pa imajo lastnosti takšnih del, ki jih obravnavamo kot raziskovalna, estetsko originalna, slogovno inventivna in jim lahko pripišemo status umetniškosti.

Mogoče je tisti prvi občutek, ki ga dobimo, ko se srečamo z njegovimi umetniškimi fotografijami, neka izrazita liričnost, torej ena tistih potez, ki jo poznamo v slovenski umetnosti že zelo dolgo, pri tem lahko govorimo o stoletjih, in kot kaže, je postala konstanta naših številnih avtorjev, na dober odziv pa je naletela tudi pri javnosti. Takšna lirična nota dobiva v vizualnem smislu različne oblike, pri Jeseničniku pa se med ostalim razkriva tudi v njegovem odnosu do vsebin, ki jih vključuje v svoje kompozicije. Te išče predvsem v naravi, njeni raznolikosti, spremenljivosti in njenih oblikah, ki nas nenehno presenečajo in ki jih je neizmerljivo število. V naravi so iskali izhodišča za svoja dela že mnogi umetniki; med najbolj znanimi so slikarji romantiki, ki so poudarjali lepote krajine, mnoga njihova estetska načela pa so se odražala tudi pri številnih fotografih in daljno sled tega lahko najdemo prav tako pri posnetkih Toma Jeseničnika. Likovni jezik, ki ga uporablja Jeseničnik, je seveda sodobnejši in se vključuje v tokove novejših fotografije, hkrati pa vsebuje nekatere načela, ki so lastna predhodnim generacijam in pri Jeseničniku lahko opazimo posamezne podobnosti.

Eno ožjih področij, s katerimi se ukvarja, je

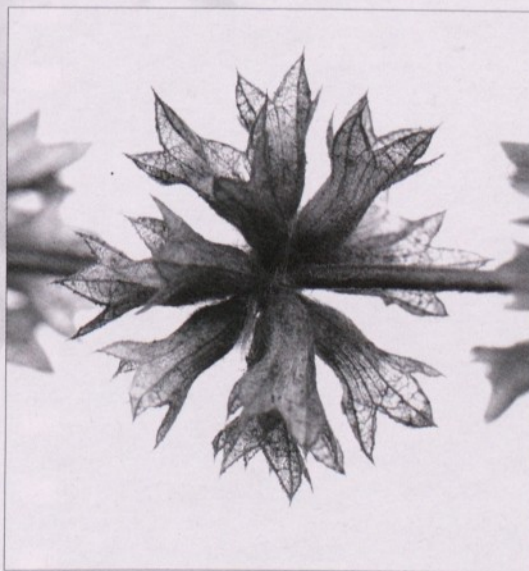

Tomo Jeseničnik, fotografija

tudi fotografiranje detajlov v naravi. Če je šlo pri krajinarstvu za panoramsko zajemanje prizorov, gre tokrat za nekaj povsem drugačnega, kajti srečujemo se z obravnavo delčka, majhne enote, ki jo je našel v naravi. Mnogokrat takšen detajl obravnava kar v njegovem primarnem naravnem prostoru, predvsem v novejšem času pa se ukvarja tudi s prenosom rastlin v studio. Takšen postopek ima ne le drugačne tehnične posebnosti, pač pa tudi obravnavana predmetnost dobi nove estetske značilnosti. Srečujemo se z velikimi povečavami, ki bistveno spremenijo podobo in značaj fotografiranega, zaradi česar imamo neobičajno perspektivo, ki nam pokaže nov način dožemanja te predmetnosti. Pri tem poznavalsko uporablja različne tehnične zmogljivosti fotografske opreme, na primer posamezne objektivne, ki s svojimi lastnostmi lahko posredujejo pri spreminjanju značaja celotne fotografije. Te spremembe gredo včasih že tako daleč, da mi kot opazovalci fotografij pravzaprav skorajda več ne vemo, kaj je avtor sploh fotografiral. Voda, ki odteka, listje, ki ga je obarvala jesen, kamenje ob potoku ali trsje na površini ribnika, se v Jeseničnikovih fotografijah lahko pokažejo na način, ki je bistveno spremenjen v primerjavi s tistim, kot smo ga navajeni dojemati iz našega vsakdanjega, recimo običajnega zornega kota, ki je seveda bistveno ožji od tistega, ki ga zavzema umetniški fotograf z raziskovalnim odnosom.

Ko poskušamo slogovno opredeliti njegova dela, prihajamo do mnogih stičišč z različnimi,

lahko rečemo, tudi najpomembnejšimi tendencami v zgodovini fotografije. Omenimo lahko piktorializem, krajinarski fotografski slog, ki se je izoblikoval v devetnajstem stoletju; njegova estetika ima mnogo skupnega s takrat aktualnim plenerizmom in tudi impresionizmom v slikarstvu, ob svojem siceršnjem konservativnem značaju pa vendar še do danes ni povsem izpeta. Nikakor ne moremo zaobiti abstraktnih tokov, ki jih najdemo v njegovih fotografijah in ki imajo prav tako mnogo skupnega s slikarstvom, gre pa za smeri, ki so se razvijale v prejšnjem stoletju in so v sodobni fotografiji pustile izjemno pomembno sled pri mnogih avtorjih. Pojem abstraktnega je za fotografijo sicer lahko nekoliko neobičajen, saj vemo, da nam pomeni nepredmetno izražanje, kjer prihaja do veljave predvsem govornica barv in oblik v svoji izčiščenosti. Pri klasični fotografiji, kamor lahko v likovnem pomenu štejemo tudi Jeseničnikovo, pa imamo vedno opraviti z neko predmetnostjo, torej fotografiranjem obstoječega. Njegovo in tudi na splošno fotografsko razumevanje abstraktnega gre tako v tisto smer, ki raziskuje barvitost, ploskve,

Tomo Jeseničnik, fotografija

linije in njihovo harmonično usklajenost.

Če poskušamo strniti vtise ob njegovih fotografijah in jih hkrati analitično ovrednotiti, potem lahko zapišemo, da se pri njegovih delih srečujemo z različnimi estetskimi vrednotami, ki jih deloma poznamo iz slikovite zgodovine umetniške fotografije. Avtor, ki ve kaj hoče, lahko takšnim, sicer ohlapnim okvirjem dodaja nove kakovosti in vanje vnaša svojo individualnost, a to še ne pomeni, da razvija fotografijo, s katero omenjene sheme tudi presega.

Boris Gorupič

LIKOVNI PORTRET

Njegovo fotografsko razumevanje abstraktnega gre v tisto smer, ki raziskuje barvitost, ploskve, linije in njihovo harmonično usklajenost.

IZ ALBUMA

prevajalca Jožeta Plešaja

Nekje na Legnu konec 20. let 20. stoletja je bil narejen ta posnetek, na njem pa trije zaljubljeni parčki, pozneje zakonski pari. Prva na levi sta Maks Plešej in Lizika Serušnik.

Maks in Lizika Plešej s prvorojencem Jožetom, ki se je rodil 15. 3. 1931. Posnetek je bil narejen pred Stojanovo žago na Legnu.

Fotograf je prišel nenapovedano, zato se je vse mudilo. Mama ni imela časa, da bi lepše oblekla svojega sinčka, in si je to očitala vedno, kadar je pogledala sliko.

Družina je kmalu postala polnoštevilna: sin Jože je dobil dve sestri, Betko in Maričko.

Oče je bil iz revne najemniške družine. Že kot otrok je moral od doma in si sam služiti kruh; najprej kot 'varuč', potem kot pastir in hlapec, nakar se je priučil za žagarja. Med vojno in po njej je delal kot progovni delavec. Nazadnje je bil kvalificiran zidar. Leta 1957 se je upokojil in še celih 37 let 'užival' penzijo.

Mama je bila nežna in čuteča ženska. Vse življenje je rada brala in to veselje prenašala tudi na otroke. Jožetovo šolanje je skoraj izključno njena zasluga.

Leta 1937 1. razred osnovne šole v Šmartnem pri Slovenj Gradcu. Jože stoji drugi od leve, temnolaska v drugi vrsti, druga od desne, je mama Andreja Makuca.

»O moj preljubi, dragi dom!« Od tu je Jože (z Legna) vsak dan in v vsakem vremenu hodil v šolo; najprej v Šmartno, kamor je bilo pol ure hoda, pozneje v Slovenj Gradec, uro tja in uro nazaj.

Mama je nekoč v knjigi o daljnem vzhodnem očetu prebrala, kako se tam šteje do 10, in je tega naučila tudi Jožeta: *satu, dua, tiga, ampat, lima* ... Kako je bil Jože presenečen, ko je nedavno v ameriški računalniški enciklopediji MS Encarta v poglavju o jeziki preizkusil tudi indonezijski jezik Bahama Indonesia in zaslišal štetje natančno tako, kot ga je naučila mama pred 60 leti: *satu, dua, tiga, ampat, lima* ... Zdaj ve, da se je takrat začelo njegovo učenje tujih jezikov.

Potem je prišla meščanska šola v Slovenj Gradcu. Ker je bilo to med vojno, se je seveda imenovala Hauptschule. Nemščina mu je šla brez težav. Edini ohranjeni spomin na tisto obdobje je fotografija iz leta 1942 - 1. razred. Od leve proti desni: pol Silva Štruca, Anton Cestnik, Franc Kanduč, Ivan Ajtnik, Jože Plešej, Franc Murko (brat Hinka Murka), Ivan Smolčnik, Tone Rogina, Branko Pečoler (polovička).

Konec vojne in 4. razred nižje gimnazije v Slovenj Gradcu l. 1946. Fantje od leve proti desni: Jože Plešej, Jože Tovšak, Vili Kramer, Ivan Uršič, Silvo Štruc, Ivan Kavs, Mirko Kramer, Jurij Simoniti, Mirko Ramšak, Jože Žagar, Jože Marsel, Zoran Žvotič, Božo Železnikar (čisto spodaj na desni). Profesorji sedijo od leve proti desni: Pavle Golmajer (telovadba), Zlatka Albreht (slovenščina, zgodovina, zemljepis) (?) Čuk (matematika), Ana Kotnik (ravnateljica, fizika, kemija), Rafael Štauber (ruščina), Nada Pleterski (srbohrvaščina).

Dolgo prijateljstvo. Leta 1946, ko je prišel Jože v 5. razred gimnazije na Ravnah, sta sedla v isto klop in to ponovila v vseh naslednjih razredih do mature. Potem ju je usoda ločila za precej let, nakar sta se spet našla in ostala dobra prijatelja do danes.

Lojze Lampret je odšel v Nemčijo, tam študiral glasbo in slavistiko, potem je bil dolga leta vodja slovenske oddaje pri radiu Deutsche Welle v Koelnu. Ta radio je imel tudi tečaje nemškega jezika. Skoraj vse priročnike zanje je po Lojzetovi zaslugi prevedel Jože Plešej.

Bruči v Ljubljani. Nekaj novega, čudovitega! Kako bi to prikazali drugače kot s cigareto v roki. Drži jo tudi Jože, čeprav v življenju ni pokadil niti ene cigarete.

Romanistiko je šel študirat, ker se je hotel naučiti francoščino in italijanščino. Nihče mu ni povedal, da je treba tadv jezika že znati, ko prideš na fakulteto, da so tam predavanja v francoščini itn. Mogoče je bilo to celo dobro, saj bi drugače verjetno šel študirat kaj drugega in bi se njegovo življenje obrnilo popolnoma drugače. Na fakulteti je študiral francoščino in italijanščino, zraven dve leti še latinščino in španščino.

Šport je bil njegova velika ljubezen. Že kot otrok je dobro metal kamenje, pozneje kopje, na državnem mladinskem prvenstvu je osvojil 6. mesto v metanju bombe. Najraje pa je igral odbojko, in že v 8. razredu gimnazije nastopal v prvi postavi ravskega Fužinarja. Igranje je prekinil zaradi študija, potem začel spet igrati pri Krimu II v Ljubljani, nato pri Slovenj Gradcu in se znova vrnil k Fužinarju; dve leti je igral celo v zvezni ligi. Pozneje je igral še pri Bežigradu in Črnučah, vse do l. 1970, skupaj torej kar 20 let.

Odbojkarji ravskega Fužinarja. Stojijo od leve proti desni: Geršak, Plešej, Zupančič, Kovačič, Antekolovič; čepijo od leve proti desni: Mori, Peruš, Pipan.

Kot študent je bil član Kluba koroških študentov, ki je takrat imel pevski zbor in folklorno skupino (na sliki). Prva z leve stojita dr. Franc Sušnik in Luka Kramolc, Jože Plešej s svojo plesno partnerico Dušico Nabergoj je tretji z desne v prvi vrsti.

Plešejeva prva zaposlitev je bila v industrijski šoli na Ravnah. Tam je bil vzgojitelj v internatu, s šolskim letom 1957/58 pa je postal profesor francoščine na Gimnaziji Ravne.

To delo je imel rad. Poučeval je samo tri leta in bil tudi razrednik. Pri pouku mu je precej pomagal esprit. Dijake je poučeval tudi s pomočjo rebusov na tabli, npr. okno - oknica - pod oknom = podoknica. Ali: iz glagola *voir* so dijaki s pomočjo predpone *re* kmalu dobili pozdrav *Au revoir*.

Še ena od fotografij iz tega obdobja: prof. Plešej sedi prvi od desne.

Spominja se, da se mu je najboljša ura posrečila nekoč v 4. razredu. Za temo je izbral kratek prikaz Maupassanta in za konec prebral svoj prevod ene od njegovih novel. Ko so po končani uri vsi dijaki tiho obsedeli, je vedel, da je bila ta ura tudi zanje nekaj lepega.

Potem je prišel trenutek, ki ga je španski romantični pesnik Bécquer opisal približno takole:

Danes sta se mi nasmehnila nebo in zemlja.

Danes mi je v srce posijalo sonce.

Danes sem jo videl.

Videl sem jo in pogledala me je.

Danes verujem v Boga.

S Silvo Fečur sta se poročila julija 1959 in kmalu se je rodil sin Borut.

Gimnazija ni imela družinskih stanovanj, a prišla je rešitev od JLA. Ponudili so mu službo in stanovanje, plačo pa enkrat večjo, kot je bila profesorska na Ravnah. Pozabiti je moral vse veselje do pedagoškega dela in navezanost na domače kraje. Odgovornost za družino je pretehtala vse drugo in preselil se je v Ljubljano. Kmalu se je rodila še hčerka Andreja in družina je bila popolna.

Po šestih letih je iskal novo službo in jo našel v turizmu pri železnici. Takrat se je tisti oddelek imenoval Turistično transportni biro (TTB). Po 28 letih, ko je odhajal v pokoj, je prerasel v že kar pomembno turistično agencijo Slovenijaturist.

V tem času je bil 15 let član glavnega odbora Jugoslovanskega turističnega združenja železničarjev, na koncu nekaj let tudi njegov predsednik. Ta mednarodna organizacija je vsako leto imela kongres v drugi državi, l. 1973 v Zandvortu na Nizozemskem. Plešej stoji prvi od desne v zadnji vrsti.

Leta 1986 je kongres v Portorožu organizirala Jugoslavija. Ker so na teh kongresih trije uradni jeziki (francoski, nemški in angleški), so imeli tudi uradnega prevajalca, ki si je precej snovi in besedil pripravil vnaprej. Ko je bil kongres tik pred začetkom in je bila dvorana že polna, je prevajalca zadela možganska kap; obležal je na klopi v dvorani in odpeljali so ga v bolnišnico. A kongres je moral teči naprej. Kot predsednik je Plešej udeležencem povedal, kaj se je zgodilo, potem pa reševalno slavnostno otvoritev in moral pozdravne govore brez priprav prevajati v tri jezike. To so bili najtežji trenutki v njegovem poklicnem življenju.

Prevajati je začel najprej članke za revijo *Problemi* in za *Naše razgledne*. Prva knjiga, ki jo je prevedel, so bile *Znamenite kitajske novele* Lin Yutanga, ki so l. 1968 izšle v zbirki *Kondor* pri Mladinski knjigi. Pet let pozneje je sledil prevod obsežnega biološkega zbornika *Razvoj življenja od molekule do človeka*. To je bila izredno težka naloga. Pri tem je sodelovala cela ekipa strokovnjakov za biologijo pod vodstvom sošolca z gimnazije dr. Franca Sušnika ml., ki so opravili pomembno terminološko delo. Potem je prevajanje steklo in v 70. letih je sledilo še 12 knjig, med njimi velja omeniti knjigo *CIA in kult obveščevalne dejavnosti* V. Marchettija – prvo cenzurirano knjigo v ameriški zgodovini, pa *Lepi skrivnostni svet* Rolanda Gööka, *Vse o cvetju* in *Vročico poletnih noči*.

Posebno mesto pripada knjigi *Svetniki in godovni zavetniki*, ki jo je prevedel skupaj z Ivanom Šrekonom. Obsežno delo obsega več kot 2000 življenjepisov, od apostolov do najnovejših svetnikov in svetniških kandidatov, tudi slovenskih. Posebnost je bilo nenehno popravljanje terminologije, ki še ni usklajena.

V skupino praktičnih priročnikov spadajo *Zlata knjiga za dom*, *Velika knjiga o urejanju stanovanja*, *Okrasje iz cvetja*, *Slikovni slovar človeškega telesa*, *Moja prva velika knjiga o naravi*, *Kako sami poskrbimo za zdravje*.

Največjo skupino predstavljajo turistični vodniki - v skladu s poklicem, ki ga je opravljal; nabralo se jih je kar 16.

Že precej dolgo praznujejo rojstne dneve v ožjem družinskem krogu. Na sliki Silva in Jože Plešej; hčerka Andreja (rojena l. 1961) s sinovoma Nejcem (1984) in Blažem (1989) ter možem Rajkom; sin Borut (1959) z ženo Majo. Manjka Borutov sin Borut.

Odkar je l. 1996 odšel v pokoj, se mu življenje ni bistveno spremenilo, saj je pisalno mizo v pisarni le zamenjal za pisalno mizo v svojem delovnem kabinetu doma, prevaja pa naprej, kar je danes s pomočjo računalnika lažje, kot je bilo nekoč brez njega.

Med prevodi leposlovja izstopa zlasti Shauna Herrona *Satanov zeleni otok*, o katerem so kritiki zapisali: »Kar je bil Hemingwayev *Komu zvoní* za špansko državljansko vojno, to je roman Shauna Herrona za Irsko današnjih dni.«

V 80. letih je nastalo 17 prevodov, med njimi znane *Usode Foxovih*, *Igla*, *Erica Jong Padala in poljubi*, *Zelišča za lepoto* in drugi.

Prevedel je tudi knjigo Alojza Kuharja *Pokristjanjevanje Slovencev* ter spomine prevaljskega rojaka Metoda Milača *Kdo solze naše posuši*.

Plešej prevaja iz francoščine, italijanščine, angleščine in nemščine. Največ je sodeloval z založbo Obzorja in z Mladinsko knjigo. Računalniški sistem Cobiss pri avtorju PLEŠEJ JOŽE izkazuje 87 zadetkov, število pa seveda raste.

Še zdaj rad potuje. Novo leto 2003 sta z ženo pričakala v Parizu. Oglejala sta si tudi prenovljeni in razširjeni muzej voščenih lutk Musée Grévin. Tam je srečal celo Hemingwaya v njegovem elementu. Seveda mu je moral povedati, da je prevedel knjigo o njem *To je bil Hemingway*. – Mogoče ga je celo slišal.

Marjan Kolar

MUZEJ – SRČIKA ZGODOVINSKEGA SPOMINA IN VEČ

KULTURA

Marko Košan

Pogovor z Markom Košanom, direktorjem Koroškega pokrajinskega muzeja v Slovenj Gradcu, o umetnostnozgodovinskih in muzejskih vprašanjih, predvsem pa o tem, kaj pomeni KPM za identiteto koroškega prostora in življenja

Marko Košan se je rodil 1. aprila 1961 v Ljubljani. Z materjo sta kmalu po rojstvu prišla v Slovenj Gradec in Marko je tu preživel mladost. Hodil je v slovenjgraško osnovno šolo, maturiral na gimnaziji na Ravnah (1979) in se vpisal na umetnostno zgodovino Univerze v Ljubljani. Nekaj spodbud za tako odločitev so prav gotovo prispevali pogosti obiski v znameniti župnijski kulturno-zgodovinski zbirki, kamor sta zahajala s prijateljem Gregorjem Simonitijem in poslušala radoživo Sokličevo pripoved o znanih umetnikih in posebnostih posameznih likovnih del in predmetov, tako v muzeju kakor obeh cerkvah. Zgodbe so bile duhovite, napete in nalezljivo zanimive, burile so mladostno domišljijo in oblikovale odnos do likovnih lepote. Na gimnaziji na Ravnah je poslušal profesorico Ireno Krivograd, ki je v kratko odmerjenih urah likovne vzgoje zgledno opozarjala na vedenje in pojme o likovni umetnosti, na fakulteti pa je spoznal, da je tudi uspešno sledila uveljavljeni metodi profesorja Luca Menašerja, osrednje osebnosti ljubljanske umetnostnozgodovinske šole v tem času in bržkone učitelja, ki je tudi Košanu zapustil najmočnejši pečat.

Na umetnostni zgodovini Filozofske fakultete je diplomiral leta 1986, pred tem pa se je kot pripravnik že zaposlil na Ptuju. Muzejsko delo v izjemnih zbirkah tamkajšnjega Pokrajinskega muzeja na enem izmed najlepših slovenskih gradov ga je navduševalo, ljubezen do poklica pa mu je s sodobnimi pogledi na muzealstvo in spoštovanje kulturne dediščine poglobljala odlična strokovnjakinja, kustosinja dr. Marjeta Ciglenceki.

Ko je Košanova soproga dobila službo na Koroškem in ko je ravnatelj galerije Karel Pečko iskal kustosa, se je leta 1987 vrnil v Slovenj Gradec. Desetletje je nato opravljal službo kustosa v današnji Koroški galeriji likovnih umetnosti; dve leti zatem je delal v Koroškem muzeju na Ravnah, leta 1999 pa je prevzel dolžnosti direktorja Koroškega pokrajinskega muzeja v Slovenj Gradcu. Te naloge opravlja še danes.

Čeprav je bil, skupaj z ženo, trdno odločen poklicno kariero razviti in graditi v okolju stran od domačega kraja, kjer so izzivi močnejši, se je napletlo, da je korenine pognal prav tukaj in v preteklih letih zastavil strokovno delo, ki kaže opazne sledi v razvoju umetnostnozgodovinske in zgodovinske stroke na Koroškem.

Gospod Košan! Vemo, da kljub ravnateljstvu muzejski ustanovi redno spremljate aktualno dogajanje v likovni tvornosti – recimo v prvi vrsti – na Koroškem?

Seveda, vsekakor! Že, ko sem se odločil za muzej, sem sklenil, da z aktualno likovno sceno ne bom pretrgal. Verjel sem celo, da bom zmožgal več pisati o njej, saj bo distanca nemara koristila. Prvo obdobje službovanja na Ravnah sem v dogovoru z urednico kulturne priloge precej objavljaval v Večeru, tudi v Razgledih in še kje, nekakšne avtorske kolumne so nekaj časa tedensko izhajale v Prepihu, za strokovne publikacije sem napisal tudi peščico teoretičnih člankov. Po prihodu na mesto direktorja v slovenjgraškem muzeju pa se je izkazalo, da je časa enostavno premalo, čeprav redno spremljam, kaj se dogaja. Še vedno me občasno zvabijo k sodelovanju pri samostojnih razstavnih projektih tega ali onega umetnika, s katerim sem povezan daljše obdobje, nekaj zanimivih razstav sem z naklonjenostjo direktorja kostanjeviške galerije Bojana Božiča pripravil tudi v izjemnem, a zahtevnem prostoru tamkajšnje samostanske cerkve. Institucionalno pa vendarle nisem povezan z dogajanjem na »aktualni sceni«, zato so me bržkone tudi povabili k sodelovanju v ekspertni komisiji za vizualne umetnosti pri Ministrstvu za kulturo, v letošnjem letu ji tudi predsedujem, čeprav naloga oblikovanja strokovnih ocen za predloge financiranja ni niti malo hvaležna: v kroničnem pomanjkanju denarja za kulturne programe so prav vizualne umetnosti najbolj podhranjene. Čeprav opozarjamo na pomanjkljivosti in smo precej ostri in kritični do kulturne politike, nazadnje samo ta, brez in mimo nas, odloča po svoje.

Vse prepočasi se tudi vsi skupaj odzivamo na hitre spremembe v pojmovanju ustvarjalnega polja likovne umetnosti. Trudim se ujeti, kako se likovne prakse odzivajo na nove spodbude, upoštevajo nove medije, razširjajo ustvarjalne možnosti, postajajo vse bolj multimedijske in multidisciplinarne. S klasičnimi metodami umetnostnozgodovinskega in likovnokritičnega vrednotenja jih preprosto ni več mogoče »ukrotiti«, saj so zmuzljive in namerno dvoumne. Radikalno se je spremenila tudi optika dojemanja sveta in življenja; mlada generacija sprejema virtualno resničnost kot del življenja, ki ga živimo, stvarnost ni več tako enoznačna, kot je bila v času doraščanja moje generacije, da ne govorim o generacijah prej, za katere so šteli povsem drugačni ideali in naziranja. Današnji umetnik je vse manj »proizvajalec« estetskih vrednot, vse bolj je le posrednik občutenja časa, duha časa, nekakšna senzibilna antena, ki sprejema in prenaša (prevaja) občutja. Umetnik je večinoma zgolj rele, prevodnik, njegovo temeljno poslanstvo ni več ustvarjanje novih svetov in vrednot.

Današnji umetnik je vse manj »proizvajalec« estetskih vrednot, vse bolj je le posrednik občuten časa, duha časa, nekakšna senzibilna antena, ki sprejema in prenaša (prevaja) občutja.

Če je človeška civilizacija stoletja in tisočletja potrepljivo zidala svojo stavbo in se s kamnom na kamen povzpela do vrtočglavih višin duhovnega razumevanja sveta, se danes zdi, da za nadaljnjo zidavo ni nikakršne potrebe več; namesto v višave se ustvarjalnost multiplicira, včasih domala klonira le še v šir. Vsekakor doživljamo razkol zahodne civilizacije, globalizacija reže korenine. Do konca 20. stoletja je umetnost še povezana z nacionalnimi premisami, globalizacija jih podira. Vizualna umetnost – pojem je znatno širši od likovne ustvarjalnosti – odraža to nelagodje, kaže na anarhoidno stanje, v smislu vrednot pa je na majavih nogah. Čeprav sem se še ne tako davno prišteval k »izvirnim anarhistom«, kajti preziral sem klasifikacije in altruistično verjel v človeka, ki v skladu s svojo temeljno naravo zmore uravnavati svet in medsebojne odnose brez navlake ideoloških sistemov, zdaj postajam večji konservativec, več kot kdaj prej berem klasiko, famoznega Rabelaisovega Gargantuo in Pantagruela pa denimo povsem pozabljenega Romaina Rollanda, Stefana Zweiga in najljubšega Marcela Prousta, ki se ga preprosto ni mogoče naveličati ... tam so korenine in vanje verjamem.

Vendar to ne pomeni, da sodobne umetnosti ne maram. Nasprotno! Velike manifestacije multimedijske ustvarjalnosti me navdušujejo, čeprav so mi ponavadi bližje intimne avtorske predstavitve. Med t. i. instalacijami najdem vrhunske, tenkočutne dosežke, ki pustijo človeka brez sapa, med njimi je zelo veliko duhovitih avtorskih vizur, ki sprevačajo ustaljene miselne vzorce in v tem je – po moje – sploh bistvo umetnosti. A dejstvo je, da so v teh zmedenih časih dela večinoma družbenokritična, ne iščejo estetike, temveč ideje. Če je ob vsem še estetika, je samo plus. Posnemovalci in nastopači pa tudi tukaj najdejo svoj prostor, teh je bilo itak vedno dovolj in danes ni nič drugače.

Tudi koroška »vizualna scena« ima navedene značilnosti: vsak avtor išče svoj izraz, bolj ali manj prepoznaven, v smislu natančno izdelanega koncepta, ki daje občutek varnosti in ustvarjalne lagodnosti, čeprav so med njimi tudi bolj drzni. Če smo pred leti tarnali, da je likovnih ustvarjalcev, tistih z akademsko izobrazbo, in to kljub močni likovni kulturi zlasti v Slovenj Gradcu in na Ravnah ter v primerjavi z drugimi okolji v Sloveniji, pravzaprav malo, se je v zadnjih letih situacija korenito spremenila, saj smo dobili plejado mladih, nadarjenih in celo že preko meja domovine uveljavljenih umetnikov.

Petdesetletnica muzeja, ki je že minila, pomeni obračun pa prevetritev načrtov in programov: kako kot umetnostni zgodovinar uravnavate obširne poslovne naloge, ki zadevajo delovanje in razvoj ustanove?

Vsekakor je med galerijsko in muzejsko dejavnostjo kar nekaj razlik – galerije se ukvarjajo z »živo umetnostjo«, muzeji s preteklostjo. Tudi umetnostnozgodovinsko. Zgodovina preučuje prepletene odnose vseh dejavnosti v preteklosti. Takšne celostne

analize nas na Koroškem še čakajo. Desetletja po drugi vojni smo bili brez splošne muzejske institucije, naloge so bile zaupane drugim, ki pa so videli prednostne dejavnosti drugod. Z rastjo obeh koroških muzejskih institucij – Koroškega muzeja na Ravnah in Koroškega pokrajinskega muzeja v Slovenj Gradcu – so se od konca osemdesetih let dalje stvari obrnile na bolje. Danes so potenciali združeni, skupna regionalna institucija, ki jo v okviru javne službe varovanja premične kulturne dediščine financira Ministrstvo za kulturo, pa bo v bodoče ena izmed temeljnih kulturnih ustanov na Koroškem. Koroški pokrajinski muzej bo s promocijo zgodovinskega spomina strokovno potrjeval identiteto tega prostora, se pravi, hranil dokumente preteklosti in jih umeščal v zgodovinske okvire. A pomembno je, da Koroška ostane zaokrožena celota, tudi kot upravno-politična enota.

Naš muzej je nepogrešljivi vozil muzejske mreže Slovenije. Naše poslanstvo je varovanje koroškega zgodovinskega spomina, naše zbirke so zakladnica izročila naših prednikov. Za takšne naloge nas je pooblastilo vseh dvanajst koroških občin. A muzej je živ organizem, ki se odziva na aktualne izzive časa. Ob zbiranju najrazličnejšega zgodovinskega gradiva skušamo zato s tematskimi razstavami ujeti tudi utripanje duhovne klime časa, v katerem živimo, in dileme, s katerimi se soočamo v vsakdanjem življenju, skušamo najti vzgibe, vzroke in izvorni smisel, kolikor ga je mogoče izluščiti iz natančne znanstvene analize daljne in tudi nekoliko bližje preteklosti. Takšni prikazi praviloma doživijo burne odzive, tudi kritične, kot recimo razstava Med kljukastim križem in rdečo zvezdo, pri kateri smo brezkompromisno odstrli tančice z nekaterih še vedno travmatičnih poglavij polpretekle zgodovine Koroške na tej in oni strani meje. Angažirana refleksija publike in konstruktivna polemčnost v javnih razpravah pa sta nas zgolj utrdili v prepričanju, da takšne analitične projekte vsi skupaj še kako potrebujemo.

V skupnem muzeju si v bodočnosti zastavljamo zahteven cilj: postavitve centralne stalne razstave, ki bi bila namenjena kompleksni predstavitvi preteklosti in sedanosti Koroške. To je prednostna naloga, a glavni problem so prostorske (ne)možnosti. Večina slovenskih muzejev deluje v impozantnih grajskih kompleksih s številnimi razstavnimi prostori. Naš muzej je med pokrajinskimi institucijami menda edini, ki – žal – takšnih možnosti nima. Nekaj primernejših stavb je na Koroškem še ... a služijo drugim namenom. Tako smo obsojeni na postavitve manjših tematskih stalnih razstav »in situ«, po občinah, kar je za razvoj lokalnega turizma posameznih okolij spodbudno, vendar organizacijsko zahtevnejše ter v smislu celostne promocije regije razdrobljeno in manj prodorno.

Tako je danes splavarska zbirka postavljena v stari splavarski hiši na bregu Drave ob nekdanjem »lenštat« na Javniku pri Podvelki, v Josipdolu na Pohorju je glažutarski in kamnoseški muzej, na Muti že vrsto let kovaška zbirka, v Libeličah je razstavljeno gradivo o koroškem plebiscitu, od lanskega leta pa

tudi prikaz značilnosti lokalne kmečke kulture, v Vuzenici je Slomškova soba, v Dravogradu pretresljiv pomnik nacističnega nasilja v nekdanjih gestapovskih zaporih itd. Občine so ponosne na te turistične točke. In prav je tako. Tudi dogovori glede financiranja so lažji, saj čutijo, da smo resnično njihovi.

Na specifičen način se bo v prihodnjih letih razvijala enota muzeja na Ravnah, saj bo na lokaciji spomeniško zaščitenega kompleksa industrijske arhitekturne dediščine zrasel muzej železarske dediščine, pomemben v državnih okvirih in celo širše. Seveda bodo na starih lokacijah ostale tudi vse dosedanje zbirke.

Načrtujemo še postavitev stalne razstave o koncu 2. druge svetovne vojne na evropskih tleh, o t. i. zaključnih bojih na Koroškem, le lokacija še ni dogovorjena, vsekakor bi muzej moral stati v bližini Poljane. Veliko gradiva, pričevanj in eksponatov, ki jih hrani naša ustanova, je zbral že prvi direktor muzeja v Slovenj Gradcu Bogdan Žolnir, nekaj zadnjih let pa material čaka na ugodno priložnost in širši konsenz javnega interesa na Koroškem.

Preveč bi bilo naštevanja, če bi skušal omeniti vse projekte, ki jih že v tem trenutku načrtujemo z našim razmeroma maloštevilnim kolektivom. Marsikatera zgodba je še prekrita z debelo plastjo prahu, tudi na mojem ožjem strokovnem področju, kjer me zanima zlasti pozni srednji vek. V jedru srednje Evrope, na Koroškem, ki je bila odmaknjena od velikih umetnostnih centrov od Italije do Nizozemske, srečamo namreč v 15. stoletju nenavadno zanimiv splet pobud humanizma in renesanse na eni ter trdožive tradicije gotskega srednjega veka na drugi strani, le zlagoma dovteten za duhovni preporod na pragu novega veka. A že pred leti zastavljena magistrska naloga s temo iz ohranjenih spomenikov stenskega slikarstva hipotetične podjunske delavnice iz Velikovca, ki je obvladovala tudi današnji slovenski prostor ob reki Dravi vse do Ptuja, zaradi drugih, recimo bolj »posvetnih«, obveznosti v muzeju še čaka na uresničitev.

Kot predsednik slovenjgraškega društva Hugo Wolf imate obširne naloge, še posebej ob Wolfovih obletnicah, kakršna je letos. Kako jih usklajujete z drugimi opravili?

Društvo Hugo Wolf je staro deset let in je močno vpeto v programe v jubilejnem letu ob 100-letnici skladateljeve smrti. Nekoliko intenzivnejši program kot običajno smo letos pripravili v rojstnem mestu, povabili pa so nas tudi na nekatere pomembne prireditve po Evropi, kjer se dogodki kar vrstijo. Sodelovali smo na Wolfovem slavnostnem večeru v Linzu v Avstriji in v bavarskem Freisingu, bili smo soorganizatorji mednarodnega simpozija v Šentpavlu v Laboški dolini, konec avgusta pa gostje mednarodnega solopevskega festivala v švicarskem Fribourgu, kjer smo pripravili zelo odmevno razstavo o življenju in delu genialnega skladatelja, ki v mednarodnem glasbenem svetu iz leta v leto pomeni več. Čaka nas še novembrski simpozij v italijanskem Comu. Vse

ponujene priložnosti smo izkoristili z aktivno udeležbo: s predstavitvijo v nemščino podnaslovljene izjemnega filma o Wolfovem življenju avtorice Jasne Novak in priložnostnim predavanjem ali vsaj uvodnim slavnostnim nagovorom, v katerem smo poudarjali, da Wolf izhaja iz Slovenj Gradca v današnji Sloveniji in ne od nekod iz Spodnje Štajerske v Avstriji, kakor še vedno najdemo zapisano v svetovnih glasbenih leksikonih.

Vemo, da je Wolf izhajal iz družine, ki jo je kljub nedvoumim in pred leti dokazanim slovenskim koreninam preveal jasno izkazan nemški sentiment, da so ga med nacistično okupacijo zlorabili kot simbol nemštva v teh krajih in zagadelj sta nam razumljiva tudi odpor do takšne spolitizirane podobe umetnika in anatema, ki je njegov spomin med Slovenci zadela v desetletjih po vojni in je trajala do konca osemdesetih let. Če je nekoč Wolf razdvajal dva naroda, pa je danes most med kulturami in je, naj rečem, svojevrstna evropska »firma«. Pomembno bo leto 2005: evropska mreža radijskih postaj (EBU) bo prenašala niz koncertov iz rojstnih hiš evropsko pomembnih skladateljev. Tudi iz rojstne hiše Huga Wolfa. Wolf je zaklad glasbene Evrope. In rojstna hiša pomeni izziv – da bi jo spremenili v muzej in na željo Mednarodnega združenja društev Huga Wolfa s sedežem na Dunaju v dokumentacijski center z manjšo koncertno dvorano, ki že sedaj privablja slavne umetnike, da v poklon Wolfu in za majhen honorar v njej izvajajo odlične in praviloma izjemno navdahnjene koncerte. Dogovori tečejo, a stvar se razvija zelo počasi. Nove (in modernejše) prostore je potrebno najprej zagotoviti glasbeni šoli ...

A Wolf je brez dvoma kulturnoturistični potencial Slovenj Gradca številka ena! Res je, kakor bi rekel Zweig, da je Wolf svetla figura včerajšnjega sveta, prekleti umetnik, ki je živel v ustvarjalnem zanosu in z muzami, čeprav je bilo njegovo tuzemsko življenje tragično. Še bolj pa ga bomo morali približati tudi domači publiki, zlasti z založniškimi projekti. Posebej vredno bi bilo prevesti v slovenščino njegova pisma, najprej tista staršem: koliko človeške intimne in bolečine je v njih!

Druge naloge in dejavnosti – prizadevanja Kluba za Unesco, pedagoško in publicistično delo ipd.?

Idejo o sodelovanju z Unesco je v Slovenj Gradec zanesel današnji častni občan novinar Bogdan Pogačnik. Slovenjgraški kulturniki so Klub za Unesco ustanovili leta 1987, povezan je bil predvsem z Galerijo likovnih umetnosti, kjer sem bil tedaj v službi. Kot mladenič sem tedaj še ključoval zgornji starostni meji in se udeležil dveh ali treh seminarjev, ki jih je organiziral Unesco v Parizu, bil sem tudi v Strasbourgu, kjer smo denimo mladi iz klubov številnih evropskih držav v sproščenem razpoloženju v dvoranah na sedežu Evropskega parlamenta kritično razpravljali o različnih pasteh združene Evrope, zlasti tistih, ki so povezane s kulturno identiteto majhnih narodov, ki bodo skupaj živeli znotraj bodoče

velike evropske družine narodov. Marsikaj, kar je danes naša aktualna stvarnost, je bilo tistikrat predmet vročih debat. Klub je nato našel domicil na mladi slovenjgraški gimnaziji, kjer smo z dijaki nekaj let uspešno nadaljevali delo, a je ob menjavi generacij v zadnjih dveh letih le-to nekoliko zamrlo.

Ko je Slovenj Gradec leta 1989 prejel še naziv mesto glasnik miru Združenih narodov, Prva osnovna šola pa je postala članica mednarodne mreže Unescovih šol, se je na svojevrsten način zaokrožila slovenjgraška zavezanost idealom svetovne organizacije, zavezanost, ki je korenine pognala že v šestdesetih s prvo veliko mednarodno likovno manifestacijo. Imel sem nekaj izkušenj, zato me je Mestna občina imenovala za koordinatorja aktivnosti.

Redno sem sodeloval na letnih konferencah Mednarodnega združenja mest glasnik miru, kjer smo – sem prepričan – vselej odigrali pomembno in aktivno vlogo, tudi za promocijo naše mlade države. Izbrani smo bili v izvršni odbor organizacije, pred nekaj leti smo gostili tudi delovni sestanek tega telesa, ob 15-letnici organizacije smo prav v našem mestu s pooblastilom vseh članic pripravili obsežno priložnostno publikacijo v angleškem in francoskem jeziku. Na srečanjih smo morali praviloma pojasnjevati ozadja problematike vojn in zapletov na Balkanu, sogovornike so zanimali vzroki, saj Evropa in svet zapletenosti položaja nista poznala in sta ga le težko doumela, še težje razumela.

Seveda, publicistično delo je v muzeju pomemben sestavni del naše dejavnosti. Sodelavce spodbujam, da sproti objavljajo – če se le da – odkritja in izsledke. Redno pišemo članke, študije, razprave, zadnje čase je izšlo kar nekaj edicij. Pomembno se mi zdi interdisciplinarno sodelovanje pri različnih projektih in projektno sodelovanje med muzeji in drugimi sorodnimi institucijami nasploh. To je naša usmeritev, na prvi pogled samoumevno, a v tej deželi takšen pristop žal še ni v navadi. Mi znanja ljubosumno ne skrivamo. Več: v Sloveniji, ki ni velika, je sodelovanje nujno. Čeprav smo muzejski delavci vse bolj tudi administratorji in statistični popisovalci dediščine, je strokovno vredno dosti več, če se lahko afirmiramo z avtorskimi deli. Čim daljši je Cobissov seznam publicističnega dela, tem več je ugleda, ali drugače, to je naša strokovna izkaznica. Ob vsem upam, da bom razen posameznih razprav, esejev, člankov, uspel napisati tudi kakšno knjigo. Zamislil je kar nekaj, a to še ni dovolj. Potreboval bi več časa... Že letos me bo ob izteku mandata direktorja bržkone zamenjal kolega oziroma kolegica (takšno kroženje je dobro za ritem muzejskega dela, saj je poslovni direktor praviloma tudi strokovnjak s področja muzejskega dela, a v času mandata strokovno manj učinkovit) in z veseljem bom ugriznil tudi v takšne zalogaje.

Pravite, pedagoško delo! Ko je bila 1996 ustanovljena slovenjgraška gimnazija, ki uspešno raste in

se razvija, sem tam začel učiti umetnostno zgodovino. Bilo je lažje, bila sta le dva oddelka. Ker je bil program deljen, je likovno snovanje vodil akademski slikar Peter Hergold, odličen pedagog, jaz pa sem se posvečal bolj teoretičnim temam iz kulturne zgodovine. Sodelovanje je bilo ves čas dobro, pravim – bilo, kajti letos so zaradi povečanega števila ur morali mojo honorarno službo nadomestiti z redno zaposlenim učiteljem. Pouk v šoli je bil vsekakor izziv, še zlasti, ker je bilo »izobraževanje« izrazito obojestransko. Število ur umetnostne vzgoje predpisuje gimnazijski kurikulum – žal – le za program prvih letnikov, kar je pravzaprav škoda, saj petnajstletniki praviloma še niso zreli za poglobljene intelektualistične debate, pa vendar sem ob njihovih reakcijah skušal dojeti bistvo načinov razmišljanja mladih na začetku 21. stoletja, recimo »virtualne« generacije. Izkušnja je bila izredno dragocena.

Ravnatelj mi je tudi dovolil precej široko svobodo: iz togega učnega načrta klasične umetnostne zgodovine slogov, začinjene z letnicami in tuje zvenceni imeni, sem skušal izluščiti vrednote ustvarjalnih dosežkov preteklosti in predvsem prepričati mlade, kako umetnost zrcali življenje, skratka, sprehajali smo se po zgodovini in skušali odkrivati »duha časa«, Zeitgeist. Resnici na ljubo, nismo si prizadevali za kopičenje eksaktnega znanja, ki že v letih šolanja hitro zvedeni. Skušal sem jim predvsem približati občutje umetnosti, kakršna se kaže kot nedeljiv del človekove narave od najstarejših obdobij do danes in kakršna spremlja odnose med ljudmi v vseh obdobjih razvoja civilizacije. Če jim je ostal le nezaveden preblik takšnih občutkov in jih bodo nevede nosili s sabo celo življenje, sem več kot zadovoljen.

Napore kaže uravnotežiti in razbremeniti z rekreacijo! Šport, konjički?

Življenjske okoliščine rušijo mladostne ideale in usmeritve, režejo peruti razviharjeni domišljiji, zastavljajo stvarne življenjske cilje. Družina, otroci – tri dekleta, družinska hiša terjajo veliko odgovornosti. Kakor poklic in delovno mesto, še posebej, če je vodilno. Zato je časa za šport manj ko pred leti, ko sta me navduševala predvsem košarka in tenis. Ostal je le slednji, a manj, kot bi si želel. Pred davnimi leti je bil še bridge: s kolegom Miranom Mlakarjem sva v najstniških letih v juniorski konkurenci celo zmagala na močnem turnirju v Avstriji!

Zdaj sem vesel, ko je kakšen dan brez skoraj nepretrgane službe ali trenutek še po koncu predpisane delovnega časa in, recimo, brez javnega vodstva ob sobotah in nedeljah za skupine turistov med umetnostnimi znamenitostmi Slovenj Gradca, kar sicer sodi med moja ljubša opravila: tedaj je tudi čas za kakšno knjigo ali opravila pri hiši in na vrtu, za neobremenjen klepet z domačimi in prijatelji pa tudi za kakšen dober film iz obsežne domače kinoteke.

Tone Turičnik

KULTURA

Publicistično delo je v muzeju pomemben sestavni del naše dejavnosti. Sodelavce spodbujam, da sproti objavljajo – če se le da – odkritja in izsledke.

Gustav Gnamuš - Kamen, veter in voda

(Galerija Štíblec Mežica, 15. avgust - 5. september 2003)

KULTURA

Z razstave

Gustav Gnamuš, akademski slikar in od leta 1990 tudi redni profesor za slikarstvo na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani, se je rodil v Mežici leta 1941. Danes je Gustav Gnamuš najdoslednejši predstavnik abstraktnega slikarstva, hkrati pa tudi eden izmed najbolj občutljivih koloristov na Slovenskem. Odlično poznavanje sočasnega likovnega dogajanja na Slovenskem kot tudi preverjenih principov ter prvin modernistične likovne prakse in z njimi povezanih velikih slikarskih imen v svetu je Gustava Gnamuša vodilo po poti intenzivnega slikarskega iskanja in oblikovanja specifičnega osebnega likovnega rokopa. Le-ta ga je zapisal v vrh slovenskega likovnega snovanja. Odras priznanja strokovne javnosti njegovemu delu so priznanja in nagrade, med njimi sta dve najbolj prestižni, in sicer Jakopičeva nagrada, najvišje stanovsko priznanje za likovno tvornost na Slovenskem (1996), in Prešernova nagrada za življenjsko delo, ki jo je umetnik prejel v februarju leta 2001.

Gustav Gnamuš je na Koroškem razstavljal že večkrat, v letih 1971, 1982, 1985 in 1993 v okviru razstav koroških likovnikov, in to v Koroški galeriji likovnih umetnosti, takrat še Umetnostnem paviljonu v Slovenj Gradcu, v knjižnici na Ravnah pa je imel na pobudo Leopolda Suhodolčana tudi prvo samostojno razstavo v letu 1969. Pozneje pa se je udeležil tudi slikarske kolonije ter sodeloval na skupinski razstavi v Likovnem salonu na Ravnah (1974). Tokratna razstava v Štíblecu je posvečena akvarelu, mediju, ki ga je umetnik v kontekstu kontinuirane raziskave slikovnih nosilcev začel razvijati že v osemdesetih letih.

Umetnikova danes več kot tridesetletna umetniška praksa ima svoje začetke že v poštudijskem obdobju konec šestdesetih in v začetku sedemdesetih let z značilnimi pejzaži zgodnjega obdobja, še zapisanimi s prisotnostjo predmetnega, formalnega in mimetičnega. Temu je že sredi sedemdesetih sledil hiter in precej radikalen odklop od predmetne realnosti v neformalni svet barvnih polj. V novem snovanju se je Gnamuš posvetil predvsem iskanju vizualne harmonije znotraj veličastnih monokromnih slikanih polj. V želji po doseganju skrajnih možnih učinkov barve je le-to osvobodil njene predmetne pojavnosti in jo raziskoval v smislu njenega energetskega potenciala, njenega primarnega stanja, valovanja. Barvno žarjene površine je dosegel z razpršilci, enakomerno, brez

notranjega gibanja, ki bi nastalo kot posledica potez slikarjevega čopiča. Take, v smislu vizualnih razlik, na poseben način pasivizirane slikane površine so gledalce pozivale k intenzivnejšemu in hkrati zahtevnejšemu odnosu do umetnine, vabile k notranjemu ritmu opazovane podobe, k podobi kot sredstvu za doseglo poglobljenih, meditativnih občutij.

V Gnamuševi umetnosti se v osemdesetih in še intenzivneje v devetdesetih letih vse manj pojavljajo velike monokromne površine. Slike manjših formatov, med njimi so sočasno tudi risbe kot avtonomne celostne umetnine, so formalno bolj jasno grajene, z vidnimi avtorskimi potezami čopiča ustvarjalca. Vse izkušnje dela z velikimi, žarečimi platni enakomernih barv je Gnamuš prenesel v slikovito strukturo bolj odprtih, jasneje definiranih ter vsebinsko zaključenih umirjenih in uravnoteženih novejših del.

Novi cikel v Galeriji Štíblec razstavljenih akvarelov je avtor poimenoval Kamen, veter, voda. Razstavljeni akvareli so del Gnamuševih novejših umetniških izjav, vidnih v dvojni naravi posameznega razstavljenega dela, ki skupaj in nedeljivo tvorita zaključeno vizualno celoto. Serijo 20 del zaznamuje skupni slikovni nosilec, saj gre za dela na po ustroju in strukturno močno definiranih in razgibanih površinah obarvanega krep papirja, kar omogoča precejšnjo mero eksperimentiranja v smislu optičnega učinkovanja barve na dinamičnem nosilcu. Dinamiko določajo vidne, na videz neurejene, svobodne in slikovite poteze čopiča na slikovni površini, variacije v intenzivnosti nanese ne barve in dinamična kompozicija. Kot kontrapunkt enemu, seveda kot podstat iste slikovne površine, predstavlja drugi »pol« slike tisti del, ki umirja to navidezno naključno dinamiko potez v zaznavne simetrične strukture vodoravnih in navpičnih linij ter jim določa stabilno notranjo strukturo.

Razstavljene slike so dovolj odprti organizmi, da dopuščajo možnost povezav z asociativnim svetom posameznega gledalca, ki si tega seveda želi. Slika tako postane mobilni medij, ki služi tako prenosu kot tudi vnosu subtilne informacije. Je del ideografske podobe, ki sveta ne opisuje in definira, ampak v recipročnem odnosu sproža tisto, kar gledalec že pozna.

Simona Javornik

BRDA 2003 – II. likovne komunikacije

Likovne komunikacije Brda (domačini pravijo – Brde), letos Brda 2003 – kakor je poimenoval ustvarjalno-delovno srečanje organizator Niko R. Kolar, lastnik prve zasebne galerije na Koroškem – so tudi tokrat uspele. Kot lani je tudi letos sodelovalo sedem ustvarjalcev, in to šest likovnikov in fotograf. Srečanja so se udeležili: akademska slikarka, grafičarka in oblikovalka Klementina Golija, akademski slikar in profesor na srednji šoli Peter Hergold, akademski slikar, grafik in restavrator Janez Kovačič, profesorica primerjalne književnosti in akademska slikarka Brigita Požegar Mulej, slikar, grafični oblikovalec in restavrator Janko Kastelic, akademski slikar Viktor Šest ter profesionalni fotograf Tomo Jeseničnik. Letošnje srečanje je trajalo tri dni (od 18. do 21. septembra), razstavo ustvarjenih del pa so odprli 21. oktobra v Galeriji N Kolar.

Vsi sodelujoči avtorji so se že doslej predstavili na številnih samostojnih in skupinskih razstavah, in to doma in po svetu in so dobitniki mnogih domačih in tujih priznanj; zato je tembolj dragoceno, da so svoje znanje, izkušnje in ustvarjeni ugled zastavili tudi za organizacijsko obliko, kakor so 'likovne komunikacije'. Poleg strokovne izmenjave spoznanj, ustvarjalnih izkušenj in doživljanja okolja koroških gora, hribov in dolin nedvomno pomeni druženje tudi svojevrstno prijateljevanje umetnikov kakor srečevanje z domačini, Brdjani in drugimi, ob najrazličnejših vsakodnevnih priložnostih. Organizator Niko R. Kolar kot pobudnik opozarja še na podatek, da so se lanskoletni udeleženci letos srečali že dvakrat, in to najprej na Orehku pri Postojni, zatem pa še na prireditvi Istrani na Sinjem Vrhu 2003, češ »koroške likovne komunikacije so segle precej daleč in so celo vplivale na koristno povezovanje med istrskimi in slovenskimi umetniki.« In v priložnostnem zapisu citira značilno misel Anamarije Stibilj Šajn, ki pravi, »naj umetnikom sinjevrška odprtost vdahne veliko ustvarjalnega nemira in novih idej in naj jim pogled, ki seže vse do Benetk in njihove Istre, prinese ponovno likovno podoživetje te dežele, čeprav v drugačnem

okolju ...« Zato prireditelj likovnih komunikacij Brda 2003 poudarja, da podobno doživlja svoj trud, ko se sooča z organizacijskimi vprašanji. Ob tem pa optimistično doda, da razmišlja še o novih možnostih oziroma oblikah.

Tudi ob letošnjem ustvarjalnem druženju umetnikov na Koroškem kaže poudariti, da so tako priprave kakor potek srečanja in otvoritev razstave stvarno in ugledno afirmirali tako časopisi kakor televizija, kar pomeni, da dogodek občutijo ne samo kot kulturno, ampak tudi kot družbeno aktualno dogajanje.

Za udeležence je bilo posebno doživetje srečanje z akademskim slikarjem Karlom Pečkom, nestorom koroških likovnih umetnikov in dolgoletnim ravnateljem Umetnostnega paviljona, zatem Galerije likovnih umetnosti, zdaj Koroške galerije likovnih umetnosti v Slovenj Gradcu, in organizatorjem likovnega življenja na Koroškem, ustvarjalcem, ki kljub letom neutrudno ustvarja in razstavlja tako doma kot v tujini. Ambient njegovega ateljeja je dodal temu večeru posebno poklicno in intimno prijazno razsežnost.

Niko R. Kolar je ob letošnjih likovnih komunikacijah ponosen in poudarja, da v organizacijskih prizadevanjih ni bilo spodrseljavev, več, da so znali uresničiti pričakovanja umetnikov oziroma udeležencev, ki so prišli na Brde, pa tudi sponzorjev in domačinov, ki so tvorno sodelovali, ter dodaja, da si želi, da bi bilo tudi prihodnje leto tako.

O II. likovnih komunikacijah Brda 2003 je izšla lepa zbiranka velikega formata s podatki o avtorjih, predstavitev njihovih nastalih del, portreti udeležencev in naslovi sponzorjev, ki so omogočili to delovno-ustvarjalno in družabno srečanje umetnikov.

Tone Turičnik

KULTURA

Poleg strokovne izmenjave spoznanj, ustvarjalnih izkušenj in doživljanja okolja, nedvomno pomeni druženje tudi svojevrstno prijateljevanje umetnikov in srečevanje z domačini.

VODA

KULTURA

Vodo pogosto opredeljujejo kot simbol: vir življenja, sredstvo očiščevanja, središče preporoda ali obnavljanja.

EAU, WASSER, WATER, AQUA, AGUA, VAND, VESI, APA, WODA, UISGE, VANDUO, VATN, VATTEN, VANN, AIWE, URA, UJI, NERO, SU, VIZ, DJOUR ...

(Evropa)

YAKU, TUNA, DLO, Y ...

(Latinska Amerika)

ZOU, GUI, MADIBA, AMANZI, MVURA, BYJO,

WATER, AMANE ...

(Afrika)

MAIMA, MAILLE ... (Arabski polotok)

MIZU, MUL, AIR, TUBIG, SHOUEI, NAM, NEERU,

NUSC, JAL, PAANI, YEI, THUK, TA-NEER, WAI ...

(Azija)

Vodo pogosto opredeljujejo kot simbol: vir življenja, sredstvo očiščevanja, središče preporoda ali obnavljanja. Južnovietnamski hribovci bi dejali, da »Voda z neba daje riž.« Dež, torej voda, prinaša življenje, pomeni rodovitnost, plodnost, začetek in hkrati nesmrtnost, saj pomeni zelene bilke upanja, ki vedno znova zrastejo. Tudi upanje samo predstavlja voda v obliki oaz, ki jih srečujejo nomadi v puščavi, ki bi sicer bili obsojeni na smrt pod žgočim soncem. Voda se primerja z mano, ki pada z neba. »Če ni vode, ni življenja.«

Simbol vode kot življenja pa si lahko predstavljamo tudi drugače; kakor je prostrano in neizmerno morje, takšen je tudi človekov um ali celo človek sam. Skrite in skrivnostne globine oceanov, podvodni svet z obilico čudnih, skoraj nadrealnih bitij se enači s človekovo podzavestjo. Ali drugače: tok vode lahko pomeni tok življenja, neraziskani predeli morskoga dna pa, kar je neraziskanega v človeku, smisel, ki ga ta išče ali pa skrivne, neznane motivacije. Pomešana z zemljo pomeni posvetne želje. Voda pomeni svobodo. Reka nevezana teče, ne glede na ozemlje, kjer se nahaja. Je neprilagodljiva in se skoraj ne mení za ovire.

Voda je lahko tudi simbol modrosti in simbol duha. Če je nekdo žejen, si želi vode. Tako si tudi nekdo, ki je radoveden, ga zanimajo različne stvari, želi potešiti svojo željo po vedeti čimveč. In voda, oziroma modrost je tista, ki poteši človekovo žejo po znanju.

Voda je hkrati vir življenja, tista, ki ustvarja nove stvari, in pa vir smrti, torej uničevalka. Če se ozremo v valove razburkanega morja, lahko zaslutimo nemir, nezavedne energije, sile in destruktivno moč, ki jo voda predstavlja. Poplave, neurja in viharji lahko hitro uničijo, kar so ustvarili dež in izviri. Tako je biblijski vesoljni potop uničil vse, kar je bilo na zemlji. Sicer pa potop simbolizira izginotje, izbris in zavračanje starega, po katerem nastopi novo, boljše.

Vodo delijo tudi na moško in žensko: moška voda

je dež, seme, ki oplaja zemljo, ženska pa rojevajoča se voda iz zemlje, izvir. Noseča je zemlja, iz katere zopet prihaja voda, nato se začne kaljenje. Pri simboliki vode ločijo tudi med površino in globino. Po površini vode plujejo in blodijo junaki kot Odisej in se izpostavljajo nevarnostim v življenju. Pošasti, ki jim stopajo na pot, pa prihajajo iz globine.

Če pomeni dež novo življenje in neurja uničenje, potem je led, zaledenela voda, stagnacija na najvišji stopnji. Hlad in trdota predstavljata pomanjkanje duševne toplote, odsotnost poživljajočega čustva, lju-bezni, nekakšno mrtvo dušo.

V številnih religijah igra voda pomembno vlogo, pogosto namreč velja za sveto. Prav gotovo tudi zato, ker je na zunaj preprosta, prozorna, brez vonja in enostavno določljivega okusa, hkrati pa je mogočna – brez nje bi bila vsa živa bitja obsojena na propad. Voda ima očiščevalno lastnost: v večini religij poznajo obredna očiščevanja. Umivanje igra bistveno vlogo od islama do Japonske, v krščanstvu pa ima poseben pomen škropljenje z blagoslovljeno vodo. V Indiji in jugovzhodni Aziji je umivanje svetih kipov in tudi vernikov obenem očiščevanje in prerojevanje. In ne nazadnje, prebivalci Indije pripisujejo moč očiščevanja telesa in duha reki Ganges. V njej se kopajo množice romarjev, ki jo vsako leto obiščejo. Ob njenih bregovih premišljajo in molijo ter pijejo dragoce-no vodo.

Ta najbolj osnovna tekočina nas ne le obdaja z oceani in morji, ki prekrivajo več kot 70 % zemeljske površine, zaradi nje pravzaprav živimo. Je tista, ki nas nehotе povezuje z naravo, vse prevečkrat pa jo imamo za samoumevno.

Vsakdo najbrž ve, da je ena molekula vode sestavljena iz dveh atomov vodika in enega atoma kisika in da je ne uporabljamo samo za pitje, umivanje, pranje, zalivanje, ampak z njo opravljamo tudi razna dela: voda namreč poganja mlinska kolesa, turbine v hidroelektrarnah in podobno. Izkoriščanje vode je okoliu prijaznejše, kot so na primer premog, nafta in zemeljski plin, hkrati pa je voda obnovljivi vir energije, ki v nasprotju s fosilnimi gorivi ne potrebuje več deset tisoč let za nastanek. Vodni tok so pred več tisoč leti izkoriščali ljudje, na primer Egipčani, ki so že uporabljali vodno kolo. Skoraj vsako gibanje vode, plimovanje in valovanje lahko uporabimo za proizvodnjo energije, vendar bomo takšne načine izkoriščanja vode uporabljali šele takrat, ko bo začelo primanjkovati fosilnih goriv.

Kljub temu, da je vode, tako slane, kot sladke, na površju zemlje na pretek, imamo za vsakodnevno uporabo na voljo le en odstotek vse sladke vode na tem planetu.

Letošnje leto 2003 je mednarodno leto sladkih voda (International year of freshwater). Že zaradi tega bi se morali začeti zavedati, da voda ni nekaj samoumevnega, da je vitalnega pomena za preživetje. V nekaterih deželah predstavlja to velik problem. V

razvitih predelih sveta je povezava med vodo in higieno logična, velika večina ljudi po svetu pa nima dostopa do čiste vode. Medtem, ko se ljudje v Evropi sprašujemo, ali je voda iz pipe pitna, 1,1 milijarda revnejših praktično ne pozna vodovoda. Kljub dejstvu, da je bila pravica do vode prepoznana kot ena izmed osnovnih človekovih pravic, je na svetu še vedno šestina svetovne populacije brez vode. V nekaterih afriških deželah porabi ženska povprečno 5 ur dnevno, da oskrbi družino z vodo. V Dubaju, na primer, ki je eden izmed sedmih arabskih emirats, ki sestavljajo Združene arabske emirate, je voda celo dražja kot nafta, pa tudi pri nas se že navajamo na dejstvo, da je, zaenkrat sicer le ustekleničena voda, dražja od goriv.

Voda je vedno bolj onesažena zaradi nitrats in pesticidov, nafte in drugih ostankov potrošniškega življenja. Vedno več je suš, ogrožene so sladkovodne ribe in znana je dezertifikacija, ki pomeni nastajanje nerodovitnih območij na prej rodovitnih in poraslih z rastlinstvom, predvsem zaradi klimatskih sprememb in raznih človekovih dejavnosti, kot je recimo izsekavanje gozda. Svetovna populacija se je z leti zelo povečala, s tem pa se je povečala tudi poraba vode, kar je povzročilo spremembe v okolju. V kmetijstvu se porabi vedno več vode, saj več ljudi zahteva tudi več hrane. Podobno je tudi v industriji: ljudje porabimo

vedno več električne energije in raznih produktov, kar pa zopet vpliva na vodne vire. Do leta 2050 bo najmanj eden izmed štirih ljudi živel v deželi, kjer bo primanjkovalo pitne vode. Najbolj bodo prizadete dežele, ki že sedaj čutijo pomanjkanje, torej Afrika in Azija.

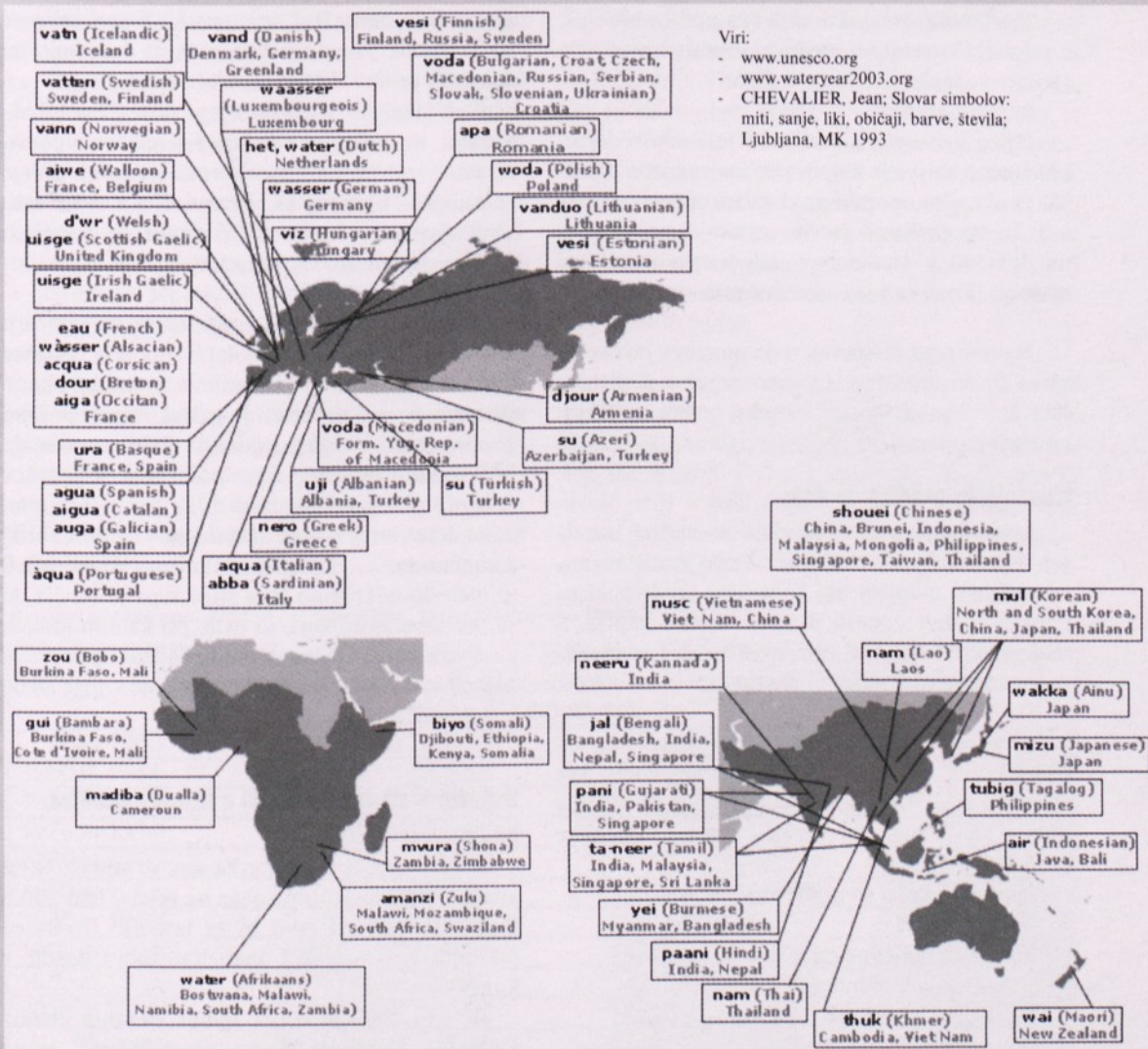
Voda je za posameznika tisto, brez česar enostavno ne gre, je pa zmeraj na voljo. Človek, ki na lastni koži še ni občutil pomanjkanja vode, se ne zaveda, kaj voda pomeni tistemu, ki biva na področju, kjer vode primanjkuje, in kako pomemben je pravzaprav simbol vode, ki pomeni rodovitnost, zeleno naravo, hrano. Šele, ko bomo postavljeni pred dejstvo, da vode ni dovolj, in se bomo znašli v situaciji, ko bo tudi pri nas vsaka kapljica pitne vode pomenila bogastvo, bomo razumeli, zakaj tolikšen pomen, od kod vsa ta simbolika, celo svetost preproste, sveže in čiste vode.

Voda navdihuje tudi umetnike. Akademski kipar Mirko Bratuša je izoblikoval (trojni) Vodnjak življenja (Izvir, Hoja, Obelisk), spomenik(-i), ki stoji(-jo) na Glavnem trgu v Slovenj Gradcu. Vodnjak življenja je bil postavljen leta 2002 v okviru praznovanja dneva OZN v duhu kulture miru in nenasilja s sofinanciranjem Urada Vlade RS za informiranje in Mestne občine Slovenj Gradec.

Zala Koležnik

KULTURA

Če pomeni dež novo življenje in neurja uničenje, potem je led, zaledenela voda, stagnacija. Hlad in trdota predstavljata pomanjkanje duševne toplote ... nekakšno mrtvo dušo.

Analiza aktualne uporabe knjižničnega gradiva

KULTURA

Izposojanje gradiva na dom je ena od temeljnih dejavnosti vsake knjižnice. Le-ta je tudi razmeroma lahko merljiva, saj knjižničar gradivo skrbno zapiše. S tem zagotovi njegovo sledljivost.

v Knjižnici Ksaverja Meška Slovenj Gradec v letu 2002

Ko se knjižnica približuje zastavljenim ciljem, mora biti upravljanje odgovorno v smislu finančne kontrole ter nadzora in vrednotenja knjižničnih dejavnosti. Zanesljivi podatki o delovanju so tisto orodje, ki ga potrebujemo za vrednotenje in izboljšanje uspešnosti, učinkovitosti in kakovosti dejavnosti. Z zbiranjem statističnih podatkov o gradivu, zaposlenih, storitvah, izposoji, dejavnostih itn. pridobimo podatke za načrtovanje, obveščanje in odločanje, kar mora biti še posebej odgovorno in stvarno.

Kazalci uporabe knjižnične zbirke:

- število izposojenega gradiva na prebivalca,
- skupno število obiskov knjižnice na prebiv.,
- število članov v odstotkih (na prebivalstvo),
- število izposoj na enoto, t.j. obrat virov,
- število izposojenih enot glede na čas odprtosti.

Poleg velikosti, aktualnosti in raznovrstnosti knjižnične zbirke je najpomembnejša njena uporaba. O aktualni uporabi gradiva v knjižnici govorimo, ko ugotavljamo število izposojenega gradiva na dom ali v čitalnico v določenem preteklem obdobju. Ponavadi je časovna enota eno leto.

Namen tega prispevka terja omejitve razčlenjevanja le na aktualno uporabo gradiva Knjižnice Ksaverja Meška Slovenj Gradec v letu 2002 pri izposoji na dom.

Izposojanje gradiva na dom

Izposojanje gradiva na dom je ena od temeljnih dejavnosti vsake knjižnice. Le-ta je tudi razmeroma lahko merljiva, saj knjižničar gradivo, ki ga uporabnik želi odnesti domov, skrbno zapiše. S tem zagotovi njegovo sledljivost in ob nepravočasnem vračilu tudi njegovo izterjavo.

Analizo aktualne rabe gradiva v praksi uporabljamo bodisi kot raziskovalno metodo bodisi kot temeljno sredstvo sodobne organizacije in vodenja dela v knjižnici. S pomočjo metod ocenitve poskušajo knjižnice:

- ugotoviti, kako so upoštewane potrebe uporabnikov;
- definirati temeljne omejitve in slabosti v delovanju knjižnice;
- predlagati izboljšave, ki bodo zagotovile učinkovitejše delovanje.

Za vrednotenje se odločimo, da bi ugotovili, kako uspešni smo, primerjamo to, kar knjižnica dela, s tem, kar naj bi delala oz. kar želi doseči.

Vrednotenje aktualne uporabe knjižnične zbirke je izredno široko. Želimo identificirati dobre strani in slabosti knjižnične zaloge, pregledati vzorce uporabe in prilagoditi nakup gradiva potrebam uporabnikov. Odkrijemo lahko področja, ki so preslabo zastopana, ali pa tista, kjer je preveč zaloge, ki je uporabniki ne potrebujejo. Današnji vzorci uporabe so lahko dobri kazalci tudi za prihodnost.

Lencester navaja, da vzorci uporabe gradiva v knjižnicah sledijo hiperbolični krivulji porazdelitve – zelo malo naslovov uporablja zelo veliko uporabnikov oz. večina naslovov je zelo malokrat v uporabi. Avtor navaja, naj bi 60 % uporabnikov uporabljalo samo 10 % oziroma 80 % uporabnikov 20 % zbirke. Pravilo je bilo večkrat dokazano na različnih primerih (npr. uporaba periodike) v različnih knjižnicah. Knjižničarji pa smo si enotni, da podatki, da knjiga ni bila izposojena, še ne pomeni, da nikoli ne bo uporabljena. Nekatere knjige uporabljajo uporabniki samo v čitalnici in zato niso izposojene na dom. Pri analizi je potrebno upoštevati tudi tak način uporabe.

Nekateri avtorji predlagajo, naj bi knjižničarji posvečali večjo skrb absolutni uporabi deležev knjižnične zbirke. To pomeni, da bi morali ugotoviti razliko med dejansko in pričakovano uporabo gradiva. Npr. knjige s področja fizike zavzemajo 12 % knjižnične zbirke, idealno bi bilo, če bi tudi v celotni izposoji bil delež teh 12%. To bi pomenilo, da je delež knjig s področja fizike v celotni zbirki natančno takšen, kot ga pričakujemo v izposoji. S to metodo odkrijemo tista strokovna področja, ki so preslabo zastopana, in tista, pri katerih imamo gradiva preveč. Ob tem pa tudi, da izbor gradiva ni najboljši, da knjižnica kupuje napačne knjige ali da ima preveč zastarelega gradiva.

Osnovni statistični podatki o izposoji gradiva na dom v letu 2002

Za namene tega prispevka sem se omejila le na analizo gradiva, izposojenega na dom v letu 2002. Poleg izposoje na dom bi za jasnejšo osvetlitev bilo potrebno vsekakor analizirati tudi izposajo v knjižnici.

V letu 2002 je 6.121 redno vpisanih članov Knjižnice Ksaverja Meška obiskalo vse enote

(Slovenj Gradec, Pameče, Podgorje, Mislinja) zaradi izposoje gradiva na dom 39.190-krat in si na dom izposodilo 158.787 enot knjižničnega gradiva. Vsak član je ustanovo obiskal v preteklem letu povprečno 6,5-krat in si vsakokrat izposodil 4 enote na dom.

Knjižnična zaloga je bila konec leta 2002 60.467 enot, obrat zaloge pa 2,6.

Knjižnica je bila za uporabnike odprta v vseh enotah skupaj 4.772 ur. Zaradi izposoje na dom je prišlo v njene prostore vsako uro 8 obiskovalcev, vsako uro je bilo izposojenih 33 enot ustreznega gradiva.

Statistični podatki nam torej lahko povedo veliko ali malo, kakor jih pač vrednotimo. Vendar so dovolj zgovorni, še posebej tedaj, če upoštevamo, da so nekatere enote bolj obiskane kot druge in da je zelo različna frekvenca obiskov glede na dnevni čas. Največ obiskov je med tednom med 15. in 18., ob sobotah pa med 10. in 12. uro.

Zanimiva je tudi primerjava izposoje glede na zalogo strokovne literature in leposlovja. Razmerje med izposojenim gradivom oziroma zalogo je za stroko neugodno. Tako se je potrdila trditev, da bo knjižnica morala posvečati več pozornosti nakupu strokovnega gradiva.

Iz preglednice je razvidno, da trditev Lencestra ne drži. Čeprav je res, da starejšega gradiva izposojamo veliko manj kot novejšega, ne moremo trditi, da ga sploh ne izposojamo. Poprčen obrat starejšega gradiva je 0,5. Za pestrost in aktualnost izbora je pomembno, da ima knjižnica tudi starejše gradivo. Upoštevati seveda kaže njegovo zastarevanje pri različnih strokah. Temeljna dela pa morajo biti zastopana, čeprav so starejšega datuma.

Preglednica nam pokaže tudi, da uporabniki v naši knjižnici še vedno več iščejo leposlovje kot strokovno literaturo, saj je obrat leposlovja večji od stroke. Knjižnica ne dosega predpisanega razmerja med stroko in leposlovjem: le-to bi moralo biti 60:40 v korist stroke, vendar izposoja na dom kaže na še vedno tradicionalen odnos uporab-

nikov, ki v večji meri posegajo po leposlovju. Najbrž bo moralo preteči še kakšno desetletje, da se bo to razmerje spremenilo.

Če nadalje primerjamo izposajo knjižničnega gradiva na dom v letu 2002 in vsebinsko ustreznost knjižnične zbirke, opazimo, kot rečeno, da izstopa izposoja leposlovja, sledijo gradiva uporabnih ved in filozofije in psihologije. Recimo: 3.956 enot med uporabnimi vedami je bilo izposojenih kar 14.982-krat, kar pomeni, da je obrat 3,7-kraten. Enako velja za področje filozofije in psihologije, kjer je obrat štirikraten. 295 knjig s to tematiko, ki jih je knjižnica kupila v zadnjih dveh letih, je bilo v letu 2002 izposojenih 2.223-krat, obrat je skoraj osemkraten. Knjižnica bo morala temu področju posvečati večjo skrb in nabavo prilagoditi izrazitemu povpraševanju po tem gradivu.

Obrat gradiva po posameznih strokah je povprečno dvakraten.

Če pretehtamo preglednico še odstotkovno in primerjamo starost knjig oziroma gradiva in izposajo, lahko ponovno ugotovimo, da je v obravnavani knjižnici pomanjkanje strokovnega gradiva. Pri izposoji na dom, kot rečeno, prednjači leposlovje, če pa bi analizirali čitalniško izposajo, bi opazili, da v čitalnico največ izposojamo stroko, saj je referenčna zbirka knjižnice sestavljena iz 90 % strokovne literature. Če primerjamo knjižnično zalogo in izposajo na dom, lahko spoznamo, da se šele zadnje desetletje razmerje nekoliko popravlja v korist strokovne literature. Primerjave nam kažejo tudi, da se gradivo, ki je mlajše od 5 let, obrne v enem letu trikrat, starejše od 15 let pa povprečno 0,5-krat.

Ob primerjavi knjižnične zaloge in izposoje gradiva na dom nas presenetni podatek, da je delež leposlovja, starega manj kot pet let, v celotni izposoji skoraj 30 %. Podatek torej kaže, da uporabniki iščejo tudi v naši knjižnici največ novejše leposlovje in da vsekakor ni res, da starost leposlovnega gradiva ni pomembna.

Izposoja knjižničnega gradiva na dom v letu 2002 v primerjavi s starostjo fonda

Izšlo med leti	Skupno število strokovnega gradiva	2002 izp. strokovno gradivo	Skupno število leposlovja	2002 izp. leposlovje	Skupaj število gradiva	Skupaj izposoja 2002
pred 1960	1101	889	1030	531	2131	1420
1960 in 1964	510	277	1323	419	1833	696
1965 in 1969	755	655	1836	1023	2591	1678
1970 in 1974	1258	1894	2137	1595	3395	3489
1975 in 1979	2119	2483	3415	3586	5534	6069
1980 in 1984	2075	2295	3901	4518	5976	6813
1985 in 1989	2510	4565	5021	9958	7531	14523
1990 in 1994	4851	14148	6474	16990	11325	31138
1995 in 1999	6135	21264	7425	31298	13560	52562
2000 in 2002	2824	12766	3485	27633	6309	40399
Skupaj:	24138	61236	36129	97551	60185	158787

KULTURA

Ob primerjavi knjižnične zaloge in izposoje gradiva na dom nas presenetni podatek, da je delež leposlovja, starega manj kot pet let, v celotni izposoji skoraj 30 %.

Za leposlovje ni tako zelo pomembna starost, saj leto izida ni ključnega pomena. Leposlovje ima daljši »rok trajanja« in nikoli ne zastari. Mnogi bralci pa segajo le po novitetah.

Primerjava med deležem gradiva knjižnične zbirke (zaloge) in izposajo na dom naj bi pokazala tudi, kakšno je njuno razmerje glede na uporabnost. Idealno stanje v knjižnični zbirki dosežemo, kadar sta absolutna deleža stroke oz leposlovja glede na izposajo enaka. Ta primerjava za našo knjižnico pokaže odstopanja, ki smo jih že omenjali. Največje je pomanjkanje gradiva na področjih filozofije, psihologije in uporabnih ved. Delež zemljepisnega in zgodovinskega gradiva je nekoliko večji od izposoje na dom, saj sodi v ta okvir tudi domoznanstvo, ki ga knjižnica na dom izposoja le omejeno.

Zaključek

Šele poglobljena analiza izposoje knjižničnega gradiva Knjižnice Ksaverja Meška Slovenj Gradec na dom je pokazala pomanjkljivosti, ki jih samo s statističnimi podatki ni mogoče odkriti.

Potrebno je bilo razčleniti skladnost zbirke z normativi in standardi ter izposajo na dom, da smo prišli do evidentnih podatkov in rezultatov.

Seveda pa moramo biti zelo previdni pri sprejemanju sklepov, saj problem terja osvetlitev z vseh

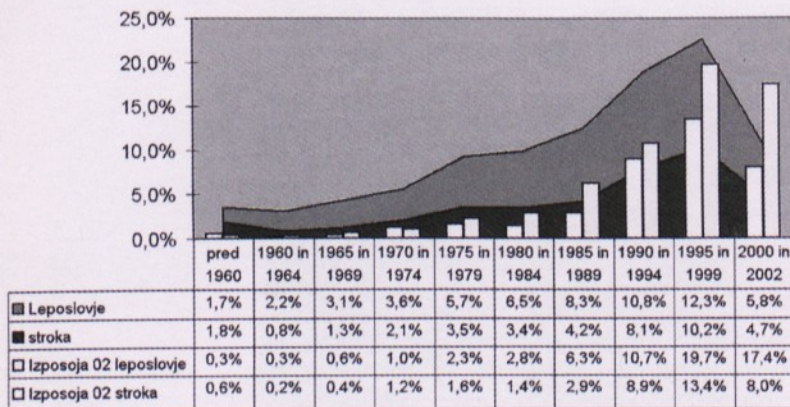
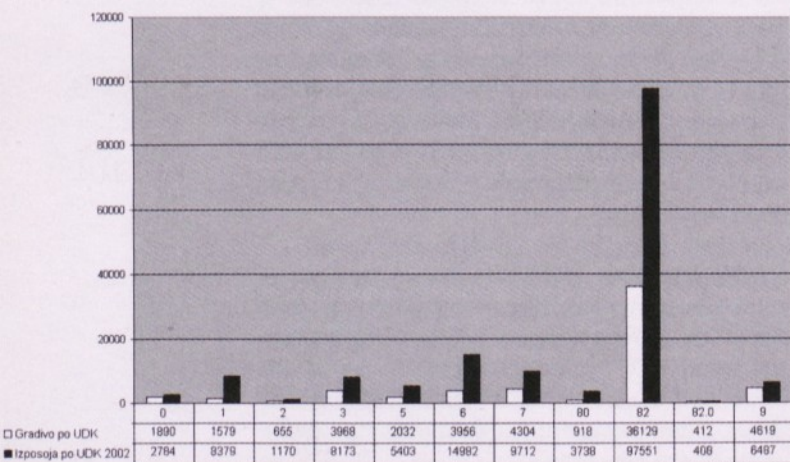
strani. Gradivo, ki ga ne izposojamo na dom (prezenčno gradivo), mora biti izvzeto iz analiz, saj je v bistvu dokumentarno gradivo.

Za leposlovje ni tako zelo pomembna starost, saj leto izida ni ključnega pomena. Leposlovje ima daljši »rok trajanja« in praktično nikoli ne zastari. Je pa res, da mnogi bralci segajo le po novitetah in jih starejše leposlovje ne zanima.

Tudi pri strokovnem gradivu so med posameznimi skupinami velike razlike. So gradiva, ki izredno hitro zastarajo. Tu mislim predvsem na tisto, ki obravnava dnevno-politično tematiko. Tega je kar precej in ima zelo omejen rok aktualnosti. Še posebej bi morali biti zelo pozorni tudi na gradivo uporabnih ved (medicina, računalništvo, zakonodaja, finance, politika, učbeniki) ipd. Če želimo imeti zares aktualno in uporabno gradivo na policah, potem bi morali poskrbeti, da ne bi imeli na voljo starejših knjig od 5 let.

Za knjige oz. gradiva drugih področij, npr. filozofije, psihologije, umetnosti, jezikoslovja, pa starost niti ni tako zelo pomembna, saj so domala vedno aktualna. Popolnoma jasno je torej, da knjige, ki hitro zastarajo, bralci vse manj uporabljajo, skratka, da je to zastarela literatura.

Razmerja med zalogo in izposajo po vrsteh

V Knjižnici Ksaverja Meška Slovenj Gradec je bila ob preselitvi knjižnice leta 1995 velika priložnost za presojo aktualnosti knjižnične zaloge. To priložnost smo v celoti izrabili, saj smo temeljito pregledali in prevrednotili vse gradivo in se znebili balasta, ki se je nabral z leti. Pa tudi sicer redno skrbimo, da vzdržujemo aktualnost zbirk.

Da imamo na policah v glavnem aktualno, nezastarelo gradivo, kaže prej omenjena analiza, še posebej pa primerjava med velikostjo določene skupine gradiva v celotni zalogi in njeno izposajo.

Pri tako očiščenih fondih je seveda težko izpolniti pogoj oz. standard o zalogi knjig na prebivalca. Smiselno se mi zdi le takrat, če imamo v mislih zalogo aktualnega nezastarelega gradiva. Vsako nekritično kopičenje s ciljem izpolnjevati tudi ta standard je vsekakor nesmiselno in škodljivo za njegovo aktualnost in uporabnost.

Rešitev je večji nakup, nikakor pa ne opuščanje nujnega izločanja starih knjig oziroma zastarelega gradiva.

Alenka Waltl Prodnik

Literatura:

- Lancaster, F. W. (1988): If you want to evaluate your library... - London: Library association publishing.
- Losee, R.M. ; K. A. Worley (1993) : Research and evaluation for information professionals. - New York: Academic Press..
- Normativi in standardi za splošno izobraževalne knjižnice.- Poročevalec Kulturne skupnosti Slovenije 1987, 28, str. 70 - 79
- Splošne knjižnice: IFLA/UNESCO standardi za splošne knjižnice (2002) .- Ljubljana - NUK

Šolske prenovе so stare toliko kakor šolstvo

Moj tokratni namen je orisati razvoj koroškega šolstva od najstarejše do sedanje zakonodaje, pri slednji pa se želim opreti tudi na lastne izkušnje, nabrane v širidesetletni strokovni delovni dobi. Pri tem lahko izhajamo iz naslovne resnice, da je le malokdo končal svoje šolanje, ne da bi se med njim, glede na začetno zasnovano, vsaj nekaj spremenilo. Trdimo torej lahko, da je nenehno prenavljanje vtkano v šolstvo kot celoto, ta celota pa je seveda sestavljena iz vseh vzgojno-izobraževalnih ravni in prav tako vpletena v osebno tvornost in razvoj vsakega učitelja, brez katerega ne more potekati nobeno snovanje in izvajanje te izredno pomembne družbene dejavnosti. Naj še posebej poudarim: ko govorim o razvoju šolstva, hkrati posredno opozarjam na prvine učnega in vzgojnega procesa, prvine, ki pomenijo tudi ali predvsem oblikovanje osebnostne in kulturne zavesti posameznika. Enako velja danes, kakor je veljalo v preteklosti.

Čeprav se vsaka zgodovina šolstva začne že v prvobitnih družbenih skupnostih, o pravem šolstvu lahko govorimo šele na njegovi verski osnovi, nastali predvsem zaradi smotrne vzgojne naloge v pridobivanju vernikov in v usposabljanju duhovniškega – torej v našem smislu tudi že učiteljskega naraščaja. Za najstarejšo zgodovino šolstva pa naj nam na tem mestu zadošča mnenje, da je v svoji temeljni podobi po starosti in lastnem pomenu bolj ali manj enaka drugim najstarejšim oblikam človeške kulture, kar tudi pomeni, da se te dejavnosti med sabo močno prepletajo. Glede na gornjo ugotovitev nas pač ne preseneča, da je prva znana vsega spoštovanja vredna izobraževalna oblika na območju današnje Koroške v državotvorni Sloveniji po viru prve posredne omembe v Slovenjem Gradcu delovala že leta 1228 in je torej, spomnimo se, bistveno starejša od nastanka trga Slovenj Gradec s posvetitvijo cerkve sv. Elizabete 1251 ter pridobitve mestnih pravic leta 1267. Zgodovina jo umešča med naše najstarejše župnijske šole, še dolga stoletja značilne šolske ustanove vse do razmeroma poznega nastajanja državnega šolstva v času zgodnjega prosvetljenstva. Posebna pomena je, da je šola, sprva zgolj župnijska in zatem že tudi mestna, z imeni učiteljev – največkrat duhovnikov – v Slovenjem Gradcu odtlej tako ali drugače izpričana vsa poznejša obdobja.

Evropske države so se šolstvu pričele posvečati veliko pozneje kot verske ustanove. Za širši srednjeevropski prostor velja, da se je to zgodilo šele v 18. stoletju, za tistega, kjer so živeli Slovenci, pa je poglobljena letnica 1774, ko je v avstrijskem cesarstvu po nekaj desetletij starejšem pruskem zgledu nastal prvi šolski zakon. Vpeljal je državno šestletno osnovno šolo, obvezno za vse otroke od 6 do 12 let. Vemo pa, da marsikateri zakon še danes tako ali drugače obstaja zgolj na papirju in tako ni nič čudnega, da je to v veliki meri še več desetletij obveljalo tudi v tem

primeru. Zakaj? Za izvajanje obveznega šolstva država ni mogla zagotoviti niti učiteljev niti primernih prostorov. V dveh od naših treh dolin se je nekaj premaknilo le v Dravski, kjer sta se najstarejšim trem – vuzeniški iz leta 1356 ter skoraj štiristo let mlajšima v Radljah in Ožbaltu, obema se piše začetna letnica 1727, v istem stoletju pridružili še župnijski šoli na Ribnici (1780) in Sv. Primožu na Pohorju (1789). V Mislinjski in Mežiški dolini se ni zgodilo nič takega, se pravi, da je prva ostala pri najstarejši koroški šoli, druga pa prav tako pri svoji do takrat edini, na Ravnah iz leta 1700.

Naslednji šolski zakon je cesarstvo dobilo razmeroma kmalu, po 31 letih oziroma leta 1805. Čeprav je katoliška cerkev v šoli obdržala največji vpliv, s svojo vlogo v njej ni bila povsem zadovoljna, zato je dosegla, da ga je novi zakon s celotnim nadzorom vred vrnil v njene roke. Vendar ji je treba šteti v dobro, da je bilo prav med veljavo tega zakona do leta 1869 za razvoj koroškega podeželskega šolstva narejeno zelo veliko, pa četudi najpogosteje samo s sila skromno, tedensko zgolj nekajurno in po svoji vsebini seveda še najbolj veroučno nedeljsko šolo. Tu je najpomembnejši premik dosegel šele takratni vuzeniški dekan Anton Martin Slomšek, vsekakor najvzornejši nedeljski učitelj, s svojim prvim sodobnim šolskim priročnikom Blaže ino Nežica v nedeljski šoli (1842), s katerim je prvotni veroučni okvir odlično razširil še na jezikoslovne, naravoslovne in matematične prvine. Kakršna koli je torej nedeljska šola že bila, vsekakor ostaja dejstvo, da je veliko Slovencev naučila vsaj začetnega branja in pisanja, dokler ni tega dela prepuščila pravi nekajrazredni vaški trivialki, v kateri so se otroci tudi po Slomškovi zaslugi naučili že precej več.

Tu bomo za obdobje drugega cesarskega šolskega zakona v sicer več kot dvakrat daljšem trajanju od prvega (1805–1869) že lahko našeli kar veliko novih šol: Zgornja Kapla 1807, Trbonje 1810, Črna in Šmartno 1811, Završe 1812, Remšnik 1815, Mežica in Prevalje 1819, za staro trško naselje Dravograd razmeroma pozno – leta 1820, kar je istega leta kot Libeliče in Podvelka, Podgorje 1821, Šentilj/Mislinja 1830, Vuhred 1834, Planina (Sv. Anton na Pohorju) 1841, Pernice 1849, Pameče 1853, Leše 1856, Šmiklavž in Muta 1858, Šentanel 1863, Lokovica 1866, Zeleni breg in Koprivna pa 1867.

Če nam je torej Terezijin zakon na območju današnje koroške enote Zavoda za šolstvo več kot skromno podaril samo dve šoli, nam jih je cerkveni omogočil pravo množico – kar 24 novih nedeljskih in župnijskih šol.

S tem smo se približali zadnjemu avstrijskemu šolskemu zakonu; cesarstvo ga je dobilo ob koncu leta 1869. Že njegov naziv 'liberalni vsedržavni zakon o šolstvu' nas opozarja, da je celotno šolstvo, seveda skupaj z nadzorom na vseh izobraževalnih ravneh, v

KULTURA

Ko govorim o razvoju šolstva, hkrati posredno opozarjam na prvine učnega in vzgojnega procesa, prvine, ki pomenijo tudi ali predvsem oblikovanje osebnostne in kulturne zavesti posameznika.

svoje vajeti spet prevzela država. Cerkvi je z veroukom pač ostalo še vedno močno vplivno območje, vsaj v enaki meri pa zelo natančna konkordatna določila o verskih obveznostih učencev in učiteljstva. Poglavitna novost tega zakona je vsekakor osemletna šolska obveznost za vse otroke v starosti od 6. do 14. leta. Žal je po drugi strani Slovencem navzlic vsej svoji razglaševani demokratični liberalnosti prizadel veliko krivic, ker je kaj kmalu spodbudil najstrupenejšo in najbolj zagrizeno ponemčevanje prav v tisti najpomembnejši ustanovi, ki bi nam naj pripomogla uresničevati pravice do šolanja v materinem jeziku – v dvojezični ljudski šoli. Tu ne bomo navajali nešteti zatiralskih primerov dejansko v vseh utrakvističnih šolah na obeh straneh današnje koroške meje, poudarimo naj le, da so bile potujčevalne rane na najmlajšem telesu slovenskega naroda velikokrat pregloboke, da bi jih sploh bilo mogoče povsem ozdraviti. S tega vidika so Slovenci pač dočela ostali brez prejšnje narodno jezikovne zaščite s cerkvene strani, tako dobrodošle v desetletjih prejšnjega zakona.

Toda v razvojnem pogledu je ta zakon z zadnjim obsežnejšim valom nastajanja novih šol prav tako prinesel nekaj novih šol, čeravno že bistveno manj kot prejšnji, kar je razumljivo, če samo pomislimo, da je bila koroška šolska razporeditev že precej gosta. Nastale so še naslednje nove ljudske šole: Zgornji Razbor leta 1874, Branik (Sv. Jernej nad Muto) 1880, Srednji Dolič 1881, Podvelka in Lehen (nad Podvelko) 1882, Gortina ali Vrata in Paški Kozjak 1884, Podpeca (Sv. Helena) 1896 ter Sele / Vrhe 1898. S tem smo se torej obogatili še za devet podeželskih šol, pri čemer pa je opazno, da se njihova mreža v zadnjih dveh desetletjih cesarstva ni več širila. Monarhija je sicer konec leta 1918 propadla, toda liberalni šolski zakon se je dejansko obdržal vse do leta 1929, ko ga je nadomestil edini starojugoslovanski kraljevinski zakon, ki v Sloveniji ni uveljavljal pomembnejših novosti, ker je v marsičem obdržal predhodnikova določila, če izvzamemo spodbujanje meščanskih šol v vlogi leta 1945 nastalih nižjih gimnazij. S premikom šoloobveznosti na 7. leto starosti je celo pomenil precejšen korak nazaj. Z vrnitvijo na ponovni vpis šest let starih otrok smo se ga znebili šele sedemdeset let pozneje s podaljšanjem obveznega šolanja na devet let.

Današnja Koroška je v obdobju kraljevine pridobila še naslednje ljudske šole: Brezovec (Sv. Trije Kralji) leta 1926, Žerjav 1929, Strojna 1937 in Mislinjski graben 1938, torej v vsaki koroški dolini vsaj še eno oziroma v Mežiški dolini dve. Enako pomembni ali celo še bolj sta meščanski šoli Slovenj Gradec (1920) in Mežica (1926), v katerih pa moramo pravzaprav videti le vzporednico iz leta 1929 vpeljano višjo stopnjo narodne (osnovne) šole oziroma z našo sedanjo predmetno stopnjo osnovne šole. Danes je zgodovina meščanske šole pomembna zlasti zaradi tega, ker je na stopnji veliko starejše nižje gimnazije, dejansko še ene oblike obvezne višje stopnje osnovne šole, že uvajala tudi pouk tujega jezika, sprva francoščine in v tridesetih letih čedalje bolj nemščine.

S povsem nemško medokupacijsko osnovno in

meščansko šolo (od leta 1941 in le redkeje kje vse do leta 1945, ena od takšnih izjem je tudi mesto Slovenj Gradec, kjer je nemška meščanska šola vsaj na papirju delovala skoraj do dneva osvoboditve) se tu ne bomo natančneje ukvarjali – z edinim poudarkom, da si je skoraj povsod po Koroškem navzlic nemajhnemu trudu zaman prizadevala nadomestiti nacistično nasilno prepovedano slovensko obvezno šolstvo.

Prav tako se tu ne bomo spuščali v podrobnosti šolske zgodovine od leta 1945 do sedanjosti, saj je veliki večini nedvomno dovolj znana iz lastnega doživljanja šolskih klopi. Omejili se bomo le na najpomembnejše stopnje poosvoboditvene šolske zakonodaje, ki nam je z začasno sedemletko, marsikje pa za kakšno še krajše prehodno obdobje, celo šestletko – oboje seveda zaradi pomanjkanja učiteljev in številnih med vojno porušenih šolskih stavb, celo določila nedobrodošlo skrajšanje šoloobveznosti. Zakonodaja se je za daljši čas ustalila šele z letom 1958, ko je bila z ukinitvijo nižje gimnazije vpeljana enotna osemletna osnovna šola.

Do takrat je bilo ustanovljenih še nekaj vaških šol (ki so bile kakor druge tudi žarišče kulturnega dogajanja v kraju): Josipdol 1952 (delovala je do 1974), Hudi kot 1956 (do 1972), Turiška vas 1962 (do 1976). Žal so že nekaj let prej zlasti zaradi prešibkega vpisa morale zapreti vrata naslednje šole: Mislinjski jarek (1977), Zelenbreg (1978), Planina na Pohorju (1987), Podpeca (1988), Branik oz. Bistriški jarek (1989), Gortina oz. Vrata (1991) in Brezovec (1993). To je pač dvojna škoda, saj je šola v manjših krajih, kakor rečeno, še toliko bolj vedno tudi najpomembnejše kulturno žarišče.

Nekoliko pozneje smo dobili osnovne šole s prilagojenim programom, torej obvezne vzporednice za učence z lažjo telesno ali umsko prizadetostjo: Ravne 1958, Slovenj Gradec 1967 (sprva kot podružnico ravenske šole) ter Muta 1974; ta je krajši čas delovala bodisi v Radljah bodisi Vuzenici. V približno istem času, le da hitreje in v nekoliko drugačnem vrstnem redu so bile ustanovljene glasbene šole: Slovenj Gradec 1953, Ravne 1956 ter Radlje 1959.

Dosedanjemu celostnemu vpogledu v razvoj koroškega šolstva se bomo pri srednjem šolstvu tokrat odpovedali, ker si samo po sebi zasluži lastno in temeljito pozornost. Z določenimi značilnostmi pa se ga bom v sicer kratkem nadaljevanju, ki bo zaznamovano bolj osebno, vsekakor dotikal, pač toliko bolj upravičeno, ker je vanj vtkanega skoraj štirideset mojih delovnih let, kot je zapisano v utemeljitvi šolskega ministrstva za državno nagrado, ki mi je, seveda najbolj po zaslugi mojih glavnih predlagateljev s šolskega centra Slovenj Gradec, bila dodeljena leta 2002.

Po diplomu iz angleščine na ljubljanski filozofski fakulteti februarja 1963 sem se iste leta zaposlil na univerzitetnem Inštitutu za sociologijo še največ zaradi pogodbe s Slovensko akademijo znanosti in umetnosti za avtorsko delo iz družboslovnega izrazoslovja v Slovarju slovenskega knjižnega jezika. Dve leti pozneje je končala študij medicine moja življenjska družica Milena in s tem se je takoj ponudila možnost, da v njenem rodnem Slovenjem Gradcu dobiva družinsko stanovanje, saj je mlada ekonomska šola

enako nujno potrebovala profesorje kakor zdravstveni dom njo. Da je takrat prvih še bolj primanjkovalo, izpričuje dejstvo, da sem v svojem začetniškem šolskem letu 1965/66 kot edini germanist na šoli moral poučevati angleščino in nemščino, na pomoč pa sem z dodatnimi urami priskočil še osnovni šoli. Nekako sem s celodnevni poukom od sedmih zjutraj do vsaj sedmih zvečer zmožal tudi po deset ur dnevno, tedensko pa okrog 45 ur ali kar dve polni učni obveznosti. S tem podatkom hočem predvsem osvetliti tedanje skoraj običajne kadrovske zagate novih, zlasti podeželskih srednjih šol, ki so jih pač najpogosteje reševali absolventi ali celo še študentje sklepnih študijskih letnikov. Marsikdo si je v siceršnjem spodbudnem družbenem vzdušju s tem prislužil priložnost za nadaljevanje študija, najboljši od njih celo s polno plačo ob znatno znižani ali kakšno šolsko leto kar črtani učni obveznosti.

Navzlic napornemu poučevanju, a kaj, bil je pač še čas udarništa in garalo se je vsepovsod, je bilo samoumevno, da sem že po dveh letih opravil strokovni izpit. Po spletu okoliščin sem že leta 1969 postal ravnatelj, z 31 leti eden najmlajših srednješolskih v Sloveniji, kot se mi je marsikdo še nekaj nadaljnjih let čudil ob raznih srečanjih. Kar kmalu sem zaznal, da nas ena sama srednja šola v neustrezni stari zgradbi prostorsko in razvojno utesnjuje, nekaterim dobrodošlim naključjem – študijski znanci na primernih delovnih mestih v Ljubljani, znanstvo s sestankov s prof. dr. Aleksandro Kornhauser na najvišjem šolsko-oblastnem mestu – pa moram pripisati, da smo lahko nadaljevali – tako rekoč – osupljiv in za večino spremljevalcev celo presenetljiv razvoj srednjega šolstva, ki ga je dokončno omogočila razsežna nova šolska stavba, slavnostno odprta jeseni 1975. Ko sem se po dvajsetih letih poslovil od našega šolskega centra, je bil že največja srednja šola na Koroškem, nadaljnji razvojni koraki pa so mu določili spoštovanja vredno mesto med največjimi slovenskimi srednjimi šolami, ki imajo sedaj pod svojo streho že tudi kakšno strokovno višjo šolo, v kateri lahko prav tako vidimo posebno potrditev pravilnega predhodnega delovanja in posebno spodbudo, da se po tem uspešnem zgledu poslovne usmeritve podobno uveljavijo prizadevanja za nov kakovostni vrh še v zdravstveni, gostinski in lesarski izobraževalni smeri.

Dotakniti se želim še nekaterih značilnosti strokovnega dela, zanesljivo nič manj pomembnega za moje celostno vzgojno-izobraževalno področje, v nekaterih razsežnostih tudi kot kulturnega dela. K najbolj vztrajnemu naj štejem redno skrb za publicistično dejavnost. Na našem šolskem centru smo jo znali razvijati s sodelovanjem na različnih natečajih, na katerih so dijaki bili redno deležni priznanj in nagrad, še posebej pa že z vsakoletnimi zborniki oziroma letopisi, v katerih se je ponavadi poleg opisov posameznega šolskega leta vedno našel prostor še za prispevke s širšega strokovnega in kulturnega področja. Tako sem enako vneto nadaljeval tudi na novem delovnem mestu potem, ko sem bil leta 1985 imenovan za predstojnika koroške enote zavoda za šolstvo. S skupnimi prizadevanji sodelavcev na enoti in ravnateljev koroških šol smo uspeli ustvariti kar lep niz zbornikov, s kakršnimi se ne more ponašati

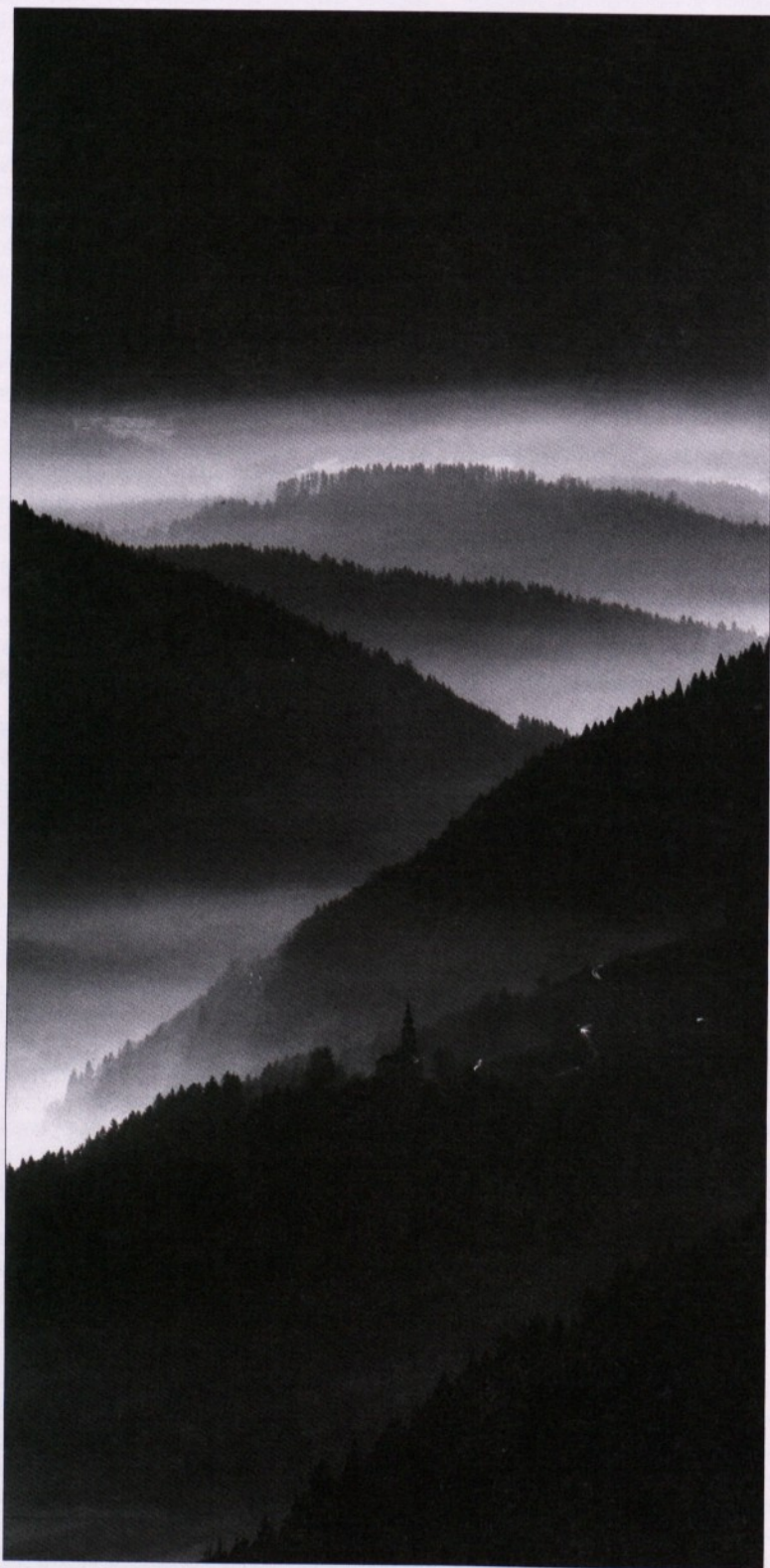
nobena druga delovna enota našega republiškega zavoda. Takšni mejniki, če omenim recimo najpomembnejše, so: Koroško šolstvo od preteklosti do sedanjosti (1995), Kakovost dela v šoli – dosežek uspešnega pedagoškega vodenja (1998), Šolsko svetovalno delo na Koroškem (1999) ter trije zborniki, namenjeni našim strokovnim ravnateljskim potovanjem v Anglijo (1997), Nemčijo (2000) in Avstrijo (2002), ki so obenem vzporedne raziskave šolstva v obiskani državi. Veliko priznanje za takšno vztrajnost sem doživel že s sočasno objavo Zgodovine šolstva v Mislinjski dolini od pričetkov do leta 1945 v Zborniku Slovenj Gradec in Mislinjska dolina II (1997). Vsekakor velja, da so imenovane knjige imele in imajo odmeven kulturno-zgodovinski pomen.

S tem sem že zajel naslednji dolgoletni vsebinski sklop v svoji vsakoletni dejavnosti na predstojniškem delovnem mestu – poučna ravnateljska potovanja po tujini ter še večkrat po ožji in širši domovini. Vedno so se mi zdela smotrna predvsem zaradi prepričanja, da se bodo ravnatelji neprimerno ustrezneje in lažje odločali pri načrtovanju tega pomembnega delovnega področja na svoji šoli, če se bodo pri tem lahko opirali na skupno doživeto vedno vsaj dvodnevno študijsko zasnovano in izpeljano izkušnjo. V osemnajstih skupnih letih smo poleg zgoraj omenjenih potovanj v tujino obiskali množico lepih krajev in odličnih ustanov po vsej Sloveniji in slovenskem zamejstvu v vseh treh sosednjih državah in si na vsaki poti stkali veliko novih znanstev ter nabrali številne nepozabne vtise.

Povsem svojevrstno moje delovno področje je navsezadnje tudi prevajanje kot nekakšen stranski dosežek mojega visokošolskega študija. Prevajal sem vedno rad tako v zapisani kakor v živo besedni obliki, čeprav moram priznati, da v prvo omenjeni veliko rajši in znatno bolj sproščeno kakor v drugi. Živo prevajanje je pač tudi po mojih izkušnjah tako zahtevno delo, da ga tudi sam takoj uvrstim med tisto, ki od človeka terja izredne napore, uspeva pa lahko le in samo, kadar sloni na dovolj bogatem znanju materinega in tujega jezika. Zadevni trud mi je vedno bil v dejansko zadoščenje, toliko bolj, ker sem skoraj vedno zanj dobil zaslužen priznanje za strokovno dobro opravljeno delo. Doživiljal sem ga zlasti ob nešteti srečanjih v Avstriji in Nemčiji, a tudi ob tistih manj številnih v Angliji. Ko tehtam dosežke, se zdi, da so le-ti svojevrsten prispevek h kulturnim dogodkom.

Če že sem ta sestavek pričel s šolsko zakonodajo, se naj še vsaj malo vrnem k njej. Po večinskem evropskem vzoru je sedanjo devetletko, prepričan sem, da od vseh oblik obvezne šole še najbolj trajno, vpeljal obsežni sklop zakonov, dejansko pripravljen že do srede prejšnjih devetdesetih let. Devetletko smo pričeli izvajati jeseni 1999. Še najbolj mi bo verjetno ostal v spominu tisti drobec, ki je z vstopom šestletnih prvošolčkov neverjetno skrbel celo nekatere vrhunske slovenske pedagoške strokovnjake. Na osnovi družinske izkušnje me ni niti malo skrbelo, kar je razvidno tudi iz gornjih vrstic, da projekt ne bi dosegel zastavljenih ciljev.

Franček Lasbaher

Tomo Jeseničnik, fotografija

K zgodovini Kulturnega doma v Slovenj Gradcu

Kulturni dom Slovenj Gradec je letos obeležil 20-letnico delovanja in 75-letnico prve filmske predstave v mestu. O tem so poročali številni mediji. Janez Žmavc, pisatelj in dramaturg, se je ob tej priložnosti pogovarjal z direktorico Marjano Štalekar in pogovor objavil v prejšnji številki *Odsevanj* (št. 49/50).

Ta krajši zapis naj dopolni nekatere manjše podatkovne vrzeli v zvezi s poslopjem kulturnega doma in njegovo funkcijo pred drugo svetovno vojno in po njej. (Ob tem pa kaže mimogrede opozoriti, da si Slovenj Gradec in Mislinjska dolina zaslužita almanah ali celo zbornik o zgodovini ljubiteljske kulture v 20. stoletju.)

Zlet koroškega sokolskega okrožja, zbor pred sokolskim domom, Slovenj Gradec 11. junij 1939.

Prihodnje leto naj bi obeležili 100-letnico ustanovitve Narodnega doma (nekdanj Druškovičeva hiša, zdaj Koroška banka), v katerem so tedaj nastopale igralske in pevske skupine in skupaj s čitalnico (1905) krepile slovensko narodno zavest. V ta čas segajo tudi zametki mestne godbe, ki jo je snoval slovenski učitelj in nadarjeni glasbenik Karel Job.

Po razsulu mnogonacionalne Avstro-Ogrske leta 1918 je tudi Slovenj Gradec doživljal številne spremembe. Narodno in društveno življenje so razvijali: salonski orkester, planinsko društvo, društvo Sokol in druga. Društvo Sokol je za svoje dejavnosti nujno potrebovalo telovadni dom. Graditi so ga začeli z donacijami meščanov junija 1929 in ob desetletnici ustanovitve Sokola v Slovenj Gradcu so že imeli v njem telovadno akademijo, »čeprav je bil dom še v surovem stanju«, dogradili in opremili pa so ga sredi leta 1936. (Vinko Cajnko, *Telesna vzgoja treh dolin*, 1957)

V okviru društva Sokol so delovali dramski odsek, pevski zbor, lutkarji in čitalnica. Josipina Romold, tedanjim meščanom znana ljubiteljska igralka, in njena hči Zdenka, poročena Stani, učiteljica in igralka, sta zapisali, da je imel dramski odsek 49 predstav med obema vojnoma. Tudi po osvoboditvi

so predvojni člani oživili oziroma obnovili dejavnost dramske skupine. Prizorišča predstav so bila pred vojno v sokolskem domu, na dvorišču Rotenturna in pod Druškovičevim kozolcem. Med znanimi slovenjgraškimi ljubiteljskimi igralci in pisca silvestrskih šaljivih kronik sta bila tudi dr. Ljuba Prenner, odvetnica in pisateljica, in Alojz Krajnc, tajnik mestne občine in organist.

Starosta (predsednik) društva Sokol je bil (od 1919 do 1936) ravnatelj slovenjgraške bolnišnice prim. dr. Vinko Železnikar. Ob obletnici njegove smrti so mu v avli sokolskega doma postavili reliefni portret s posvetilom. Po Železnikarjevi smrti je Sokol vodil Ivan Rojnik do nemške okupacije, trgovec in tudi župan mesta v letih 1935 in 1936. Po vojni je sokolsko dejavnost v prostorih sokolskega doma razvijalo oziroma nadaljevalo Telesnovzgojno društvo Partizan (TVD); društvo je več kot 30 let uspešno vodil Vinko Cajnko, znani slovenjgraški športni delavec.

Doma TVD Partizan niso uporabljali le športniki in rekreativci, pač pa so v teh prostorih organizirali dejavnost tudi kulturni delavci, društva in klubi, namenjeni so končno bili še številnim zborovanjem, proslavam in družabnim srečanjem.

Za občinski praznik (4. junija 1983) je bil nekdanji telovadni dom obnovljen in prenovljen (s 3. samoprispevkom in prispevki številnih donatorjev) in je postal kulturni dom, ki ga je v upravljanje prevzel Kulturni dom Slovenj Gradec, telesnokulturna in športna dejavnost pa se je preselila v novo športno dvorano (1977).

Jože Potočnik

Prenova stavbe, 1982 (vir: Mislinjska dolina, marec 1986)

KULTURA

Slovenj Gradec in Mislinjska dolina si zaslužita almanah ali celo zbornik o zgodovini ljubiteljske kulture v 20. stoletju. Prihodnje leto naj bi obeležili 100-letnico ustanovitve Narodnega doma.

Od 1 do 5 v gledališču

(sezona 2002/2003)

KULTURA

Mika me, da bi gledališke uprizoritve prejšnje sezone v kulturnem domu Slovenj Gradec ocenil od 1 do 5. A naj bo ocenjevanje pridržana pravica vsakega posameznega obiskovalca. Na kratko se bom skušal ocenam približati, končno piko pa naj napravi vsak sam.

Torej sezona 2002/2003 se je začela s predstavo Špas teatra **STEVARDESE PRISTAJAJO**, predstavo, ki je po izboru občinstva na celjskih Dnevih komedije dosegla prvo mesto. Zagotovo bi ta povprečni igrokaz pridobil nekaj točk, če bi v njem nastopil Borut Veselko, ki pa ga je žal nadomeščal z na vrat na nos vskokom v vlogo (nič kriv) premalo pripravljen igralec. Igralke so reševale

igro in daleč prekosile moško zasedbo: Ljerka Belak, Mateja Pucko, Magda Kropiunig in Nina Ivanič. Komedija zmešnjav na prvo žogo. Nobenega dribljanja, nobenega domiselnega poi-gravanja z žogo, vse kar naravnost v gol brez vratarja. Nalepka *najboljša komedija*, ki naj bi propagirala kurentno blago, se je izkazala za nezanesljivo.

Pravi začetek sezone je bil šele ogled predstave v ljubljanski Drami. Shakespeare: **ROMEO IN JULIJA** v režiji Dušana Jovanovića. Edina pomisel, ki se mi v spominu vrača k tej zanimivi posta-

vitvi, je njena aktualizacija, dogajanje je po nepotrebnem postavljeno v naš čas. Shakespeare je avtor za vse čase. Posodobljeni konflikti premnogokrat izgubijo težo in jih je treba na silo spravljati v kontekst. Poleg domiselnih upodobitev naslovnih vlog (zlasti v izvirnih scenskih rešitvah) Polone Juh in Gregorja Bakovića velja omeniti odlično Mileno Zupančič v vlogi dojlje.

SPET TA NEDELJA v uprizoritvi Mestnega gledališča ljubljanskega ni prinesla kaj več kot medlo, že tolikokrat (mogoče samo malo, malo drugače) prežvečeno zgodbo o tegobah mladega para. Igra ne prinaša odkritja, ne nosi sveta, partnerja nista razpeta »od rojstva do smrti« vsaj v osnovnih življenjskih situacijah - pa četudi tega ravno ne pričakujemo, vsaj izhodišče za pričakovano dobro komedijo ali pa tragedijo naj bi nam dala.

Zadnji abonmajski predstavi sta okronali sezono z rekrom: Konec dober - vse dobro.

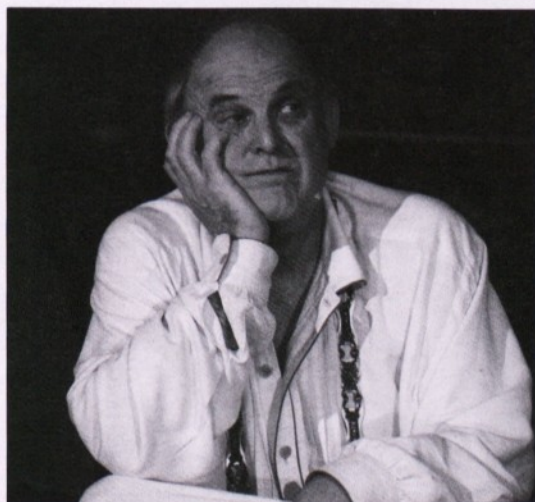
KRČMARICA MIRANDOLINA Carla Goldonija v režiji Katje Pegan in uprizoritvi Gledališča Koper je bila prijetna osvežitev. Mediteransko razigrana komedija, v kateri so blesteli Saša Pavček, Boris Cavazza, Livij Bogatec iz Trsta (še vedno velik šarmer), Ludvik Bagari in drugi. - Za sam konec pa **RITTER, DENE, VOSS** avstrijskega dramatika Thomasa Bernharda v režiji Dušana Mlakarja. Igor Samobor, Milena Zupančič in Silva Čušin. Trije vrhunski igralci ljubljanske Drame. Osrednja tema igre je (povzeto po gledališki objavi) »občutek odsotnosti smisla ... da je pomembneje kot govoriti o stvareh o njih molčati ... zavračanje meščanske navlake, tako miselnosti in lažnih vrednot kot predmetov in ritualov (ceremonialnih olikanosti, lažnih družinskih slavij itd.), ki so nadomestilo za resnično življenje ... »

Igor Samobor je po avtorju zasnovano podobo filozofa Ludwiga Wittgensteina upodobil s proni-

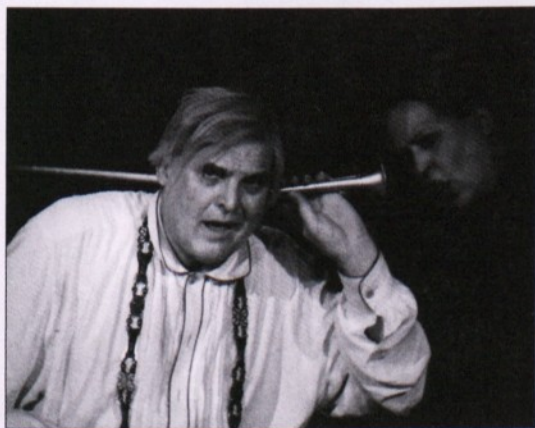

cljivo vivisekcijo, ki ni plod igralčeve vednosti o psihiatriji, marveč z občudovanja vredno energijo pretanjeno vrtnanje v globine igralskih možnosti. V tem »peklu v troje ... mukah bivanja, temeljnem razmerju med sovraštvom in ljubeznijo, odvisnostjo, pripadnostjo in dolžnostjo« (Darja Dominkuš) sta se ujeli tudi izvrstni Milena Zupančič in Silva Čušin v vlogah njegovih sester. Enkratna, nepozabna stvaritev.

Ob tem velja omeniti, da je bilo slovenjegraško občinstvo prav ob tej predstavi deležno mnogo hvale iz ust samih igralcev. Tudi publika naredi predstavo, in Slovenj Gradec ima dobro publiko.

Predstava ljubljanske Drame *Izboljševalec sveta*: Radko Polič in Katja Levstik (Foto: Tone Stojko).

Medtem ko obnavljam te spomine, so nas igralci ljubljanske Drame že drugič obiskali z Bernhardom. **IZBOLJŠEVALEC SVETA** z Radkom Poličem v naslovni vlogi ni izneveril njihovih pričakovanj. Publika je predstavi pozorno (soustvarjalno) sledila in jo na koncu nagradila z izjemno lepim aplavzom.

Bernhardov konec prejšnje sezone se je tako lepo povezal z novo, obetajočo sezono ...

Janez Žmavc

O predstavi SOBE

Kulturnega društva Pameče-Troblje

KULTURA

Vtisi s predstave Kulturnega društva Pameče-Troblje; uprizoritev, vredna, da si jo pobliže ogledamo. Za letošnji občinski praznik občine Slovenj Gradec so uprizorili SOBE avtorja Markusa Kōbelija v režiji Aleksandra Čaminskega. Uprizoritev me je fascinirala. Ne le zaradi občudovanja, kaj zmorejo igralci amaterji in njihovi skriti talenti. Le v prave roke morajo priti. Navdušen sem bil nad ključem, s katerim je režiser odklenil vrata v zares enkratno doživljanje igrilstva in njemu namenjenega besedila. Če rečem besedila, potem to ni primarna postavka v sporočilnosti igre, ampak samo eden od znakov odrske govornice. Nekonvencionalna intonacija glasu, izrazita obrazna mimika, gibanje telesa, geste, hoja, glasba (meni še posebej ljubega, tukaj docela ustreznega skladatelja Erika Satieja) itd.; vsem tem znakom je podrejeno vse. Ti znaki imajo kajpak svoj umetniški credo, niso se znašli naključno na tem odru, bazirajo v Artaudovem gledališkem postulatatu: vrniti gledališče k ritualnim, kultno-obrednim koreninam, kjer se je vse začelo. Režiser Čaminski je uporabil princip grand guinola (velike marionete ali nad-marionete). Figure niso realistične v maniri logičnega pripovedovanja zgodbe, zgodba sploh ni pomembna. Osrednje teme so življenjska stanja, medsebojni odnosi, eksistencialne stiske, človečnost in podrejenost mamonu kapitalu, igra s smrtjo in preživetjem, svet nezavednega in katastrofičnega ob iztreznjenju. Ničesar ni narejeno ali povedano deklarativno, vpreženi so vsi naši čuti. In kaj lahko o tem globlje, bolj sugestivno, bolj elementarno pove kot govornica igralca, ki nima na voljo le organa za govorjenje, ampak izkoristek celotnega potencialnega habitusa, ki zmora kaj več kot le z napisanimi besedami sporočati, kaj se v njem ali z njim dogaja. Beseda je v takem uprizarjanju le vrh ledene gore; bolj zanimivo je tisto, kaj tiči spodaj. Kaj pripravi človeka, da spregovori, in ali je v načinu, kako spregovori, vsa resnica, kaj tiči zad? Ali je zdaj vse povedano, kaj je zamolčano. Preseneča Mičo Mićović – vloga dedija je nevomno vrh njegovega gledališkega nastopanja. Aleša Svetina pa je novo odkritje v vrstah mlajše generacije. Izredna kultura telesa in posluš za oblikovanje vloge. Po Ani Javornikovi (v vlogi Ljube Prennerjeve in v režiji Andreja Makuca) odkritje, ki budi pričakovanja. Enako uspešno sta se v manjših in prav tako nelahkih nalogah uveljavila Stana Lušnic Arsovska in Matej Smodiš. Gledalci so predstavo lepo sprejeli.

Janez Žmavc

Maska fest 2003

– koncert v spomin na Primoža Terglava – Masko

KULTURA

Primož Terglav -
Maska
(1969 - 1994)

Desetega maja zvečer se je v kulturnem domu Stari trg zbralo okrog 150 ljudi na prvem Masko festu, koncertu, ki je bil posvečen spominu na slovenjgraškega glasbenika, trobentača Primoža Terglava – Masko.

Primož Terglav se je rodil 16. maja leta 1969. Po končani strojno tehniški šoli na Ravnah je omenjeni stroki posvetil tudi študij na Fakulteti za strojništvo v Ljubljani. Nižjo glasbeno šolo je zaključil že v Slovenj Gradcu, istočasno s študijem strojništva pa je v Ljubljani končal še srednjo glasbeno šolo za trobila. Le ta mu je odprla pot na ljubljansko Akademijo za glasbo, kjer je pri profesorju Stanku Arnoldu nadaljeval študij trobil (trobenta) in ga uspešno zaključil z diplomom.

Primoža je trobenta spremljala že od malih nog. Igral je pri pihalnem orkestru Slovenj Gradec, pozneje tudi pri Big bandu Ota Vrhovnika, imel je svoj »Maska band«, bil član skupine Ilex, priložnostno je igral na jam sessionih, slišali pa smo ga lahko tudi tako pri ansamblih narodno-zabavne glasbe kot pri kakšnem punk bandu. Žal le kratek čas je svoje akademsko znanje delil in posredoval učencem na glasbeni šoli v Velenju, kajti pri svojih 25. letih je svoje tuzemsko življenje tragično končal v prometni nesreči.

Komentar Gregorja Ginterja:

»Samo nemo lahko spremljamo stvari, ki se z bliskovito naglico dogajajo v soseščini in preko plank našega klasičnega dojemanja okolice. O času so prelite že enormne količine črnila, da bi na koncu vsak po svoje lahko izluščili bistvo ali mu

skušali pobegniti. Konec koncev je samo teorija, ki smo jo sprejeli kot dobro in temu primerno z njo barantamo. Vsi puščamo sledi v času. Najdražji je čas mladosti, ko so glave neobremenjene in v prsih razbija največje srce.

Kljub temu, da je bil Primož eden boljših trobentačev, mu je srce utripalo v ritmu roknrola. Jazz je bil le izrazno sredstvo, v katerem se je najbolje znašel. Mnogi smo ga spoštovali, čeprav govorice, ki jo je trobil nismo dojemali v popolnosti. Prijatelji in znanci smo potrebovali kar nekaj časa, da smo zapolnili tišino, ko je njegova trompeta utihnila.«

Maska fest naj bi postal tradicionalen, kot so obljubili pobudniki in organizatorji koncerta – člani glasbene skupine Suha južina in Kulturno društvo Gral.

Da je prirediteljev stekla, so priskočili na pomoč še Mestna občina Slovenj Gradec, Zveza kulturnih društev Slovenj Gradec, Kulturno društvo Stari trg in Koroški radio, za suha grla pa je poskrbel Klik bar.

Na Masko festu so tišino zapolnili mnogi glasbeniki: Rihard Zadravec nam je z akordeonom postregel iz repertoarja svojega diplomskega koncerta, ki ga je prav tiste dni odigral v Gradcu. Kasneje smo Rikiju prisluhnili še s triom Apropoz, ko sta se mu pridružila še brat Joži na bobnih in Benjamin Pirnat na kontrabasu. Navdušili so s francoskimi šansoni in jazz standardi.

Lastne skladbe, z zelo poetičnim pridihom, so ponudili Ex animo trio: Valentina – klavir, flavta,

*Bil je močan glas, glas, ki je takoj razgnal meglo.
Naenkrat se je pred menoj svetlikala voda.
Glas je bil moj edini vodnik.
Rekel je, naj pogledam na nasprotni breg in rastlinje na njem.
Videl sem nekaj trsja in prostor, kjer so ljudje zajemali vodo.
Glas je dejal: »Ko boš zagledal mehurčke,
zlezi na enega in pusti, da te nosi.«
Spet me je prekrila megla in z njo drobni mehurčki.
»Zlezi na enega,« je rekel glas grozljivo blizu.
Slišal sem svoj 'kako', a to ni bil moj glas,
to preprosto nisem bil jaz.
»Pojdi v meglo,« je rekel glas.
Tam sem videl, da to niso mali mehurčki.
Veliki so kot buče in lahko jim sledim.
Oprijel sem se enega in odplaval z njim.
Razločno sem čutil kako se gibljem.
Postal sem mehur.*

Primož Terglav - Masko, 1994

Trio Suha južina

Trio Apropos

Ex animo trio

Duet: Jure Praper in Marko Merčnik

Duet Joži Šalej in Aleš Hadalin

vokal in Blaž Prapotnik – kitara, Tomaž Smolčnik – bobni.

Prav tako z avtorsko glasbo se je predstavil komaj dober mesec mlad duet Jureta Prapra in Marka Merčnika. Širši javnosti znana Aleš Hadalin in Joži Šalej sta tudi tokrat očarala s šansoni in evergreeni iz naše nekdanje domovine. Množica jim je z veseljem pritegnila, še posebej po koncu uradnega dela koncerta.

Vzdušje blue grassa malo drugače, kot svojo glasbo radi poimenujejo sami, so s kitaro, banjom, kontrabasom in orglicami pričarali Suha južina – Iztok Hirtl, Benjamin Pirnat in Marko Kristan, del zasedbe nekdanjih slovenjgraških Ilexov. Ko so se jim pridružili še Primož Juvan, Danilo Karlin, Uroš Knez in Matjaž Izak so bili Ilexi skoraj kompletni. Po devetih letih so se ponovno zbrali, posebej za Maska fest, v spomin na Primoža, ki je z njimi muziciral in igral v skupini zadnji dve leti njenega delovanja. Lepo jih je bilo ponovno slišati in videti skupaj.

Maska bi bil vesel. Zagotovo. To je bilo razbrati tudi z obrazov njegovih najbližjih, očeta in sestre Brine.

Kot se za take prireditve spodobi, smo slišali še jam sassion glasbenikov iz različnih zasedb, ki so poskrbeli za dobro voljo še po koncertu ...

Za tiste, ki smo ostali je bilo lepo še dolgo v jutro. Tudi zato, ker smo se spet našli prijatelji, znanci ... iz dni, ko smo bili »nekomu tam zgoraj« tako pri srcu, da smo si vzneseni upali biti »veliki v neumnostih,« ki se jih je vedno lepo spominjati. Kot Primoža.

Draga Ropič

(fotografije: Primož Juvan)

ZAHVALA

Srčno rad bi osebno izrekel besede iskrene in pristrčne zahvale za glasbeni večer v spomin na Primoža, vendar tega zaradi močnih čustev nisem sposoben.

Zelo me je presenetilo in globoko presunilo spoznanje, da so v današnjem svetu materializma in egoizma ljudje, ki se še po devetih letih spominjajo svojega stanovskega kolega in prijatelja. Živel je skromno in preprosto ter na piedestal ni postavljaj dobrin materializma, temveč vrednote prijateljstva in čuta do sočloveka.

Med prijatelje in znance je znal zasejati dobro voljo in druženja popestriti s prirojeno humornostjo.

To potrjuje, da smisla življenju ne dajejo le velike stvari, ampak le tega sestavlja množica kamenčkov. Primožu zaradi kratkosti življenja ni bilo dano sestaviti velikega mozaika, vendar je že teh drobnih kamenčkov vtisnilo spoštljiv pečat v premnoga srca.

Še enkrat najiskrenejša hvala vsem, ki so prispevali za ta večer.

Primožev oče in sestra

KULTURA

Samo Kolar

Urška 2003

– Mentorjev vseslovenski festival mlade literature

KULTURA

(Slovenj Gradec, 17. in 18. oktober 2003)

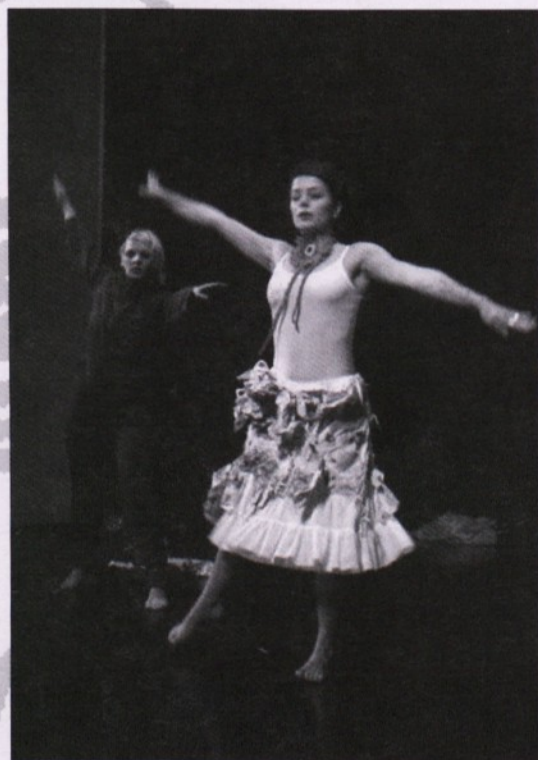
Festival mlade literature z imenom Urška – lik iz slovenske literature in hkrati »ljubkovalno« ime za Uršljo goro, kraj ustvarjalnega navdiha mnogih slovenjgraških umetnikov – je namenjen mladim literarnim ustvarjalcem, nadaljuje pa tradicijo republiških srečanj mladih pesnikov in pisateljev, ki so se pred dobrimi tridesetimi leti začela v kraju Sv. Trojica pri Lenartu in pomagala vstopiti v svet literature tudi mnogim danes uveljavljenim književnikom.

Na Mentorjev literarni natečaj za mlade pesnike in pisatelje je letos poslalo svoje prispevke sto štiriinšedemdeset avtorjev iz vse Slovenije in zamejstva. Vsak avtor je bil povabljen na enega od šestih medobmočnih srečanj, ki jih je tokrat pripravil Javni sklad RS za kulturne dejavnosti skupaj s svojimi izpostavami.

Dragica Breskvar, ki se na republiškem skladu ukvarja z literarno dejavnostjo, in urednica revije Mentor je tudi letos usmerjala celotno karavano.

Andreja Gologranc, vodja izpostave Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti – Območna izpostava Slovenj Gradec, je v nekaj stavkih povzela, da je organizator letošnjega srečanja strnil dogajanje v tri prireditve na različnih lokacijah. In sicer: v petek, Koroška galerija likovnih umetnosti – predstavitev Urških nagrajencev in otvoritev festivala; Mestna kavarna – *Dan je nekako praznično resen*, s poezijo izbranih avtorjev in predstavitev prvenke Cvetke Bevc z naslovom *Prigode Špelce Žvekič* ter Kulturni dom Slovenj Gradec ob 20. uri – osrednja prireditvev z naslovom *Kratke zgodbe*, literarno plesni projekt.

Predstavo je zasnoval in režiral Andrej Makuc, izvedla pa gimnazijska gledališka skupina SPUNK v sodelovanju z gostujočimi plesnimi skupinami: Plesnim društvom Terpsihora iz Novega mesta, Plesno skupino Krokari iz Metlike, Plesnim studiom Lai iz Izole in Plesnim forumom iz Celja. Spremljevalni program festivala je potekal v delavnici igralca in koreografa Darka Čeha, ki je s plesalkami Plesnega foruma iz Celja raziskoval možnosti povezovanja literarnega besedila s plesnim in gledališkim gibom.

Plesalke ...

Prireditve v slovenjgraškem kulturnem domu ...

V soboto se je dogajanje festivala selilo v Knjižnico Ksaverja Meška na pogovor slovenskim pisateljem s koroške Marjanom Kolarjem o njegovi novi knjigi kratke proze *Sveto sivo življenje*. Okroglo mizo je povezoval pisatelj Zdenko Kodrič, ki je bil tudi selektor letošnjega festivala.

»Za državno srečanje sem izbral deset avtorjev: Matjaža Brulca, Petra Goloba, Simona Javornika, Klavdija Jöbstla, Andrejo Jug, Roka Komela, Mojca Kralj, Lano Mihelič, Alenko Ramšak in Vesno Vrvnik. Zakaj prav te? Utemeljitev je preprosta: avtorji so napisali pesmi, igri in kratko prozo v takšnem slogu in s takšno vsebino, ki je tudi meni blizu.

Takšen zagon, takšno zborovanje mladih literarnih umetnikov je zanimiva stvar. Najbolj za tiste, ki

se odločijo za umetnostno tekmo. Kaj pa za tiste na tej strani, za ocenjevalce obetavne poezije, proze in dramatike? Ponavadi huda preizkušnja. A ne nadloga, še manj izguba časa,« je v Mentorju zapisal Zdenko Kodrič.

S plesne predstave ...

Milan Vincetič pa je prav tam dodal: »Kot dolgoletni literarni urednik in sodelavec Mentorja, mestoma pa tudi v vlogi »mentorja«, čeprav je le-ta funkcija hudo vprašljiva, z veseljem pokukam v »mlado ustvarjalnost« in jo nerad kakorkoli predalčkam. Zelo vesel sem, da mladi, čeprav je na videz današnji svet hudo nabit in prežet z vizualizacijo, uporabljajo za svoj izraz besedo. Izbor besedil za letošnji slovenjegraški festival Urška seveda v mnogočem prekaša prvi zapis - in tega se, poleg selektorja, zavedajo tudi sami ustvarjalci.«

Razgaljeni ...

Andrej Makuc je v uvodniku tretje številke Mentorja, kjer so bili predstavljeni vsi izbrani avtorji tokratnega Urškinega srečanja, razmišljal med drugim tudi takole: »Rezultat mojih skušenj je naslednji: debele knjige sem preobrnil in strašne špehe prelistaval, a v njih našel komaj kak vreden drobec; in naljstal sem se »mladih« tipkopisov - a glej ga, zlomka, tudi tu je ostala kakšna drobtina,

Dogajanje v kavarni: branje ...

čeprav ni bila med debele platnice vezana.

Sploh je križ z umetnostjo: metri prebranih knjig so za mano, kdo bi vedel, koliko in kolikokrat na novo ovešenih galerijski sten, ure in ure v gledališču presedene, na stotine preposlušanih zgoščenk, toda ...

... poslušalci

toda koliko teh besed, barv in tonov je bilo dolgoročno le za izbris prebranih, videnih in slišanih!? Ob vsem tistem pa, kar je od tega razkošja v spominu ostalo zapisanega, se je tu in tam kaj zasidrilo tudi iz besed, ki niso nikoli našle svoje večnosti med uradno založenim. Med onim v zibelke platnic ujetim.«

Povzamemo lahko, da festival s celotno organizacijo nujne selekcije in predizbora, ki potekata po območnih srečanjih literatov, uspešno nadaljuje tradicionalno poslanstvo in hkrati raziskovalno povezuje leposlovje v različne smeri. Na letošnjem festivalu je bil v navezi z literaturo ples: beseda in gib ... Naslednja izmed delavnic bo raziskala primarno povezavo poezije z glasbo in njene pojavne oblike, morda tudi vpliv literature na glasbo. Nadaljnja bodo morda poskušala dognati prepletanja likovnega z litarnim: od pesmi na vzhodnjaških slikah preko konkretne poezije do najsoodobnejših elektronskih oblik interaktivne poezije. Izziyov vsekakor ne manjka, čeprav je - a le na prvi pogled - že vse izrečeno.

Blaž Prapotnik

Fotografije: Tomo Jeseničnik

ČETRТА PESNIŠKA OLIMPIADA

KULTURA

Tudi tako mladi na Koroškem dejavno sooblikujemo panoramo slovenske poezije.

Projekt Pesniška olimpiada je bil zasnovan pred štirimi leti, kot že ime pove, namenjen je pesniškim dušam. V valu vitalne energije sledimo dvema pesniškima delavnicama, literarnemu večeru in gremo na izlet po Koroški.

Do sedaj so sooblikovali Pesniško olimpiado veliki, znani in še skriti pesniški talenti. Med mentorji so bili: Marjan Mauko, Marjan Pungartnik, Nina Kokelj, Uroš Zupan in Andrej Makuc. Mentorstvo pesniške delavnice je letos z nezmanjšano vitalnostjo vodil Robert Titan Felix. Plodno sodelovanje s pesniškimi mojstri je obrodilo sadove. Dobili smo dva nagrajena olimpijca, zmagovalca sta tokrat bila Jan Šmarčan iz Maribora in Korošica Barbara Žvirč.

Mentor Robert Titan Felix, Primož Tušnik ter nagrajenska Barbara Žvirč in gostiteljica Vesna Roger

Začeli smo v soboto dopoldne (26. 10.) v čitalnici knjižnice v Dravogradu. Sprejem vseh udeležencev PO. Ti so se s poslanim avtorskim delom tudi prijavili. Sledila je prva pesniška delavnica. Govorili smo, o čem le, če ne o poeziji, in to ljubezenski. Večinoma se danes izražamo s prostimi verzi in poskušamo s spreminjastimi oblikami napisati najljubezensko pesem in z zvenečim verzom preseči zarjavele kalupe tradicionalnega verza.

Dodobra smo se segreli in sledilo je kosilo v restavraciji Korošica, kjer so udeleženci tudi prenočili. Ja, pa nič počitka, sledil je ogled zanimive turistične točke, vasi Libeliče. Ogledali smo si znamenito kostnico, cerkev, črno kuhinjo, plebiscitno zbirko, zbirko kmečkih orodij ... Dodobra premraženi smo odhiteli nazaj v knjižnico, saj se nam je obetal zanimiv literarni večer. In res je bilo tako. Robert Titan Felix, mentor pesniške delavnice, je v soboto zvečer pripravil predstavitev pesniške zbirke Pekar spomladi, prvič za nas. Z njim se je pogovarjal urednik študentske založbe Litera Nino Flisar in predstavil vsestranskega umetnika kot pesnika, pisatelja, urednika, kritika, recenzenta in mentorja študentskih delavnic.

Literarni večer je glasbeno popestril Tomaž Apohal, predstavil se nam je tudi z avtorsko skladbo.

Večer smo nadaljevali z branjem literarnih besedil udeležencev. Najprej sta se nam predstavili Lidija

Udeleženci četrte pesniške olimpiade v Dravogradu

Šket in Jasmina Cigrovski, dosedanji nagrajenci. Tomažu se je pridružil še naš znani glasbenik Borut Mori s harmoniko. Tako je naše druženje trajalo pozno v noč.

V nedeljo smo nadaljevali s pesniško delavnico, prisluhnili smo poslanim delom in strokovnemu mnenju mentorja. Sledilo je še predavanje Nina Flisarja, urednika založbe Litera, o založništvu, možnostih objave in izdaje literarnega dela.

Kot vsako leto smo tudi letos podelili knjižne nagrade. Najboljši med pesniki Jan Šmarčan je prejel prestižno izdajo Solzic ob 110. obletnici rojstva Prežiha. Najboljša med pesnicami, Barbara Žvirč, pa knjigo Slovenci 1848-1918. Knjižna darila so dobili vsi udeleženci PO, prijazno jih je podarila Študentska založba Litera. Presenetil pa nas je tudi mentor Robert Titan Felix, saj je vsem udeležencem podaril po dve knjigi, in to še svežo pesniško zbirko PEKEL SPOMLADI in knjigo KNJIGA O RAZBITEM ČASU.

Literati so spoznali tudi stara kmečka orodja in opravila

Zahvala gre tudi organizatorjema PO: Klubu koroških študentov in Javnemu skladu RS za kulturne dejavnosti, OI Dravograd, saj sta omogočila udeležencem brezplačno sodelovanje. Tako mladi na Koroškem dejavno sooblikujemo panoramo slovenske poezije.

Vesna Roger Lužnic

CENA UMETNIŠKE SVOBODE

ali podopustniška kriza identitete

»Dear Mr. Tom!

Nisem čisto prepričana, ali Vas zanima moje mnenje o moških v hlačnih nogavicah ali to, kako bi stekla prodaja artikla v Sloveniji. Glede kulture oblačenja načeloma nimam predsodkov, kadar gre za izpostavljanje, ki jo osebnost prenese; če pa ustvarjate novo tržišče, pa menim, da boste imeli s prevzgojo slovenskih fantov še zelo veliko dela.

A ni bilo rečeno, da bomo v prihodnosti ženske prevzele oblast? Začelo se je, ko smo se iz kril preoblekle v hlače ...

Da ne bo pomote: vso srečo želim!«

*

»Dober dan. Sem dobila šiviljstvo?«

»Ne, modni atelje.«

»Ja, no, saj. A že delate?«

»S ponedeljkom začnem. Je kaj nujnega?«

»Ja. Zanima me, ali mi lahko naredite bluzo. Svojo najljubšo sem si strgala. Vam bi jo prinesla, ker bi rada točno tako. Ne dobim svoje velikostne številke ...«

»Ja, gospa, ampak ne morem vam zagotoviti, da bo natančno taka. Veste, ...«

*

»Pozdravljeni ponovno!

Seveda nosi s seboj delček ideologije tudi ženska s kravato, v primerjavi z moškimi najlonkami pač toliko manjši, kolikor smo nanjo že navajeni. S tem dodatkom vzpostavlja svojo avtoritativnost. Si predstavljate gospodinjo za štedilnikom, ki ne hodi v službo in vzgaja svoje štiri otroke, da bi ji kdaj padlo na pamet obleči kravato za v trgovino?

Precej več je ideologije v mladinskih subkulturah, ki že od šestdesetih let dalje stremijo k oblikovanju skupinske identitete, brisanju razlik med spoloma, uveljavljanju oblačilnih znakov in simbolov, s katerimi se identificirajo in izražajo svojo izrecno pripadnost ter se na ta način bistveno razlikujejo že od svojih vrstnikov, ki ne izražajo iste (ali pa kakršnekoli) pripadnosti, še bolj pa od drugih starostnih, socialnih, regionalnih, političnih ali drugih interesnih skupin. Ne ločite dveh šestnajstletnikov po pripadnosti različni ideologiji?

Ostanimo torej pri praktičnosti in veselju do moških najlonk. Nemoralnost nošenja le-teh je torej tista ovira, ki bi jo vi želeli - kolikor mogoče - izkoreniniti in s tem pomagati moškim, ki že nosijo ali pa si želijo nositi najlonke ne le naskrivaj, temveč tudi v javnosti, da bi zaživel sproščeno in polno življenje. Oseba, ki to lahko doseže, je, kot navajate, polna, neobremenjena, neodvisna in

zrela osebnost.

Kaj pa vsi drugi? Imajo(-mo) vsaj kakšno možnost, da kdaj v življenju dozori(-mo)? Kako bi stopnjo zrelosti po vaši lestvici komentiral dalajlama?«

*

»Hm. Ti preberem odgovor svobodnjakov ministrstva za kulturo in finance?«

»Kaj piše?«

»... da bo ministrstvo za finance v sklop predlaganih sprememb zakona o dohodnini med drugim predlagalo tudi znižanje deleža t.i. normirnih stroškov znotraj avtorskih honorarjev ... To pomeni, da naj bi avtorji slovenskih knjig, slik, ... oblikovalci in drugi avtorji poslej plačevali dohodnino od 90 odstotkov dogovorjenega avtorskega honorarja in ne več od 60 ...

Pa ne gre samo za številke. Gre preprosto za popolnoma nesprejemljivo ravnanje, ki ga ob nenehnem poudarjanju pomena kulture ob vključevanju Slovenije v EU preprosto ni več mogoče razumeti ...

Spoštovani, pozivamo vas, zahtevamo, da svojo namero opustite oziroma jo preprečite ali pa vsaj nehate izrekati fraze o pomembnosti kulture za prihodnost nacije in Slovenije kot nacionalne države. Sprejem napovedane dodatne obdavčitve avtorskih honorarjev bo namreč mogoče razumeti le kot izraz stališča slovenske politike, da kultura za prihodnost Slovenije ni več pomembna in da je ponavljanje evropskih rekel in pričakovanj, da bo kultura v prihodnje še bolj kot doslej izraz in zagotovilo nacionalne identitete, le papagajsko sprenevedanje.«

*

»Spoštovani(-e) zagovorniki(-ce) moške 'emancipacije'!

Ekscentrično oblačenje, ki ga že nekaj časa tukaj »obdelujemo«, že dolgo več ni nevsakdanje, ampak postaja že kar - modno. Kot sem že večkrat omenila, ljudje po vsem svetu v vsej zgodovini spreminjajo svojo zunanjo podobo (bodisi z oblačenjem, maskiranjem, ličenjem, tetoviranjem ali prebadanjem telesa) z namenom - izražanja. Prvotna zaščitna funkcija oblačil (pred vremenskimi pojavi) ima danes že zelo zanemarljiv pomen. Ali kot modni teoretik Anej Sam citira slovenskega psihologa dr. Antona Trstenjaka v intervjuju: »Danes se v Evropi, kjer je sicer hladneje, ljudje slačijo, medtem ko se v Afriki oblačijo. Primitivni narodi imajo v smislu dvigovanja civilizacije in kulture zelo pozitiven pristop, medtem ko je pri nas proces degenerativen. Sodobna zahodna družba

OBLIKOVANJE

Ekscentrično oblačenje, ki ga že nekaj časa tukaj »obdelujemo«, že dolgo več ni nevsakdanje, ampak postaja že kar - modno. Ljudje po vsem svetu v vsej zgodovini spreminjajo svojo zunanjo podobo ...

Sodobna zahodna družba vse svoje tehnike, tehnologije in komunikacijska sredstva izkorišča za to, da bi človeka čimbolj slekla in tako prodrla v njegovo zasebnost.

vse svoje tehnike, tehnologije in komunikacijska sredstva izkorišča za to, da bi človeka čimbolj slekla in tako prodrla v njegovo zasebnost.«

Način in kultura oblačenja se spreminjata s časom, prav tako se spreminja izražanje pripadnosti določeni (časovno pogojeni), v sodobni družbi pa prosto in svobodno izbrani - ideologiji. Ta pojav poznamo pri vseh kulturah, tudi tistih, ki segajo v daljno prazgodovino, nam znanih nekaj tisoč let pred našim štetjem. Oblačila zadovoljujejo posameznikove in širše družbeno estetske norme, omogočajo izražanje raznovrstnih identitet, od splošnega vzbujanja pozornosti do izražanja pripadnosti, nepripadnosti ali individualnosti. Ker si sodobni človek končno lahko po svoji volji izbira vsakršen način izražanja, bodisi na verbalni, pisni ali pa - ne nazadnje - na ravni oblačenja, se je zaradi povzemanja oblačilnih elementov iz vseh mogočih zgodovinskih obdobjev in raznolikih stilov pojavil presežek le-teh, nazadnje pa je pripeljal do kaotičnega stanja. Obenem ljudje z nepoznavanjem ali pomanjkljivim občutenjem lastne osebnosti izgublajo ustrezno samopodobo. Zadeva je v smislu oblačenja, ki odstopa od meril in pričakovanj popolnoma upravičena le, kadar gre za zavestno poigravanje in manipuliranje z identiteto. Človek je večplastno in kreativno bitje, ugotavlja Anej Sam: »Izraža se tudi tako, da »kreira« svojo zunanost. Vendar le, če je zunanost oblikovana po logiki notranjega vzgiba, lahko obleka poleg zaščitne izpolni tudi estetsko in druge funkcije.«

Gentlemanstvo je nekoč pomenilo vse kaj drugega, kot nakazujejo »trendi« danes. Naj povprašam ženski spol: je vaš princ na belem konju moški, ki ga boste zjutraj čakale »v vrsti« pred vrati kopalnice, ker si bo želel pred službo zdepilirati noge, pazduho in prsni koš, nato pa si bo nežno navlekel najlonke in oddrvel svojim »zrelim« odgovornostim naproti? Ženske smo pričele svojo emancipacijo z nošenjem hlač, to je bil simbolični prevzem položaja enakovrednosti do moškega spola. Zdaj pa se zdi, kot da nas del moške populacije prosi za popoln preobrat s tem, ko se oblači v najlonke in krila. Resnično bi se morali vsi ekscentriki, kot je vprašanje zastavila že Katja, vprašati: Kdo ste in kaj želite povedati?

Nobenh predsodkov nimam niti proti homoseksualcem niti biseksualcem, oboje imam za naraven pojav (star tisočletja) in med obojimi imam znanca, prav tako med travestiti. Teh si brez hlačnih nogavic niti ne predstavljam. Na Nizozemskem se danes poroči 60 odstotkov istospolnih parov in le 40 % parov, ki jih predstavljata ženska in moški. Torej smo lahko tudi na to že navajeni. Ženske imamo pač določen odstotek moških hormonov in obratno, pri nekaterih posameznikih je ta številka bližja polovici kot pri drugih. Tudi sicer se rojevajo ljudje - obojespolniki, ki jih še pred nekaj desetletji niso operativno opredelili ob roj-

stvu in so ostali fizično in čustveno razdvojeni celo življenje. Danes se to rešuje pravočasno, kasneje ima vsak posameznik tudi pravico do spremembe spola.

Imam pa velik predsodek do tistih posameznikov, ki se zaradi množične popularnosti izdajajo s podobo, ki njihovi osebnosti ne ustreza, ter do tistih, ki svojo samopodobo tajijo. Kot ženska ne nosim hlačnih nogavic s pretiranim veseljem, ker me, kadar jih imam oblečene dlje časa, prične srbeti koža. Torej jih nosim samo, kadar je nujno in kadar se to pač mora videti - h krilu, petkrat na leto.

Kdo ste pa Vi?»

*

Vprašali ste približno tako, kot bi rekli: Ali se sendvič s šunko je s pršutom ali samo s sirom?

Kakor vam paše, odgovarja, ustreza, kot želite, bi se glasil odgovor. Tudi na vaše vprašanje. Kakor vam pristaja, odvisno od tega, kakšen stil oblačenja vam je blizu oz. ga želite vzpostaviti, kakšno postavo imate, kakšna bo ostala garderoba vključno s čevlji, torbico, morebitnim nakitom, kakšen bo vaš make up, kakšna pričeska, za kakšno priložnost gre, v kakšnem okolju živite, v kakšni družbi se gibljete, kakšen poklic opravljate, koliko ste stari, kakšno izobrazbo imate, kakšna je vaša morebitna interesna pripadnost, religiozna ali politična opredeljenost, aktivnost ... To so dejavniki, glede na katere si človek izbira garderobo. Recepti za oblačenje naj bi v dobi iskanja individualnosti in originalnosti, izražanja osebnosti, osebne svobode in zloglasnega vzpostavljanja 'osebnega stila' - izginjali. Ravno zaradi njihove brezosebnosti.

Če veste, čemu pas, potem ga nosite.

*

»Razumem Vašo strategijo, ampak povejte mi, kaj naj v Vašem poslu počne oblikovalec z diplomom? Izbira gumbe?

Tržno naravnana strategija, kot je Vaša, je usmerjena zgolj v prodajo aktualnih trendov in v tem primeru se morate seveda usmeriti na povzemanje stila, ki je dovolj nov in vroč, da ga boste lahko prodali kot žemljice: na trženje in promocijo, ne pa na dizajn. Zanj tu ni prostora.

Zelo me moti, ker imajo o (slovenskih, diplomiranih) oblikovalcih oblačil ljudje predstavo, da njihov navdih predstavljajo popularni trendi svetovne modne scene. In nam postavljajo bizarna vprašanja, kot so: 'Kaj pa je letos moderno, katero barvo bomo nosili to sezono?' Tisto, ki jo želite, ki vam pristaja, ki je vaša ... Kaj pa vem, ne zanima me moda kot ČISTA TRGOVINA, ki skozi svoj EPP povzroča kronično sezonsko zastarevanje blaga pred dejanskim, in to zgolj v prid ustvarjanju DOBIČKA. S tem poslom se ukvarjajo TRGOV-

BELTKOVANJE

Dizajn je druga, višja vrednost mode. Oblikovalci ustvarjajo oblike, kompozicije, konstrukcije. Nove, z vsebino. Brez manipulacije in brez preminjanja sistema vrednot.

CI. Zanima me oblika, telo, njegova forma in transformacija ideje, vsebine v novi materializirani kreaciji, v oblačilu, ki daje izraz tako telesu kot osebnosti, ki jo nosi in se z njo bodisi istoveti, izpostavlja, igra, maskira ali sporoča. Ne zanimajo me brezvsebinske »muhe«, ki so nove zgolj zato, da bi preglasile prejšnje in ustvarile profit. Anej Sam navaja zanimivo razmišljanje o oblačenju in modi: 'Ali človek s tem, ko se ravna po modi, živi aktivneje, ali je to le iluzija aktivnosti; ali živi bolj slojevito življenje, ali se pasivizira; slediti ali ne slediti modi pomeni imeti ali ne imeti lastnega stališča (in sloga); ali se človek tako loči od večine ali se ji podreja; ali moda spodbuja raznovrstnost ali je negacija stilnega večglasja?'

DIZAJN je druga, višja vrednost MODE. OBLIKOVALCI ustvarjajo OBLIKE, kompozicije, konstrukcije. NOVE, z VSEBINO. Brez manipulacije in brez spreminjanja sistema vrednot. Brez zamere za tale »izbruh«, nima kaj dosti zveze z Vašim vprašanjem, ampak stopili ste mi na žulj. Srečno v poslu!«

*

»A mi lahko, prosim, zrihtaš službo? Nujno!«

»Ja, kaj te pa trga?«

»Ne morem več!«

»Kaj ne moreš več?«

»Odgovarjati na vprašanja, ali sem šivilja ali magistra, ali so moške najlonke in ali out, ali se ta mesec nosi roza barva ali morda pepita vzorec na modri podlagi z rumenimi kaktusi... Kaj pa vem, vprašajte psihologa? Samostojnost pa ustvarjalnost in svoboda pa vsa ta uvidevnost in milijoni vprašanj, kot, recimo 'Imam širša stegna, kaj mi svetujete?' Je to pomembno? Pa še kako! Ko pa tako imenovani svobodni umetnik, samostojni ustvarjalec ali še kako drugače označeni, pridrviš z dopusta, te na bančnem

računu ne čakata niti julijska plača niti poravnani obrok drugega stebra, kaj šele regres ali celo bolniški dopust v primeru glavobola. Ne, hvala, bolehanje se ne izplača. Čaka te le podopustniški 'prosti trg'. Ves sproščen, zaradi - dopustov.«

»Hm ... «

»Reši me, prosim, svobode!«

K sreči se sleherno leto takšen 'izpad' razmerno hitro poleže. Želja po varnosti in odvisnosti se postopoma preusmeri v tekmo s časom in preizkus zmogljivosti v dohajanju obveznostim, vse dokler pod možgansko skorjo zmanjka prostora za misli o smislu. Ko več nimaš časa niti zase, postane življenje zopet znosno.

Novoletna evforija je diametralna poletni; takšna, ki nudi pomivanje posode in brisanje prahu kot neskončni počitek in relaksacijo. Podobno kot surfanje po netu ali - pisanje člankov.

Stanka Blatnik

(Foto: Stanka Blatnik, Sejšeli 1997)

Viri: <http://www.lepotainstil.net/LepotainStil/forum/index.htm/>

julij-september 2003

Delo/2003-07-31/: Odprto pismo kulturnikov in ustvarjalcev ministrstvom za kulturo in finance

Magistra teorije oblikovanja in modna oblikovalka Stanka Blatnik je v tandemu s Catbriyur na letošnjem natečaju Slovenski oblikovalci za miss Slovenije, tekmovanju za najlepšo slavnostno obleko, ponovila uspeh iz leta 1997 in osvojila prvo mesto. Letošnja Slovenska miss se bo na Kitajskem v tej večerni obleki potegovala za naslov miss sveta.

Čestitamo!

ODLIČJA MESTNE OBČINE SLOVENJ GRADEC 2003

KULTURA

Na slovesni seji Občinskega sveta Mestne občine Slovenj Gradec (21. septembra 2003) – bila je v prostorih slovenjgraške galerije – so podelili letošnja občinska odličja, in to plakete in nagrado Mestne občine Slovenj Gradec ter razglasili za častnega občana dr. Franca Tretjaka, priznanega ekonomskega strokovnjaka in dolgoletnega predstavnika OZN v Afriki. Plakete, nagrado in listino častnega občana je podelil Matjaž Zanoškar, župan Mestne občine Slovenj Gradec.

Objavljamo utemeljitve za tiste dobitnike, ki jih je občinski svet nagradil za zgledna kulturna prizadevanja oziroma pomembne kulturne dosežke.

ČASTNI OBČAN MESTNE OBČINE SLOVENJ GRADEC

je postal **dr. Franc Tretjak** iz Ljubljane za zasluge pri razvijanju mednarodnega kulturnega in gospodarskega sodelovanja v okviru Združenih narodov in podaritev dragocene in bogate afriške kulturno-etnološke zbirke mestu Slovenj Gradec.

Za vrednote miru in mednarodnega sožitja se zavzemajo mnoge svetovne nevladne organizacije, med njimi mesta glasnik miru, se pravi tudi Slovenj Gradec, za te cilje se trudijo mnogi posamezniki, ki so postali zgledni bojevniki za mednarodno sožitje in pobudniki pomoči tistim, ki so potisnjeni na življenjsko obrobje, tako posamezniki kakor narodi in države: med njimi najdemo poudarjeno zapisano ime našega domačina dr. Franca Tretjaka.

Dr. Franc Tretjak je bil rojen leta 1914 v Trobljah pri Slovenj Gradcu. Šolal se je v Celju, Mariboru, Zagrebu in na Dunaju, kjer je leta 1943 doktoriral iz trgovsko-ekonomskih znanosti na visoki šoli za svetovno trgovino. Vrnil se je v Slovenj Gradec in se pridružil Pohorski brigadi in z njo dočkal svobodo. Po drugi svetovni vojni je najprej služboval v Beogradu, tam s sodelavci pripravljaval štiriletni plan razvoja jugoslovanske težke industrije, bil premeščen v Slovenijo s podobno nalogo, zatem se je prijavil na razpis za predstavnika zvezne gospodarske zbornice v Egiptu, se po nekaj letih vrnil v Slovenijo na gospodarsko zbornico, leta 1957 pa je v dogovoru z zveznim zunanjim ministrstvom sprejel dolžnost gospodarskega svetovalca na dvoru cesarja Haile Selasija, kjer je delal pet let. Po vrnitvi v Ljubljano je osnoval Zavod za raziskovanje tržišč, se leta 1973

upokojil in dobil vabilo organizacije za industrijski razvoj pri Združenih narodih za vodstveno delo pri gospodarskem razvoju severno- in srednjeafriških držav: te dolžnosti je opravljal devet let in se nazadnje vrnil domov, v Ljubljano.

Ob tem, da je predvsem z gospodarskim svetoivanjem in povezovanjem afriških držav s preostalim svetom skrbel za razvoj in usmerjal gospodarsko rast domala pol afriškega kontinenta, si je pridobil velik ugled pronicljivega ekonomista in razgledanega politika in človekoljuba, borca za mir in mednarodno sodelovanje. Hkrati je poznavalsko zbral zavidljivo zbirko narodopisnih in umetniških predmetov iz afriške kulturne zakladnice – zbirka šteje vsaj 400 različnih eksponatov (orodja, orožja, glasbil, kulturnih predmetov, mask, kipcev, amuletov, skratka predmetov bele in črne magije), ki so tamkajšnjim domačinom služili tako pri vsakdanjih opravilih kakor svečanih obredih. In to bogato zbirko je dr. Tretjak v dogovoru s sorodniki poklonil slovenjgraški galeriji v trajno hrambo oziroma last (1977). Zbirka je izjemnega pomena tako po pričevalski vrednosti kot predstavitvi drugačnosti življenja neevropskih narodov. Vse bolj se zavedamo njenega poslanstva, ki jasno razglša, kako je svet celovit in soodvisen in kako so različnosti bogastvo, prednost in ključ za medsebojno spoštovanje. Izpričuje pa tudi spoznanje, kje je pot do sožitja ljudi in narodov, na kar prepričljivo opozarja darovalec v uvodu Vodiča po zbirki (ta se imenuje po njem – Tretjakova afriška zbirka), v spremni besedi pa misel razčlenjuje še Jože Potočnik, profesor zgodovine.

Dr. Franc Tretjak je pred dobrimi sedmimi leti prav v Slovenj Gradcu premierno predstavil še knjižno delo v dveh delih Afriške slike – korenine zla, knjigo, ki prispeva k razumevanju podob in predmetov iz podarjene zbirke, leta 1998 pa še knjigo intimnih spominov na dom in domače kraje Od črne kuhinje do vesoljske dobe, s čimer izpričuje globoko zavezanost Tretjakovemu rodu in ukoreninjenost v domači kraj.

Tako je dr. Franc Tretjak povezal svet in domači kraj, vedno in povsod ponosen, da je Slovenjgradčan, in se zapisal v slovenjgraško kulturno zgodovino, zgodovino mesta glasnik miru, mesta, ki se enako ko njen ugledni rojak zavzema za ideale Združenih narodov in njih prizadevanja za mir, svobodo, varnost in enakopravno mednarodno sodelovanje. Naziv častni občan tako pomeni globoko občuteno medsebojno priznanje naporov, ki pomenijo izgorevanje za svetle cilje te svetovne organizacije. Čestitamo!

NAGRADO MESTNE OBČINE SLOVENJ GRADEC ZA LETO 2003

je dobil **Vinko Klančnik** iz Slovenj Gradca za dolgoletno, zavzeto in nadvse uspešno delo in skrb za hortikulturno podobo mesta, njegovo urejenost in napore za ugled Slovenj Gradca kot turističnega kraja v domovini in tujini.

Gospod Vinko Klančnik, rojen leta 1943, trgovski tehnik, je domala vsa delovna leta namenjal izboljšanju bivanjskih in okoljevarstvenih možnosti meščanov Slovenj Gradca in občine. Tovariški občutek za delo z ljudmi je dokazal že kot prvi poslovodja poslovalnice Elektrotehne v Slovenj Gradcu, kmalu zatem pa je delovne moči usmeril v družbenopolitično dejavnost, ki se je potrdila z natančnim in zanesljivim opravljanjem dolžnosti tajnika slovenjgraške krajevne skupnosti, kar je pomenilo koordinacijo infrastrukturnih, kulturnih, družabnih, športnih in drugih prizadevanj. Tovrstne izkušnje je zavzeto prenesel v delo Turističnega društva Slovenj Gradec. Kot član upravnega odbora je usklajeval številne promocijske in prireditvene naloge, recimo v organizacijskih odborih prireditvev Odprta vrata Slovenj Gradca, kjer je opravil največ delovnih nalog, tradicionalne prireditve, ki je prav z letošnjo sezono dobila nove vsebinske in izvedbene spodbude, nadalje pri organizaciji sejemske prireditve in različnih turističnih srečanjih itd. Velik je njegov delež pri snovanju in uresničitvi gozdno-turistične, poučne, rekreativno in družabno sprostitvene poti Plešivec, ki privablja vedno več in več pohodnikov in ljubiteljev narave.

Vinko Klančnik je mnoge moči posvetil pripravam, da so izšle različne turistične publikacije, prospekti in zloženke. Veliko naporov je bilo (in je še) potrebno za promocijo naše občine ob srečanjih slovenskih turističnih mest, še več v navezovanju stikov in dogovorov v okviru tekmovanja za najlepše urejen kraj v Sloveniji – pomemben poudarek: lansko leto je Slovenj Gradec zmagal v kategoriji manjših mest –, letošnje leto pa so številne in zapletene naloge terjale mnogo dela in posebno skrb za ureditev mesta, saj se je Slovenj Gradec prijavil evropski komisiji za urejenost mest *ENTENTE FLORALE* in prav zaradi tako zastavljenih načrtov in njegove skrbne ureditve javnih površin, cvetnih gredic in cvetličnih korit je bilo mesto članom komisije še posebej všeč in so bili navdušeni nad prijazno in intimno njegovo podobo.

Ob tem najbrž ni potrebno posebej poudarjati, kako gospod Vinko Klančnik srčno in z veliko ljubeznijo opravlja vse tovrstne zastavljene naloge in tako pomaga oblikovati prijazen in humanistično

naklonjen videz kraja, ki se ponaša s prestižnim imenom – mesto glasnik miru.

Naj bo gospodu Vinku Klančniku, neutrudnemu in z ljubeznijo prežetemu skrbniku slovenjgraške javne hortikulturne podobe mesta, podobe, ki jo neutrudno občuteno in s srčnostjo oblikuje in neguje, nagrada Mestne občine Slovenj Gradec potrditev dosežkov, javno priznanje za zgledno opravljene naloge in spodbuda za nove zamisli.

OBČINSKE PLAKETE 2003 OBČINE SLOVENJ GRADEC ZA LETO 2003

Plaketo mestne občine sta med drugimi dobila **Marjan Linasi** za izjemen znanstveno-raziskovalni avtorski dosežek – zbornik *Žrtve druge svetovne vojne na območju mestne občine Slovenj Gradec* in **KULTURNI DOM SLOVENJ GRADEC** za dvajsetletno tvorno uresničevanje zastavljenega programa kulturnih prireditvev, njegovo kvalitetno rast in sprotno odzivanje na kulturne izzive časa.

Marjan Linasi, rojen leta 1958 v Slovenj Gradcu, profesor zgodovine in magister zgodovinskih znanosti, avtor številnih znanstvenih, monografskih in strokovnih člankov in razprav o zgodovinskih dogodkih med drugo svetovno vojno na Koroškem, je napisal obsežen zbornik *Žrtve druge svetovne vojne na območju mestne občine Slovenj Gradec*, knjigo, ki je izšla v založbi Mestne občine Slovenj Gradec in s katero je občinski mestni svet uresničil zamisli o oddolžitvi spomina na zamolčane žrtve druge svetovne vojne.

Gospod Marjan Linasi je pronicljivo razčlenil zadevno tematiko, razširil popis na vse žrtve vojne, se izognil politizaciji teme in v izčrpnem prikazu okoliščin vojne, okupacije in odpora izluščil temeljno spoznanje in sporočilo – **NIKOLI VEČ!** –, s čimer je sledil izvorni humanistični ideji Slovenj Gradca kot mesta glasnik miru. Tako je zamisel ob študiju še do zdaj nekaterih nedostopnih virov in nepregledanih dokumentov ter zapisov pričevanj življenjskih usod posameznikov prerasla v obširno znanstveno-raziskovalno delo s potrebno mero distance in ponuja objektivni pogled na razvoj zgodovinskih dogodkov z izjemnim občutkom za podrobnosti obravnavane tematike. Knjigo je strokovna javnost naklonjeno ocenila kot izjemen in enkratni dosežek in model za podobne publikacije.

(Utemeljitev je za tisk pripravil Tone Turičnik)

KRONIKA KULTURNIH DOGODKOV

od aprila do oktobra 2003

KRONIKA

MAJ

Zaključna revija otroških in mladinskih pevskih zborov Koroška poje 2003 je bila na Drugi osnovni šoli v Slovenj Gradcu; na to prireditev so se uvrstili najboljši zbori, ki so pomerili svoje moči na območnih srečanjih. V prostorih Druge OŠ je bila tudi 21. revija obrtniških pevskih zborov Slovenije; nastopilo jih je 12: slovenjgraško obrtno zbornico je zastopal Mešani komorni zbor Carinthia cantat pod vodstvom zborovodje Toneta Gašperja.

Pianistka Maja Kastratovik in tenorist Matjaž Stopinšek

-Troblje je organiziralo glasbeni večer v spomin na Viktorja Breznika, pevca in glasbenika, pred smrtjo člana kvinteta Breznik. Nastopili so: družina Breznik iz Pameč, duet baritonov, Moški pevski zbor Gradiški fantje, folklorna skupina Rej iz Šmartna, ansambel Primoža Založnika, družina Galič in kantavtor Milan Kamnik.

Ex animo trio je gostoval s samostojnim koncertom avtorskih šansonov v klubskih prostorih Kible na študentskem kulturnem festivalu - Štukfest 2003 v Narodnem domu v Mariboru.

Maska fest 2003: Ex animo trio (foto: Primož Juvan)

V dvorani Kulturnega doma Stari trg je bil prvi Maska fest, koncert, posvečen spominu na slovenjgraškega glasbenika, trobentača Primoža Terglava - Masko. Nastopili so trio Suha južina, trio Apropos, Ex animo trio, dueta Jure Praper in Marko Merčnik ter Joži Šalej in Aleš Hadalin, Samo Kolar in Ilex.

Oktet Triglav iz Slovenj Gradca je navdušil udeležence srečanja delavcev Zavarovalnice Triglav na otvoritveni slovesnosti na letališču. Opomba: prvi samostojni koncert je zbor priredil konec aprila v Slovenj Gradcu. KD Pameče

Matjaž Izak dirigira šolskemu pihalnemu orkestru na slavnostnem koncertu v galeriji ob jubileju glasbene šole (foto: Tomo Jeseničnik)

V dvorani Glasbene šole Slovenj Gradec so se ob petdesetletnici odvijali številni koncerti (foto: Tomo Jeseničnik)

V počastitev 50-letnice Glasbene šole Slovenj Gradec je bilo več glasbenih prireditev in koncertov, in sicer: v dvorani glasbene šole sta nastopila Matjaž Stopinšek (tenor) in Maja Kastratovik (klavir), sledil je koncert, na katerem sta sodelovali Lucija Mlakar (violina) in Maja Kastratovik (klavir), ter koncert Karmen Pečar (violončelo) in Srebrene Poljak (klavir) - slika levo; krono pa je pomenil slavnostni koncert v Koroški galeriji likovnih umetnosti, na katerem so nastopili učitelji in učenci glasbene šole z bogatim in zahtevnim

Ravnatelj Glasbene šole Branko Čepin je prejel čestitke povabljenih gostov, med drugimi Matjaža Zanoškarja, župana MOSG (foto: Tomo Jeseničnik)

programom, prireditev je zaključil šolski mladinski pihalni orkester.

Pihalni orkester Slovenj Gradec je povabil prijatelje in znance na pomladanski koncert v športno dvorano v Slovenj Gradcu s pripisom, da je »pomladanski koncert razumeti tudi kot prednost oz. kot generalno« za dva pomembna nasto-

Pihalni orkester Slovenj Gradec (foto: Tomo Jeseničnik)

pa, in sicer: tekmovanje v okviru Zveze slovenskih godb v Trbovljah ter nastop na mednarodnem festivalu pihalnih orkestrrov v Vöcklabrucku, kamor se je za koncertni del prijavil tudi slovenjgraški orkester.

Koncert, ki je bil v Galeriji likovnih umetnosti Slovenj Gradec, je bil posvečen Inge Morath oz. njeni 80-letnici rojstva: nastopila sta Mešani pevski zbor Carinthia cantat (zbrv. Tone Gašper) in Mešani pevski zbor Vuzenica (um. vodja) Danica Pokeršnik.

V dvorani gasilskega doma v Šmartnu so pripravili revijo otroških folklornih skupin Koroške. Prireditev je spremljala državna svetovalka za področje folklorne Nežka Lubej.

Razstavišče dr. Staneta Strnada v bolnišnici je odprlo svoja vrata Matjažu Gostenčniku iz Slovenj Gradca, da je razstavil avtorske izdelke iz taljenega stekla (po postopku t.i. fuzije).

Pošta Slovenije in Koroški pokrajinski muzej

sta v prostorih KPM slovesno predstavila priložnostno poštno znamko Ogrebanje roja iz serije Panjske končnice. Goste je pozdravil Marko Košan, direktor muzeja, slovesni govornik je bil Matjaž Zanoškar, župan MO Slovenj Gradec, nastanek znamke pa je razčlenil Jože Fošt, predsednik komisije za izdajo poštne vrednotnic. Nastopil je tudi Milan Kamnik, koroški kantavtor.

Na knjižni čajanki v prostorih Mladinske knjižnice so tokrat predstavili dramska besedila, namenjena otrokom. Srečanje sta vodili Milena Krenker Gumpot in Alenka Obretan Mestek, obe knjižničarki v Knjižnici Ksaverja Meška.

Slovenjgraška knjižnica je povabila ljubitelje knjig na dopoldanski klepet o novih knjigah. Sodelovali so učenci 1. in 2. razreda I. OŠ z dramtizacijo Tiho, tukaj beremo pod mentorskim vodstvom Ksenje Uršej. Knjižnica Ksaverja Meška in Koroški pokrajinski muzej sta organizirala predavanje Kovanje umetnosti in umetnost kovanja – kropsko umetniško kovanje; tematiko je pregledno in poučno predstavil Toni Bogožalec.

Koroški muzej na Ravnah, Pokrajinski muzej Ptuj in Znanstveno-raziskovalno središče Bistra Ptuj so pripravili fotografsko razstavo Bojana Adamiča v muzejskem razstavišču na ravenskem gradu, Poslovni center Mercator pa je v avli centra na Dunajski v Ljubljani odprl razstavo najnovejših del Karla Pečka, akademskega slikarja iz Slovenj Gradca.

Ex animo trio (v zasedbi: Valentina Prapotnik – klavir, vokal, flavta; Blaž Prapotnik – bas, kitara, glas in Tomaž Smolčnik – bobni, tolkala) je z avtorsko glasbo nastopil v okviru prireditev Koroškega turističnega tedna na večeru jazza, bluesa in šansona v kulturnem domu v Črni na Koroškem.

KRONIKA

Lucija Mlakar

Plakat za koncert zasedbe Ex animo trio

V Galeriji Katoliškega doma Prosvete Sodalitas v Tinjah na avstrijskem Koroškem je od 1. junija do 29. julija 2003 razstavljal svoja dela slovenjegraški slikar Oskar Rotovnik - Oki. Razstavo je odprl dr. Jože Kopajnik, spremno besedo z naslovom »Govorica duha in barv« pa je ob tej priložnosti napisal prof. Wolfgang Grosch. Razstavljeni so bila Rotovnikova olja na platnu iz cikla »rdeče obdobe«.

Na koncert mešanega pevskega zbora Kantatenchor München in ansambla trobil St. Johannes München so v cerkev sv. Elizabete povabili JS Republike Slovenije za kulturne dejavnosti - območni enoti Slovenj Gradec in Kamnik ter Bavarsko-slovensko društvo; zbor je vodil Andreas Hantke. V okviru Slovenjgraškega poletja 2003 je bilo več koncertov, in to v atriju gradu Rotenturn. Najprej je nastopil orkester Slovenske harmonije (dirigent Loris Voltolini, solist Aleš Klančar, trombenta): številno koroško občinstvo je nastop navdušeno sprejelo.

Boštjan Konečnik

V Rotenturnu so na prireditvi Z glasbo v poletje nastopili glasbeniki, učenci in učitelji glasbene šole

S koncertom Z glasbo v poletje so se zaključile prireditve v počastitev 50-letnice Glasbene šole Slovenj Gradec (koncert je bil posvečen tudi dnevu državnosti). Nastopili so: Pihalni orkester Slovenj Gradec ter učitelji in učenci glasbene šole.

Junjski program Slovenjgraškega poletja sta zaokrožila Rok Weber trio s solistoma Radom Tihijem in Barbaro Čokl ter uspešni slovenjegraški jazz-rock ansambel Jazoo v zasedbi: Matjaž Mlakar (sopran, tenor in saksofon), Bogdan Dobnik (električna kitara), Tomaž Pačnik (klavijature), David Novak (električna bas kitara) in Franci Krevh (bobni).

V cerkvi sv. Elizabete je imel letni koncert MOPZ Adoramus iz Slovenj Gradca. Kot gosta sta nastopila Vera Trafela in Simon Rekanovič. V cerkvi sv. Ilja v Šentilju je bilo 3. srečanje oktetov. Sodelovali so: Dravograjski oktet Kograd IGEM, Oktet Planika iz Slovenske Bistrice, vokalna skupina Kompolčani iz Štor, Rudarski oktet iz Velenja,

V cerkvi sv. Elizabete v Slovenj Gradcu je veliko kvalitetnih kulturno-umetniških prireditev (Foto Andrej Knez)

Ljubljanski oktet in Oktet Mislinja. Koncert Je pa sobota zvečer je bil v cerkvi sv. Pankracija nad Starim trgom. Spored so sestavili: MPZ Fran Berneker iz Starega trga, sekstet Kaplja čez rob iz Mislinje, oktet Zavarovalnice Triglav iz Slovenj Gradca in Adi Smolar. Na drugi osnovni šoli v Slovenj Gradcu so se zbrali na 3. srečanje upokojenski pevski zbori koroško-šaleške pokrajinske zveze.

Turistično društvo Slovenj Gradec in Knjižnica Ksaverja Meška Slovenj Gradec sta v okviru prireditev Odprta vrata Slovenj Gradca povabila na predavanje Jožeta Potočnika, prof. zgodovine, z naslovom Meškova ulica po požaru 1903 do danes. Ob odprtju prenovljene Meškove ulice je bil na ogled prikaz fotografij iz leta 1903 (v cerkvi sv. Duha): le-te so predstavile podobo pogorišča po usodnem požaru. Ob predavanju pa je Jože Potočnik razčlenil obširno razstavljeno slikovno in pisno gradivo o pomembnih ljudeh, ki so živeli ali se rodili v tej ulici in kaj so prispevali k človeški omiki. V okviru Odprtih vrat so na slovesnosti v

Jazoo

kulturnem domu podelili najzaslužnejšim občanom četrtnih skupnosti priznanja mesta Slovenj Gradec. Slovesnost je popestrilo KD Prevalje z gledališko predstavo Županova Micka. Trg svobode in Meškovo ulico pa so si za en dan za svojo

Atrij graščine Rotenturn - prizorišče številnih kulturnih prireditev (Foto Andrej Knez)

umetniško izpoved prisvojili otroci šol iz občine Slovenj Gradec v Paradi otroških idej. Naslednji dan je nastopil še slovenjgraški pihalni orkester, celodnevni program so dopolnila kulturna društva iz Mislinjske doline, skupina Kingston ter Boštjan Konečnik. Še posebej je uspel srednjeveški tržni dan.

ŽePZ Karantanija s Prevalj je nastopil v avli Mercatorja v Slovenj Gradcu. V cerkvi sv. Vida v Dravogradu je bil festival oktetov. Sodelovali so: Dravograjski oktet Kograd IGEM, Oktet Suha, Gospel Meets Vienna iz Avstrije, klapa Dišpet s Hrvaške in vokalna skupine Liguster iz Slovenije. V teh prostorih je bil tudi koncert študentov akademije za glasbo iz Gradca in Ljubljane.

V Kolarjevi galeriji so odprli razstavo slikarskih del Pavleta Florjančiča iz Škofje Loke. Avtorjevo delo je orisal Janez Mesesnel.

V Koroški galeriji likovnih umetnosti sta razstavila svoja grafična dela belgijski grafik Gabriel Belgeonne in grafik Bogdan Borčič. Razstavišče dr. Staneta Strnada je postavilo na ogled slikarska dela 10. jubilejne slikarske kolonije Podobe Slovenj Gradca skozi stoletja.

Gledališka skupina KUD Šmiklavž je nastopila z že lani naštudirano komedijo Tašča, tašče, tašči-ce na prizorišču pri gradu Vodriž, štirinajst dni pozneje pa še s komedijo Burka o jezičnem dohtarju ter uprizoritvijo veseloigre Kje je meja. Na Gradišču nad Slovenj Gradcem so se srečeli prebivalci Gradišč iz Slovenije, krajev torej, ki imajo enako ime. Program so izvedli: Boštjan Konečnik, Petelini, humorist Štamplov Pepi in ansambel Vornški. V Pamečah pa je bilo srečanje in tekmovanje harmonikarjev z diatonično harmoniko za pokal Mislinjske doline.

Slovenjgraški tek miru

V Koroški galeriji likovnih umetnosti so razstavili likovna dela Samuela Grajfonerja iz Maribora z naslovom Teme lukenj, zatem pa še Mirka Bratuše Navadne kipe. Slednjo razstavo so pripravili s sodelovanjem Galerije Murska Sobota. Prvič se je samostojno predstavil v Galeriji likovnih del mladih v Celju Edvard Šisernik z Legna. Naslov razstave: Vesolje - od kod prihajamo, kam gremo.

V Koroškem muzeju oziroma v muzejskem razstavišču na ravenskem gradu so odprli razstavo Les je lep in topel oziroma kiparskih del Andreja Grošlja, akademskega kiparja. V kulturnem programu sta sodelovala Nina in Gregor Grošelj. V Klik baru v Slovenj Gradcu so razstavili izdelke Sonje Erjavec iz Godoviča, dobitnice srebrnega priznanja Ivanke Florjančič. Naslov razstave: Idrijska čipka.

Adi Smolar je nastopil pred mnogoštevilnim občinstvom v okviru Slovenjgraškega poletja (Foto Tomo Jeseničnik)

V okviru prireditev Slovenjgraško poletje so v atriju Rotentuna koncertirali: Koroški kvartet saksofonistov, Esma Redžepova Teodosievska s spremljevalno skupino Stevo Teodosievski (nastopila je tudi na letališču), Adi Smolar ter mešani pevski zbor Skalholt z Islandije. Izjemen umetniški dogodek je bil koncert Wolf in Berlioz - ognjena jezdeca poezije. Pripravili so ga: godalni kvartet Somogyi iz Budimpešte ter Robert Nagy (violončelo) in Francois Weigel (klavir). Organizatorji: Društvo H. Wolf Slovenj Gradec, Koroški pokrajinski muzej in Koroška galerija likovnih umetnosti ter Musikalische Akademie für Gesang, Dichtung und Tonkunst St. Paul.

V okviru Glasbenega septembra 2003 in Wolfovega koncertnega abonmaja je bil v Koroški galeriji likovnih umetnosti komorni koncert, ki so ga izvedli: Matej Šurc (oboa), Radovan Vlatković (rog), Denes Varjon (klavir), Arvid Engegard (violina), Randi Stene (mezzosopran) in Isabella Simon (klavir). Organizator: Kulturni dom SG.

Slovensko orgelsko društvo je priredilo koncert Nine Štalekar (orgle) in Marina Beliča (flavta), oba študenta salzburškega Mozarteuma.

KRONIKA

Hugo Wolf

Koncert je bil v cerkvi sv. Martina v Šmartnem pri Slovenj Gradcu. V počastitev praznika mesta Slovenj Gradec je priredil promenadni koncert pihalni orkester Slovenj Gradec pred Koroško galerijo likovnih umetnosti

Svečano sejo sveta Mestne občine Slovenj Gradec je s kulturnim programom obogatil kvintet trobil Juvavum Brass, ki ga sestavljajo: Horst Hofer, Erik Kern, Boštjan Lipovšek, Avgust Posch in Slovenjgradčan Dušan Krajnc.

Na seji so podelili nagrado mestne občine in plakete ter razglasili za častnega občana dr. Franca Tretjaka. Slovesni govor je imel Matjaž Zanoškar, župan Mestne občine Slovenj Gradec.

Drugi tradicionalni glasbeni koncert na prostem, po legendarnem hipijskem shodu ljubkovalno poimenovan Woodstock, pri Proštu je bil v soboto 9. avgusta. Nastopili so Milan Kamnik, trio Suha

Kantavtor Milan Kamnik na »Woodstocku« pri Proštu (Foto Primož Juvan)

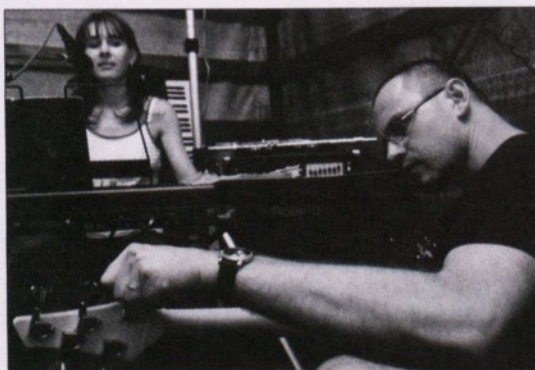
Koroški pokrajinski muzej in Knjižnica Ksaverja Meška sta ob dnevih evropske kulturne dediščine 2003 povabila na predavanje Slovenjgraške devocionale v prireditvene prostore v knjižnici. Svetinje in križe iz arheološkega najdišča pri slovenjgraški gimnaziji je predstavil mag. Darko Knez iz Narodnega muzeja v Ljubljani.

Občina Mislinja, Turistično društvo Mislinja in Koroški pokrajinski muzej Slovenj Gradec so povabili k odkritju informativne table s predstavitev arheološkega in etnološkega spomenika pri domačiji Stari Pušnik v Dovžah. Prireditev je sodila v okvir Dnevi evropske kulturne dediščine 2003.

KRONIKA

Tim Oliver Wüster

Valentina in B. Prapotnik, Ex animo (Foto Primož Juvan)

južina, Apropos, Ex animo trio, oživljena skupina Ilex in drugi, ki so oblikovali raznolik spored in ga zaključili z jazzovskim jam sessionom.

V Mladinski knjigi je bil literarni večer ob predstavitvi pesniške zbirke pesnice Cvetke Lipuš – Spregatev milosti. Srečanje je vodil Andrej Blatnik, pisatelj in urednik pri Cankarjevi založbi. Društvo Kolpingovih socialnih dejavnosti – Kolpingova družina Stari trg pri Slovenj Gradcu – je v okviru srečanj Filokafe organiziralo pogovor o Theodorju Haeckerju, branilcu sv. Trojice: pogovor je vodil Tim Oliver Wüster z Dunaja v kavarni hotela Korotan.

Mednarodni godalni orkester je nastopil v Portorožu (Foto Jože Repas)

Dirigira Branko Čepin, ravnatelj Glasbene šole Slovenj Gradec. Glasbeniki so v času priprav v Fiesi nastopili tudi na terasi hotela Metropol v Portorožu (Foto Jože Repas)

Letošnjo Rožančevo nagrado je za zbirko esejev Spoštovanje in bit dobil Vinko Ošlak iz Celovca, pisatelj, esejist in polemik, po rodu Prevaljčan. Nagrado so mu izročili v Volčjem Gradu na Krasu.

Igralska skupina Šmiklavž je zaigrala igro avtorja in režiserja Maksa Kramljaka Nekoč grajski, a danes? Predstavili so se na v atriju graščine Rotenturn.

Kulturno društvo Pameče-Troblje in KD Splošne bolnišnice Slovenj Gradec sta v kulturnem domu Slovenj Gradec predstavila igro

Markusa Kōbelija Sobe v režiji Aleksandra Čaminškega in igralski zasedbi: Mičo Mićović (dedi), Aleša Svetina (Buli), Stana Lušnic Arsovska (gospa Kladivc) in Matej Smodiš (Andro).

V Slovenskih Konjicah so razglasili letošnje dobitnike priznanj tekmovanja evropskih mest in vasi v urejenosti okolja in kakovosti bivanja Entente Florale. Slovenski mesti - Zreče in Slovenj Gradec - sta si prislužili srebrni odličji.

Ex animo trio - Valentina Prapotnik (klavir, vokal, flavta), Blaž Prapotnik (bas, kitara, glas) in Tomaž Smolčnik (bobni, tolkala), je z avtorsko glasbo in šansoni nastopil v okviru predstavitve podjetja Comet na MOS v Celju.

Ex animo trio: Blaž, Tomaž in Valentina muzicirajo na razstavišču obrtnega sejma v Celju (Foto Peter Matavž)

Zimske pohode po slovenskih gorah in na Monte Roso ter podobe gorskih lepot je v zanimivem predavanju, podprtem s številnimi odličnimi diapozitivi, orisal in predstavil Andrej Zorman iz Slovenj Gradca. Predstavitve je bila na enem izmed dvorišč v Kajuhovi ulici.

OKTOBER

Kulturni dom Slovenj Gradec je proslavil svojo 20-letnico, hkrati pa tudi 75-letnico kinematografske dejavnosti v Slovenj Gradcu: ob jubileju je izšla lepa zbiranka s strnjanim pregledom pomembnejših dogodkov v ustanovi od leta 1928 oziroma 1983 do danes.

Kulturni dom Slovenj Gradec je praznoval 20-letnico delovanja in 75-letnico kinematografije v mestu

Direktor Andrej Golob govori v imenu slovenjgraške Založbe Cerdonis zbranim na predstavitvi Kolarjeve knjige v ravenski knjižnici (v ozadju urednik in avtor)

Predstavitve knjige Marjana Kolarja Sveto sivo življenje, ki je ob avtorjevi sedemdesetletnici izšla pri slovenjgraški Založbi Cerdonis, je bila v ponedeljek, 6. oktobra, v Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika na Ravnah na Koroškem, torej natanko na pisateljev rojstni dan. Novo in minulo delo so predstavili: direktorica knjižnice Majda Kotnik Verčko, mag. Andrej Golob, direktor Založbe Cerdonis, pisatelj Marjan Kolar in urednik Blaž Prapotnik, na ogled je bila tudi priložnostna razstava avtorjevih tiskov.

Mednarodni simpozij o Hugu Wolfu

V Koroški galeriji likovnih umetnosti so odprli razstavo slik Bogdana Borčiča, in to tistih likovnih del, ki jih je poklonil slovenjgraški galeriji, in predstavili razkošno monografijo Slike, ki je izšla ob tej priložnosti, in še pregleden katalog razstavljenih del. O Borčičevem delu in donaciji so spregovorili: predstavnica ministrstva za kulturo, kolega Karel Pečko in župan Matjaž Zanoškar. Glasbeni recital na klavirju je izvedel Sašo Vollmaier.

Pred poslopjem galerije so ob 5. obletnici smrti slikarja Jožeta Tisnikarja odkrili spomenik njemu v čast in spomin, delo kiparja Mirsada Begića iz Ljubljane. Slovesnost so z nagovori počastili: Andreja Rihter, ministrica za kulturo Republike Slovenije, Matjaž Zanoškar, župan MO Slovenj Gradec, dr. Milček Komelj, likovni kritik, Karel Pečko, slikar in Tisnikarjev mentor, in prim.

KRONIKA

Bogdan Borčič

Milček Komelj, Karel pečko, Matjaž Zanoškar in Andreja Rihter (Foto Jože Repas)

Drago Plešivčnik, nekdanji ravnatelj Splošne bolnišnice Slovenj Gradec, v kateri je bil Tisnikar zaposlen do upokojitve. Pomnik Jožetu Tisnikarju sta odkrila Andreja Rihter in Matjaž Zanoškar.

V Galeriji N Kolar so odprli razstavo likovnih del, ki so nastala v okviru likovnih komunikacij Brda 2003. Svoje stvaritve razstavljajo: Klementina Golija, Peter Hergold, Janez Kovačič, Brigita Požegar Mulej, Janko Kastelic, Tomo Jeseničnik (fotograf) in Viktor Šest. Ob tej priložnosti je izšla lepa informativna zgibanka.

Literarna delavnica z naslovom *Pišemo dnevnik je potekala 11. oktobra v prostorih galerije Falke v Libučah - Loibach na avstrijskem Koroškem pod vodstvom mag. Vinka Ošlaka in gostoljubnim pokroviteljstvom Renate Falke (Foto Vincenc Gotthardt).*

V prostorih Knjižnice Radlje so odprli območno razstavo likovnih del ljubiteljskih likovnikov. Kulturni program je povezoval Herman Pušnik.

Na Gmajni (Zagmajškov vrh) nad Slovenj Gradcem so odprli (letos že drugič) vrata v Deželo škratov, razburljivo lepo prireditev za otroke, zanimivo in poučno pa tudi za odrasle. Organizatorji: družina Kragelnik z Gmajne, VVZ Slovenj Gradec, Turistično društvo Slovenj Gradec in KD Ksaver Meško Sele-Vrhe. Želja obiskovalcev kakor tudi organizatorjev je, da bi prireditev postala tradicionalna.

Koroški pokrajinski muzej Slovenj Gradec in

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, OE Maribor, sta v prostorih KPM odprla razstavo Kulturna dediščina Pohorja, kjer so upoštevali arheološko, etnološko in cerkveno dediščino, ki je s fotografskimi utrinki in kratkimi povzetki predstavljena tudi na lični zgibanki, izdani ob tej priložnosti. Koroški pokrajinski muzej pa je tudi odprl razstavo Koroška 1918/1920 s predstavitvijo filatelistične zbirke, ki jo je muzeju poklonil Mobitel. Ob tej priložnosti je zbrane nagovoril Zmago pl. Jelinčič, urednik zbirke. Nastopil je tudi Oktet Kograd IGEM iz Dravograda.

Andrej Makuc in Marjan Kolar sta zastavila besedo o literaturi (Foto Tomaž Smolčnik).

V prireditvenih prostorih slovenjgraške knjižnice so predstavili knjigo kratke proze *Sveto sivo* življenje pisatelja Marjana Kolarja. Knjigo, ki jo je izdala Založba Cerdonis iz Slovenj Gradca, je predstavil urednik Blaž Prapotnik, Andrej Makuc pa je v poglobljenem pogovoru s pisateljem odprl vrata v zakulisje Kolarjevega ustvarjanja. Uvodoma je na flavto zaigrala izvrstna Ana Zajc, študentka ljubljanske akademije za glasbo.

Ana Zajc, Andrej Makuc in Marjan Kolar v slovenjgraški knjižnici (Foto Tomaž Smolčnik).

Knjižnica Ksaverja Meška je povabila Simono Mrak Hartman iz Škofje Loke, da je razčlenila projekt *Gozd je skrivnost* (v projektu so sodelovali otroci, znanstveniki, slikarji, kiparji, pisatelji, fotografi itd., ki so izrazili občutja in vtise ob pogledih na gozd). Večer je poživila pevka Mateja Kunstek. Rok Kamnik, Primož Kete in Domen Pogorevc so z besedo in diapozitivi obnovili svojo pot po Irski

Reinhard Brečko o svojem zanimivem solo jadraniu čez atlantik pripravlja zanimivo knjigo, ki jo bo predvidoma izdala Založba Cerdonis v začetku prihodnjega leta

in Severni Irski (prav tako v knjižničnem prireditvenem prostoru), Reinhard Brečko pa Jadranje po Karibskem morju in (solo) čez Atlantik do Pirana (v 71 dneh), o čemer pripravlja tudi knjigo.

V Mladinski knjigi je bila knjižna čajanka z naslovom Knjiga ni moja prijateljica. Čajanko sta vodili Alenka Obretan Mestek in Darja Hribernik, knjižničarki v slovenjgraški knjižnici.

Poezija, ujeta v gib plesalke (Foto Tomo Jeseničnik)

Festival mlade literature Urška 2003 (v organizaciji JS Republike Slovenije za kulturne dejavnosti, OE Slovenj Gradec) je imel zelo obsežen delovni program: po otvoritvi in predstavitvi Urških nagajencev je sledilo v mestni kavarni branje poezije izbranih avtorjev in predstavitve prvenke (Cvetke Bevc, Prigode Špelce Žvekič),

Utrinek s plesane poezije (Foto Tomo Jeseničnik)

zatem pa še branje kratke proze v kulturnem domu z vmesnimi plesnimi vložki. V Knjižnici Ksaverja Meška sta se z udeleženci Urše pogovarjala selektor festivala Zdenko Kodrič in pisatelj Marjan Kolar, o njegovi zadnji knjigi Sveto sivo življenje in literaturi nasploh. Igralec in koreograf Darko Čeh je s plesalkami Plesnega foruma Celje v delavnici (dva dni) raziskoval možnosti povezovanja literarnega besedila s plesnim in gledališkim gibom. Naslov: Dež je. Za literarno spodbudo so uporabili poezijo Simona Javornika. Izbrani avtorji, udeleženci Urške: Matjaž Brulc, Peter

Karel Pečko je v prostorih Koroške galerije likovnih umetnosti v Slovenj Gradcu nagovoril udeležence festivala Urška (Foto Tomo Jeseničnik)

Golob, Simon Javornik, Klavdij Jöbstl, Andreja Jug, Rok Komel, Mojca Kralj, Lana Mihelič, Alenka Ramšak in Vesna Vravnik. Projekt je pomagalo uresničiti KD slovenjgraške gimnazije. Režija: Andrej Makuc. Srečanje so organizirali: Dragica Breskvar, Andrej Makuc in Andreja Gologranc.

Poezijo izbranih pesnikov je uglasbil in v duetu s pevko tudi izvajal glasbenik Zlatko Verzelac (Foto Tomo Jeseničnik)

Društvo upokojencev Slovenj Gradec in Knjižnica Ks. Meška sta družno povabila na predstavitev likovnih del Štefana Merčnika v dom upokojencev v Slovenj Gradcu in hkrati še na predstavitev 13. zbornika Društva Likus Srebro v dlaneh, v katerem sodelujejo s prispevki tudi člani slovenjgraškega društva, in to: Ana Gracej,

KRONIKA

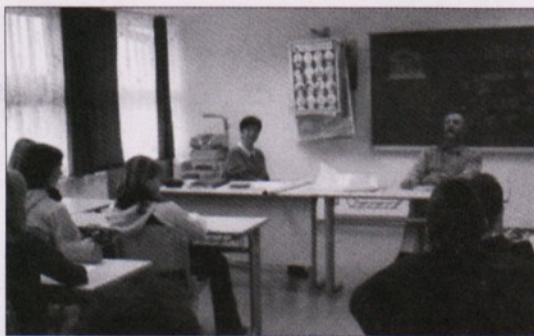

Andrej Makuc

Barbara Ješovnik, Mihaela Lenart, Berta Rupčič, Marijana Vončina in Stanko Hovnik. Večer so popestrile še pevke DU Jelka.

V počastitev 110-letnice rojstva Prežihovega Voranca pa je Občina Ravne pripravila Kuharjeve dneve z obširnimi programom: otvoritev prenovljene Vorančeve poti, razstava Foto kluba Ravne ter predstavitev rezultatov literarnega natečaja Po Prežihovih literarnih poteh, predstavitev faksimilirane prve izdaje Prežihovih Solzic, literarni večer s pesniki Kajetanom Kovičem, Cirilom Zlobcem in Tonetom Pavčkom ter slovesnost ob 110-letnici rojstva Prežiha: ta je bila v kulturnem domu v Kotljah. Slavnostni govornik: Janez Mrdavšič, prof. slov. književnosti.

Državna počastitev svetovnega dne Organizacije združenih narodov je bila v Koroški galeriji likovnih umetnosti v Slovenj Gradcu. Slavnostni govornik je bil Borut Pahor, predsednik Državnega zbora Republike Slovenije. V programu so sodelovali: New Swing Quartet, violinistka Lucija Mlakar in pianistka Maja Kastratovik, dramski igralec Janez Škof, lajnar kranjski Rastko Tepina, ambasadorica UNICEF Vita Mavrič ter mladinski pevski zbor II. OŠ Slovenj Gradec. Program je povezovala Eva Longyka Marušič. Državno slovesnost je prenašala slovenska TV na II. programu.

1. OŠ je obiskla varuh človekovih pravic, gospod Matjaž Hanžek; obisk je bil del programa Mirovniškega tabora.

Dan OZN 2003 v Slovenj Gradcu so z geslom Od ljudi za ljudi oznamovale še druge prireditve, in to: tek miru, pogovorna ura mladih na II. OŠ (gost Adi Smolar), otvoritev razstave otroških likovnih del ter razglasitev zmagovalcev literarnega in likovnega natečaja, mirovniški festival na Trgu svobode (posebna gosta festivala Murat & Jose), dan odprtih vrat Tretjakove afriške zbirke, predavanje o Afriki (Tomo Križnar in dr. Franc Tretjak), zaključek tabora slovenskih ASP-net šol ter ples miru v organizaciji plesne šole Devžej.

Teme letošnjega natečaja: Vojna ni rešitev, mir zdaj; Raznolikost, enakost in enakopravnost ter Voda za ljudi, voda za življenje.

Žirija, ki je pregledala literarne prispevke (Helena Horvat, Marta Rubin, Anica Stojanovič in Tone Turičnik), je nagradila Marušo Grešovnik

(II. OŠ Slovenj Gradec), Stipeta Petroviča (Center za usposabljanje invalidnih otrok Janka Premrla Vojka Vipava) in Anamarijo Orel (OŠ Toneta Čufarja Ljubljana). Priznanja pa so dobili: Anja Božič (OŠ Danila Lokarja Ajdovščina), Barbara Hüll (I. OŠ Murska Sobota), Ana Jeseničnik (OŠ Podgorje), Nina Kočar (III. OŠ Murska Sobota), Mojca Marič (OŠ Prežihovega Voranca Maribor), Adrijana Pečečnik (podružnična šola Remšnik) in Janja Polanec (OŠ Črešnjevce).

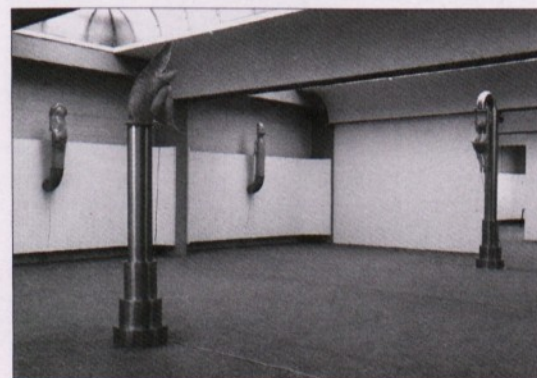
Žirija, ki je pregledala likovne prispevke (mag. Jernej Kožar, akademski slikar mag. Sašo Vrabčič in akademski slikar Peter Hergold), je nagradila naslednje avtorje:

Ustvarjalne delavnice na trgu pred galerijo ...

- na nižji stopnji so nagrado dobili: Timy Jerkovič in Rok Rozman (OŠ Franca Rozmana Staneta Maribor), Luka Ladinik (OŠ Rodica), Takuma Tsukada (OŠ Yashiro, Japonska), Tomaž Breg (OŠ Neznanih talcev Dravograd) in Janja Smolar (OŠ Pameče);

- na višji stopnji pa: Joži Lamut (OŠ Dramlje), Alma Paloš in Mirela Muminovič (OŠ Karla Destovnika Kajuha Šoštanj), Wataru Ikeda (Arai junior high school, Japonska), Alice Laznik (OŠ NH Rajka Hrastnik) in Miša Pogorevčnik, Darja Prošev, Zala Čas in Anika Grabec (I. OŠ Slovenj Gradec). Priznanje in nagrade je izročil nagrajencem Matjaž Zanoškar, župan MO Slovenj Gradec, na slovesni otvoritvi razstave otroških likovnih in

Kipar Mirko Bratuša v Koroški galeriji likovnih umetnosti (Foto Tomo Jeseničnik)

Modna oblikovalka Stanka Blatnik je v tandemu s Catbriyur na letošnjem natečaju Slovenski oblikovalci za miss Slovenije zmagala. Na sliki: Katja Bricman, letošnja miss Slovenije Tina Zajc in Stanka Blatnik

literarnih del v Koroški galeriji likovnih umetnosti Slovenj Gradec. O natečaju oz. udeležencih in nagrajencih je najti številne podatke v ličnem katalogu, ki sta ga izdali MO Slovenj Gradec in Koroška galerija likovnih umetnosti Slovenj Gradec.

Prva predstava v okviru letošnjega gledališkega abonmaja je bila v kulturnem domu. SNG Drama iz Ljubljane je gostovalo z igro Izboljševalec sveta Thomasa Bernharda in v režiji Dušana Mlakarja. Igralska zasedba: Radko Polič (izboljševalec sveta), Katja Levstik (ženska), Kristijan Muck

Japonska delegacija pri slovenjgraškem županu

(rektor), Boris Juh (dekan), Matija Rozman (profesor), Zvone Hribar (župan) in Dominik Cedilnik ter Peter Steničnik (hišna pomočnika).

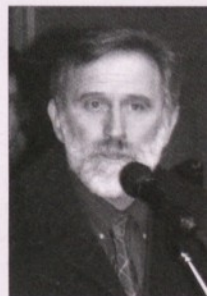
V kulturnem domu v Mislinji je gledališka skupina KD Stari trg gostovala s komedijo Vinka Möderndorferja Štirje letni časi, v kulturnem domu v Starem trgu pa Špas teater z Burko o jezičnem dohtarju v režiji Vita Tauferja. V kulturnem domu v Slovenj Gradcu je navdušilo najmlajše občinstvo Lutkovno gledališče Maribor z igrico O mrožku, ki si ni hotel striči nohtov. Režija: Diego De Brea.

Ob dnevu prosvetnih delavcev je bila slovesnost v kulturnem domu, kjer so podelili Vrunčeva odličja za leto 2003 - izročil jih je Matjaž

Zanoškar, župan MO Slovenj Gradec -, večer pa je zaokrožila dramska skupina KD Pameče-Troblje in Splošne bolnišnice Slovenj Gradec z gledališko predstavo Sobe v režiji Aleksandra Čaminskega. V TV drami Janeza Žmavca Nekje živi Cenka (TV jo je predvajala na II. programu v okviru retrospektive oz. ob 45-letnici TV Slovenija) so vloge interpretirali: Olga Kacijan, Borut Veselko, Violeta Tomić in Roman Končar. Režija: Andrej Stojan.

Državno proslavo v počastitev dneva reformacije je iz Cankarjevega doma prenašala slovenska TV na I. programu. Slavnostna govornica je bila Andreja Rihter, ministrica za kulturo RS. V programu proslave so sodelovali: Jurij Souček in Andrej Perhar (dramska igralca), Ljubljanski godalni kvartet in Kvartet Tulipan ter Mešani komorni zbor Carinthia cantat iz Slovenj Gradca pod vodstvom Toneta Gašperja. Čestitamo!

KULTURA

Matjaž Zanoškar

Kiparska delavnica za mlade je potekala v Koroški galeriji likovnih umetnosti (Foto Tomo Jeseničnik)

Oktober je v Koroški galeriji likovnih umetnosti potekala kiparska delavnica za mlade. Udeležili so se je učenke in učenci osnovnih oziroma srednjih šol iz Slovenj Gradca in nekaterih drugih krajev. Vodila jo je akademska kiparka Naca Rojnik, ki je bila mentorica že tudi na podobni delavnici lansko leto. Dijaki so izdelovali skulpture iz gline, pri čemer je bilo vsebinsko izhodišče, da poskušajo oblikovati vodnjake. Mentorica jim je dovolila, da to vsebino obravnavajo v skladu s svojimi dojemaji, hkrati pa jim je dajala bistvene napotke pri delu z materialom in njegovim oblikovanjem. Mladi so naredili številne zanimive izdelke, hkrati pa so si dopolnili znanje o oblikovanju likovnega dela. Na delavnici so sodelovali: Maša in Blažka Čas, Anja Ramšak, Katja Križovnik, Patricija Zbičajnik, Eva Škodnik, Davor Paulovič, Alen Pirnat, Hana Košan, Miha Borovnik in Matevž Klančnik.

Andreja Gologranc
in uredništvo

ZAVAROVALNICA TRIGLAV, d.d., območna enota Slovenj Gradec,

sponzor 51./52. številke ODSEVANJ

POKROVITELJ

 triglav

Zavarovalnica Triglav, d.d., je dedič Vzajemne zavarovalnice Ljubljana, prve slovenske zavarovalnice s slovenskim kapitalom; ustanovljena je bila 1. julija 1900 in naslednji mesec je že začela poslovati. V 20. stoletju je Vzajemna širila obseg poslovanja in večkrat spremenila ime (glej med drugim Odsevanja št. 35/36). Leta 1976 sta se Zavarovalnica Sava in Zavarovalnica Maribor združili v Zavarovalno skupnost Triglav, ki je bila ena največjih v nekdanji Jugoslaviji, vsekakor pa največja v Sloveniji. Zavarovalnica Triglav, d.d., je bila ustanovljena 20. decembra 1990 kot zavarovalniška delniška družba. Poslovati pa je začela 1. januarja naslednje leto.

Zavarovalnica Triglav je delniška družba in je največja slovenska zavarovalnica. Pokriva nekaj več kot 55 % slovenskega trga. Pred leti je odkupila in prevzela tudi večinske ali manjšinske deleže zavarovalnic v nekdanji Jugoslaviji, na Češkem in Slovaškem.

Danilo Pudgar, direktor slovenjgraške območne enote Zavarovalnice Triglav, d.d., odpira nove poslovne prostore predstavništva na Ravnah na Koroškem

Predsednica uprave Triglav, d. d., je bila dolga leta Nada Klemenčič, od 1. januarja 2003 ji je predsedoval Milan Tomažević, s 1. novembrom 2003 naj bi prevzel delovne dolžnosti Jože Lenič.

Območno enoto Slovenj Gradec so ustanovili aprila 1991, poslovne prostore pa je imela na Vorančevem trgu. Tedaj je zaposlovala osem delavcev. Ob koncu novembra 1996 so se preselili v novo poslopje na Pohorski 12, kjer si z Zeprom delita poslovne prostore. Ob otvoritvi letih je Oto Slemenik, prvi direktor koroške območne enote Zavarovalnice Triglav, dejal: »Naš cilj je med drugim utrditi, poglobiti in modernizirati zavarovalniško poslovanje, ga približati občanom in razširiti mrežo zastopnikov na koroškem območju.« In zastavljene naloge je OE dosledno uresničila.

Območna enota Slovenj Gradec ima predstavništvi v Radljah ob Dravi in na Ravnah na Koroškem, zastopstva pa v Črni na Koroškem, Mežici, na Prevaljah, v Dravogradu in Vuzenici. Redno je zaposlenih 52 delavcev, od tega je 17 terenskih zastopnikov. Območna enota sklepa premoženjska, avtomobilska, osebna, transportna in kreditna zavarovanja in zavarovanja storitev. V dvanajstih letih si je pridobila zaupanje številnega prebivalstva v vseh treh dolinah na Koroškem.

Aprila leta 2000 je slovenjgraška območna enota Zavarovalnice Triglav dobila certifikat ISO 9002 pri Slovenskem inštitutu za kakovost in meroslovje (SIQ). Tonja Vinkl, samostojna zavarovalna komercialistka za premoženjska zavarovanja, je vodila postopek za pridobitev certifikata in je ob tej priložnosti zapisala: »Certifikat je dokaz, da vodstvo Območne enote Slovenj Gradec in vsi drugi zaposleni delavci resnično izvajajo storitve v skladu z visokimi zahtevami in strogimi merili standardov kakovosti mednarodne organizacije za standardizacijo ISO.« Direktor območne enote Oto Slemenik pa je misel potrdil: »S podelitvijo certifikata se pot h kakovosti ne bo ustavila, temveč se bo nadaljevala do naslova 'poslovna odličnost', ki si ga v enoti želimo.« (Koroški utrip, 27.7. 2000)

Oktober 1997 je predstavništvo v Dravogradu dobilo nove prostore v poslovnem centru Traberg.

Po odhodu v pokoj Ota Slemenika, prvega direktorja OE Slovenj Gradec, je 1. oktobra 2001 prevzel njegove delovne naloge Danilo Pudgar, univ. dipl. ing. rudarstva. Po 23 letih zaposlitve v Rudniku svinca in cinka Mežica, od tega devet let kot direktor, je sprejel nov izziv, ki ga ocenjuje med drugim tudi takole: »Moram reči, da je bila

POKROVITELJ

Poslojpe Zavarovalnice Triglav, d.d., OE Slovenj Gradec

zamenjava nek nov impulz. To priložnost, ki mi je bila ponujena, sem izkoristil in ocenjujem, da sem naredil prav. Prestop v drugo dejavnost je bil zame nekaj novega, dobil sem nov zagon ... »

Ob koncu oktobra 2002 je slovenjgraška enota odprla novo zastopniško pisarno v Vuzenici, hkrati so na predstavnitstvu v Radljah ob Dravi izročili namenu prenovljene in povečane prostore, s čimer so zagotovili sodobno in kvalitetno delo in zavarovalniške storitve še bolj približali občanom zgornje Dravske doline. Predstavnitstvo Ravne na Koroškem so preselili v nove prostore na Gačnikovi poti blizu občine, in to 25. marca 2003. Direktor OE Slovenj Gradec, Danilo Pudgar, je ob teh priložnostih poudarjal: »Pridobitev in posodobitev novih prostorov v prvi vrsti pomeni izboljšanje delovnega okolja, tako za zaposlene kot za zavarovance. (...) Zaradi sedanje boljše lokacije si obetamo tudi povečanje prometa. (...) V letošnjem letu nameravamo posodobiti še zastopniški pisarni v Črni na Koroškem in na Prevaljah. S temi investicijami bo naša območna enota imela lepe in dobre poslovne prostore po vsej slovenski Koroški, kot se za blagovno znamko Triglav tudi spodobi.« (Karizma, št. 11, april 2003)

Direktor OE Slovenj Gradec, Danilo Pudgar, rad poudarja, da delniška družba Triglav sponzorira in pomaga reševati denarna vprašanja kulturnih in športnih društev in podpira humanitarne dejavnosti. Tradicionalno tekmovanje je postal teniški turnir koroških tovrstnih rekreativcev. Zavarovalnica Triglav, d.d., oziroma posamezne OE organizirajo izmenično vsakoletna tradicionalna srečanja. Letošnje je pripravila OE Slovenj Gradec in

ga je poimenovala Srečanje v deželi kralja Matjaža: 1200 udeležencev se je pomerilo v raznih športnih disciplinah in spoznavalo naravno in kulturno dediščino slovenske Koroške.

Koroška organizacijska enota Zavarovalnice Triglav je pred dvema letoma ustanovila svoj oktet Triglav; vodi ga Marijan Gerdej, predsednik pa je Alojz Kamnik, vodja službe za prevzem rizikov premoženjskih zavarovanj. Oktet redno nastopa na internih slovesnostih in prireditvah, prvi samostojni koncert pa je imel spomladi letošnje leto. Nastop je občinstvo zelo toplo sprejelo.

Jože Potočnik

Oktet Triglav

TGS - Trgovsko Gostinski Sistemi, d.o.o. - Kidričeva 14 - 2380 Slovenj Gradec
tel.: (02) 88 21 530 - fax: (02) 88 21 532 - e-mail: info@tgs.si - http://www.tgs.si

SOPOKROVITELJI

Podjetje TGS je nosilec ponudbe računalniških sistemov za trgovce in gostince v regiji.

- Proizvodnja in prodaja registrskih blagajn ter računalniških sistemov za trgovino in gostinstvo.
- Izdelava in prodaja programske opreme za trgovino, gostinstvo, samostojne podjetnike in mala podjetja.
- Servisirane registrskih blagajn, računalniških sistemov in programskih paketov.
- Izposoja registrskih blagajn in opreme za prireditve.
- Ponudba osebnih računalnikov.

Naš cilj je vaše zadovoljstvo.

INDIVIDA

Svetovalna družba

Finančni svetovalec
za Štajersko in Koroško

Miha Prapótnik
GSM: 051 344 191
miha.prapotnik@individa.si
www.individa.si
080 14 15

Ponudba za podjetja:

- Kako pravilno zavarovati svoje finančne cilje in premoženje?
- investicijska vlaganja
- bančni programi (leasing, krediti, bonus račun)
- zavarovalništvo
- nepremičnine

Ponudba za posameznike:

- nasveti za tiste, ki svojo finančno prihodnost šele ustvarjajo,
- varčevanje v vzajemnih skladih
- bančni programi (leasing, krediti, stanovanjsko varčevanje)
- poslovanje na domači in tujih borzah
- zavarovanja

Finančno svetovanje – Učinkovite finančne rešitve

| stanka blatnik |
fashion designer

oblikovanje oblačil po meri
strokovno svetovanje
večerna in svečana oblačila

041 403 537
02 88 22 721

MODNI ATELJE MODNI ATELJE MODNI ATELJE

Slovenj Gradec /
Meškova ulica 12 / nad zlatarno
http://welcome.to/stanka_blatnik

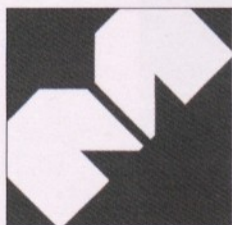
DEPONS 10/2003

prevent

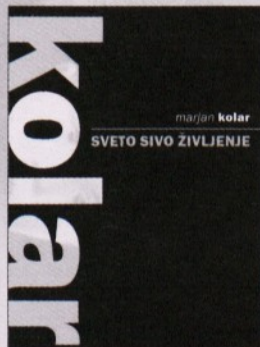
zagotovljeno zadovoljstvo

SOPOKROVITELJI

Mercator

... najboljši sosed

Knjiga **Marjana Kolarja SVETO SIVO ŽIVLJENJE**, zbirka zgodb

... Kolarjeva nova knjiga je hvalnica življenja, čeprav je hkrati tudi memento mori in že na prvi pogled temna; a življenje ni ne črno ne belo, je nekje vmes - sivo. In zgodbe iz zbirke Sveto sivo življenje nas nagovarjajo s celotnim registrom sivega klina. Za navidez preprostimi zgodbami o malih ljudeh, se nalogajo plasti pomenov, mozaiki čustvovanj, doživljanj, razmišljanj in usod, tako da na koncu stoji pred nami monolit, s pomočjo čarovnije pisave izklesan in preiščeno izluščen iz skale življenja.

(Blaž Prapotnik, Večer, 9. oktobra 2003)

Osnovni podatki o knjigi: 17 zgodb, spremna beseda prof. dr. Helga Glušič, 88 strani, 171 x 230 mm, mehka vezava, Založba Cerdonis Slovenj Gradec, 2003

Naročilnica

Ime, priimek

naslov

pošta

Naročam knjigo Marjana Kolarja SVETO SIVO ŽIVLJENJE. Cena: 3.000 SIT, za naročnike Odsevanj **15 % popusta: 2550 SIT** (v ceno je vključen DDV). Kupnino in poštnino bom poravnal po povzetju.

Kraj in datum Podpis

Naročilnico, prosimo, pošljite na naslov: **Založba CERDONIS, d.o.o., Stari trg 278, 2380 Slovenj Gradec**

grafični studio & založba

CERDONIS

stari trg 278, 2380 slovenj gradec, telefon: (02) 88 43 143, grafični studio: (02) 88 38 046,
telefax: (02) 88 38 047, e-mail: info@km-z.si, http://www.cerdonis.si/
atelje CERDONIS: telefon: (03) 759 34 22, e-mail: cerdonis@siol.net

- **grafično oblikovanje**
- **priprava za tisk**
- **založništvo**
- **tisk**

Celovita ponudba grafičnih storitev

TISKARSTVO IN KNJIGOVEŠTVO

Brda 10a, 2383 Šmartno,
telefon: (02) 88 53 198

ODSEVANJA – revija za leposlovje in kulturo

Izdajatelja in založnika: Kulturno društvo Odsevanja Slovenj Gradec in Zveza kulturnih društev Slovenj Gradec
Izdajateljski svet: Niko. R. Kolar (predsednik), Helena Horvat (podpredsednica), Andrej Makuc, Jože Potočnik, Blaž Prapótnik, Tone Turičnik in Alenka Walzl (člani). **Nadzorni odbor:** Franček Lasbaher (predsednik), Andreja Gologranc Fišer in Tomo Jeseničnik (člana). **Častno razsodišče:** Liza Krpač (predsednica), Janez Žmavc in Peter Petrovič (člana)

Uredniški odbor: dr. Silvija Borovnik, Miran Kodrin, Andrej Makuc, Blaž Prapótnik (glavni in odgovorni urednik), Tone Turičnik, Milena Zlatar in Sonja Lavrinšek Pepelnak. **Lektoriranje:** Tone Turičnik in Andrej Makuc

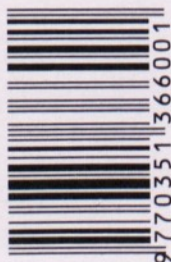
Naslov: Kulturno društvo Odsevanja Slovenj Gradec, Ronkova 4 (knjižnica), 2380 Slovenj Gradec,
telefon: (02) 88 44 044 (predsednik) in 031 324 020 (tajnica Cilka Sedar)

Grafična priprava: CERDONIS, d.o.o., Stari trg 278, Slovenj Gradec, tel.: (02) 88 43 143, 88 38 046, fax: (02) 88 38 047,
e-mail: cerdonis@km-z.si, http://www.cerdonis.si/odsevanja/ **Oblikovanje in tehnično urejanje:** Blaž Prapótnik, CERDONIS

Fotografije: Tomo Jeseničnik, Jože Repas, Primož Podjavoršek - Foto Tabor, Foto Prošt, arhiv Odsevanj

Tisk in vezava: Tiskarna Grešovnik, november 2003. Naklada: 600 izvodov. **Cena za izvod:** 1300 SIT, naročniki 1200 SIT.

SOPOKROVITELJI

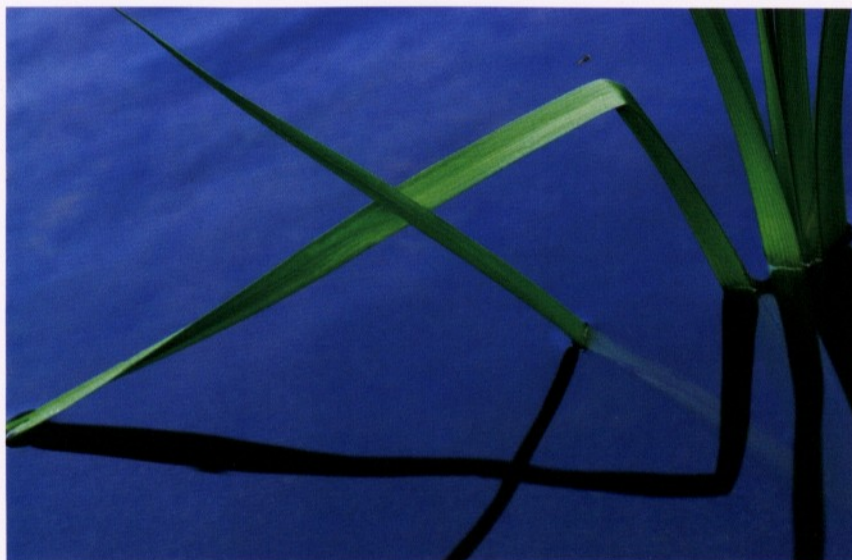

ISSN 0351-3661

NA PLATNICAH

*Tomo Jeseničnik,
fotografija*

CERDONIS: Matevž Cerdonis iz Slovenj Gradca – srednjeveški Matthaues Cerdonis de Windischgretz je prvi dokumentiran tiskar iz slovenskih krajev. Študiral je na Dunaju, postal baccalaureus in magister ter predaval na univerzi. V letih od 1482 do 1487 je imel svojo tiskarno v Padovi kot zadnji samostojni tiskar inkunabul. Izdal okoli 60 poljudno-znanstvenih knjig, predvsem za potrebe tamkašnje univerze, med njimi nekaj izrazito humanističnih. Cerdonis je tiskal le z eno vrsto črk – z malo gotico in namesto listov paginiral polovične tiskovne pole. V NUK hranijo nekaj njegovih originalnih tiskov iz let 1483 in 1486.

886.3

3008430

COBISS

